નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મજ્ઝિમનિકાયે

ઉપરિપણ્ણાસપાળિ

૧. દેવદહવગ્ગો

૧. દેવદહસુત્તં

૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ દેવદહં નામ સક્યાનં નિગમો. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘સન્તિ, ભિક્ખવે, એકે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – ‘યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી’તિ. એવંવાદિનો, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા.

‘‘એવંવાદાહં , ભિક્ખવે, નિગણ્ઠે ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદામિ – ‘સચ્ચં કિર તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી’તિ? તે ચ મે, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા એવં પુટ્ઠા ‘આમા’તિ પટિજાનન્તિ.

‘‘ત્યાહં એવં વદામિ – ‘કિં પન તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, જાનાથ – અહુવમ્હેવ મયં પુબ્બે, ન નાહુવમ્હા’તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’.

‘‘‘કિં પન તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, જાનાથ – અકરમ્હેવ મયં પુબ્બે પાપકમ્મં, ન નાકરમ્હા’તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’.

‘‘‘કિં પન તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, જાનાથ – એવરૂપં વા એવરૂપં વા પાપકમ્મં અકરમ્હા’તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’.

‘‘‘કિં પન તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, જાનાથ – એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં, એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જીરેતબ્બં, એત્તકમ્હિ વા દુક્ખે નિજ્જિણ્ણે સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી’તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’.

‘‘‘કિં પન તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, જાનાથ – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનં, કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદ’ન્તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’.

૨. ‘‘ઇતિ કિર તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, ન જાનાથ – અહુવમ્હેવ મયં પુબ્બે, ન નાહુવમ્હાતિ , ન જાનાથ – અકરમ્હેવ મયં પુબ્બે પાપકમ્મં, ન નાકરમ્હાતિ, ન જાનાથ – એવરૂપં વા એવરૂપં વા પાપકમ્મં અકરમ્હાતિ, ન જાનાથ – એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં, એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જીરેતબ્બં, એત્તકમ્હિ વા દુક્ખે નિજ્જિણ્ણે સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતીતિ, ન જાનાથ – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનં, કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદં; એવં સન્તે આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં ન કલ્લમસ્સ વેય્યાકરણાય – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી’’તિ.

‘‘સચે પન તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, જાનેય્યાથ – અહુવમ્હેવ મયં પુબ્બે, ન નાહુવમ્હાતિ, જાનેય્યાથ – અકરમ્હેવ મયં પુબ્બે પાપકમ્મં, ન નાકરમ્હાતિ, જાનેય્યાથ – એવરૂપં વા એવરૂપં વા પાપકમ્મં અકરમ્હાતિ, જાનેય્યાથ – એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં, એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જીરેતબ્બં, એત્તકમ્હિ વા દુક્ખે નિજ્જિણ્ણે સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતીતિ, જાનેય્યાથ – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનં, કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદં; એવં સન્તે આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં કલ્લમસ્સ વેય્યાકરણાય – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી’’તિ.

3. ‘‘સેય્યથાપિ, આવુસો નિગણ્ઠા, પુરિસો સલ્લેન વિદ્ધો અસ્સ સવિસેન ગાળ્હૂપલેપનેન [ગાળ્હપલેપનેન (ક॰)]; સો સલ્લસ્સપિ વેધનહેતુ [વેદનાહેતુ (સી॰ પી॰ ક॰)] દુક્ખા તિબ્બા [તિપ્પા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] કટુકા વેદના વેદિયેય્ય. તસ્સ મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા ભિસક્કં સલ્લકત્તં ઉપટ્ઠાપેય્યું. તસ્સ સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો સત્થેન વણમુખં પરિકન્તેય્ય; સો સત્થેનપિ વણમુખસ્સ પરિકન્તનહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેય્ય. તસ્સ સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો એસનિયા સલ્લં એસેય્ય; સો એસનિયાપિ સલ્લસ્સ એસનાહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેય્ય . તસ્સ સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો સલ્લં અબ્બુહેય્ય [અબ્બુય્હેય્ય (સી॰), અબ્ભૂણ્હેય્ય (સ્યા॰ કં॰)]; સો સલ્લસ્સપિ અબ્બુહનહેતુ [અબ્બુય્હનહેતુ (સી॰), અબ્ભૂણ્હનહેતુ (સ્યા॰ કં॰)] દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેય્ય. તસ્સ સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો અગદઙ્ગારં વણમુખે ઓદહેય્ય; સો અગદઙ્ગારસ્સપિ વણમુખે ઓદહનહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેય્ય. સો અપરેન સમયેન રૂળ્હેન વણેન સઞ્છવિના અરોગો અસ્સ સુખી સેરી સયંવસી યેન કામઙ્ગમો. તસ્સ એવમસ્સ – અહં ખો પુબ્બે સલ્લેન વિદ્ધો અહોસિં સવિસેન ગાળ્હૂપલેપનેન. સોહં સલ્લસ્સપિ વેધનહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયિં. તસ્સ મે મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા ભિસક્કં સલ્લકત્તં ઉપટ્ઠપેસું. તસ્સ મે સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો સત્થેન વણમુખં પરિકન્તિ; સોહં સત્થેનપિ વણમુખસ્સ પરિકન્તનહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયિં. તસ્સ મે સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો એસનિયા સલ્લં એસિ; સો અહં એસનિયાપિ સલ્લસ્સ એસનાહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયિં. તસ્સ મે સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો સલ્લં અબ્બુહિ [અબ્બુય્હિ (સી॰), અબ્ભૂણ્હિ (સ્યા॰ કં॰)]; સોહં સલ્લસ્સપિ અબ્બુહનહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયિં. તસ્સ મે સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો અગદઙ્ગારં વણમુખે ઓદહિ; સોહં અગદઙ્ગારસ્સપિ વણમુખે ઓદહનહેતુ દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયિં. સોમ્હિ એતરહિ રૂળ્હેન વણેન સઞ્છવિના અરોગો સુખી સેરી સયંવસી યેન કામઙ્ગમો’’તિ.

“એવમેવ ખો, આવુસો નિગણ્ઠા, સચે તુમ્હે જાનેય્યાથ – અહુવમ્હેવ મયં પુબ્બે, ન નાહુવમ્હાતિ, જાનેય્યાથ – અકરમ્હેવ મયં પુબ્બે પાપકમ્મં, ન નાકરમ્હાતિ, જાનેય્યાથ – એવરૂપં વા એવરૂપં વા પાપકમ્મં અકરમ્હાતિ, જાનેય્યાથ – એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં, એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જીરેતબ્બં, એત્તકમ્હિ વા દુક્ખે નિજ્જિણ્ણે સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતીતિ, જાનેય્યાથ – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનં, કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદં; એવં સન્તે આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં કલ્લમસ્સ વેય્યાકરણાય – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી”તિ.

“યસ્મા ચ ખો તુમ્હે, આવુસો નિગણ્ઠા, ન જાનાથ – અહુવમ્હેવ મયં પુબ્બે, ન નાહુવમ્હાતિ, ન જાનાથ – અકરમ્હેવ મયં પુબ્બે પાપકમ્મં, ન નાકરમ્હાતિ, ન જાનાથ – એવરૂપં વા એવરૂપં વા પાપકમ્મં અકરમ્હાતિ, ન જાનાથ – એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં, એત્તકં વા દુક્ખં નિજ્જીરેતબ્બં, એત્તકમ્હિ વા દુક્ખે નિજ્જિણ્ણે સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતીતિ, ન જાનાથ – દિટ્ઠેવ ધમ્મે અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનં, કુસલાનં ધમ્માનં ઉપસમ્પદં; તસ્મા આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં ન કલ્લમસ્સ વેય્યાકરણાય – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી”તિ.

૪. “એવં વુત્તે, ભિક્ખવે, તે નિગણ્ઠા મં એતદવોચું – ‘નિગણ્ઠો , આવુસો, નાટપુત્તો [નાથપુત્તો (સી॰)] સબ્બઞ્ઞૂ સબ્બદસ્સાવી, અપરિસેસં ઞાણદસ્સનં પટિજાનાતિ . ચરતો ચ મે તિટ્ઠતો ચ સુત્તસ્સ ચ જાગરસ્સ ચ સતતં સમિતં ઞાણદસ્સનં પચ્ચુપટ્ઠિત’ન્તિ. સો એવમાહ – ‘અત્થિ ખો વો, આવુસો નિગણ્ઠા, પુબ્બેવ પાપકમ્મં કતં, તં ઇમાય કટુકાય દુક્કરકારિકાય નિજ્જીરેથ, યં પનેત્થ એતરહિ કાયેન સંવુતા વાચાય સંવુતા મનસા સંવુતા તં આયતિં પાપકમ્મસ્સ અકરણં. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી’તિ. તઞ્ચ પનમ્હાકં રુચ્ચતિ ચેવ ખમતિ ચ, તેન ચમ્હા અત્તમના”તિ.

૫. “એવં વુત્તે અહં, ભિક્ખવે, તે નિગણ્ઠે એતદવોચં – ‘પઞ્ચ ખો ઇમે, આવુસો નિગણ્ઠા, ધમ્મા દિટ્ઠેવ ધમ્મે દ્વિધાવિપાકા. કતમે પઞ્ચ? સદ્ધા, રુચિ, અનુસ્સવો, આકારપરિવિતક્કો, દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિ – ઇમે ખો, આવુસો નિગણ્ઠા, પઞ્ચ ધમ્મા દિટ્ઠેવ ધમ્મે દ્વિધાવિપાકા. તત્રાયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં કા અતીતંસે સત્થરિ સદ્ધા, કા રુચિ, કો અનુસ્સવો, કો આકારપરિવિતક્કો, કા દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તી’તિ. એવંવાદી [એવંવાદીસુ (ક॰)] ખો અહં, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠેસુ ન કઞ્ચિ [કિઞ્ચિ (સી॰ પી॰ ક॰)] સહધમ્મિકં વાદપટિહારં સમનુપસ્સામિ.

“પુન ચપરાહં [પુન ચ પનાહં (સી॰ પી॰ ક॰)], ભિક્ખવે, તે નિગણ્ઠે એવં વદામિ – ‘તં કિં મઞ્ઞથ, આવુસો નિગણ્ઠા. યસ્મિં વો સમયે તિબ્બો [તિપ્પો (પી॰)] ઉપક્કમો હોતિ તિબ્બં પધાનં, તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ; યસ્મિં પન વો સમયે ન તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ ન તિબ્બં પધાનં, ન તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથા’તિ? ‘યસ્મિં નો, આવુસો

ગોતમ, સમયે તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ તિબ્બં પધાનં, તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયામ; યસ્મિં પન નો સમયે ન તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ ન તિબ્બં પધાનં, ન તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયામા'''તિ.

૬. ''ઇતિ કિર, આવુસો નિગણ્ઠા, યસ્મિં વો સમયે તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ તિબ્બં પધાનં, તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ; યસ્મિં પન વો સમયે ન તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ ન તિબ્બં પધાનં, ન તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ. એવં સન્તે આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં ન કલ્લમસ્સ વેય્યાકરણાય – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો ; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતીતિ. સચે, આવુસો નિગણ્ઠા, યસ્મિં વો સમયે તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ તિબ્બં પધાનં, ન તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ; યસ્મિં પન વો સમયે ન તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ ન તિબ્બં પધાનં, તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ [પધાનં, તિટ્ઠેય્યેવ તસ્મિં સમયે... વેદના (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]; એવં સન્તે આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં કલ્લમસ્સ વેય્યાકરણાય – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી''તિ.

'''યસ્મા ચ ખો, આવુસો નિગણ્ઠા, યસ્મિં વો સમયે તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ તિબ્બં પધાનં, તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ; યસ્મિં પન વો સમયે ન તિબ્બો ઉપક્કમો હોતિ ન તિબ્બં પધાનં, ન તિબ્બા તસ્મિં સમયે ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયેથ; તે તુમ્હે સામંયેવ ઓપક્કમિકા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદયમાના અવિજ્જા અઞ્ઞાણા સમ્મોહા વિપચ્ચેથ – યં કિઞ્ચાયં પુરિસપુગ્ગલો પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા, સબ્બં તં પુબ્બેકતહેતુ. ઇતિ પુરાણાનં કમ્માનં તપસા બ્યન્તીભાવા, નવાનં કમ્માનં અકરણા, આયતિં અનવસ્સવો; આયતિં અનવસ્સવા કમ્મક્ખયો; કમ્મક્ખયા દુક્ખક્ખયો; દુક્ખક્ખયા વેદનાક્ખયો ; વેદનાક્ખયા સબ્બં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં ભવિસ્સતી'તિ. એવંવાદીપિ [એવંવાદીસુપિ (ક॰)] ખો અહં, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠેસુ ન કઞ્ચિ સહધમ્મિકં વાદપટિહારં સમનુપસ્સામિ.

૭. ''પુન ચપરાહં, ભિક્ખવે, તે નિગણ્ઠે એવં વદામિ – 'તં કિં મઞ્ઞથાવુસો નિગણ્ઠા, યમિદં કમ્મં દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા સમ્પરાયવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત'ન્તિ? 'નો હિદં, આવુસો'. 'યં પનિદં કમ્મં સમ્પરાયવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત'ન્તિ? 'નો હિદં, આવુસો'. 'તં કિં મઞ્ઞથાવુસો નિગણ્ઠા, યમિદં કમ્મં સુખવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા દુક્ખવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત'ન્તિ? 'નો હિદં, આવુસો'. 'યં પનિદં કમ્મં દુક્ખવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા સુખવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત'ન્તિ? 'નો હિદં, આવુસો'. 'તં કિં મઞ્ઞથાવુસો નિગણ્ઠા, યમિદં કમ્મં પરિપક્કવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા અપરિપક્કવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત'ન્તિ? 'નો હિદં, આવુસો'. 'યં પનિદં કમ્મં અપરિપક્કવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા પરિપક્કવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત'ન્તિ? 'નો હિદં, આવુસો'. 'તં કિં મઞ્ઞથાવુસો નિગણ્ઠા, યમિદં કમ્મં બહુવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા

અપ્પવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત’ન્તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’. ‘યં પનિદં કમ્મં અપ્પવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા બહુવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત’ન્તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’. ‘તં કિં મઞ્ઞથાવુસો નિગણ્ઠા, યમિદં કમ્મં સવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા અવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત’ન્તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’. ‘યં પનિદં કમ્મં અવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા સવેદનીયં હોતૂતિ લબ્ભમેત’ન્તિ? ‘નો હિદં, આવુસો’.

૮. ‘‘ઇતિ કિર, આવુસો નિગણ્ઠા, યમિદં કમ્મં દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા સમ્પરાયવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યં પનિદં કમ્મં સમ્પરાયવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં સુખવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા દુક્ખવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં દુક્ખવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા સુખવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં પરિપક્કવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા અપરિપક્કવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં અપરિપક્કવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા પરિપક્કવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં બહુવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા અપ્પવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં અપ્પવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા બહુવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં સવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા અવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં, યમિદં કમ્મં અવેદનીયં તં ઉપક્કમેન વા પધાનેન વા સવેદનીયં હોતૂતિ અલબ્ભમેતં; એવં સન્તે આયસ્મન્તાનં નિગણ્ઠાનં અફલો ઉપક્કમો હોતિ, અફલં પધાનં’’.

‘‘એવંવાદી, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા. એવંવાદીનં, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠાનં દસ સહધમ્મિકા વાદાનુવાદા ગારય્હં ઠાનં આગચ્છન્તિ.

૯. ‘‘સચે, ભિક્ખવે, સત્તા પુબ્બેકતહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા પુબ્બે દુક્કટકમ્મકારિનો યં એતરહિ એવરૂપા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા ઇસ્સરનિમ્માનહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા પાપકેન ઇસ્સરેન નિમ્મિતા યં એતરહિ એવરૂપા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા સઙ્ગતિભાવહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા પાપસઙ્ગતિકા યં એતરહિ એવરૂપા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા અભિજાતિહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા પાપાભિજાતિકા યં એતરહિ એવરૂપા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા એવરૂપા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમા યં એતરહિ એવરૂપા દુક્ખા તિબ્બા કટુકા વેદના વેદિયન્તિ.

‘‘સચે, ભિક્ખવે, સત્તા પુબ્બેકતહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા; નો ચે સત્તા પુબ્બેકતહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા ઇસ્સરનિમ્માનહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા; નો ચે સત્તા ઇસ્સરનિમ્માનહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા સઙ્ગતિભાવહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા; નો ચે સત્તા સઙ્ગતિભાવહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા અભિજાતિહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા; નો ચે સત્તા અભિજાતિહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા; નો ચે સત્તા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, ગારય્હા નિગણ્ઠા. એવંવાદી, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠા. એવંવાદીનં, ભિક્ખવે, નિગણ્ઠાનં ઇમે દસ સહધમ્મિકા વાદાનુવાદા ગારય્હં ઠાનં આગચ્છન્તિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અફલો ઉપક્કમો હોતિ, અફલં પધાનં.

૧૦. ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન હેવ અનદ્ધભૂતં અત્તાનં દુક્ખેન અદ્ધભાવેતિ, ધમ્મિકઞ્ચ સુખં ન પરિચ્ચજતિ, તસ્મિઞ્ચ સુખે અનધિમુચ્છિતો હોતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'ઇમસ્સ ખો મે દુક્ખનિદાનસ્સ સઙ્ખારં પદહતો સઙ્ખારપ્પધાના વિરાગો હોતિ, ઇમસ્સ પન મે દુક્ખનિદાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખતો ઉપેક્ખં ભાવયતો વિરાગો હોતી'તિ. સો યસ્સ હિ ખ્વાસ્સ [યસ્સ ખો પનસ્સ (સી॰), યસ્સ ખ્વાસ્સ (પી॰)] દુક્ખનિદાનસ્સ સઙ્ખારં પદહતો સઙ્ખારપ્પધાના વિરાગો હોતિ, સઙ્ખારં તત્થ પદહતિ. યસ્સ પનસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખતો ઉપેક્ખં ભાવયતો વિરાગો હોતિ, ઉપેક્ખં તત્થ ભાવેતિ. તસ્સ તસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ સઙ્ખારં પદહતો સઙ્ખારપ્પધાના વિરાગો હોતિ – એવમ્પિસ્સ તં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં હોતિ. તસ્સ તસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખતો ઉપેક્ખં ભાવયતો વિરાગો હોતિ – એવમ્પિસ્સ તં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં હોતિ.

૧૧. ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો ઇત્થિયા સારત્તો પટિબદ્ધચિત્તો તિબ્બચ્છન્દો તિબ્બાપેક્ખો. સો તં ઇત્થિં પસ્સેય્ય અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ તસ્સ પુરિસસ્સ અમું ઇત્થિં દિસ્વા અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં ઉપ્પજ્જેય્યું સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા''તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અમુ હિ, ભન્તે, પુરિસો અમુસ્સા ઇત્થિયા સારત્તો પટિબદ્ધચિત્તો તિબ્બચ્છન્દો તિબ્બાપેક્ખો . તસ્મા તં ઇત્થિં દિસ્વા અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં ઉપ્પજ્જેય્યું સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા''તિ. ''અથ ખો, ભિક્ખવે, તસ્સ પુરિસસ્સ એવમસ્સ – 'અહં ખો અમુસ્સા ઇત્થિયા સારત્તો પટિબદ્ધચિત્તો તિબ્બચ્છન્દો તિબ્બાપેક્ખો. તસ્સ મે અમું ઇત્થિં દિસ્વા અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં ઉપ્પજ્જન્તિ સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા. યંનૂનાહં યો મે અમુસ્સા ઇત્થિયા છન્દરાગો તં પજહેય્ય'ન્તિ. સો યો અમુસ્સા ઇત્થિયા છન્દરાગો તં પજહેય્ય. સો તં ઇત્થિં પસ્સેય્ય અપરેન સમયેન અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ તસ્સ પુરિસસ્સ અમું ઇત્થિં દિસ્વા અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં ઉપ્પજ્જેય્યું સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અમુ હિ, ભન્તે, પુરિસો અમુસ્સા ઇત્થિયા વિરાગો. તસ્મા તં ઇત્થિં દિસ્વા અઞ્ઞેન પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠન્તિં સલ્લપન્તિં સઞ્જગ્ઘન્તિં સંહસન્તિં ન ઉપ્પજ્જેય્યું સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા''તિ.

''એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન હેવ અનદ્ધભૂતં અત્તાનં દુક્ખેન અદ્ધભાવેતિ, ધમ્મિકઞ્ચ સુખં ન પરિચ્ચજતિ, તસ્મિઞ્ચ સુખે અનધિમુચ્છિતો હોતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'ઇમસ્સ ખો મે દુક્ખનિદાનસ્સ સઙ્ખારં પદહતો સઙ્ખારપ્પધાના વિરાગો હોતિ, ઇમસ્સ પન મે દુક્ખનિદાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખતો ઉપેક્ખં ભાવયતો વિરાગો હોતી'તિ. સો યસ્સ હિ ખ્વાસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ સઙ્ખારં પદહતો સઙ્ખારપ્પધાના વિરાગો હોતિ, સઙ્ખારં તત્થ પદહતિ; યસ્સ પનસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખતો ઉપેક્ખં ભાવયતો વિરાગો હોતિ, ઉપેક્ખં તત્થ ભાવેતિ. તસ્સ તસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ સઙ્ખારં પદહતો સઙ્ખારપ્પધાના વિરાગો હોતિ – એવમ્પિસ્સ તં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં હોતિ . તસ્સ તસ્સ દુક્ખનિદાનસ્સ અજ્ઝુપેક્ખતો ઉપેક્ખં ભાવયતો વિરાગો હોતિ – એવમ્પિસ્સ તં દુક્ખં નિજ્જિણ્ણં હોતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

૧૨. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – 'યથાસુખં ખો મે વિહરતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ; દુક્ખાય પન મે અત્તાનં પદહતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. યંનૂનાહં દુક્ખાય અત્તાનં પદહેય્ય'ન્તિ. સો દુક્ખાય અત્તાનં પદહતિ. તસ્સ દુક્ખાય અત્તાનં

પદહતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. સો ન અપરેન સમયેન દુક્ખાય અત્તાનં પદહતિ. તં કિસ્સ હેતુ? યસ્સ હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અત્થાય દુક્ખાય અત્તાનં પદહેય્ય સ્વાસ્સ અત્થો અભિનિપ્ફન્નો હોતિ. તસ્મા ન અપરેન સમયેન દુક્ખાય અત્તાનં પદહતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉસુકારો તેજનં દ્વીસુ અલાતેસુ આતાપેતિ પરિતાપેતિ ઉજું કરોતિ કમ્મનિયં. યતો ખો, ભિક્ખવે, ઉસુકારસ્સ તેજનં દ્વીસુ અલાતેસુ આતાપિતં હોતિ પરિતાપિતં ઉજું કતં [ઉજું કતં હોતિ (સી॰)] કમ્મનિયં, ન સો તં અપરેન સમયેન ઉસુકારો તેજનં દ્વીસુ અલાતેસુ આતાપેતિ પરિતાપેતિ ઉજું કરોતિ કમ્મનિયં. તં કિસ્સ હેતુ? યસ્સ હિ સો, ભિક્ખવે, અત્થાય ઉસુકારો તેજનં દ્વીસુ અલાતેસુ આતાપેય્ય પરિતાપેય્ય ઉજું કરેય્ય કમ્મનિયં સ્વાસ્સ અત્થો અભિનિપ્ફન્નો હોતિ. તસ્મા ન અપરેન સમયેન ઉસુકારો તેજનં દ્વીસુ અલાતેસુ આતાપેતિ પરિતાપેતિ ઉજું કરોતિ કમ્મનિયં. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – 'યથાસુખં ખો મે વિહરતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ; દુક્ખાય પન મે અત્તાનં પદહતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. યંનૂનાહં દુક્ખાય અત્તાનં પદહેય્ય'ન્તિ. સો દુક્ખાય અત્તાનં પદહતિ. તસ્સ દુક્ખાય અત્તાનં પદહતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. સો ન અપરેન સમયેન દુક્ખાય અત્તાનં પદહતિ. તં કિસ્સ હેતુ? યસ્સ હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અત્થાય દુક્ખાય અત્તાનં પદહેય્ય સ્વાસ્સ અત્થો અભિનિપ્ફન્નો હોતિ. તસ્મા ન અપરેન સમયેન દુક્ખાય અત્તાનં પદહતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

૧૩. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ઇધ તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા. સો ઇમં લોકં સદેવકં સમારકં સબ્રહ્મકં સસ્સમણબ્રાહ્મણિં પજં સદેવમનુસ્સં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેતિ. સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. તં ધમ્મં સુણાતિ ગહપતિ વા ગહપતિપુત્તો વા અઞ્ઞતરસ્મિં વા કુલે પચ્ચાજાતો. સો તં ધમ્મં સુત્વા તથાગતે સદ્ધં પટિલભતિ. સો તેન સદ્ધાપટિલાભેન સમન્નાગતો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – 'સમ્બાધો ઘરાવાસો રજાપથો, અબ્ભોકાસો પબ્બજ્જા. નયિદં સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા એકન્તપરિપુણ્ણં એકન્તપરિસુદ્ધં સઙ્ખલિખિતં બ્રહ્મચરિયં ચરિતું. યંનૂનાહં કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજેય્ય'ન્તિ. સો અપરેન સમયેન અપ્પં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય મહન્તં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય, અપ્પં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય મહન્તં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ.

૧૪. ''સો એવં પબ્બજિતો સમાનો ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો પાણાતિપાતં પહાય પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ નિહિતદણ્ડો નિહિતસત્થો, લજ્જી દયાપન્નો સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી વિહરતિ. અદિન્નાદાનં પહાય અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ દિન્નાદાયી દિન્નપાટિકઙ્ખી, અથેનેન સુચિભૂતેન અત્તના વિહરતિ. અબ્રહ્મચરિયં પહાય બ્રહ્મચારી હોતિ આરાચારી વિરતો મેથુના ગામધમ્મા. મુસાવાદં પહાય મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ સચ્ચવાદી સચ્ચસન્ધો થેતો પચ્ચયિકો અવિસંવાદકો લોકસ્સ. પિસુણં વાચં પહાય પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ; ઇતો સુત્વા ન અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ન ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય – ઇતિ ભિન્નાનં વા સન્ધાતા સહિતાનં વા અનુપ્પદાતા સમગ્ગારામો સમગ્ગરતો સમગ્ગનન્દી સમગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ. ફરુસં વાચં પહાય ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ; યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપિં વાચં ભાસિતા હોતિ. સમ્ફપ્પલાપં પહાય સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ કાલવાદી ભૂતવાદી અત્થવાદી ધમ્મવાદી વિનયવાદી, નિધાનવતિં વાચં

ભાસિતા કાલેન સાપદેસં પરિયન્તવતિં અત્થસંહિતં. સો બીજગામભૂતગામસમારમ્ભા પટિવિરતો હોતિ. એકભત્તિકો હોતિ રત્તૂપરતો વિરતો વિકાલભોજના. નચ્ચગીતવાદિતવિસૂકદસ્સના પટિવિરતો હોતિ. માલાગન્ધવિલેપનધારણમણ્ડનવિભૂસનટ્ઠાના પટિવિરતો હોતિ. ઉચ્ચાસયનમહાસયના પટિવિરતો હોતિ. જાતરૂપરજતપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. આમકધઞ્ઞપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. આમકમંસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. ઇત્થિકુમારિકપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. દાસિદાસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. અજેળકપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. કુક્કુટસૂકરપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. હત્થિગવસ્સવળવપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. ખેત્તવત્થુપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતિ. દૂતેય્યપહિણગમનાનુયોગા પટિવિરતો હોતિ. કયવિક્કયા પટિવિરતો હોતિ. તુલાકૂટકંસકૂટમાનકૂટા પટિવિરતો હોતિ. ઉક્કોટનવઞ્ચનનિકતિસાચિયોગા [સાવિયોગા (સ્યા॰ કં॰ ક॰) એત્થ સાચિસદ્દો કુટિલપરિયાયો] પટિવિરતો હોતિ. છેદનવધબન્ધનવિપરામોસઆલોપસહસાકારા પટિવિરતો હોતિ [પસ્સ મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૩ ચૂળહત્થિપદોપમે].

‘‘સો સન્તુટ્ઠો હોતિ કાયપરિહારિકેન ચીવરેન, કુચ્છિપરિહારિકેન પિણ્ડપાતેન. સો યેન યેનેવ પક્કમતિ સમાદાયેવ પક્કમતિ. સેય્યથાપિ નામ પક્ખી સકુણો યેન યેનેવ ડેતિ સપત્તભારોવ ડેતિ, એવમેવ ભિક્ખુ સન્તુટ્ઠો હોતિ કાયપરિહારિકેન ચીવરેન, કુચ્છિપરિહારિકેન પિણ્ડપાતેન; સો યેન યેનેવ પક્કમતિ સમાદાયેવ પક્કમતિ. સો ઇમિના અરિયેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતો અજ્ઝત્તં અનવજ્જસુખં પટિસંવેદેતિ.

૧૫. ‘‘સો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં ચક્ખુન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જતિ, રક્ખતિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા…પે॰… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા…પે॰… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા…પે॰… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ન નિમિત્તગ્ગાહી હોતિ નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં મનિન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જતિ, રક્ખતિ મનિન્દ્રિયં, મનિન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જતિ. સો ઇમિના અરિયેન ઇન્દ્રિયસંવરેન સમન્નાગતો અજ્ઝત્તં અબ્યાસેકસુખં પટિસંવેદેતિ.

‘‘સો અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી હોતિ, આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સમિઞ્જિતે [સમ્મિઞ્જિતે (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પસારિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી હોતિ , અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી હોતિ, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હીભાવે સમ્પજાનકારી હોતિ.

૧૬. ‘‘સો ઇમિના ચ અરિયેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતો, (ઇમાય ચ અરિયાય સન્તુટ્ઠિયા સમન્નાગતો,) [પસ્સ મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૬ ચૂળહત્થિપદોપમે] ઇમિના ચ અરિયેન ઇન્દ્રિયસંવરેન સમન્નાગતો, ઇમિના ચ અરિયેન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. સો પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા, ઉજું કાયં પણિધાય, પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા. સો અભિજ્ઝં લોકે પહાય વિગતાભિજ્ઝેન ચેતસા વિહરતિ, અભિજ્ઝાય ચિત્તં પરિસોધેતિ. બ્યાપાદપદોસં પહાય અબ્યાપન્નચિત્તો વિહરતિ સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી, બ્યાપાદપદોસા ચિત્તં પરિસોધેતિ. થિનમિદ્ધં પહાય વિગતથિનમિદ્ધો વિહરતિ આલોકસઞ્ઞી સતો સમ્પજાનો, થિનમિદ્ધા ચિત્તં

પરિસોધેતિ. ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં પહાય અનુદ્ધતો વિહરતિ અજ્ઝત્તં વૂપસન્તચિત્તો , ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચા ચિત્તં પરિસોધેતિ. વિચિકિચ્છં પહાય તિણ્ણવિચિકિચ્છો વિહરતિ અકથંકથી કુસલેસુ ધમ્મેસુ, વિચિકિચ્છાય ચિત્તં પરિસોધેતિ.

‘‘સો ઇમે પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવમ્પિ , ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ સતો ચ સમ્પજાનો, સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતિ. યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ – ‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના, પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા, અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

૧૭. ‘‘સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ. સો અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સેય્યથિદં [સેય્યથીદં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] – એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો તિસ્સોપિ જાતિયો ચતસ્સોપિ જાતિયો પઞ્ચપિ જાતિયો દસપિ જાતિયો વીસમ્પિ જાતિયો તિંસમ્પિ જાતિયો ચત્તાલીસમ્પિ જાતિયો પઞ્ઞાસમ્પિ જાતિયો જાતિસતમ્પિ જાતિસહસ્સમ્પિ જાતિસતસહસ્સમ્પિ અનેકેપિ સંવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ વિવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ સંવટ્ટવિવટ્ટકપ્પે – ‘અમુત્રાસિં એવંનામો એવંગોત્તો એવંવણ્ણો એવમાહારો એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી એવમાયુપરિયન્તો, સો તતો ચુતો અમુત્ર ઉદપાદિં; તત્રાપાસિં એવંનામો એવંગોત્તો એવંવણ્ણો એવમાહારો એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી એવમાયુપરિયન્તો, સો તતો ચુતો ઇધૂપપન્નો’તિ. ઇતિ સાકારં સઉદ્દેસં અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

૧૮. ‘‘સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે સત્તાનં ચુતૂપપાતઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ. સો દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ – ‘ઇમે વત ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના. ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના, તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના’તિ. ઇતિ દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ

ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં.

૧૯. ''સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે આસવાનં ખયઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ. સો 'ઇદં દુક્ખ'ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'અયં દુક્ખસમુદયો'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'અયં દુક્ખનિરોધો'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ; 'ઇમે આસવા'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'અયં આસવસમુદયો'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'અયં આસવનિરોધો'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, 'અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા'તિ યથાભૂતં પજાનાતિ. તસ્સ એવં જાનતો એવં પસ્સતો કામાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, ભવાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, અવિજ્જાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ. વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતિ. 'ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા'તિ પજાનાતિ. એવમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, સફલો ઉપક્કમો હોતિ, સફલં પધાનં. એવંવાદી, ભિક્ખવે, તથાગતા. એવંવાદીનં, ભિક્ખવે, તથાગતાનં [તથાગતો, એવંવાદિં ભિક્ખવે તથાગતં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] દસ સહધમ્મિકા પાસંસટ્ઠાના આગચ્છન્તિ.

૨૦. ''સચે , ભિક્ખવે, સત્તા પુબ્બેકતહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, તથાગતો પુબ્બે સુકતકમ્મકારી યં એતરહિ એવરૂપા અનાસવા સુખા વેદના વેદેતિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા ઇસ્સરનિમ્માનહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, તથાગતો ભદ્દકેન ઇસ્સરેન નિમ્મિતો યં એતરહિ એવરૂપા અનાસવા સુખા વેદના વેદેતિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા સઙ્ગતિભાવહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, તથાગતો કલ્યાણસઙ્ગતિકો યં એતરહિ એવરૂપા અનાસવા સુખા વેદના વેદેતિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા અભિજાતિહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, તથાગતો કલ્યાણાભિજાતિકો યં એતરહિ એવરૂપા અનાસવા સુખા વેદના વેદેતિ. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ; અદ્ધા, ભિક્ખવે, તથાગતો કલ્યાણદિટ્ઠધમ્મૂપક્કમો યં એતરહિ એવરૂપા અનાસવા સુખા વેદના વેદેતિ.

''સચે, ભિક્ખવે, સત્તા પુબ્બેકતહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો; નો ચે સત્તા પુબ્બેકતહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા ઇસ્સરનિમ્માનહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો; નો ચે સત્તા ઇસ્સરનિમ્માનહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા સઙ્ગતિભાવહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો; નો ચે સત્તા સઙ્ગતિભાવહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા અભિજાતિહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો; નો ચે સત્તા અભિજાતિહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો. સચે, ભિક્ખવે, સત્તા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો; નો ચે સત્તા દિટ્ઠધમ્મૂપક્કમહેતુ સુખદુક્ખં પટિસંવેદેન્તિ, પાસંસો તથાગતો. એવંવાદી, ભિક્ખવે, તથાગતા. એવંવાદીનં, ભિક્ખવે, તથાગતાનં ઇમે દસ સહધમ્મિકા પાસંસટ્ઠાના આગચ્છન્તી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

દેવદહસુત્તં નિટ્ઠિતં પઠમં.

૨. પઞ્ચત્તયસુત્તં [પઞ્ચાયતનસુત્ત (ક॰)]

૨૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘સન્તિ, ભિક્ખવે, એકે સમણબ્રાહ્મણા અપરન્તકપ્પિકા અપરન્તાનુદિટ્ઠિનો અપરન્તં આરબ્ભ અનેકવિહિતાનિ અધિવુત્તિપદાનિ [અધિમુત્તિપદાનિ (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] અભિવદન્તિ. ‘સઞ્ઞી અત્તા હોતિ અરોગો પરં મરણા’તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ; ‘અસઞ્ઞી અત્તા હોતિ અરોગો પરં મરણા’તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ; ‘નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞી અત્તા હોતિ અરોગો પરં મરણા’તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ; સતો વા પન સત્તસ્સ ઉચ્છેદં વિનાસં વિભવં પઞ્ઞપેન્તિ [પઞ્ઞાપેન્તિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનં વા પનેકે અભિવદન્તિ. ઇતિ સન્તં વા અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં [પરં મરણા. ઇતિ ઇમાનિ (ક॰)] પરં મરણા, સતો વા પન સત્તસ્સ ઉચ્છેદં વિનાસં વિભવં પઞ્ઞપેન્તિ, દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનં વા પનેકે અભિવદન્તિ. ઇતિ ઇમાનિ પઞ્ચ [પરં મરણા. ઇતિ ઇમાનિ (ક॰)] હુત્વા તીણિ હોન્તિ, તીણિ હુત્વા પઞ્ચ હોન્તિ – અયમુદ્દેસો પઞ્ચત્તયસ્સ.

૨૨. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અરૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિઞ્ચ અરૂપિઞ્ચ વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નેવરૂપિં નારૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, એકત્તસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નાનત્તસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, પરિત્તસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અપ્પમાણસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, એતં [એવં (ક॰)] વા પનેકેસં [પનેતેસં (સ્યા॰ કં॰)] ઉપાતિવત્તતં વિઞ્ઞાણકસિણમેકે અભિવદન્તિ અપ્પમાણં આનેઞ્જં . તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ [પજાનાતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰) અટ્ઠકથા ઓલોકેતબ્બા]. યે ખો તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અરૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિઞ્ચ અરૂપિઞ્ચ વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નેવરૂપિં નારૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, એકત્તસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નાનત્તસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, પરિત્તસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અપ્પમાણસઞ્ઞિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા [મરણાતિ (ક॰)], યા વા પનેતાસં સઞ્ઞાનં પરિસુદ્ધા પરમા અગ્ગા અનુત્તરિયા અક્ખાયતિ – યદિ રૂપસઞ્ઞાનં યદિ અરૂપસઞ્ઞાનં યદિ એકત્તસઞ્ઞાનં યદિ નાનત્તસઞ્ઞાનં. ‘નત્થિ કિઞ્ચી’તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનમેકે અભિવદન્તિ અપ્પમાણં આનેઞ્જં. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૨૩. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અરૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિઞ્ચ અરૂપિઞ્ચ વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નેવરૂપિં નારૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં

પરં મરણા. તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા તેસમેતે પટિક્કોસન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ? સઞ્ઞા રોગો સઞ્ઞા ગણ્ડો સઞ્ઞા સલ્લં, એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ‘અસઞ્ઞ’ન્તિ. તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ યે ખો તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અરૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિઞ્ચ અરૂપિઞ્ચ વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નેવરૂપિં નારૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા. યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, સમણો વા બ્રાહ્મણો વા એવં વદેય્ય – ‘અહમઞ્ઞત્ર રૂપા, અઞ્ઞત્ર વેદનાય, અઞ્ઞત્ર સઞ્ઞાય, અઞ્ઞત્ર સઙ્ખારેહિ, વિઞ્ઞાણસ્સ [અઞ્ઞત્ર વિઞ્ઞાણા (સ્યા॰ કં॰), અઞ્ઞત્ર વિઞ્ઞાણેન (ક॰)] આગતિં વા ગતિં વા ચુતિં વા ઉપપત્તિં વા વુદ્ધિં વા વિરૂળ્હિં વા વેપુલ્લં વા પઞ્ઞપેસ્સામી’તિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૨૪. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અરૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિઞ્ચ અરૂપિઞ્ચ વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નેવરૂપિં નારૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા. તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા તેસમેતે પટિક્કોસન્તિ, યેપિ તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા તેસમેતે પટિક્કોસન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ? સઞ્ઞા રોગો સઞ્ઞા ગણ્ડો સઞ્ઞા સલ્લં, અસઞ્ઞા સમ્મોહો, એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ‘નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞ’ન્તિ. [નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાતિ (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰) એતન્તિપદં મનસિકાતબ્બં] તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ. યે ખો તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, અરૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, રૂપિઞ્ચ અરૂપિઞ્ચ વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા, નેવરૂપિં નારૂપિં વા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા. યે હિ કેચિ, ભિક્ખવે, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા [સમણબ્રાહ્મણા (સી॰ પી॰)] દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતબ્બસઙ્ખારમત્તેન એતસ્સ આયતનસ્સ ઉપસમ્પદં પઞ્ઞપેન્તિ, બ્યસનઞ્હેતં, ભિક્ખવે, અક્ખાયતિ [આયતનમક્ખાયતિ (ક॰)] એતસ્સ આયતનસ્સ ઉપસમ્પદાય . ન હેતં, ભિક્ખવે, આયતનં સઙ્ખારસમાપત્તિપત્તબ્બમક્ખાયતિ; સઙ્ખારાવસેસસમાપત્તિપત્તબ્બમેતં, ભિક્ખવે, આયતનમક્ખાયતિ. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૨૫. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા સતો સત્તસ્સ ઉચ્છેદં વિનાસં વિભવં પઞ્ઞપેન્તિ , તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા સઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા તેસમેતે પટિક્કોસન્તિ, યેપિ તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા અસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા તેસમેતે પટિક્કોસન્તિ, યેપિ તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞિં અત્તાનં પઞ્ઞપેન્તિ અરોગં પરં મરણા તેસમેતે પટિક્કોસન્તિ. તં કિસ્સ હેતુ?

સબ્બેપિમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા ઉદ્ધં સરં [ઉદ્ધંસરા (સી॰ પી॰), ઉદ્ધં પરામસન્તિ (સ્યા॰ કં॰)] આસત્તિંયેવ અભિવદન્તિ – 'ઇતિ પેચ્ચ ભવિસ્સામ, ઇતિ પેચ્ચ ભવિસ્સામા'તિ. સેય્યથાપિ નામ વાણિજસ્સ વાણિજ્જાય ગચ્છતો એવં હોતિ – 'ઇતો મે ઇદં ભવિસ્સતિ, ઇમિના ઇદં લચ્છામી'તિ, એવમેવિમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા વાણિજૂપમા મઞ્ઞે પટિભન્તિ – 'ઇતિ પેચ્ચ ભવિસ્સામ, ઇતિ પેચ્ચ ભવિસ્સામા'તિ. તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ. યે ખો તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સતો સત્તસ્સ ઉચ્છેદં વિનાસં વિભવં પઞ્ઞપેન્તિ તે સક્કાયભયા સક્કાયપરિજેગુચ્છા સક્કાયઞ્ઞેવ અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ. સેય્યથાપિ નામ સા ગદ્દુલબદ્ધો દળ્હે થમ્ભે વા ખિલે [ખીલે (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વા ઉપનિબદ્ધો , તમેવ થમ્ભં વા ખિલં વા અનુપરિધાવતિ અનુપરિવત્તતિ ; એવમેવિમે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સક્કાયભયા સક્કાયપરિજેગુચ્છા સક્કાયઞ્ઞેવ અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ. 'તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત'ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૨૬. ''યે હિ કેચિ, ભિક્ખવે, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા અપરન્તકપ્પિકા અપરન્તાનુદિટ્ઠિનો અપરન્તં આરબ્ભ અનેકવિહિતાનિ અધિવુત્તિપદાનિ અભિવદન્તિ, સબ્બે તે ઇમાનેવ પઞ્ચાયતનાનિ અભિવદન્તિ એતેસં વા અઞ્ઞતરં.

૨૭. ''સન્તિ, ભિક્ખવે, એકે સમણબ્રાહ્મણા પુબ્બન્તકપ્પિકા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠિનો પુબ્બન્તં આરબ્ભ અનેકવિહિતાનિ અધિવુત્તિપદાનિ અભિવદન્તિ. 'સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'અસસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'સસ્સતો ચ અસસ્સતો ચ અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'નેવસસ્સતો નાસસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'અન્તવા અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'અનન્તવા અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'અન્તવા ચ અનન્તવા ચ અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'નેવન્તવા નાનન્તવા અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'એકત્તસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'નાનત્તસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'પરિત્તસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'અપ્પમાણસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'એકન્તસુખી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'એકન્તદુક્ખી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'સુખદુક્ખી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ, 'અદુક્ખમસુખી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ – ઇત્થેકે અભિવદન્તિ.

૨૮. ''તત્ર , ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – 'સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ'ન્તિ , તેસં વત અઞ્ઞત્રેવ સદ્ધાય અઞ્ઞત્ર રુચિયા અઞ્ઞત્ર અનુસ્સવા અઞ્ઞત્ર આકારપરિવિતક્કા અઞ્ઞત્ર દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા પચ્ચત્તંયેવ ઞાણં ભવિસ્સતિ પરિસુદ્ધં પરિયોદાતન્તિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. પચ્ચત્તં ખો પન, ભિક્ખવે, ઞાણે અસતિ પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે યદપિ [યદિપિ (ક॰)] તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા તત્થ ઞાણભાગમત્તમેવ પરિયોદપેન્તિ તદપિ તેસં ભવતં સમણબ્રાહ્મણાનં ઉપાદાનમક્ખાયતિ.

‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૨૯. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યે તે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – ‘અસસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ...પે॰... [યથા સસ્સતવારે, તથા વિત્થારેતબ્બં] સસ્સતો ચ અસસ્સતો ચ અત્તા ચ લોકો ચ... નેવસસ્સતો નાસસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ... અન્તવા અત્તા ચ લોકો ચ... અનન્તવા અત્તા ચ લોકો ચ... અન્તવા ચ અનન્તવા ચ અત્તા ચ લોકો ચ... નેવન્તવા નાનન્તવા અત્તા ચ લોકો ચ... એકત્તસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ... નાનત્તસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ... પરિત્તસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ... અપ્પમાણસઞ્ઞી અત્તા ચ લોકો ચ... એકન્તસુખી અત્તા ચ લોકો ચ... એકન્તદુક્ખી અત્તા ચ લોકો ચ... સુખદુક્ખી અત્તા ચ લોકો ચ... અદુક્ખમસુખી અત્તા ચ લોકો ચ, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞન્તિ, તેસં વત અઞ્ઞત્રેવ સદ્ધાય અઞ્ઞત્ર રુચિયા અઞ્ઞત્ર અનુસ્સવા અઞ્ઞત્ર આકારપરિવિતક્કા અઞ્ઞત્ર દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા પચ્ચત્તંયેવ ઞાણં ભવિસ્સતિ પરિસુદ્ધં પરિયોદાતન્તિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. પચ્ચત્તં ખો પન, ભિક્ખવે, ઞાણે અસતિ પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે યદપિ તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા તત્થ ઞાણભાગમત્તમેવ પરિયોદપેન્તિ તદપિ તેસં ભવતં સમણબ્રાહ્મણાનં ઉપાદાનમક્ખાયતિ. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૩૦. ‘‘ઇધ , ભિક્ખવે, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકં પીતિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – ‘એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં પવિવેકં પીતિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામી’તિ. તસ્સ સા પવિવેકા પીતિ નિરુજ્ઝતિ. પવિવેકાય પીતિયા નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ દોમનસ્સં, દોમનસ્સસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ પવિવેકા પીતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યં છાયા જહતિ તં આતપો ફરતિ, યં આતપો જહતિ તં છાયા ફરતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, પવિવેકાય પીતિયા નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ દોમનસ્સં, દોમનસ્સસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ પવિવેકા પીતિ. તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ. અયં ખો ભવં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા , અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકં પીતિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – ‘એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં પવિવેકં પીતિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામી’તિ. તસ્સ સા પવિવેકા પીતિ નિરુજ્ઝતિ. પવિવેકાય પીતિયા નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ દોમનસ્સં, દોમનસ્સસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ પવિવેકા પીતિ. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૩૧. ‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકાય પીતિયા સમતિક્કમા નિરામિસં સુખં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – ‘એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં નિરામિસં સુખં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામી’તિ. તસ્સ તં નિરામિસં સુખં નિરુજ્ઝતિ. નિરામિસસ્સ સુખસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ પવિવેકા પીતિ, પવિવેકાય પીતિયા નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ નિરામિસં સુખં . સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યં છાયા જહતિ તં આતપો ફરતિ, યં આતપો જહતિ તં છાયા ફરતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ પવિવેકા પીતિ, પવિવેકાય પીતિયા નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ નિરામિસં સુખં. તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ. અયં ખો ભવં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં

અનધિટ્ઠાના , પવિવેકાય પીતિયા સમતિક્કમા, નિરામિસં સુખં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – ‘એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં નિરામિસં સુખં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામી’તિ. તસ્સ તં નિરામિસં સુખં નિરુજ્ઝતિ. નિરામિસસ્સ સુખસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ પવિવેકા પીતિ, પવિવેકાય પીતિયા નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ નિરામિસં સુખં. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૩૨. ‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકાય પીતિયા સમતિક્કમા, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ સમતિક્કમા, અદુક્ખમસુખં વેદનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – ‘એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં અદુક્ખમસુખં વેદનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામી’તિ. તસ્સ સા અદુક્ખમસુખા વેદના નિરુજ્ઝતિ. અદુક્ખમસુખાય વેદનાય નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ નિરામિસં સુખં, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ અદુક્ખમસુખા વેદના. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યં છાયા જહતિ તં આતપો ફરતિ, યં આતપો જહતિ તં છાયા ફરતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, અદુક્ખમસુખાય વેદનાય નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ નિરામિસં સુખં, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ અદુક્ખમસુખા વેદના. તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ. અયં ખો ભવં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા , અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકાય પીતિયા સમતિક્કમા, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ સમતિક્કમા, અદુક્ખમસુખં વેદનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – ‘એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં અદુક્ખમસુખં વેદનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરામી’તિ. તસ્સ સા અદુક્ખમસુખા વેદના નિરુજ્ઝતિ. અદુક્ખમસુખાય વેદનાય નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ નિરામિસં સુખં, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ નિરોધા ઉપ્પજ્જતિ અદુક્ખમસુખા વેદના. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

૩૩. ‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકાય પીતિયા સમતિક્કમા, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ સમતિક્કમા, અદુક્ખમસુખાય વેદનાય સમતિક્કમા – ‘સન્તોહમસ્મિ, નિબ્બુતોહમસ્મિ, અનુપાદાનોહમસ્મી’તિ સમનુપસ્સતિ. તયિદં, ભિક્ખવે, તથાગતો અભિજાનાતિ. અયં ખો ભવં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, અપરન્તાનુદિટ્ઠીનઞ્ચ પટિનિસ્સગ્ગા, સબ્બસો કામસંયોજનાનં અનધિટ્ઠાના, પવિવેકાય પીતિયા સમતિક્કમા, નિરામિસસ્સ સુખસ્સ સમતિક્કમા, અદુક્ખમસુખાય વેદનાય સમતિક્કમા – ‘સન્તોહમસ્મિ, નિબ્બુતોહમસ્મિ, અનુપાદાનોહમસ્મી’તિ સમનુપસ્સતિ; અદ્ધા અયમાયસ્મા નિબ્બાનસપ્પાયંયેવ પટિપદં અભિવદતિ. અથ ચ પનાયં ભવં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા પુબ્બન્તાનુદિટ્ઠિં વા ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ, અપરન્તાનુદિટ્ઠિં વા ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ, કામસંયોજનં વા ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ, પવિવેકં વા પીતિં ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ, નિરામિસં વા સુખં ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ, અદુક્ખમસુખં વા વેદનં ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ. યઞ્ચ ખો અયમાયસ્મા – ‘સન્તોહમસ્મિ, નિબ્બુતોહમસ્મિ, અનુપાદાનોહમસ્મી’તિ સમનુપસ્સતિ તદપિ ઇમસ્સ ભોતો સમણસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ઉપાદાનમક્ખાયતિ. ‘તયિદં સઙ્ખતં ઓળારિકં અત્થિ ખો પન સઙ્ખારાનં નિરોધો અત્થેત’ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા તસ્સ નિસ્સરણદસ્સાવી તથાગતો તદુપાતિવત્તો.

‘‘ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે, તથાગતેન અનુત્તરં સન્તિવરપદં અભિસમ્બુદ્ધં યદિદં – છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં વિદિત્વા [અનુપાદાવિમોક્ખો. તયિદં ભિક્ખવે તથાગતેન અનુત્તરં સન્તિવરપદં અભિસમ્બુદ્ધં, યદિદં છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ

આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં વિદિત્વા અનુપાદાવિમોક્ખોતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અનુપાદાવિમોક્ખો''તિ [અનુપાદાવિમોક્ખો. તયિદં ભિક્ખવે તથાગતેન અનુત્તરં સન્તિવરપદં અભિસમ્બુદ્ધં, યદિદં છન્નં ફસ્સાયતનં સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ અદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં વિદિત્વા અનુપાદાવિમોક્ખોતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)].

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

પઞ્ચત્તયસુત્તં નિટ્ઠિતં દુતિયં.

૩. કિન્તિસુત્તં

૩૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા પિસિનારાયં [કુસિનારાયં (સી॰)] વિહરતિ બલિહરણે વનસણ્ડે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવો''તિ. ''ભદન્તે''તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ''કિન્તિ વો , ભિક્ખવે, મયિ હોતિ – 'ચીવરહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ, પિણ્ડપાતહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ, સેનાસનહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ, ઇતિભવાભવહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતી'''તિ? ''ન ખો નો, ભન્તે, ભગવતિ એવં હોતિ – 'ચીવરહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ, પિણ્ડપાતહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ, સેનાસનહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ, ઇતિભવાભવહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતી'''તિ.

''ન ચ કિર વો, ભિક્ખવે, મયિ એવં હોતિ – 'ચીવરહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતિ…પે॰… ઇતિભવાભવહેતુ વા સમણો ગોતમો ધમ્મં દેસેતી'તિ; અથ કિન્તિ ચરહિ વો [અથ કિન્તિ વો (સી॰ પી॰), અથ કિઞ્ચરહિ વો (ક॰)], ભિક્ખવે, મયિ હોતી''તિ? ''એવં ખો નો, ભન્તે, ભગવતિ હોતિ – 'અનુકમ્પકો ભગવા હિતેસી; અનુકમ્પં ઉપાદાય ધમ્મં દેસેતી'''તિ. ''એવઞ્ચ [એવં (સી॰ પી॰)] કિર વો, ભિક્ખવે, મયિ હોતિ – 'અનુકમ્પકો ભગવા હિતેસી; અનુકમ્પં ઉપાદાય ધમ્મં દેસેતી'''તિ.

૩૫. ''તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, યે વો [યે તે (ક॰)] મયા ધમ્મા અભિઞ્ઞા દેસિતા, સેય્યથિદં – ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, તત્થ સબ્બેહેવ સમગ્ગેહિ સમ્મોદમાનેહિ અવિવદમાનેહિ સિક્ખિતબ્બં. તેસઞ્ચ વો, ભિક્ખવે, સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં અવિવદમાનાનં સિક્ખતં સિયંસુ [સિયું (સી॰ સ્યા॰ કં॰) સદ્દનીતિ ઓલોકેતબ્બા] દ્વે ભિક્ખૂ અભિધમ્મે નાનાવાદા. તત્ર ચે તુમ્હાકં એવમસ્સ – 'ઇમેસં ખો આયસ્મન્તાનં અત્થતો ચેવ નાનં બ્યઞ્જનતો ચ નાન'ન્તિ, તત્થ યં ભિક્ખું સુવચતરં [સુબ્બચતરં (ક॰)] મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – 'આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો ચેવ નાનં, બ્યઞ્જનતો ચ નાનં. તદમિનાપેતં [તદિમિનાપેતં (સ્યા॰ કં॰)] આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો ચેવ નાનં, બ્યઞ્જનતો ચ નાનં. માયસ્મન્તો વિવાદં આપજ્જિત્થા'તિ. અથાપરેસં એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – 'આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો ચેવ નાનં, બ્યઞ્જનતો ચ નાનં. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો ચેવ નાનં, બ્યઞ્જનતો ચ નાનં. માયસ્મન્તો વિવાદં આપજ્જિત્થા'તિ. ઇતિ દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં, સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં. દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેત્વા સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેત્વા [ઇતિ દુગ્ગહિતં

દુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં, દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેત્વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰) અનન્તરવારત્તયે પન ઇદં પાઠનાનત્તં નત્થિ] યો ધમ્મો યો વિનયો સો ભાસિતબ્બો.

૩૬. ‘‘તત્ર ચે તુમ્હાકં એવમસ્સ – ‘ઇમેસં ખો આયસ્મન્તાનં અત્થતો હિ ખો નાનં, બ્યઞ્જનતો સમેતી’તિ, તત્થ યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો હિ નાનં, બ્યઞ્જનતો સમેતિ. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો હિ ખો નાનં, બ્યઞ્જનતો સમેતિ. માયસ્મન્તો વિવાદં આપજ્જિત્થા’તિ. અથાપરેસં એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો હિ ખો નાનં, બ્યઞ્જનતો સમેતિ. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો હિ ખો નાનં, બ્યઞ્જનતો સમેતિ. માયસ્મન્તો વિવાદં આપજ્જિત્થા’તિ . ઇતિ દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં, સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં. દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેત્વા સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેત્વા યો ધમ્મો યો વિનયો સો ભાસિતબ્બો.

૩૭. ‘‘તત્ર ચે તુમ્હાકં એવમસ્સ – ‘ઇમેસં ખો આયસ્મન્તાનં અત્થતો હિ ખો સમેતિ, બ્યઞ્જનતો નાન’ન્તિ, તત્થ યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો હિ સમેતિ, બ્યઞ્જનતો નાનં. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો હિ ખો સમેતિ, બ્યઞ્જનતો નાનં. અપ્પમત્તકં ખો પનેતં યદિદં – બ્યઞ્જનં. માયસ્મન્તો અપ્પમત્તકે વિવાદં આપજ્જિત્થા’તિ. અથાપરેસં એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો હિ સમેતિ, બ્યઞ્જનતો નાનં. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો હિ ખો સમેતિ, બ્યઞ્જનતો નાનં. અપ્પમત્તકં ખો પનેતં યદિદં – બ્યઞ્જનં. માયસ્મન્તો અપ્પમત્તકે [અપ્પમત્તકેહિ (સી॰ પી॰)] વિવાદં આપજ્જિત્થા’તિ. ઇતિ સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં, દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં. સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેત્વા દુગ્ગહિતં દુગ્ગહિતતો ધારેત્વા યો ધમ્મો યો વિનયો સો ભાસિતબ્બો.

૩૮. ‘‘તત્ર ચે તુમ્હાકં એવમસ્સ – ‘ઇમેસં ખો આયસ્મન્તાનં અત્થતો ચેવ સમેતિ બ્યઞ્જનતો ચ સમેતી’તિ, તત્થ યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો ચેવ સમેતિ, બ્યઞ્જનતો ચ સમેતિ. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો ચેવ સમેતિ બ્યઞ્જનતો ચ સમેતિ. માયસ્મન્તો વિવાદં આપજ્જિત્થા’તિ. અથાપરેસં એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘આયસ્મન્તાનં ખો અત્થતો ચેવ સમેતિ બ્યઞ્જનતો ચ સમેતિ. તદમિનાપેતં આયસ્મન્તો જાનાથ – યથા અત્થતો ચેવ સમેતિ બ્યઞ્જનતો ચ સમેતિ. માયસ્મન્તો વિવાદં આપજ્જિત્થા’તિ. ઇતિ સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેતબ્બં. સુગ્ગહિતં સુગ્ગહિતતો ધારેત્વા યો ધમ્મો યો વિનયો સો ભાસિતબ્બો.

૩૯. ‘‘તેસઞ્ચ વો, ભિક્ખવે, સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં અવિવદમાનાનં સિક્ખતં સિયા અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો આપત્તિ સિયા વીતિક્કમો, તત્ર, ભિક્ખવે, ન ચોદનાય તરિતબ્બં [ચોદિતબ્બં (સ્યા॰ કં॰ ક॰) તુરિતબ્બં (?)]. પુગ્ગલો ઉપપરિક્ખિતબ્બો – ‘ઇતિ મય્હઞ્ચ અવિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ અનુપઘાતો, પરો હિ પુગ્ગલો અક્કોધનો અનુપનાહી અદળ્હદિટ્ઠી સુપ્પટિનિસ્સગ્ગી, સક્કોમિ ચાહં એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતુ’ન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, એવમસ્સ, કલ્લં વચનાય.

“સચે પન, ભિક્ખવે, એવમસ્સ – ‘મય્હં ખો અવિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ ઉપઘાતો, પરો હિ પુગ્ગલો કોધનો ઉપનાહી અદળ્હદિટ્ઠી સુપ્પટિનિસ્સગ્ગી, સક્કોમિ ચાહં એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતું. અપ્પમત્તકં ખો પનેતં યદિદં – પરસ્સ [યદિદં મય્હઞ્ચ વિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ (ક॰)] પુગ્ગલસ્સ ઉપઘાતો. અથ ખો એતદેવ બહુતરં – સ્વાહં સક્કોમિ એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતુ’ન્તિ . સચે, ભિક્ખવે, એવમસ્સ, કલ્લં વચનાય.

“સચે પન, ભિક્ખવે, એવમસ્સ – ‘મય્હં ખો વિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ અનુપઘાતો. પરો હિ પુગ્ગલો અક્કોધનો અનુપનાહી દળ્હદિટ્ઠી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી, સક્કોમિ ચાહં એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતું. અપ્પમત્તકં ખો પનેતં યદિદં – મય્હં વિહેસા [મય્હઞ્ચ વિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ ઉપઘાતો (ક॰)]. અથ ખો એતદેવ બહુતરં – સ્વાહં સક્કોમિ એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતુ’ન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, એવમસ્સ, કલ્લં વચનાય.

“સચે પન, ભિક્ખવે, એવમસ્સ – ‘મય્હઞ્ચ ખો વિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ ઉપઘાતો. પરો હિ પુગ્ગલો કોધનો ઉપનાહી દળ્હદિટ્ઠી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી, સક્કોમિ ચાહં એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતું. અપ્પમત્તકં ખો પનેતં યદિદં – મય્હઞ્ચ વિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ ઉપઘાતો. અથ ખો એતદેવ બહુતરં – સ્વાહં સક્કોમિ એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતુ’ન્તિ. સચે, ભિક્ખવે, એવમસ્સ, કલ્લં વચનાય.

“સચે પન, ભિક્ખવે, એવમસ્સ – ‘મય્હઞ્ચ ખો વિહેસા ભવિસ્સતિ પરસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સ ઉપઘાતો. પરો હિ પુગ્ગલો કોધનો ઉપનાહી દળ્હદિટ્ઠી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી, ન ચાહં સક્કોમિ એતં પુગ્ગલં અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપેતુ’ન્તિ. એવરૂપે, ભિક્ખવે, પુગ્ગલે ઉપેક્ખા નાતિમઞ્ઞિતબ્બા.

૪૦. “તેસઞ્ચ વો, ભિક્ખવે, સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં અવિવદમાનાનં સિક્ખતં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચીસંહારો [વચીસઙ્ખારો (સી॰ પી॰)] ઉપ્પજ્જેય્ય દિટ્ઠિપળાસો [દિટ્ઠિપલાસો (સી॰ ક॰)] ચેતસો આઘાતો અપ્પચ્ચયો અનભિરદ્ધિ. તત્થ એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘યં નો, આવુસો, અમ્હાકં સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં અવિવદમાનાનં સિક્ખતં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચીસંહારો ઉપ્પન્નો દિટ્ઠિપળાસો ચેતસો આઘાતો અપ્પચ્ચયો અનભિરદ્ધિ, તં જાનમાનો સમણો ગરહેય્યા’તિ [સમાનો (સી॰ ક॰)]. સમ્મા બ્યાકરમાનો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં બ્યાકરેય્ય – ‘યં નો, આવુસો, અમ્હાકં સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં અવિવદમાનાનં સિક્ખતં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચીસંહારો ઉપ્પન્નો દિટ્ઠિપળાસો ચેતસો આઘાતો અપ્પચ્ચયો અનભિરદ્ધિ, તં જાનમાનો સમણો ગરહેય્યાતિ. એતં પનાવુસો, ધમ્મં અપ્પહાય નિબ્બાનં સચ્છિકરેય્યા’તિ. સમ્મા બ્યાકરમાનો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં બ્યાકરેય્ય – ‘એતં, આવુસો, ધમ્મં અપ્પહાય ન નિબ્બાનં સચ્છિકરેય્યા’તિ.

“અથાપરેસં એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં યં ભિક્ખું સુવચતરં મઞ્ઞેય્યાથ, સો ઉપસઙ્કમિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘યં નો, આવુસો, અમ્હાકં સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં અવિવદમાનાનં સિક્ખતં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચીસંહારો ઉપ્પન્નો દિટ્ઠિપળાસો ચેતસો આઘાતો અપ્પચ્ચયો અનભિરદ્ધિ, તં જાનમાનો સમણો ગરહેય્યા’તિ. સમ્મા બ્યાકરમાનો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં બ્યાકરેય્ય – ‘યં નો, આવુસો, અમ્હાકં સમગ્ગાનં સમ્મોદમાનાનં

અવિવદમાનાનં સિક્ખતં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચીસંહારો ઉપ્પન્નો દિટ્ઠિપળાસો ચેતસો આઘાતો અપ્પચ્ચયો અનભિરદ્ધિ તં જાનમાનો સમણો ગરહેય્યાતિ. એતં પનાવુસો, ધમ્મં અપ્પહાય નિબ્બાનં સચ્છિકરેય્યા'તિ. સમ્મા બ્યાકરમાનો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં બ્યાકરેય્ય – 'એતં ખો, આવુસો, ધમ્મં અપ્પહાય ન નિબ્બાનં સચ્છિકરેય્યા'''તિ.

''તં ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખું પરે એવં પુચ્છેય્યું – 'આયસ્મતા નો એતે ભિક્ખૂ અકુસલા વુટ્ઠાપેત્વા કુસલે પતિટ્ઠાપિતા'તિ? સમ્મા બ્યાકરમાનો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એવં બ્યાકરેય્ય – 'ઇધાહં, આવુસો, યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિં, તસ્સ મે ભગવા ધમ્મં દેસેસિ, તાહં ધમ્મં સુત્વા તેસં ભિક્ખૂનં અભાસિં. તં તે ભિક્ખૂ ધમ્મં સુત્વા અકુસલા વુટ્ઠહિંસુ, કુસલે પતિટ્ઠહિંસૂ'તિ. એવં બ્યાકરમાનો ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન ચેવ અત્તાનં ઉક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ, ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મં બ્યાકરોતિ, ન ચ કોચિ સહધમ્મિકો વાદાનુવાદો ગારય્હં ઠાનં આગચ્છતી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

કિન્તિસુત્તં નિટ્ઠિતં તતિયં.

૪. સામગામસુત્તં

૪૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ સામગામે. તેન ખો પન સમયેન નિગણ્ઠો નાટપુત્તો [નાથપુત્તો (સી॰ પી॰)] પાવાયં અધુનાકાલઙ્કતો [કાલકતો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] હોતિ. તસ્સ કાલઙ્કિરિયાય ભિન્ના નિગણ્ઠા દ્વેધિકજાતા [દ્વેળ્હકજાતા (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] ભણ્ડનજાતા કલહજાતા વિવાદાપન્ના અઞ્ઞમઞ્ઞં મુખસત્તીહિ વિતુદન્તા વિહરન્તિ – ''ન ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનાસિ, અહં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનામિ. કિં ત્વં ઇમં ધમ્મવિનયં આજાનિસ્સસિ! મિચ્છાપટિપન્નો ત્વમસિ, અહમસ્મિ સમ્માપટિપન્નો. સહિતં મે, અસહિતં તે. પુરેવચનીયં પચ્છા અવચ , પચ્છાવચનીયં પુરે અવચ. અધિચિણ્ણં [અવિચિણ્ણં (સી॰ પી॰)] તે વિપરાવત્તં. આરોપિતો તે વાદો. નિગ્ગહિતોસિ, ચર વાદપ્પમોક્ખાય; નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી''તિ. વધોયેવ ખો [વધોયેવેકો (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] મઞ્ઞે નિગણ્ઠેસુ નાટપુત્તિયેસુ વત્તતિ. યેપિ નિગણ્ઠસ્સ નાટપુત્તસ્સ સાવકા ગિહી ઓદાતવસના તેપિ નિગણ્ઠેસુ નાટપુત્તિયેસુ નિબ્બિન્નરૂપા [નિબ્બિન્દરૂપા (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] વિરત્તરૂપા પટિવાનરૂપા યથા તં દુરક્ખાતે ધમ્મવિનયે દુપ્પવેદિતે અનિય્યાનિકે અનુપસમસંવત્તનિકે અસમ્માસમ્બુદ્ધપ્પવેદિતે ભિન્નથૂપે અપ્પટિસરણે.

૪૨. અથ ખો ચુન્દો સમણુદ્દેસો પાવાયં વસ્સંવુટ્ઠો [વસ્સંવુત્થો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] યેન સામગામો યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો ચુન્દો સમણુદ્દેસો આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''નિગણ્ઠો, ભન્તે, નાટપુત્તો પાવાયં અધુનાકાલઙ્કતો. તસ્સ કાલઙ્કિરિયાય ભિન્ના નિગણ્ઠા દ્વેધિકજાતા...પે॰... ભિન્નથૂપે અપ્પટિસરણે''તિ. એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો ચુન્દં સમણુદ્દેસં એતદવોચ – ''અત્થિ ખો ઇદં, આવુસો ચુન્દ, કથાપાભતં ભગવન્તં દસ્સનાય. આયામ, આવુસો ચુન્દ, યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિસ્સામ; ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં ભગવતો આરોચેસ્સામા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો ચુન્દો સમણુદ્દેસો આયસ્મતો આનન્દસ્સ પચ્ચસ્સોસિ.

અથ ખો આયસ્મા ચ આનન્દો ચુન્દો ચ સમણુદ્દેસો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અયં, ભન્તે, ચુન્દો સમણુદ્દેસો એવમાહ – 'નિગણ્ઠો , ભન્તે, નાટપુત્તો પાવાયં અધુનાકાલઙ્કતો. તસ્સ કાલઙ્કિરિયાય ભિન્ના નિગણ્ઠા દ્વેધિકજાતા...પે॰... ભિન્નથૂપે અપ્પટિસરણે'તિ. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, એવં હોતિ – 'માહેવ ભગવતો અચ્ચયેન સઙ્ઘે વિવાદો ઉપ્પજ્જિ; સ્વાસ્સ [સો (સી॰ પી॰), સ્વાયં (ક॰)] વિવાદો બહુજનાહિતાય બહુજનાસુખાય બહુનો જનસ્સ અનત્થાય અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાન'''ન્તિ.

૪૩. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, આનન્દ, યે વો મયા ધમ્મા અભિઞ્ઞા દેસિતા, સેય્યથિદં – ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, પસ્સસિ નો ત્વં, આનન્દ, ઇમેસુ ધમ્મેસુ દ્વેપિ ભિક્ખૂ નાનાવાદે''તિ? ''યે મે, ભન્તે, ધમ્મા ભગવતા અભિઞ્ઞા દેસિતા, સેય્યથિદં – ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચત્તારો સમ્મપ્પધાના ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ પઞ્ચ બલાનિ સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, નાહં પસ્સામિ ઇમેસુ ધમ્મેસુ દ્વેપિ ભિક્ખૂ નાનાવાદે. યે ચ ખો [સન્તિ ચ ખો (સ્યા॰ કં॰), સન્તિ ચ (ક॰)], ભન્તે, પુગ્ગલા ભગવન્તં પતિસ્સયમાનરૂપા વિહરન્તિ તેપિ ભગવતો અચ્ચયેન સઙ્ઘે વિવાદં જનેય્યું અજ્ઝાજીવે વા અધિપાતિમોક્ખે વા. સ્વાસ્સ [સોસ્સ (સી॰ પી॰), સ્વાયં (ક॰)] વિવાદો બહુજનાહિતાય બહુજનાસુખાય બહુનો જનસ્સ અનત્થાય અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાન''ન્તિ. અપ્પમત્તકો સો, આનન્દ, વિવાદો યદિદં – અજ્ઝાજીવે વા અધિપાતિમોક્ખે વા. મગ્ગે વા હિ, આનન્દ, પટિપદાય વા સઙ્ઘે વિવાદો ઉપ્પજ્જમાનો ઉપ્પજ્જેય્ય; સ્વાસ્સ વિવાદો બહુજનાહિતાય બહુજનાસુખાય બહુનો જનસ્સ અનત્થાય અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાનં.

૪૪. ''છયિમાનિ, આનન્દ, વિવાદમૂલાનિ. કતમાનિ છ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ કોધનો હોતિ ઉપનાહી. યો સો, આનન્દ, ભિક્ખુ કોધનો હોતિ ઉપનાહી સો સત્થરિપિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, ધમ્મેપિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, સઙ્ઘેપિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, સિક્ખાયપિ ન પરિપૂરકારી હોતિ. યો સો, આનન્દ, ભિક્ખુ સત્થરિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, ધમ્મે... સઙ્ઘે અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, સિક્ખાય ન પરિપૂરકારી હોતિ, સો સઙ્ઘે વિવાદં જનેતિ; યો હોતિ વિવાદો બહુજનાહિતાય બહુજનાસુખાય, બહુનો જનસ્સ અનત્થાય અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાનં. એવરૂપઞ્ચે તુમ્હે, આનન્દ, વિવાદમૂલં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા સમનુપસ્સેય્યાથ, તત્ર તુમ્હે, આનન્દ, તસ્સેવ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ પહાનાય વાયમેય્યાથ. એવરૂપઞ્ચે તુમ્હે, આનન્દ, વિવાદમૂલં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ન સમનુપસ્સેય્યાથ. તત્ર તુમ્હે, આનન્દ, તસ્સેવ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ આયતિં અનવસ્સવાય પટિપજ્જેય્યાથ. એવમેતસ્સ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ પહાનં હોતિ, એવમેતસ્સ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ આયતિં અનવસ્સવો હોતિ.

૪૫. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ મક્ખી હોતિ પળાસી...પે॰... ઇસ્સુકી હોતિ મચ્છરી...પે॰... સઠો હોતિ માયાવી...પે॰... પાપિચ્છો હોતિ મિચ્છાદિટ્ઠિ [મિચ્છાદિટ્ઠી (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)] ...પે॰... સન્દિટ્ઠિપરામાસી હોતિ આધાનગ્ગાહી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી. યો સો, આનન્દ, ભિક્ખુ સન્દિટ્ઠિપરામાસી હોતિ આધાનગ્ગાહી દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી સો સત્થરિપિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, ધમ્મેપિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, સઙ્ઘેપિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, સિક્ખાયપિ ન પરિપૂરકારી હોતિ. યો સો, આનન્દ, ભિક્ખુ સત્થરિ અગારવો વિહરતિ અપ્પતિસ્સો, ધમ્મે... સઙ્ઘે... સિક્ખાય ન પરિપૂરકારી હોતિ સો સઙ્ઘે વિવાદં જનેતિ; યો હોતિ વિવાદો બહુજનાહિતાય બહુજનાસુખાય, બહુનો જનસ્સ અનત્થાય અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાનં. એવરૂપઞ્ચે તુમ્હે, આનન્દ, વિવાદમૂલં

અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા સમનુપસ્સેય્યાથ. તત્ર તુમ્હે, આનન્દ, તસ્સેવ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ પહાનાય વાયમેય્યાથ. એવરૂપઞ્ચે તુમ્હે, આનન્દ, વિવાદમૂલં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ન સમનુપસ્સેય્યાથ, તત્ર તુમ્હે, આનન્દ, તસ્સેવ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ આયતિં અનવસ્સવાય પટિપજ્જેય્યાથ. એવમેતસ્સ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ પહાનં હોતિ , એવમેતસ્સ પાપકસ્સ વિવાદમૂલસ્સ આયતિં અનવસ્સવો હોતિ. ઇમાનિ ખો, આનન્દ, છ વિવાદમૂલાનિ.

૪૬. ‘‘ચત્તારિમાનિ , આનન્દ, અધિકરણાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? વિવાદાધિકરણં, અનુવાદાધિકરણં, આપત્તાધિકરણં, કિચ્ચાધિકરણં – ઇમાનિ ખો, આનન્દ, ચત્તારિ અધિકરણાનિ. સત્ત ખો પનિમે, આનન્દ, અધિકરણસમથા – ઉપ્પન્નુપ્પન્નાનં અધિકરણાનં સમથાય વૂપસમાય સમ્મુખાવિનયો દાતબ્બો, સતિવિનયો દાતબ્બો, અમૂળ્હવિનયો દાતબ્બો, પટિઞ્ઞાય કારેતબ્બં, યેભુય્યસિકા, તસ્સપાપિયસિકા, તિણવત્થારકો.

૪૭. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, સમ્મુખાવિનયો હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખૂ વિવદન્તિ ધમ્મોતિ વા અધમ્મોતિ વા વિનયોતિ વા અવિનયોતિ વા. તેહાનન્દ, ભિક્ખૂહિ સબ્બેહેવ સમગ્ગેહિ સન્નિપતિતબ્બં. સન્નિપતિત્વા ધમ્મનેત્તિ સમનુમજ્જિતબ્બા . ધમ્મનેત્તિં સમનુમજ્જિત્વા યથા તત્થ સમેતિ તથા તં અધિકરણં વૂપસમેતબ્બં. એવં ખો, આનન્દ, સમ્મુખાવિનયો હોતિ; એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – સમ્મુખાવિનયેન.

૪૮. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, યેભુય્યસિકા હોતિ? તે ચે, આનન્દ, ભિક્ખૂ ન સક્કોન્તિ તં અધિકરણં તસ્મિં આવાસે વૂપસમેતું. તેહાનન્દ, ભિક્ખૂહિ યસ્મિં આવાસે બહુતરા ભિક્ખૂ સો આવાસો ગન્તબ્બો. તત્થ સબ્બેહેવ સમગ્ગેહિ સન્નિપતિતબ્બં. સન્નિપતિત્વા ધમ્મનેત્તિ સમનુમજ્જિતબ્બા. ધમ્મનેત્તિં સમનુમજ્જિત્વા યથા તત્થ સમેતિ તથા તં અધિકરણં વૂપસમેતબ્બં. એવં ખો, આનન્દ, યેભુય્યસિકા હોતિ, એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – યેભુય્યસિકાય.

૪૯. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, સતિવિનયો હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખૂ ભિક્ખું એવરૂપાય ગરુકાય આપત્તિયા ચોદેન્તિ પારાજિકેન વા પારાજિકસામન્તેન વા – ‘સરતાયસ્મા એવરૂપિં [એવરૂપં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰) એવરૂપાય-ઇતિ વુચ્ચમાનવચનેન સમેતિ. વિનયેનપિ સંસન્દેતબ્બં] ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ? સો એવમાહ – ‘ન ખો અહં, આવુસો, સરામિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ. તસ્સ ખો [તસ્સ ખો એવં (સબ્બત્થ)], આનન્દ, ભિક્ખુનો સતિવિનયો દાતબ્બો. એવં ખો, આનન્દ, સતિવિનયો હોતિ, એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – સતિવિનયેન.

૫૦. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ , અમૂળ્હવિનયો હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખૂ ભિક્ખું એવરૂપાય ગરુકાય આપત્તિયા ચોદેન્તિ પારાજિકેન વા પારાજિકસામન્તેન વા – ‘સરતાયસ્મા એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ? (સો એવમાહ – ‘ન ખો અહં, આવુસો, સરામિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ. તમેનં સો નિબ્બેઠેન્તં અતિવેઠેતિ – ‘ઇઙ્ઘાયસ્મા સાધુકમેવ જાનાહિ યદિ સરસિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ.) [( ) એત્થન્તરે પાઠો ચૂળવ॰ ૨૩૭ નત્થિ તસ્સપાપિયસિકાવારેએવેતેન ભવિતબ્બં] સો એવમાહ – ‘અહં ખો, આવુસો, ઉમ્માદં પાપુણિં ચેતસો વિપરિયાસં. તેન મે ઉમ્મત્તકેન બહું અસ્સામણકં અજ્ઝાચિણ્ણં ભાસિતપરિક્કન્તં [ભાસિતપરિકન્તં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]. નાહં તં સરામિ. મૂળ્હેન મે એતં કત’ન્તિ. તસ્સ ખો [તસ્સ ખો એવં (સ્યા॰ કં॰ ક॰)], આનન્દ, ભિક્ખુનો

અમૂળ્હવિનયો દાતબ્બો. એવં ખો, આનન્દ , અમૂળ્હવિનયો હોતિ, એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – અમૂળ્હવિનયેન.

૫૧. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, પટિઞ્ઞાતકરણં હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ ચોદિતો વા અચોદિતો વા આપત્તિં સરતિ, વિવરતિ ઉત્તાનીકરોતિ [ઉત્તાનિં કરોતિ (ક॰)]. તેન, આનન્દ, ભિક્ખુના વુડ્ઢતરં ભિક્ખું [વુડ્ઢતરો ભિક્ખુ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ઉપસઙ્કમિત્વા એકંસં ચીવરં કત્વા પાદે વન્દિત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘અહં, ભન્તે, ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નો, તં પટિદેસેમી’તિ. સો એવમાહ – ‘પસ્સસી’તિ? ‘આમ પસ્સામી’તિ. ‘આયતિં સંવરેય્યાસી’તિ. (‘સંવરિસ્સામી’તિ.) [( ) વિનયે નત્થિ] એવં ખો, આનન્દ, પટિઞ્ઞાતકરણં હોતિ, એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – પટિઞ્ઞાતકરણેન.

૫૨. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ , તસ્સપાપિયસિકા હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ ભિક્ખું એવરૂપાય ગરુકાય આપત્તિયા ચોદેતિ પારાજિકેન વા પારાજિકસામન્તેન વા – ‘સરતાયસ્મા એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ? સો એવમાહ – ‘ન ખો અહં, આવુસો, સરામિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ. તમેનં સો નિબ્બેઠેન્તં અતિવેઠેતિ – ‘ઇઙ્ઘાયસ્મા સાધુકમેવ જાનાહિ યદિ સરસિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ. સો એવમાહ – ‘ન ખો અહં, આવુસો, સરામિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા; સરામિ ચ ખો અહં, આવુસો, એવરૂપિં અપ્પમત્તિકં આપત્તિં આપજ્જિતા’તિ. તમેનં સો નિબ્બેઠેન્તં અતિવેઠેતિ – ‘ઇઙ્ઘાયસ્મા સાધુકમેવ જાનાહિ યદિ સરસિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ? સો એવમાહ – ‘ઇમઞ્હિ નામાહં, આવુસો, અપ્પમત્તિકં આપત્તિં આપજ્જિત્વા અપુટ્ઠો પટિજાનિસ્સામિ. કિં પનાહં એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિત્વા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા પુટ્ઠો નપટિજાનિસ્સામી’તિ? સો એવમાહ – ‘ઇમઞ્હિ નામ ત્વં, આવુસો , અપ્પમત્તિકં આપત્તિં આપજ્જિત્વા અપુટ્ઠો નપટિજાનિસ્સસિ, કિં પન ત્વં એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિત્વા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા પુટ્ઠો [અપુટ્ઠો (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] પટિજાનિસ્સસિ? ઇઙ્ઘાયસ્મા સાધુકમેવ જાનાહિ યદિ સરસિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ. સો એવમાહ – ‘સરામિ ખો અહં, આવુસો, એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા. દવા મે એતં વુત્તં, રવા મે એતં વુત્તં – નાહં તં સરામિ એવરૂપિં ગરુકં આપત્તિં આપજ્જિતા પારાજિકં વા પારાજિકસામન્તં વા’તિ. એવં ખો, આનન્દ, તસ્સપાપિયસિકા હોતિ, એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – તસ્સપાપિયસિકાય.

૫૩. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ , તિણવત્થારકો હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખૂનં ભણ્ડનજાતાનં કલહજાતાનં વિવાદાપન્નાનં વિહરતં બહું અસ્સામણકં અજ્ઝાચિણ્ણં હોતિ ભાસિતપરિક્કન્તં. તેહાનન્દ, ભિક્ખૂહિ સબ્બેહેવ સમગ્ગેહિ સન્નિપતિતબ્બં. સન્નિપતિત્વા એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં બ્યત્તેન [બ્યત્તતરેન (સી॰ પી॰ ક॰)] ભિક્ખુના ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ચીવરં કત્વા અઞ્જલિં પણામેત્વા સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો –

‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો. ઇદં અમ્હાકં ભણ્ડનજાતાનં કલહજાતાનં વિવાદાપન્નાનં વિહરતં બહું અસ્સામણકં અજ્ઝાચિણ્ણં ભાસિતપરિક્કન્તં . યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં યા ચેવ ઇમેસં આયસ્મન્તાનં આપત્તિ યા ચ અત્તનો આપત્તિ, ઇમેસઞ્ચેવ આયસ્મન્તાનં અત્થાય અત્તનો ચ અત્થાય, સઙ્ઘમજ્ઝે તિણવત્થારકેન દેસેય્યં, ઠપેત્વા થુલ્લવજ્જં ઠપેત્વા ગિહિપટિસંયુત્ત’’’ન્તિ.

‘‘અથાપરેસં એકતોપક્ખિકાનં ભિક્ખૂનં બ્યત્તેન ભિક્ખુના ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ચીવરં કત્વા અઞ્જલિં પણામેત્વા સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો –

‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો. ઇદં અમ્હાકં ભણ્ડનજાતાનં કલહજાતાનં વિવાદાપન્નાનં વિહરતં બહું અસ્સામણકં અજ્ઝાચિણ્ણં ભાસિતપરિક્કન્તં. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, અહં યા ચેવ ઇમેસં આયસ્મન્તાનં આપત્તિ યા ચ અત્તનો આપત્તિ, ઇમેસઞ્ચેવ આયસ્મન્તાનં અત્થાય અત્તનો ચ અત્થાય, સઙ્ઘમજ્ઝે તિણવત્થારકેન દેસેય્યં, ઠપેત્વા થુલ્લવજ્જં ઠપેત્વા ગિહિપટિસંયુત્ત’’’ન્તિ.

‘‘એવં ખો, આનન્દ, તિણવત્થારકો હોતિ, એવઞ્ચ પનિધેકચ્ચાનં અધિકરણાનં વૂપસમો હોતિ યદિદં – તિણવત્થારકેન.

૫૪. ‘‘છયિમે , આનન્દ, ધમ્મા સારણીયા પિયકરણા ગરુકરણા સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તન્તિ. કતમે છ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુનો મેત્તં કાયકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ સબ્રહ્મચારીસુ આવિ ચેવ રહો ચ. અયમ્પિ ધમ્મો સારણીયો પિયકરણો ગરુકરણો સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તતિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો મેત્તં વચીકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ સબ્રહ્મચારીસુ આવિ ચેવ રહો ચ. અયમ્પિ ધમ્મો સારણીયો પિયકરણો ગરુકરણો સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તતિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો મેત્તં મનોકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ સબ્રહ્મચારીસુ આવિ ચેવ રહો ચ. અયમ્પિ ધમ્મો સારણીયો પિયકરણો ગરુકરણો સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તતિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ – યે તે લાભા ધમ્મિકા ધમ્મલદ્ધા અન્તમસો પત્તપરિયાપન્નમત્તમ્પિ તથારૂપેહિ લાભેહિ – અપ્પટિવિભત્તભોગી હોતિ, સીલવન્તેહિ સબ્રહ્મચારીહિ સાધારણભોગી. અયમ્પિ ધમ્મો સારણીયો પિયકરણો ગરુકરણો સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તતિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ – યાનિ તાનિ સીલાનિ અખણ્ડાનિ અચ્છિદ્દાનિ અસબલાનિ અકમ્માસાનિ ભુજિસ્સાનિ વિઞ્ઞુપ્પસત્થાનિ અપરામટ્ઠાનિ સમાધિસંવત્તનિકાનિ તથારૂપેસુ સીલેસુ – સીલસામઞ્ઞગતો વિહરતિ સબ્રહ્મચારીહિ આવિ ચેવ રહો ચ. અયમ્પિ ધમ્મો સારણીયો પિયકરણો ગરુકરણો સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તતિ.

‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ – યાયં દિટ્ઠિ અરિયા નિય્યાનિકા નિય્યાતિ તક્કરસ્સ સમ્મા દુક્ખક્ખયાય તથારૂપાય દિટ્ઠિયા – દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતો વિહરતિ સબ્રહ્મચારીહિ આવિ ચેવ રહો ચ. અયમ્પિ ધમ્મો સારણીયો પિયકરણો ગરુકરણો સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તતિ. ઇમે ખો, આનન્દ, છ સારણીયા ધમ્મા પિયકરણા ગરુકરણા સઙ્ગહાય અવિવાદાય સામગ્ગિયા એકીભાવાય સંવત્તન્તિ.

‘‘ઇમે ચે તુમ્હે, આનન્દ, છ સારણીયે ધમ્મે સમાદાય વત્તેય્યાથ, પસ્સથ નો તુમ્હે, આનન્દ, તં વચનપથં અણું વા થૂલં વા યં તુમ્હે નાધિવાસેય્યાથા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહાનન્દ , ઇમે છ સારણીયે ધમ્મે સમાદાય વત્તથ. તં વો ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

સામગામસુત્તં નિટ્ઠિતં ચતુત્થં.

૫. સુનક્ખત્તસુત્તં

૫૫. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાયં. તેન ખો પન સમયેન સમ્બહુલેહિ ભિક્ખૂહિ ભગવતો સન્તિકે અઞ્ઞા બ્યાકતા હોતિ – ‘‘‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનામા’’તિ. અસ્સોસિ ખો સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો – ‘‘સમ્બહુલેહિ કિર ભિક્ખૂહિ ભગવતો સન્તિકે અઞ્ઞા બ્યાકતા હોતિ – ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનામા’’તિ. અથ ખો સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘સુતં મેતં, ભન્તે – ‘સમ્બહુલેહિ કિર ભિક્ખૂહિ ભગવતો સન્તિકે અઞ્ઞા બ્યાકતા – ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનામા’’તિ. ‘‘યે તે, ભન્તે, ભિક્ખૂ ભગવતો સન્તિકે અઞ્ઞં બ્યાકંસુ – ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનામા’’તિ, કચ્ચિ તે, ભન્તે, ભિક્ખૂ સમ્મદેવ અઞ્ઞં બ્યાકંસુ ઉદાહુ સન્તેત્થેકચ્ચે ભિક્ખૂ અધિમાનેન અઞ્ઞં બ્યાકંસૂતિ?

૫૬. ‘‘યે તે, સુનક્ખત્ત, ભિક્ખૂ મમ સન્તિકે અઞ્ઞં બ્યાકંસુ – ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનામા’’તિ . ‘‘સન્તેત્થેકચ્ચે ભિક્ખૂ સમ્મદેવ અઞ્ઞં બ્યાકંસુ, સન્તિ પનિધેકચ્ચે ભિક્ખૂ અધિમાનેનપિ [અધિમાનેન (?)] અઞ્ઞં બ્યાકંસુ. તત્ર, સુનક્ખત્ત, યે તે ભિક્ખૂ સમ્મદેવ અઞ્ઞં બ્યાકંસુ તેસં તં તથેવ હોતિ; યે પન તે ભિક્ખૂ અધિમાનેન અઞ્ઞં બ્યાકંસુ તત્ર, સુનક્ખત્ત, તથાગતસ્સ એવં હોતિ – ‘ધમ્મં નેસં દેસેસ્સ’ન્તિ [દેસેય્યન્તિ (પી॰ ક॰)]. એવઞ્ચેત્થ, સુનક્ખત્ત, તથાગતસ્સ હોતિ – ‘ધમ્મં નેસં દેસેસ્સ’ન્તિ. અથ ચ પનિધેકચ્ચે મોઘપુરિસા પઞ્હં અભિસઙ્ખરિત્વા અભિસઙ્ખરિત્વા તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છન્તિ. તત્ર, સુનક્ખત્ત, યમ્પિ તથાગતસ્સ એવં હોતિ – ‘ધમ્મં નેસં દેસેસ્સ’ન્તિ તસ્સપિ હોતિ અઞ્ઞથત્ત’’ન્તિ. ‘‘એતસ્સ ભગવા કાલો, એતસ્સ સુગત કાલો, યં ભગવા ધમ્મં દેસેય્ય. ભગવતો સુત્વા ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી’’તિ. ‘‘તેન હિ, સુનક્ખત્ત સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

૫૭. ‘‘પઞ્ચ ખો ઇમે, સુનક્ખત્ત, કામગુણા. કતમે પઞ્ચ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા…પે॰… ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા… જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા… કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા – ઇમે ખો, સુનક્ખત્ત, પઞ્ચ કામગુણા.

૫૮. ‘‘ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો પુરિસપુગ્ગલો લોકામિસાધિમુત્તો અસ્સ. લોકામિસાધિમુત્તસ્સ ખો, સુનક્ખત્ત, પુરિસપુગ્ગલસ્સ તપ્પતિરૂપી ચેવ કથા સણ્ઠાતિ, તદનુધમ્મઞ્ચ અનુવિતક્કેતિ, અનુવિચારેતિ, તઞ્ચ પુરિસં ભજતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ; આનેઞ્જપટિસંયુત્તાય ચ પન કથાય કચ્છમાનાય ન સુસ્સૂસતિ, ન સોતં ઓદહતિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ [ઉપટ્ઠપેતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], ન ચ તં પુરિસં ભજતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, પુરિસો સકમ્હા ગામા વા નિગમા વા ચિરવિપ્પવુત્થો અસ્સ. સો અઞ્ઞતરં પુરિસં પસ્સેય્ય તમ્હા ગામા વા નિગમા વા અચિરપક્કન્તં. સો તં પુરિસં તસ્સ ગામસ્સ વા

નિગમસ્સ વા ખેમતઞ્ચ સુભિક્ખતઞ્ચ અપ્પાબાધતઞ્ચ પુચ્છેય્ય; તસ્સ સો પુરિસો તસ્સ ગામસ્સ વા નિગમસ્સ વા ખેમતઞ્ચ સુભિક્ખતઞ્ચ અપ્પાબાધતઞ્ચ સંસેય્ય. તં કિં મઞ્ઞસિ, સુનક્ખત્ત, અપિ નુ સો પુરિસો તસ્સ પુરિસસ્સ સુસ્સૂસેય્ય, સોતં ઓદહેય્ય, અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેય્ય, તઞ્ચ પુરિસં ભજેય્ય, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જેય્યા''તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો પુરિસપુગ્ગલો લોકામિસાધિમુત્તો અસ્સ. લોકામિસાધિમુત્તસ્સ ખો, સુનક્ખત્ત, પુરિસપુગ્ગલસ્સ તપ્પતિરૂપી ચેવ કથા સણ્ઠાતિ, તદનુધમ્મઞ્ચ અનુવિતક્કેતિ, અનુવિચારેતિ, તઞ્ચ પુરિસં ભજતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ; આનેઞ્જપટિસંયુત્તાય ચ પન કથાય કચ્છમાનાય ન સુસ્સૂસતિ, ન સોતં ઓદહતિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ, ન ચ તં પુરિસં ભજતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. સો એવમસ્સ વેદિતબ્બો – 'આનેઞ્જસંયોજનેન હિ ખો વિસંયુત્તો [આનેઞ્જસંયોજનેન હિ ખો વિસંયુત્તો-ઇતિ પાઠો સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰ પોત્થકેસુ નત્થિ, અટ્ઠકથાસુ પન તબ્બણ્ણના દિસ્સતિયેવ] લોકામિસાધિમુત્તો પુરિસપુગ્ગલો'''તિ.

૫૯. ''ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો પુરિસપુગ્ગલો આનેઞ્જાધિમુત્તો અસ્સ. આનેઞ્જાધિમુત્તસ્સ ખો, સુનક્ખત્ત, પુરિસપુગ્ગલસ્સ તપ્પતિરૂપી ચેવ કથા સણ્ઠાતિ, તદનુધમ્મઞ્ચ અનુવિતક્કેતિ, અનુવિચારેતિ, તઞ્ચ પુરિસં ભજતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ; લોકામિસપટિસંયુત્તાય ચ પન કથાય કચ્છમાનાય ન સુસ્સૂસતિ, ન સોતં ઓદહતિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ, ન ચ તં પુરિસં ભજતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, પણ્ડુપલાસો બન્ધના પવુત્તો અભબ્બો હરિતત્તાય; એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, આનેઞ્જાધિમુત્તસ્સ પુરિસપુગ્ગલસ્સ યે લોકામિસસંયોજને સે પવુત્તે. સો એવમસ્સ વેદિતબ્બો – 'લોકામિસસંયોજનેન હિ ખો વિસંયુત્તો આનેઞ્જાધિમુત્તો પુરિસપુગ્ગલો'''તિ.

૬૦. ''ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો પુરિસપુગ્ગલો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનાધિમુત્તો અસ્સ. આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનાધિમુત્તસ્સ ખો, સુનક્ખત્ત, પુરિસપુગ્ગલસ્સ તપ્પતિરૂપી ચેવ કથા સણ્ઠાતિ, તદનુધમ્મઞ્ચ અનુવિતક્કેતિ, અનુવિચારેતિ, તઞ્ચ પુરિસં ભજતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ ; આનેઞ્જપટિસંયુત્તાય ચ પન કથાય કચ્છમાનાય ન સુસ્સૂસતિ, ન સોતં ઓદહતિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ , ન ચ તં પુરિસં ભજતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, પુથુસિલા દ્વેધાભિન્ના અપ્પટિસન્ધિકા હોતિ; એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનાધિમુત્તસ્સ પુરિસપુગ્ગલસ્સ યે આનેઞ્જસંયોજને સે ભિન્ને. સો એવમસ્સ વેદિતબ્બો – 'આનેઞ્જસંયોજનેન હિ ખો વિસંયુત્તો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનાધિમુત્તો પુરિસપુગ્ગલો'''તિ.

૬૧. ''ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો પુરિસપુગ્ગલો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનાધિમુત્તો અસ્સ. નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનાધિમુત્તસ્સ ખો, સુનક્ખત્ત, પુરિસપુગ્ગલસ્સ તપ્પતિરૂપી ચેવ કથા સણ્ઠાતિ, તદનુધમ્મઞ્ચ અનુવિતક્કેતિ, અનુવિચારેતિ, તઞ્ચ પુરિસં ભજતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ; આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનપટિસંયુત્તાય ચ પન કથાય કચ્છમાનાય ન સુસ્સૂસતિ, ન સોતં ઓદહતિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ, ન ચ તં પુરિસં ભજતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, પુરિસો મનુઞ્ઞભોજનં ભુત્તાવી છડ્ડેય્ય [છદ્દેય્ય (?)]. તં કિં મઞ્ઞસિ, સુનક્ખત્ત, અપિ નુ તસ્સ પુરિસસ્સ તસ્મિં ભત્તે [વન્તે (ક॰ સી॰), ભુત્તે (ક॰ સી॰ ક॰)] પુન ભોત્તુકમ્યતા અસ્સા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અદુઞ્હિ, ભન્તે, ભત્તં [વન્તં (સી॰)] પટિકૂલસમ્મત''ન્તિ. ''એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનાધિમુત્તસ્સ પુરિસપુગ્ગલસ્સ યે આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસંયોજને સે વન્તે. સો એવમસ્સ વેદિતબ્બો – 'આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસંયોજનેન હિ ખો વિસંયુત્તો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનાધિમુત્તો પુરિસપુગ્ગલો'તિ.

૬૨. ‘‘ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો પુરિસપુગ્ગલો સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તો અસ્સ. સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સ ખો, સુનક્ખત્ત, પુરિસપુગ્ગલસ્સ તપ્પતિરૂપી ચેવ કથા સણ્ઠાતિ, તદનુધમ્મઞ્ચ અનુવિતક્કેતિ, અનુવિચારેતિ, તઞ્ચ પુરિસં ભજતિ, તેન ચ વિત્તિં આપજ્જતિ; નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનપટિસંયુત્તાય ચ પન કથાય કચ્છમાનાય ન સુસ્સૂસતિ, ન સોતં ઓદહતિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ, ન ચ તં પુરિસં ભજતિ, ન ચ તેન વિત્તિં આપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, તાલો મત્થકચ્છિન્નો અભબ્બો પુન વિરુળ્હિયા; એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સ પુરિસપુગ્ગલસ્સ યે નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસંયોજને સે ઉચ્છિન્નમૂલે તાલાવત્થુકતે અનભાવંકતે [અનભાવકતે (સી॰ પી॰), અનભાવઙ્ગતે (સ્યા॰ કં॰)] આયતિં અનુપ્પાદધમ્મે. સો એવમસ્સ વેદિતબ્બો – ‘નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસંયોજનેન હિ ખો વિસંયુત્તો સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તો પુરિસપુગ્ગલો’’’તિ.

૬૩. ‘‘ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો એવમસ્સ – ‘તણ્હા ખો સલ્લં સમણેન વુત્તં, અવિજ્જાવિસદોસો, છન્દરાગબ્યાપાદેન રુપ્પતિ. તં મે તણ્હાસલ્લં પહીનં, અપનીતો અવિજ્જાવિસદોસો, સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તોહમસ્મી’તિ. એવંમાનિ [એવંમાની (સી॰ પી॰ ક॰), એવમાદિ (સ્યા॰ કં॰)] અસ્સ અતથં સમાનં [અત્થં સમાનં (સ્યા॰ કં॰ પી॰), અત્થસમાનં (સી॰)]. સો યાનિ સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સ અસપ્પાયાનિ તાનિ અનુયુઞ્જેય્ય; અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં અનુયુઞ્જેય્ય , અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં અનુયુઞ્જેય્ય. તસ્સ અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં અનુયુત્તસ્સ રાગો ચિત્તં અનુદ્ધંસેય્ય. સો રાગાનુદ્ધંસિતેન ચિત્તેન મરણં વા નિગચ્છેય્ય મરણમત્તં વા દુક્ખં.

‘‘સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, પુરિસો સલ્લેન વિદ્ધો અસ્સ સવિસેન ગાળ્હૂપલેપનેન. તસ્સ મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા ભિસક્કં સલ્લકત્તં ઉપટ્ઠાપેય્યું. તસ્સ સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો સત્થેન વણમુખં પરિકન્તેય્ય. સત્થેન વણમુખં પરિકન્તિત્વા એસનિયા સલ્લં એસેય્ય. એસનિયા સલ્લં એસિત્વા સલ્લં અબ્બુહેય્ય, અપનેય્ય વિસદોસં સઉપાદિસેસં. સઉપાદિસેસોતિ [અનુપાદિસેસોતિ (સબ્બત્થ) અયં હિ તથાગતસ્સ વિસયો] જાનમાનો સો એવં વદેય્ય – ‘અમ્ભો પુરિસ, ઉબ્ભતં ખો તે સલ્લં, અપનીતો વિસદોસો સઉપાદિસેસો [અનુપાદિસેસો (સબ્બત્થ) અયમ્પિ તથાગતસ્સ વિસયો]. અનલઞ્ચ તે અન્તરાયાય. સપ્પાયાનિ ચેવ ભોજનાનિ ભુઞ્જેય્યાસિ, મા તે અસપ્પાયાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જતો વણો અસ્સાવી અસ્સ. કાલેન કાલઞ્ચ વણં ધોવેય્યાસિ, કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પેય્યાસિ, મા તે ન કાલેન કાલં વણં ધોવતો ન કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પતો પુબ્બલોહિતં વણમુખં પરિયોનન્ધિ. મા ચ વાતાતપે ચારિત્તં અનુયુઞ્જિ, મા તે વાતાતપે ચારિત્તં અનુયુત્તસ્સ રજોસૂકં વણમુખં અનુદ્ધંસેસિ. વણાનુરક્ખી ચ, અમ્ભો પુરિસ, વિહરેય્યાસિ વણસારોપી’તિ [વણસ્સારોપીતિ (ક॰) વણ + સં + રોપી = વણસારોપી-ઇતિ પદવિભાગો]. તસ્સ એવમસ્સ – ‘ઉબ્ભતં ખો મે સલ્લં, અપનીતો વિસદોસો અનુપાદિસેસો. અનલઞ્ચ મે અન્તરાયાયા’તિ. સો અસપ્પાયાનિ ચેવ ભોજનાનિ ભુઞ્જેય્ય. તસ્સ અસપ્પાયાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જતો વણો અસ્સાવી અસ્સ. ન ચ કાલેન કાલં વણં ધોવેય્ય, ન ચ કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પેય્ય. તસ્સ ન કાલેન કાલં વણં ધોવતો, ન કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પતો પુબ્બલોહિતં વણમુખં પરિયોનન્ધેય્ય. વાતાતપે ચ ચારિત્તં અનુયુઞ્જેય્ય. તસ્સ વાતાતપે ચારિત્તં અનુયુત્તસ્સ રજોસૂકં વણમુખં અનુદ્ધંસેય્ય. ન ચ વણાનુરક્ખી

વિહરેય્ય ન વણસારોપી. તસ્સ ઇમિસ્સા ચ અસપ્પાયકિરિયાય, અસુચિ વિસદોસો અપનીતો સઉપાદિસેસો તદુભયેન વણો પુથુત્તં ગચ્છેય્ય. સો પુથુત્તં ગતેન વણેન મરણં વા નિગચ્છેય્ય મરણમત્તં વા દુક્ખં.

‘‘એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો એવમસ્સ – ‘તણ્હા ખો સલ્લં સમણેન વુત્તં, અવિજ્જાવિસદોસો છન્દરાગબ્યાપાદેન રુપ્પતિ. તં મે તણ્હાસલ્લં પહીનં, અપનીતો અવિજ્જાવિસદોસો, સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તોહમસ્મી’તિ. એવંમાનિ અસ્સ અતથં સમાનં. સો યાનિ સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સ અસપ્પાયાનિ તાનિ અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં અનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં અનુયુઞ્જેય્ય. તસ્સ અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં અનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં અનુયુત્તસ્સ રાગો ચિત્તં અનુદ્ધંસેય્ય. સો રાગાનુદ્ધંસિતેન ચિત્તેન મરણં વા નિગચ્છેય્ય મરણમત્તં વા દુક્ખં. મરણઞ્હેતં, સુનક્ખત્ત, અરિયસ્સ વિનયે યો સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તતિ; મરણમત્તઞ્હેતં, સુનક્ખત્ત, દુક્ખં યં અઞ્ઞતરં સંકિલિટ્ઠં આપત્તિં આપજ્જતિ.

૬૪. ‘‘ઠાનં ખો પનેતં, સુનક્ખત્ત, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો એવમસ્સ – ‘તણ્હા ખો સલ્લં સમણેન વુત્તં, અવિજ્જાવિસદોસો છન્દરાગબ્યાપાદેન રુપ્પતિ. તં મે તણ્હાસલ્લં પહીનં, અપનીતો અવિજ્જાવિસદોસો, સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તોહમસ્મી’તિ. સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સેવ સતો સો યાનિ સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સ અસપ્પાયાનિ તાનિ નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં નાનુયુઞ્જેય્ય. તસ્સ અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં નાનુયુત્તસ્સ રાગો ચિત્તં નાનુદ્ધંસેય્ય. સો ન રાગાનુદ્ધંસિતેન ચિત્તેન નેવ મરણં વા નિગચ્છેય્ય ન મરણમત્તં વા દુક્ખં.

‘‘સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, પુરિસો સલ્લેન વિદ્ધો અસ્સ સવિસેન ગાળ્હૂપલેપનેન. તસ્સ મિત્તામચ્ચા ઞાતિસાલોહિતા ભિસક્કં સલ્લકત્તં ઉપટ્ઠાપેય્યું. તસ્સ સો ભિસક્કો સલ્લકત્તો સત્થેન વણમુખં પરિકન્તેય્ય. સત્થેન વણમુખં પરિકન્તિત્વા એસનિયા સલ્લં એસેય્ય. એસનિયા સલ્લં એસિત્વા સલ્લં અબ્બુહેય્ય, અપનેય્ય વિસદોસં અનુપાદિસેસં. અનુપાદિસેસોતિ જાનમાનો સો એવં વદેય્ય – ‘અમ્ભો પુરિસ, ઉબ્ભતં ખો તે સલ્લં, અપનીતો વિસદોસો અનુપાદિસેસો. અનલઞ્ચ તે અન્તરાયાય. સપ્પાયાનિ ચેવ ભોજનાનિ ભુઞ્જેય્યાસિ, મા તે અસપ્પાયાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જતો વણો અસ્સાવી અસ્સ. કાલેન કાલઞ્ચ વણં ધોવેય્યાસિ, કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પેય્યાસિ. મા તે ન કાલેન કાલં વણં ધોવતો ન કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પતો પુબ્બલોહિતં વણમુખં પરિયોનન્ધિ. મા ચ વાતાતપે ચારિત્તં અનુયુઞ્જિ, મા તે વાતાતપે ચારિત્તં અનુયુત્તસ્સ રજોસૂકં વણમુખં અનુદ્ધંસેસિ . વણાનુરક્ખી ચ, અમ્ભો પુરિસ, વિહરેય્યાસિ વણસારોપી’તિ. તસ્સ એવમસ્સ – ‘ઉબ્ભતં ખો મે સલ્લં, અપનીતો વિસદોસો અનુપાદિસેસો. અનલઞ્ચ મે અન્તરાયાયા’તિ. સો સપ્પાયાનિ ચેવ ભોજનાનિ ભુઞ્જેય્ય. તસ્સ સપ્પાયાનિ ભોજનાનિ ભુઞ્જતો વણો ન અસ્સાવી અસ્સ. કાલેન કાલઞ્ચ વણં ધોવેય્ય, કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પેય્ય. તસ્સ કાલેન કાલં વણં ધોવતો કાલેન કાલં વણમુખં આલિમ્પતો ન પુબ્બલોહિતં વણમુખં પરિયોનન્ધેય્ય. ન ચ વાતાતપે ચારિત્તં અનુયુઞ્જેય્ય. તસ્સ વાતાતપે ચારિત્તં અનનુયુત્તસ્સ રજોસૂકં વણમુખં નાનુદ્ધંસેય્ય. વણાનુરક્ખી

ચ વિહરેય્ય વણસારોપી. તસ્સ ઇમિસ્સા ચ સપ્પાયકિરિયાય અસુ ચ [અસુચિ (સબ્બત્થ) સોચાતિ તબ્બણ્ણના મનસિકાતબ્બા] વિસદોસો અપનીતો અનુપાદિસેસો તદુભયેન વણો વિરુહેય્ય. સો રુળ્હેન વણેન સઞ્છવિના નેવ મરણં વા નિગચ્છેય્ય ન મરણમત્તં વા દુક્ખં.

''એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો એવમસ્સ – 'તણ્હા ખો સલ્લં સમણેન વુત્તં, અવિજ્જાવિસદોસો છન્દરાગબ્યાપાદેન રુપ્પતિ. તં મે તણ્હાસલ્લં પહીનં, અપનીતો અવિજ્જાવિસદોસો, સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તોહમસ્મી'તિ. સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સેવ સતો સો યાનિ સમ્મા નિબ્બાનાધિમુત્તસ્સ અસપ્પાયાનિ તાનિ નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં નાનુયુઞ્જેય્ય, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં નાનુયુઞ્જેય્ય. તસ્સ અસપ્પાયં ચક્ખુના રૂપદસ્સનં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં સોતેન સદ્દં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં ઘાનેન ગન્ધં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં જિવ્હાય રસં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં કાયેન ફોટ્ઠબ્બં નાનુયુત્તસ્સ, અસપ્પાયં મનસા ધમ્મં નાનુયુત્તસ્સ, રાગો ચિત્તં નાનુદ્ધંસેય્ય. સો ન રાગાનુદ્ધંસિતેન ચિત્તેન નેવ મરણં વા નિગચ્છેય્ય ન મરણમત્તં વા દુક્ખં.

૬૫. ''ઉપમા ખો મે અયં, સુનક્ખત્ત, કતા અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનાય. અયંયેવેત્થ અત્થો – વણોતિ ખો, સુનક્ખત્ત, છન્નેતં અજ્ઝત્તિકાનં આયતનાનં અધિવચનં; વિસદોસોતિ ખો, સુનક્ખત્ત, અવિજ્જાયેતં અધિવચનં; સલ્લન્તિ ખો, સુનક્ખત્ત, તણ્હાયેતં અધિવચનં; એસનીતિ ખો, સુનક્ખત્ત, સતિયાયેતં અધિવચનં; સત્થન્તિ ખો, સુનક્ખત્ત, અરિયાયેતં પઞ્ઞાય અધિવચનં; ભિસક્કો સલ્લકત્તોતિ ખો, સુનક્ખત્ત, તથાગતસ્સેતં અધિવચનં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ.

''સો વત, સુનક્ખત્ત, ભિક્ખુ છસુ ફસ્સાયતનેસુ સંવુતકારી 'ઉપધિ દુક્ખસ્સ મૂલ'ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા નિરુપધિ ઉપધિસઙ્ખયે વિમુત્તો ઉપધિસ્મિં વા કાયં ઉપસંહરિસ્સતિ ચિત્તં વા ઉપ્પાદેસ્સતીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, આપાનીયકંસો વણ્ણસમ્પન્નો ગન્ધસમ્પન્નો રસસમ્પન્નો; સો ચ ખો વિસેન સંસટ્ઠો. અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય જીવિતુકામો અમરિતુકામો સુખકામો દુક્ખપટિકૂલો. તં કિં મઞ્ઞસિ, સુનક્ખત્ત, અપિ નુ સો પુરિસો અમું આપાનીયકંસં પિવેય્ય યં જઞ્ઞા – 'ઇમાહં પિવિત્વા મરણં વા નિગચ્છામિ મરણમત્તં વા દુક્ખ'''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, સો વત ભિક્ખુ છસુ ફસ્સાયતનેસુ સંવુતકારી 'ઉપધિ દુક્ખસ્સ મૂલ'ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા નિરુપધિ ઉપધિસઙ્ખયે વિમુત્તો ઉપધિસ્મિં વા કાયં ઉપસંહરિસ્સતિ ચિત્તં વા ઉપ્પાદેસ્સતીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. સેય્યથાપિ, સુનક્ખત્ત, આસીવિસો [આસિવિસો (ક॰)] ઘોરવિસો. અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય જીવિતુકામો અમરિતુકામો સુખકામો દુક્ખપટિકૂલો. તં કિં મઞ્ઞસિ, સુનક્ખત્ત, અપિ નુ સો પુરિસો અમુસ્સ આસીવિસસ્સ ઘોરવિસસ્સ હત્થં વા અઙ્ગુટ્ઠં વા દજ્જા [યુઞ્જેય્ય (ક॰)] યં જઞ્ઞા – 'ઇમિનાહં દટ્ઠો મરણં વા નિગચ્છામિ મરણમત્તં વા દુક્ખ'''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''એવમેવ ખો, સુનક્ખત્ત, સો વત ભિક્ખુ છસુ ફસ્સાયતનેસુ સંવુતકારી 'ઉપધિ દુક્ખસ્સ મૂલ'ન્તિ – ઇતિ વિદિત્વા નિરુપધિ ઉપધિસઙ્ખયે વિમુત્તો ઉપધિસ્મિં વા કાયં ઉપસંહરિસ્સતિ ચિત્તં વા ઉપ્પાદેસ્સતીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો સુનક્ખત્તો લિચ્છવિપુત્તો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

સુનક્ખત્તસુત્તં નિટ્ઠિતં પઞ્ચમં.

૬. આનેઞ્જસપ્પાયસુત્તં

૬૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા કુરૂસુ વિહરતિ કમ્માસધમ્મં નામ કુરૂનં નિગમો. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘અનિચ્ચા, ભિક્ખવે, કામા તુચ્છા મુસા મોસધમ્મા. માયાકતમેતં, ભિક્ખવે, બાલલાપનં. યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા – ઉભયમેતં મારધેય્યં, મારસ્સેસ [મારસ્સેવ (ક॰)] વિસયો, મારસ્સેસ નિવાપો, મારસ્સેસ ગોચરો. એત્થેતે પાપકા અકુસલા માનસા અભિજ્ઝાપિ બ્યાપાદાપિ સારમ્ભાપિ સંવત્તન્તિ. તેવ અરિયસાવકસ્સ ઇધમનુસિક્ખતો અન્તરાયાય સમ્ભવન્તિ. તત્ર, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા – ઉભયમેતં મારધેય્યં, મારસ્સેસ વિસયો, મારસ્સેસ નિવાપો, મારસ્સેસ ગોચરો. એત્થેતે પાપકા અકુસલા માનસા અભિજ્ઝાપિ બ્યાપાદાપિ સારમ્ભાપિ સંવત્તન્તિ, તેવ અરિયસાવકસ્સ ઇધમનુસિક્ખતો અન્તરાયાય સમ્ભવન્તિ. યંનૂનાહં વિપુલેન મહગ્ગતેન ચેતસા વિહરેય્યં અભિભુય્ય લોકં અધિટ્ઠાય મનસા. વિપુલેન હિ મે મહગ્ગતેન ચેતસા વિહરતો અભિભુય્ય લોકં અધિટ્ઠાય મનસા યે પાપકા અકુસલા માનસા અભિજ્ઝાપિ બ્યાપાદાપિ સારમ્ભાપિ તે ન ભવિસ્સન્તિ. તેસં પહાના અપરિત્તઞ્ચ મે ચિત્તં ભવિસ્સતિ અપ્પમાણં સુભાવિત’ન્તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા આનેઞ્જં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ આનેઞ્જૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, પઠમા આનેઞ્જસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતિ’’.

૬૭. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા , યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા; યં કિઞ્ચિ રૂપં (સબ્બં રૂપં) [( ) નત્થિ સી॰ પી॰ પોત્થકેસુ] ચત્તારિ ચ મહાભૂતાનિ, ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાયરૂપ’ન્તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા આનેઞ્જં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ આનેઞ્જૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, દુતિયા આનેઞ્જસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા; યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપા, યે ચ સમ્પરાયિકા રૂપા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા રૂપસઞ્ઞા – ઉભયમેતં અનિચ્ચં. યદનિચ્ચં તં નાલં અભિનન્દિતું, નાલં અભિવદિતું, નાલં અજ્ઝોસિતુ’ન્તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા આનેઞ્જં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ આનેઞ્જૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, તતિયા આનેઞ્જસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતિ.

૬૮. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા; યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપા, યે ચ સમ્પરાયિકા રૂપા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા રૂપસઞ્ઞા; યા ચ આનેઞ્જસઞ્ઞા – સબ્બા

સઞ્ઞા. યત્થેતા અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તિ એતં સન્તં એતં પણીતં – યદિદં આકિઞ્ચઞ્ઞાયતન’ન્તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, પઠમા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતિ.

૬૯. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો અરઞ્ઞગતો વા રુક્ખમૂલગતો વા સુઞ્ઞાગારગતો વા ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘સુઞ્ઞમિદં અત્તેન વા અત્તનિયેન વા’તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, દુતિયા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતિ.

૭૦. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘નાહં ક્વચનિ [ક્વચિનિ (સ્યા॰ કં॰ સી॰ અટ્ઠ॰)] કસ્સચિ કિઞ્ચનતસ્મિં [કિઞ્ચનતસ્મિ (?)], ન ચ મમ ક્વચનિ કિસ્મિઞ્ચિ કિઞ્ચનં નત્થી’તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, તતિયા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા; યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપા, યે ચ સમ્પરાયિકા રૂપા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા રૂપસઞ્ઞા ; યા ચ આનેઞ્જસઞ્ઞા, યા ચ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞા – સબ્બા સઞ્ઞા. યત્થેતા અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તિ એતં સન્તં એતં પણીતં – યદિદં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતન’ન્તિ. તસ્સ એવંપટિપન્નસ્સ તબ્બહુલવિહારિનો આયતને ચિત્તં પસીદતિ. સમ્પસાદે સતિ એતરહિ વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમાપજ્જતિ પઞ્ઞાય વા અધિમુચ્ચતિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા. ઠાનમેતં વિજ્જતિ યં તંસંવત્તનિકં વિઞ્ઞાણં અસ્સ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનૂપગં. અયં, ભિક્ખવે, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસપ્પાયા પટિપદા અક્ખાયતી’’તિ.

૭૧. એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇધ, ભન્તે, ભિક્ખુ એવં પટિપન્નો હોતિ – ‘નો ચસ્સ, નો ચ મે સિયા; ન ભવિસ્સતિ, ન મે ભવિસ્સતિ; યદત્થિ યં, ભૂતં – તં પજહામી’તિ. એવં ઉપેક્ખં પટિલભતિ. પરિનિબ્બાયેય્ય નુ ખો સો, ભન્તે, ભિક્ખુ ન વા પરિનિબ્બાયેય્યા’’તિ? ‘‘અપેત્થેકચ્ચો, આનન્દ, ભિક્ખુ પરિનિબ્બાયેય્ય, અપેત્થેકચ્ચો ભિક્ખુ ન પરિનિબ્બાયેય્યા’’તિ. ‘‘કો નુ ખો, ભન્તે, હેતુ કો પચ્ચયો યેનપેત્થેકચ્ચો ભિક્ખુ પરિનિબ્બાયેય્ય, અપેત્થેકચ્ચો ભિક્ખુ ન પરિનિબ્બાયેય્યા’’તિ? ‘‘ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ એવં પટિપન્નો હોતિ – ‘નો ચસ્સ, નો ચ મે સિયા; ન ભવિસ્સતિ, ન મે ભવિસ્સતિ; યદત્થિ, યં ભૂતં – તં પજહામી’તિ. એવં ઉપેક્ખં પટિલભતિ. સો તં ઉપેક્ખં અભિનન્દતિ, અભિવદતિ, અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ તં ઉપેક્ખં અભિનન્દતો અભિવદતો અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતો તન્નિસ્સિતં હોતિ વિઞ્ઞાણં તદુપાદાનં. સઉપાદાનો, આનન્દ, ભિક્ખુ ન પરિનિબ્બાયતી’’તિ. ‘‘કહં પન સો, ભન્તે, ભિક્ખુ ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતી’’તિ? ‘‘નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં, આનન્દા’’તિ. ‘‘ઉપાદાનસેટ્ઠં કિર સો, ભન્તે, ભિક્ખુ ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતી’’તિ? ‘‘ઉપાદાનસેટ્ઠઞ્હિ સો, આનન્દ, ભિક્ખુ ઉપાદિયમાનો ઉપાદિયતિ. ઉપાદાનસેટ્ઠઞ્હેતં, આનન્દ, યદિદં – નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં’’.

૭૨. ‘‘ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ એવં પટિપન્નો હોતિ – ‘નો ચસ્સ, નો ચ મે સિયા; ન ભવિસ્સતિ, ન મે ભવિસ્સતિ; યદત્થિ, યં ભૂતં – તં પજહામી’તિ. એવં ઉપેક્ખં પટિલભતિ. સો તં ઉપેક્ખં નાભિનન્દતિ, નાભિવદતિ, ન અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ તં ઉપેક્ખં અનભિનન્દતો અનભિવદતો અનજ્ઝોસાય તિટ્ઠતો ન તન્નિસ્સિતં હોતિ વિઞ્ઞાણં ન તદુપાદાનં. અનુપાદાનો, આનન્દ, ભિક્ખુ પરિનિબ્બાયતી’’તિ.

૭૩. ‘‘અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે! નિસ્સાય નિસ્સાય કિર નો, ભન્તે, ભગવતા ઓઘસ્સ નિત્થરણા અક્ખાતા. કતમો પન, ભન્તે, અરિયો વિમોક્ખો’’તિ? ‘‘ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ અરિયસાવકો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામા, યે ચ સમ્પરાયિકા કામા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા કામસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા કામસઞ્ઞા; યે ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપા, યે ચ સમ્પરાયિકા રૂપા; યા ચ દિટ્ઠધમ્મિકા રૂપસઞ્ઞા, યા ચ સમ્પરાયિકા રૂપસઞ્ઞા; યા ચ આનેઞ્જસઞ્ઞા, યા ચ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞા , યા ચ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞા – એસ સક્કાયો યાવતા સક્કાયો. એતં અમતં યદિદં અનુપાદા ચિત્તસ્સ વિમોક્ખો. ઇતિ, ખો, આનન્દ, દેસિતા મયા આનેઞ્જસપ્પાયા પટિપદા, દેસિતા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસપ્પાયા પટિપદા, દેસિતા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસપ્પાયા પટિપદા, દેસિતા નિસ્સાય નિસ્સાય ઓઘસ્સ નિત્થરણા, દેસિતો અરિયો વિમોક્ખો. યં ખો, આનન્દ, સત્થારા કરણીયં સાવકાનં હિતેસિના અનુકમ્પકેન અનુકમ્પં ઉપાદાય, કતં વો તં મયા. એતાનિ, આનન્દ, રુક્ખમૂલાનિ, એતાનિ સુઞ્ઞાગારાનિ. ઝાયથાનન્દ, મા પમાદત્થ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થ. અયં વો અમ્હાકં અનુસાસની’’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

આનેઞ્જસપ્પાયસુત્તં નિટ્ઠિતં છટ્ઠં.

૭. ગણકમોગ્ગલ્લાનસુત્તં

૭૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે. અથ ખો ગણકમોગ્ગલ્લાનો [ગણકમોગ્ગલાનો (ક॰)] બ્રાહ્મણો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો ગણકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં એતદવોચ –

‘‘સેય્યથાપિ, ભો ગોતમ, ઇમસ્સ મિગારમાતુપાસાદસ્સ દિસ્સતિ અનુપુબ્બસિક્ખા અનુપુબ્બકિરિયા અનુપુબ્બપટિપદા યદિદં – યાવ પચ્છિમસોપાનકળેવરાઃ ઇમેસમ્પિ હિ, ભો ગોતમ, બ્રાહ્મણાનં દિસ્સતિ અનુપુબ્બસિક્ખા અનુપુબ્બકિરિયા અનુપુબ્બપટિપદા યદિદં – અજ્ઝેનેઃ ઇમેસમ્પિ હિ, ભો ગોતમ, ઇસ્સાસાનં દિસ્સતિ અનુપુબ્બસિક્ખા અનુપુબ્બકિરિયા અનુપુબ્બપટિપદા યદિદં – ઇસ્સત્થે [ઇસ્સત્તે (ક॰)]. અમ્હાકમ્પિ હિ, ભો ગોતમ, ગણકાનં ગણનાજીવાનં દિસ્સતિ અનુપુબ્બસિક્ખા અનુપુબ્બકિરિયા અનુપુબ્બપટિપદા યદિદં – સઙ્ખાને. મયઞ્હિ, ભો ગોતમ, અન્તેવાસિં લભિત્વા પઠમં એવં ગણાપેમ – ‘એકં એકકં, દ્વે દુકા, તીણિ તિકા, ચત્તારિ ચતુક્કા, પઞ્ચ પઞ્ચકા, છ છક્કા, સત્ત સત્તકા, અટ્ઠ અટ્ઠકા, નવ નવકા, દસ દસકા’તિ; સતમ્પિ મયં, ભો ગોતમ, ગણાપેમ, ભિય્યોપિ ગણાપેમ. સક્કા નુ ખો, ભો ગોતમ, ઇમસ્મિમ્પિ ધમ્મવિનયે એવમેવ અનુપુબ્બસિક્ખા અનુપુબ્બકિરિયા અનુપુબ્બપટિપદા પઞ્ઞપેતુ’’ન્તિ?

૭૫. ‘‘સક્કા , બ્રાહ્મણ, ઇમસ્મિમ્પિ ધમ્મવિનયે અનુપુબ્બસિક્ખા અનુપુબ્બકિરિયા અનુપુબ્બપટિપદા પઞ્ઞપેતું. સેય્યથાપિ, બ્રાહ્મણ, દક્ખો અસ્સદમ્મકો ભદ્દં અસ્સાજાનીયં લભિત્વા પઠમેનેવ મુખાધાને કારણં કારેતિ, અથ ઉત્તરિં કારણં કારેતિ; એવમેવ ખો, બ્રાહ્મણ, તથાગતો પુરિસદમ્મં લભિત્વા પઠમં એવં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, સીલવા હોહિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરાહિ આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખસ્સુ સિક્ખાપદેસૂ’’’તિ.

‘‘યતો ખો, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ, તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો હોહિ, ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા મા નિમિત્તગ્ગાહી હોહિ માનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં ચક્ખુન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જાહિ; રક્ખાહિ ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જાહિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા…પે॰… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા…પે॰… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા…પે॰… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય મા નિમિત્તગ્ગાહી હોહિ માનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી. યત્વાધિકરણમેનં મનિન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જાહિ; રક્ખાહિ મનિન્દ્રિયં, મનિન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જાહી’’’તિ.

‘‘યતો ખો, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુ ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો હોતિ, તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભોજને મત્તઞ્ઞૂ હોહિ. પટિસઙ્ખા યોનિસો આહારં આહારેય્યાસિ – નેવ દવાય ન મદાય ન મણ્ડનાય ન વિભૂસનાય, યાવદેવ ઇમસ્સ કાયસ્સ ઠિતિયા યાપનાય વિહિંસૂપરતિયા બ્રહ્મચરિયાનુગ્ગહાય – ઇતિ પુરાણઞ્ચ વેદનં પટિહઙ્ખામિ, નવઞ્ચ વેદનં ન ઉપ્પાદેસ્સામિ, યાત્રા ચ મે ભવિસ્સતિ અનવજ્જતા ચ ફાસુવિહારો ચા’’’તિ.

‘‘યતો ખો, બ્રાહ્મણ , ભિક્ખુ ભોજને મત્તઞ્ઞૂ હોતિ, તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, જાગરિયં અનુયુત્તો વિહરાહિ, દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેહિ, રત્તિયા પઠમં યામં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેહિ, રત્તિયા મજ્ઝિમં યામં દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં કપ્પેય્યાસિ પાદે પાદં અચ્ચાધાય સતો સમ્પજાનો ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિકરિત્વા, રત્તિયા પચ્છિમં યામં પચ્ચુટ્ઠાય ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેહી’’’તિ.

‘‘યતો ખો, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુ જાગરિયં અનુયુત્તો હોતિ, તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો હોહિ, અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી , આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી, સમિઞ્જિતે પસારિતે સમ્પજાનકારી, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી, અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી , ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હીભાવે સમ્પજાનકારી’’’તિ.

‘‘યતો ખો, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુ સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો હોતિ, તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, વિવિત્તં સેનાસનં ભજાહિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જ’ન્તિ. સો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપ્પત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. સો પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા, ઉજું કાયં પણિધાય, પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા. સો અભિજ્ઝં લોકે પહાય વિગતાભિજ્ઝેન ચેતસા વિહરતિ, અભિજ્ઝાય ચિત્તં

પરિસોધેતિ; બ્યાપાદપદોસં પહાય અબ્યાપન્નચિત્તો વિહરતિ સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી, બ્યાપાદપદોસા ચિત્તં પરિસોધેતિ; થિનમિદ્ધં [થીનમિદ્ધં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પહાય વિગતથિનમિદ્ધો વિહરતિ આલોકસઞ્ઞી સતો સમ્પજાનો, થિનમિદ્ધા ચિત્તં પરિસોધેતિ; ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં પહાય અનુદ્ધતો વિહરતિ અજ્ઝત્તં વૂપસન્તચિત્તો, ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચા ચિત્તં પરિસોધેતિ; વિચિકિચ્છં પહાય તિણ્ણવિચિકિચ્છો વિહરતિ અકથંકથી કુસલેસુ ધમ્મેસુ, વિચિકિચ્છાય ચિત્તં પરિસોધેતિ.

૭૬. ‘‘સો ઇમે પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં...પે॰... દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પીતિયા ચ વિરાગા... તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સુખસ્સ ચ પહાના... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ.

‘‘યે ખો તે, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખૂ સેક્ખા [સેખા (સબ્બત્થ)] અપત્તમાનસા અનુત્તરં યોગક્ખેમં પત્થયમાના વિહરન્તિ તેસુ મે અયં એવરૂપી અનુસાસની હોતિ. યે પન તે ભિક્ખૂ અરહન્તો ખીણાસવા વુસિતવન્તો કતકરણીયા ઓહિતભારા અનુપ્પત્તસદત્થા પરિક્ખીણભવસંયોજના સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તા તેસં ઇમે ધમ્મા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાય ચેવ સંવત્તન્તિ, સતિસમ્પજઞ્ઞાય ચા’’તિ.

એવં વુત્તે, ગણકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘કિં નુ ખો ભોતો ગોતમસ્સ સાવકા ભોતા ગોતમેન એવં ઓવદીયમાના એવં અનુસાસીયમાના સબ્બે અચ્ચન્તં નિટ્ઠં નિબ્બાનં આરાધેન્તિ ઉદાહુ એકચ્ચે નારાધેન્તી’’તિ? ‘‘અપ્પેકચ્ચે ખો, બ્રાહ્મણ, મમ સાવકા મયા એવં ઓવદીયમાના એવં અનુસાસીયમાના અચ્ચન્તં નિટ્ઠં નિબ્બાનં આરાધેન્તિ, એકચ્ચે નારાધેન્તી’’તિ.

‘‘કો નુ ખો, ભો ગોતમ, હેતુ કો પચ્ચયો યં તિટ્ઠતેવ નિબ્બાનં, તિટ્ઠતિ નિબ્બાનગામી મગ્ગો, તિટ્ઠતિ ભવં ગોતમો સમાદપેતા; અથ ચ પન ભોતો ગોતમસ્સ સાવકા ભોતા ગોતમેન એવં ઓવદીયમાના એવં અનુસાસીયમાના અપ્પેકચ્ચે અચ્ચન્તં નિટ્ઠં નિબ્બાનં આરાધેન્તિ, એકચ્ચે નારાધેન્તી’’તિ?

૭૭. ‘‘તેન હિ, બ્રાહ્મણ, તંયેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ. યથા તે ખમેય્ય તથા નં બ્યાકરેય્યાસિ. તં કિં મઞ્ઞસિ , બ્રાહ્મણ, કુસલો ત્વં રાજગહગામિસ્સ મગ્ગસ્સા’’તિ? ‘‘એવં, ભો, કુસલો અહં રાજગહગામિસ્સ મગ્ગસ્સા’’તિ. ‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ, બ્રાહ્મણ, ઇધ પુરિસો આગચ્છેય્ય રાજગહં ગન્તુકામો. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદેય્ય – ‘ઇચ્છામહં, ભન્તે, રાજગહં ગન્તું; તસ્સ મે રાજગહસ્સ મગ્ગં ઉપદિસા’તિ. તમેનં ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘એહમ્ભો [એવં ભો (સી॰ પી॰)] પુરિસ, અયં મગ્ગો રાજગહં ગચ્છતિ. તેન મુહુત્તં ગચ્છ, તેન મુહુત્તં ગન્ત્વા દક્ખિસ્સસિ અમુકં નામ ગામં, તેન મુહુત્તં ગચ્છ, તેન મુહુત્તં ગન્ત્વા દક્ખિસ્સસિ અમુકં નામ નિગમં; તેન મુહુત્તં ગચ્છ, તેન મુહુત્તં ગન્ત્વા દક્ખિસ્સસિ રાજગહસ્સ આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક’ન્તિ. સો તયા એવં ઓવદીયમાનો એવં અનુસાસીયમાનો ઉમ્મગ્ગં ગહેત્વા પચ્છામુખો ગચ્છેય્ય. અથ દુતિયો પુરિસો આગચ્છેય્ય રાજગહં ગન્તુકામો. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદેય્ય – ‘ઇચ્છામહં, ભન્તે, રાજગહં ગન્તું; તસ્સ મે રાજગહસ્સ મગ્ગં ઉપદિસા’તિ. તમેનં ત્વં એવં વદેય્યાસિ – ‘એહમ્ભો પુરિસ, અયં મગ્ગો રાજગહં ગચ્છતિ. તેન મુહુત્તં ગચ્છ, તેન મુહુત્તં ગન્ત્વા દક્ખિસ્સસિ અમુકં નામ ગામં; તેન મુહુત્તં ગચ્છ, તેન મુહુત્તં ગન્ત્વા દક્ખિસ્સસિ અમુકં નામ નિગમં; તેન મુહુત્તં ગચ્છ, તેન મુહુત્તં ગન્ત્વા દક્ખિસ્સસિ રાજગહસ્સ આરામરામણેય્યકં

વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક’ન્તિ. સો તયા એવં ઓવદીયમાનો એવં અનુસાસીયમાનો સોત્થિના રાજગહં ગચ્છેય્ય. કો નુ ખો, બ્રાહ્મણ, હેતુ કો પચ્ચયો યં તિટ્ઠતેવ રાજગહં , તિટ્ઠતિ રાજગહગામી મગ્ગો, તિટ્ઠસિ ત્વં સમાદપેતા; અથ ચ પન તયા એવં ઓવદીયમાનો એવં અનુસાસીયમાનો એકો પુરિસો ઉમ્મગ્ગં ગહેત્વા પચ્છામુખો ગચ્છેય્ય, એકો સોત્થિના રાજગહં ગચ્છેય્યા’’તિ? ‘‘એત્થ ક્યાહં, ભો ગોતમ, કરોમિ? મગ્ગક્ખાયીહં, ભો ગોતમા’’તિ.

‘‘એવમેવ ખો, બ્રાહ્મણ, તિટ્ઠતેવ નિબ્બાનં, તિટ્ઠતિ નિબ્બાનગામી મગ્ગો, તિટ્ઠામહં સમાદપેતા; અથ ચ પન મમ સાવકા મયા એવં ઓવદીયમાના એવં અનુસાસીયમાના અપ્પેકચ્ચે અચ્ચન્તં નિટ્ઠં નિબ્બાનં આરાધેન્તિ, એકચ્ચે નારાધેન્તિ. એત્થ ક્યાહં, બ્રાહ્મણ, કરોમિ? મગ્ગક્ખાયીહં, બ્રાહ્મણ, તથાગતો’’તિ.

૭૮. એવં વુત્તે, ગણકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘યેમે, ભો ગોતમ, પુગ્ગલા અસ્સદ્ધા જીવિકત્થા ન સદ્ધા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતા સઠા માયાવિનો કેતબિનો [કેટુભિનો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ઉદ્ધતા ઉન્નળા ચપલા મુખરા વિકિણ્ણવાચા ઇન્દ્રિયેસુ અગુત્તદ્વારા ભોજને અમત્તઞ્ઞુનો જાગરિયં અનનુયુત્તા સામઞ્ઞે અનપેક્ખવન્તો સિક્ખાય ન તિબ્બગારવા બાહુલિકા [બાહુલ્લિકા (સ્યા॰ કં॰)] સાથલિકા ઓક્કમને પુબ્બઙ્ગમા પવિવેકે નિક્ખિત્તધુરા કુસીતા હીનવીરિયા મુટ્ઠસ્સતિનો અસમ્પજાના અસમાહિતા વિબ્ભન્તચિત્તા દુપ્પઞ્ઞા એળમૂગા, ન તેહિ ભવં ગોતમો સદ્ધિં સંવસતિ’’.

‘‘યે પન તે કુલપુત્તા સદ્ધા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતા અસઠા અમાયાવિનો અકેતબિનો અનુદ્ધતા અનુન્નળા અચપલા અમુખરા અવિકિણ્ણવાચા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારા ભોજને મત્તઞ્ઞુનો જાગરિયં અનુયુત્તા સામઞ્ઞે અપેક્ખવન્તો સિક્ખાય તિબ્બગારવા નબાહુલિકા નસાથલિકા ઓક્કમને નિક્ખિત્તધુરા પવિવેકે પુબ્બઙ્ગમા આરદ્ધવીરિયા પહિતત્તા ઉપટ્ઠિતસ્સતિનો સમ્પજાના સમાહિતા એકગ્ગચિત્તા પઞ્ઞવન્તો અનેળમૂગા, તેહિ ભવં ગોતમો સદ્ધિં સંવસતિ.

‘‘સેય્યથાપિ , ભો ગોતમ, યે કેચિ મૂલગન્ધા, કાલાનુસારિ તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ; યે કેચિ સારગન્ધા, લોહિતચન્દનં તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ; યે કેચિ પુપ્ફગન્ધા, વસ્સિકં તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ; એવમેવ ભોતો ગોતમસ્સ ઓવાદો પરમજ્જધમ્મેસુ.

‘‘અભિક્કન્તં , ભો ગોતમ, અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ! સેય્યથાપિ, ભો ગોતમ, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય – ‘ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી’તિ; એવમેવં ભોતા ગોતમેન અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એસાહં ભવન્તં ગોતમં સરણં ગચ્છામિ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. ઉપાસકં મં ભવં ગોતમો ધારેતુ અજ્જતગ્ગે પાણુપેતં સરણં ગત’’ન્તિ.

ગણકમોગ્ગલ્લાનસુત્તં નિટ્ઠિતં સત્તમં.

૮. ગોપકમોગ્ગલ્લાનસુત્તં

૭૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં આયસ્મા આનન્દો રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે અચિરપરિનિબ્બુતે ભગવતિ. તેન ખો પન સમયેન રાજા માગધો અજાતસત્તુ વેદેહિપુત્તો રાજગહં પટિસઙ્ખારાપેતિ

રઞ્ઞો પજ્જોતસ્સ આસઙ્કમાનો. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ. અથ ખો આયસ્મતો આનન્દસ્સ એતદહોસિ – ''અતિપ્પગો ખો તાવ રાજગહે પિણ્ડાય ચરિતું. યંનૂનાહં યેન ગોપકમોગ્ગલ્લાનસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કમ્મન્તો, યેન ગોપકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો તેનુપસઙ્કમેય્ય''ન્તિ.

અથ ખો આયસ્મા આનન્દો યેન ગોપકમોગ્ગલ્લાનસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કમ્મન્તો, યેન ગોપકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો તેનુપસઙ્કમિ. અદ્દસા ખો ગોપકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો આયસ્મન્તં આનન્દં દૂરતોવ આગચ્છન્તં. દિસ્વાન આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''એતુ ખો ભવં આનન્દો. સ્વાગતં ભોતો આનન્દસ્સ. ચિરસ્સં ખો ભવં આનન્દો ઇમં પરિયાયમકાસિ યદિદં ઇધાગમનાય. નિસીદતુ ભવં આનન્દો, ઇદમાસનં પઞ્ઞત્ત''ન્તિ. નિસીદિ ખો આયસ્મા આનન્દો પઞ્ઞત્તે આસને. ગોપકમોગ્ગલ્લાનોપિ ખો બ્રાહ્મણો અઞ્ઞતરં નીચં આસનં ગહેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો ગોપકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ તેહિ ધમ્મેહિ સબ્બેનસબ્બં સબ્બથાસબ્બં સમન્નાગતો યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો સો ભવં ગોતમો અહોસિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ? ''નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ તેહિ ધમ્મેહિ સબ્બેનસબ્બં સબ્બથાસબ્બં સમન્નાગતો યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો સો ભગવા અહોસિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો. સો હિ, બ્રાહ્મણ, ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્જાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્જનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ, મગ્ગવિદૂ, મગ્ગકોવિદો; મગ્ગાનુગા ચ પન એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતા''તિ. અયઞ્ચ હિદં આયસ્મતો આનન્દસ્સ ગોપકમોગ્ગલ્લાનેન બ્રાહ્મણેન સદ્ધિં અન્તરાકથા વિપ્પકતા અહોસિ.

અથ ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો રાજગહે કમ્મન્તે અનુસઞ્ઞાયમાનો યેન ગોપકમોગ્ગલ્લાનસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કમ્મન્તો, યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા આનન્દેન સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''કાયનુત્થ, ભો આનન્દ, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના, કા ચ પન વો અન્તરાકથા વિપ્પકતા''તિ? ''ઇધ મં, બ્રાહ્મણ, ગોપકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો એવમાહ – 'અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ તેહિ ધમ્મેહિ સબ્બેનસબ્બં સબ્બથાસબ્બં સમન્નાગતો યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો સો ભવં ગોતમો અહોસિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો'તિ. એવં વુત્તે અહં, બ્રાહ્મણ, ગોપકમોગ્ગલ્લાનં બ્રાહ્મણં એતદવોચં – 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ તેહિ ધમ્મેહિ સબ્બેનસબ્બં સબ્બથાસબ્બં સમન્નાગતો યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો સો ભગવા અહોસિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો. સો હિ, બ્રાહ્મણ, ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્જાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્જનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ, મગ્ગવિદૂ, મગ્ગકોવિદો; મગ્ગાનુગા ચ પન એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતા'તિ. અયં ખો નો, બ્રાહ્મણ, ગોપકમોગ્ગલ્લાનેન બ્રાહ્મણેન સદ્ધિં અન્તરાકથા વિપ્પકતા. અથ ત્વં અનુપ્પત્તો''તિ.

૮૦. ''અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ તેન ભોતા ગોતમેન ઠપિતો – 'અયં વો મમચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતી'તિ, યં તુમ્હે એતરહિ પટિપાદેય્યાથા''તિ [પટિધાવેય્યાથાતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]? ''નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ઠપિતો – 'અયં વો મમચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતી'તિ, યં મયં એતરહિ પટિપાદેય્યામા''તિ. ''અત્થિ પન, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ સઙ્ઘેન સમ્મતો, સમ્બહુલેહિ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઠપિતો – 'અયં નો ભગવતો અચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતી'તિ, યં તુમ્હે એતરહિ પટિપાદેય્યાથા''તિ? ''નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ સઙ્ઘેન સમ્મતો, સમ્બહુલેહિ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઠપિતો – 'અયં નો ભગવતો અચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતી'તિ, યં મયં એતરહિ પટિપાદેય્યામા''તિ. ''એવં

અપ્પટિસરણે ચ પન, ભો આનન્દ, કો હેતુ સામગ્ગિયા''તિ? ''ન ખો મયં, બ્રાહ્મણ, અપ્પટિસરણા; સપ્પટિસરણા મયં, બ્રાહ્મણ; ધમ્મપ્પટિસરણા''તિ.

'''અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ તેન ભોતા ગોતમેન ઠપિતો – અયં વો મમચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ, યં તુમ્હે એતરહિ પટિપાદેય્યાથા'તિ – ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ઠપિતો – અયં વો મમચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ, યં મયં એતરહિ પટિપાદેય્યામા'તિ વદેસિ; 'અત્થિ પન, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ સઙ્ઘેન સમ્મતો, સમ્બહુલેહિ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઠપિતો – અયં નો ભગવતો અચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ, યં તુમ્હે એતરહિ પટિપાદેય્યાથા'તિ – ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ સઙ્ઘેન સમ્મતો, સમ્બહુલેહિ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઠપિતો – અયં નો ભગવતો અચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ, યં મયં એતરહિ પટિપાદેય્યામા'તિ – વદેસિ; 'એવં અપ્પટિસરણે ચ પન, ભો આનન્દ, કો હેતુ સામગ્ગિયા'તિ ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો 'ન ખો મયં, બ્રાહ્મણ , અપ્પટિસરણા; સપ્પટિસરણા મયં, બ્રાહ્મણ; ધમ્મપ્પટિસરણા'તિ વદેસિ. ઇમસ્સ પન, ભો આનન્દ, ભાસિતસ્સ કથં અત્થો દટ્ઠબ્બો''તિ?

૮૧. ''અત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિટ્ઠં. તે મયં તદહુપોસથે યાવતિકા એકં ગામખેત્તં ઉપનિસ્સાય વિહરામ તે સબ્બે એકજ્ઝં સન્નિપતામ; સન્નિપતિત્વા યસ્સ તં પવત્તતિ તં અજ્ઝેસામ. તસ્મિં ચે ભઞ્ઞમાને હોતિ ભિક્ખુસ્સ આપત્તિ હોતિ વીતિક્કમો તં મયં યથાધમ્મં યથાનુસિટ્ઠં કારેમાતિ.

''ન કિર નો ભવન્તો કારેન્તિ; ધમ્મો નો કારેતિ''. ''અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ યં તુમ્હે એતરહિ સક્કરોથ ગરું કરોથ [ગરુકરોથ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] માનેથ પૂજેથ; સક્કત્વા ગરું કત્વા [ગરુકત્વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ઉપનિસ્સાય વિહરથા''તિ? ''નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ યં મયં એતરહિ સક્કરોમ ગરું કરોમ માનેમ પૂજેમ; સક્કત્વા ગરું કત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરામા''તિ.

'''અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ તેન ભોતા ગોતમેન ઠપિતો – અયં વો મમચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ યં તુમ્હે એતરહિ પટિપાદેય્યાથા'તિ – ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન ઠપિતો – અયં વો મમચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ યં મયં એતરહિ પટિપાદેય્યામા'તિ વદેસિ; 'અત્થિ પન, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ સઙ્ઘેન સમ્મતો, સમ્બહુલેહિ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઠપિતો – અયં નો ભગવતો અચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ યં તુમ્હે એતરહિ પટિપાદેય્યાથા'તિ – ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ સઙ્ઘેન સમ્મતો, સમ્બહુલેહિ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઠપિતો – અયં નો ભગવતો અચ્ચયેન પટિસરણં ભવિસ્સતીતિ યં મયં એતરહિ પટિપાદેય્યામા'તિ વદેસિ; 'અત્થિ નુ ખો, ભો આનન્દ, એકભિક્ખુપિ યં તુમ્હે એતરહિ સક્કરોથ ગરું કરોથ માનેથ પૂજેથ; સક્કત્વા ગરું કત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરથા'તિ – ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ યં મયં એતરહિ સક્કરોમ ગરું કરોમ માનેમ પૂજેમ; સક્કત્વા ગરું કત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરામા'તિ વદેસિ. ઇમસ્સ પન, ભો આનન્દ, ભાસિતસ્સ કથં અત્થો દટ્ઠબ્બો''તિ?

૮૨. ‘‘અત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન દસ પસાદનીયા ધમ્મા અક્ખાતા. યસ્મિં નો ઇમે ધમ્મા સંવિજ્જન્તિ તં મયં એતરહિ સક્કરોમ ગરું કરોમ માનેમ પૂજેમ; સક્કત્વા ગરું કત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરામ. કતમે દસ?

‘‘ઇધ , બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુ સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ.

‘‘બહુસ્સુતો હોતિ સુતધરો સુતસન્નિચયો. યે તે ધમ્મા આદિકલ્યાણા, મજ્ઝેકલ્યાણા, પરિયોસાનકલ્યાણા, સાત્થં, સબ્યઞ્જનં [સાત્થા સબ્યઞ્જના (સી॰ સ્યા॰ કં॰)], કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં અભિવદન્તિ તથારૂપાસ્સ ધમ્મા બહુસ્સુતા હોન્તિ ધાતા [ધતા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વચસા પરિચિતા મનસાનુપેક્ખિતા દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધા.

‘‘સન્તુટ્ઠો હોતિ ( ) [(ઇતરીતરેહિ) દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૫]
ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેહિ.

‘‘ચતુન્નં ઝાનાનં આભિચેતસિકાનં દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાનં નિકામલાભી હોતિ અકિચ્છલાભી અકસિરલાભી.

‘‘અનેકવિહિતં ઇદ્ધિવિધં પચ્ચનુભોતિ – એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતિ, બહુધાપિ હુત્વા એકો હોતિ; આવિભાવં તિરોભાવં; તિરોકુટ્ટં [તિરોકુડ્ડં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] તિરોપાકારં તિરોપબ્બતં અસજ્જમાનો ગચ્છતિ, સેય્યથાપિ આકાસે; પથવિયાપિ ઉમ્મુજ્જનિમુજ્જં કરોતિ, સેય્યથાપિ ઉદકે; ઉદકેપિ અભિજ્જમાને ગચ્છતિ, સેય્યથાપિ પથવિયં; આકાસેપિ પલ્લઙ્કેન કમતિ, સેય્યથાપિ પક્ખી સકુણો; ઇમેપિ ચન્દિમસૂરિયે એવંમહિદ્ધિકે એવંમહાનુભાવે પાણિના પરિમસતિ [પરામસતિ (ક॰)] પરિમજ્જતિ, યાવ બ્રહ્મલોકાપિ કાયેન વસં વત્તેતિ.

‘‘દિબ્બાય સોતધાતુયા વિસુદ્ધાય અતિક્કન્તમાનુસિકાય ઉભો સદ્દે સુણાતિ – દિબ્બે ચ માનુસે ચ, યે દૂરે સન્તિકે ચ.

‘‘પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ પજાનાતિ. સરાગં વા ચિત્તં ‘સરાગં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતરાગં વા ચિત્તં ‘વીતરાગં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, સદોસં વા ચિત્તં ‘સદોસં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતદોસં વા ચિત્તં ‘વીતદોસં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, સમોહં વા ચિત્તં ‘સમોહં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતમોહં વા ચિત્તં ‘વીતમોહં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, સંખિત્તં વા ચિત્તં ‘સંખિત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વિક્ખિત્તં વા ચિત્તં ‘વિક્ખિત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ , મહગ્ગતં વા ચિત્તં ‘મહગ્ગતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અમહગ્ગતં વા ચિત્તં ‘અમહગ્ગતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, સઉત્તરં વા ચિત્તં ‘સઉત્તરં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અનુત્તરં વા ચિત્તં ‘અનુત્તરં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, સમાહિતં વા ચિત્તં ‘સમાહિતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અસમાહિતં વા ચિત્તં ‘અસમાહિતં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વિમુત્તં વા ચિત્તં ‘વિમુત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, અવિમુત્તં વા ચિત્તં ‘અવિમુત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ.

‘‘અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સેય્યથિદં – એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો તિસ્સોપિ જાતિયો ચતસ્સોપિ જાતિયો પઞ્ચપિ જાતિયો દસપિ જાતિયો વીસમ્પિ જાતિયો તિંસમ્પિ જાતિયો ચત્તારીસમ્પિ જાતિયો પઞ્ઞાસમ્પિ જાતિયો જાતિસતમ્પિ જાતિસહસ્સમ્પિ જાતિસતસહસ્સમ્પિ અનેકેપિ સંવટ્ટકપ્પે અનેકેપિ વિવટ્ટકપ્પે

અનેકેપિ સંવટ્ટવિવટ્ટકપ્પે – ‘અમુત્રાસિં એવંનામો એવંગોત્તો એવંવણ્ણો એવમાહારો એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી એવમાયુપરિયન્તો, સો તતો ચુતો અમુત્ર ઉદપાદિં; તત્રાપાસિં એવંનામો એવંગોત્તો એવંવણ્ણો એવમાહારો એવંસુખદુક્ખપ્પટિસંવેદી એવમાયુપરિયન્તો, સો તતો ચુતો ઇધૂપપન્નો’તિ. ઇતિ સાકારં સઉદ્દેસં અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ.

“દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ.

“આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ.

“ઇમે ખો, બ્રાહ્મણ, તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન દસ પસાદનીયા ધમ્મા અક્ખાતા. યસ્મિં નો ઇમે ધમ્મા સંવિજ્જન્તિ તં મયં એતરહિ સક્કરોમ ગરું કરોમ માનેમ પૂજેમ; સક્કત્વા ગરું કત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરામા”તિ.

૮૩. એવં વુત્તે વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો ઉપનન્દં સેનાપતિં આમન્તેસિ – “તં કિં મઞ્ઞતિ ભવં સેનાપતિ [મઞ્ઞસિ એવં સેનાપતિ (સ્યા॰ કં॰ પી॰), મઞ્ઞસિ સેનાપતિ (સી॰), મઞ્ઞસિ ભવં સેનાપતિ (ક॰)] યદિમે ભોન્તો સક્કાતબ્બં સક્કરોન્તિ, ગરું કાતબ્બં ગરું કરોન્તિ, માનેતબ્બં માનેન્તિ , પૂજેતબ્બં પૂજેન્તિ”? “તગ્ઘિમે [તગ્ઘ મે (ક॰)] ભોન્તો સક્કાતબ્બં સક્કરોન્તિ, ગરું કાતબ્બં ગરું કરોન્તિ, માનેતબ્બં માનેન્તિ, પૂજેતબ્બં પૂજેન્તિ. ઇમઞ્ચ હિ તે ભોન્તો ન સક્કરેય્યું ન ગરું કરેય્યું ન માનેય્યું ન પૂજેય્યું; અથ કિઞ્ચરહિ તે ભોન્તો સક્કરેય્યું ગરું કરેય્યું માનેય્યું પૂજેય્યું, સક્કત્વા ગરું કત્વા માનેત્વા પૂજેત્વા ઉપનિસ્સાય વિહરેય્યુ”ન્તિ? અથ ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – “કહં પન ભવં આનન્દો એતરહિ વિહરતી”તિ? “વેળુવને ખોહં, બ્રાહ્મણ, એતરહિ વિહરામી”તિ. “કચ્ચિ પન, ભો આનન્દ, વેળુવનં રમણીયઞ્ચેવ અપ્પસદ્દઞ્ચ અપ્પનિગ્ઘોસઞ્ચ વિજનવાતં મનુસ્સરાહસ્સેય્યકં [મનુસ્સરાહસેય્યકં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પટિસલ્લાનસારુપ્પ”ન્તિ? “તગ્ઘ, બ્રાહ્મણ, વેળુવનં રમણીયઞ્ચેવ અપ્પસદ્દઞ્ચ અપ્પનિગ્ઘોસઞ્ચ વિજનવાતં મનુસ્સરાહસ્સેય્યકં પટિસલ્લાનસારુપ્પં, યથા તં તુમ્હાદિસેહિ રક્ખકેહિ ગોપકેહી”તિ. “તગ્ઘ, ભો આનન્દ, વેળુવનં રમણીયઞ્ચેવ અપ્પસદ્દઞ્ચ અપ્પનિગ્ઘોસઞ્ચ વિજનવાતં મનુસ્સરાહસ્સેય્યકં પટિસલ્લાનસારુપ્પં, યથા તં ભવન્તેહિ ઝાયીહિ ઝાનસીલીહિ. ઝાયિનો ચેવ ભવન્તો ઝાનસીલિનો ચ”.

“એકમિદાહં , ભો આનન્દ, સમયં સો ભવં ગોતમો વેસાલિયં વિહરતિ મહાવને કૂટાગારસાલાયં. અથ ખ્વાહં, ભો આનન્દ, યેન મહાવનં કૂટાગારસાલા યેન સો ભવં ગોતમો તેનુપસઙ્કમિં. તત્ર ચ પન સો [તત્ર ચ સો (સી॰ પી॰)] ભવં ગોતમો અનેકપરિયાયેન ઝાનકથં કથેસિ. ઝાયી ચેવ સો ભવં ગોતમો અહોસિ ઝાનસીલી ચ. સબ્બઞ્ચ પન સો ભવં ગોતમો ઝાનં વણ્ણેસી”તિ.

૮૪. “ન ચ ખો, બ્રાહ્મણ, સો ભગવા સબ્બં ઝાનં વણ્ણેસિ, નપિ સો ભગવા સબ્બં ઝાનં ન વણ્ણેસીતિ. કથંરૂપઞ્ચ , બ્રાહ્મણ, સો ભગવા ઝાનં ન વણ્ણેસિ? ઇધ, બ્રાહ્મણ, એકચ્ચો કામરાગપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા વિહરતિ કામરાગપરેતેન, ઉપ્પન્નસ્સ ચ કામરાગસ્સ નિસ્સરણં યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ; સો કામરાગંયેવ અન્તરં કરિત્વા ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ. બ્યાપાદપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા વિહરતિ બ્યાપાદપરેતેન, ઉપ્પન્નસ્સ

ચ બ્યાપાદસ્સ નિસ્સરણં યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ; સો બ્યાપાદંયેવ અન્તરં કરિત્વા ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ. થિનમિદ્ધપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા વિહરતિ થિનમિદ્ધપરેતેન, ઉપ્પન્નસ્સ ચ થિનમિદ્ધસ્સ નિસ્સરણં યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ; સો થિનમિદ્ધંયેવ અન્તરં કરિત્વા ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ. ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા વિહરતિ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચપરેતેન, ઉપ્પન્નસ્સ ચ ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સ નિસ્સરણં યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ; સો ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચંયેવ અન્તરં કરિત્વા ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ. વિચિકિચ્છાપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા વિહરતિ વિચિકિચ્છાપરેતેન, ઉપ્પન્નાય ચ વિચિકિચ્છાય નિસ્સરણં યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ; સો વિચિકિચ્છંયેવ અન્તરં કરિત્વા ઝાયતિ પજ્ઝાયતિ નિજ્ઝાયતિ અપજ્ઝાયતિ. એવરૂપં ખો, બ્રાહ્મણ, સો ભગવા ઝાનં ન વણ્ણેસિ.

''કથં રૂપઞ્ચ, બ્રાહ્મણ, સો ભગવા ઝાનં વણ્ણેસિ? ઇધ, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં...પે॰... તતિયં ઝાનં... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવરૂપં ખો, બ્રાહ્મણ, સો ભગવા ઝાનં વણ્ણેસી''તિ.

''ગારય્હં કિર, ભો આનન્દ, સો ભવં ગોતમો ઝાનં ગરહિ, પાસંસં પસંસિ. હન્દ, ચ દાનિ મયં, ભો આનન્દ, ગચ્છામ; બહુકિચ્ચા મયં બહુકરણીયા''તિ. ''યસ્સદાનિ ત્વં, બ્રાહ્મણ, કાલં મઞ્ઞસી''તિ. અથ ખો વસ્સકારો બ્રાહ્મણો મગધમહામત્તો આયસ્મતો આનન્દસ્સ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

અથ ખો ગોપકમોગ્ગલ્લાનો બ્રાહ્મણો અચિરપક્કન્તે વસ્સકારે બ્રાહ્મણે મગધમહામત્તે આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''યં નો મયં ભવન્તં આનન્દં અપુચ્છિમ્હા તં નો ભવં આનન્દો ન બ્યાકાસી''તિ. ''નનુ તે, બ્રાહ્મણ, અવોચુમ્હા – 'નત્થિ ખો, બ્રાહ્મણ, એકભિક્ખુપિ તેહિ ધમ્મેહિ સબ્બેનસબ્બં સબ્બથાસબ્બં સમન્નાગતો યેહિ ધમ્મેહિ સમન્નાગતો સો ભગવા અહોસિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો. સો હિ, બ્રાહ્મણ, ભગવા અનુપ્પન્નસ્સ મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદેતા, અસઞ્જાતસ્સ મગ્ગસ્સ સઞ્જનેતા, અનક્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ અક્ખાતા, મગ્ગઞ્ઞૂ, મગ્ગવિદૂ, મગ્ગકોવિદો . મગ્ગાનુગા ચ પન એતરહિ સાવકા વિહરન્તિ પચ્છા સમન્નાગતા'''તિ.

ગોપકમોગ્ગલ્લાનસુત્તં નિટ્ઠિતં અટ્ઠમં.

૯. મહાપુણ્ણમસુત્તં

૮૫. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે. તેન ખો પન સમયેન ભગવા તદહુપોસથે પન્નરસે પુણ્ણાય પુણ્ણમાય રત્તિયા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો અબ્ભોકાસે નિસિન્નો હોતિ. અથ ખો અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ચીવરં કત્વા યેન ભગવા તેનઞ્જલિં પણામેત્વા ભગવન્તં એતદવોચ –

''પુચ્છેય્યાહં, ભન્તે, ભગવન્તં કિઞ્ચિદેવ દેસં, સચે મે ભગવા ઓકાસં કરોતિ પઞ્હસ્સ વેય્યાકરણાયા''તિ. ''તેન હિ ત્વં, ભિક્ખુ, સકે આસને નિસીદિત્વા પુચ્છ યદાકઙ્ખસી''તિ.

૮૬. અથ ખો સો ભિક્ખુ સકે આસને નિસીદિત્વા ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇમે નુ ખો, ભન્તે, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો’’તિ? ‘‘ઇમે ખો, ભિક્ખુ, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો’’તિ.

‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ભગવન્તં ઉત્તરિં પઞ્હં પુચ્છિ – ‘‘ઇમે પન, ભન્તે, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા કિંમૂલકા’’તિ? ‘‘ઇમે ખો, ભિક્ખુ, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા છન્દમૂલકા’’તિ. ‘‘તંયેવ નુ ખો, ભન્તે, ઉપાદાનં તે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, ઉદાહુ અઞ્ઞત્ર પઞ્ચહુપાદાનક્ખન્ધેહિ ઉપાદાન’’ન્તિ? ‘‘ન ખો, ભિક્ખુ, તંયેવ ઉપાદાનં તે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, નાપિ અઞ્ઞત્ર પઞ્ચહુપાદાનક્ખન્ધેહિ ઉપાદાનં. યો ખો, ભિક્ખુ, પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ છન્દરાગો તં તત્થ ઉપાદાન’’ન્તિ.

‘‘સિયા પન, ભન્તે, પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ છન્દરાગવેમત્તતા’’તિ? ‘‘સિયા ભિક્ખૂ’’તિ ભગવા અવોચ ‘‘ઇધ, ભિક્ખુ, એકચ્ચસ્સ એવં હોતિ – ‘એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાનં , એવંવેદનો સિયં અનાગતમદ્ધાનં, એવંસઞ્ઞો સિયં અનાગતમદ્ધાનં, એવંસઙ્ખારો સિયં અનાગતમદ્ધાનં, એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ. એવં ખો, ભિક્ખુ, સિયા પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ છન્દરાગવેમત્તતા’’તિ.

‘‘કિત્તાવતા પન, ભન્તે, ખન્ધાનં ખન્ધાધિવચનં હોતી’’તિ? ‘‘યં કિઞ્ચિ, ભિક્ખુ, રૂપં – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા, ઓળારિકં વા સુખુમં વા, હીનં વા પણીતં વા, યં દૂરે સન્તિકે વા – અયં રૂપક્ખન્ધો. યા કાચિ વેદના – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ના અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા, ઓળારિકા વા સુખુમા વા, હીના વા પણીતા વા, યા દૂરે સન્તિકે વા – અયં વેદનાક્ખન્ધો. યા કાચિ સઞ્ઞા – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ના…પે॰… યા દૂરે સન્તિકે વા – અયં સઞ્ઞાક્ખન્ધો. યે કેચિ સઙ્ખારા – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ના અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા, ઓળારિકા વા સુખુમા વા, હીના વા પણીતા વા, યે દૂરે સન્તિકે વા – અયં સઙ્ખારક્ખન્ધો. યં કિઞ્ચિ વિઞ્ઞાણં – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા, ઓળારિકં વા સુખુમં વા, હીનં વા પણીતં વા, યં દૂરે સન્તિકે વા – અયં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો. એત્તાવતા ખો, ભિક્ખુ, ખન્ધાનં ખન્ધાધિવચનં હોતી’’તિ.

‘‘કો નુ ખો, ભન્તે, હેતુ કો પચ્ચયો રૂપક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય? કો હેતુ કો પચ્ચયો વેદનાક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય? કો હેતુ કો પચ્ચયો સઞ્ઞાક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય? કો હેતુ કો પચ્ચયો સઙ્ખારક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય? કો હેતુ કો પચ્ચયો વિઞ્ઞાણક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાયા’’તિ?

‘‘ચત્તારો ખો, ભિક્ખુ, મહાભૂતા હેતુ, ચત્તારો મહાભૂતા પચ્ચયો રૂપક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય. ફસ્સો હેતુ, ફસ્સો પચ્ચયો વેદનાક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય. ફસ્સો હેતુ, ફસ્સો પચ્ચયો સઞ્ઞાક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય. ફસ્સો હેતુ, ફસ્સો પચ્ચયો સઙ્ખારક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાય. નામરૂપં ખો, ભિક્ખુ, હેતુ, નામરૂપં પચ્ચયો વિઞ્ઞાણક્ખન્ધસ્સ પઞ્ઞાપનાયા’’તિ.

૮૭. ‘‘કથં પન, ભન્તે, સક્કાયદિટ્ઠિ હોતી’’તિ? ‘‘ઇધ, ભિક્ખુ, અસ્સુતવા પુથુજ્જનો અરિયાનં અદસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ અકોવિદો અરિયધમ્મે અવિનીતો સપ્પુરિસાનં અદસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ અકોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે અવિનીતો રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ રૂપવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા રૂપં રૂપસ્મિં વા અત્તાનં;

વેદનં અત્તતો સમનુપસ્સતિ વેદનાવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા વેદનં વેદનાય વા અત્તાનં; સઞ્ઞં અત્તતો સમનુપસ્સતિ સઞ્ઞાવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા સઞ્ઞં સઞ્ઞાય વા અત્તાનં; સઙ્ખારે અત્તતો સમનુપસ્સતિ સઙ્ખારવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા સઙ્ખારે સઙ્ખારેસુ વા અત્તાનં; વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં. એવં ખો , ભિક્ખુ, સક્કાયદિટ્ઠિ હોતી''તિ.

''કથં પન, ભન્તે, સક્કાયદિટ્ઠિ ન હોતી''તિ? ''ઇધ, ભિક્ખુ, સુતવા અરિયસાવકો અરિયાનં દસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ કોવિદો અરિયધમ્મે સુવિનીતો સપ્પુરિસાનં દસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ કોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે સુવિનીતો ન રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન રૂપવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા રૂપં ન રૂપસ્મિં વા અત્તાનં; ન વેદનં અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન વેદનાવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા વેદનં ન વેદનાય વા અત્તાનં; ન સઞ્ઞં અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન સઞ્ઞાવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા સઞ્ઞં ન સઞ્ઞાય વા અત્તાનં; ન સઙ્ખારે અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન સઙ્ખારવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા સઙ્ખારે ન સઙ્ખારેસુ વા અત્તાનં; ન વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં ન વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં. એવં ખો, ભિક્ખુ, સક્કાયદિટ્ઠિ ન હોતી''તિ.

૮૮. ''કો નુ ખો, ભન્તે, રૂપે અસ્સાદો, કો આદીનવો, કિં નિસ્સરણં? કો વેદનાય અસ્સાદો, કો આદીનવો, કિં નિસ્સરણં? કો સઞ્ઞાય અસ્સાદો, કો આદીનવો, કિં નિસ્સરણં? કો સઙ્ખારેસુ અસ્સાદો, કો આદીનવો, કિં નિસ્સરણં? કો વિઞ્ઞાણે અસ્સાદો, કો આદીનવો, કિં નિસ્સરણ''ન્તિ? ''યં ખો, ભિક્ખુ, રૂપં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખં સોમનસ્સં, અયં રૂપે અસ્સાદો. યં રૂપં અનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, અયં રૂપે આદીનવો. યો રૂપે છન્દરાગવિનયો છન્દરાગપ્પહાનં, ઇદં રૂપે નિસ્સરણં. યં ખો [યઞ્ચ (સ્યા॰ કં॰)], ભિક્ખુ, વેદનં પટિચ્ચ... સઞ્ઞં પટિચ્ચ... સઙ્ખારે પટિચ્ચ... વિઞ્ઞાણં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખં સોમનસ્સં, અયં વિઞ્ઞાણે અસ્સાદો. યં વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, અયં વિઞ્ઞાણે આદીનવો. યો વિઞ્ઞાણે છન્દરાગવિનયો છન્દરાગપ્પહાનં, ઇદં વિઞ્ઞાણે નિસ્સરણ''ન્તિ.

૮૯. ''કથં પન, ભન્તે, જાનતો કથં પસ્સતો ઇમસ્મિઞ્ચ સવિઞ્ઞાણકે કાયે બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેસુ અહંકારમમંકારમાનાનુસયા ન હોન્તી''તિ? ''યં કિઞ્ચિ, ભિક્ખુ, રૂપં – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ઓળારિકં વા સુખુમં વા હીનં વા પણીતં વા યં દૂરે સન્તિકે વા – સબ્બં રૂપં 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતિ. યા કાચિ વેદના... યા કાચિ સઞ્ઞા... યે કેચિ સઙ્ખારા... યં કિઞ્ચિ વિઞ્ઞાણં – અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ઓળારિકં વા સુખુમં વા હીનં વા પણીતં વા યં દૂરે સન્તિકે વા – સબ્બં વિઞ્ઞાણં 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતિ. એવં ખો, ભિક્ખુ, જાનતો એવં પસ્સતો ઇમસ્મિઞ્ચ સવિઞ્ઞાણકે કાયે બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેસુ અહંકારમમંકારમાનાનુસયા ન હોન્તી''તિ.

૯૦. અથ ખો અઞ્ઞતરસ્સ ભિક્ખુનો એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – ''ઇતિ કિર, ભો, રૂપં અનત્તા, વેદના અનત્તા, સઞ્ઞા અનત્તા, સઙ્ખારા અનત્તા, વિઞ્ઞાણં અનત્તા; અનત્તકતાનિ કમ્માનિ કમત્તાનં [કથમત્તાનં (સં॰ નિ॰ ૩.૮૨)] ફુસિસ્સન્તી''તિ? અથ ખો ભગવા તસ્સ ભિક્ખુનો ચેતસા ચેતોપરિવિતક્કમઞ્ઞાય ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ઠાનં ખો પનેતં, ભિક્ખવે, વિજ્જતિ યં ઇધેકચ્ચો મોઘપુરિસો અવિદ્વા અવિજ્જાગતો તણ્હાધિપતેય્યેન ચેતસા સત્થુ સાસનં અતિધાવિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય – 'ઇતિ કિર, ભો, રૂપં અનત્તા, વેદના અનત્તા,

સઞ્ઞા અનત્તા, સઙ્ખારા અનત્તા, વિઞ્ઞાણં અનત્તા; અનત્તકતાનિ કમ્માનિ કમત્તાનં ફુસિસ્સન્તી’તિ. પટિવિનીતા [પટિચ્ચ વિનીતા (સી॰ પી॰), પટિપુચ્છામિ વિનીતા (સ્યા॰ કં॰)] ખો મે તુમ્હે, ભિક્ખવે , તત્ર તત્ર ધમ્મેસુ’’.

‘‘તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં , ભન્તે’’. ‘‘તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, વેદના... સઞ્ઞા... સઙ્ખારા... વિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, યં કિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ઓળારિકં વા સુખુમં વા હીનં વા પણીતં વા યં દૂરે સન્તિકે વા સબ્બં રૂપં – ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. યા કાચિ વેદના... યા કાચિ સઞ્ઞા... યે કેચિ સઙ્ખારા... યં કિઞ્ચિ વિઞ્ઞાણં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વા ઓળારિકં વા સુખુમં વા હીનં વા પણીતં વા યં દૂરે સન્તિકે વા સબ્બં વિઞ્ઞાણં – ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. એવં પસ્સં, ભિક્ખવે, સુતવા અરિયસાવકો રૂપસ્મિમ્પિ નિબ્બિન્દતિ, વેદનાયપિ નિબ્બિન્દતિ, સઞ્ઞાયપિ નિબ્બિન્દતિ, સઙ્ખારેસુપિ નિબ્બિન્દતિ, વિઞ્ઞાણસ્મિમ્પિ નિબ્બિન્દતિ; નિબ્બિન્દં વિરજ્જતિ , વિરાગા વિમુચ્ચતિ. વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતિ. ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનાતી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન વેય્યાકરણસ્મિં ભઞ્ઞમાને સટ્ઠિમત્તાનં ભિક્ખૂનં અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂતિ.

મહાપુણ્ણમસુત્તં નિટ્ઠિતં નવમં.

૧૦. ચૂળપુણ્ણમસુત્તં

૯૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે. તેન ખો પન સમયેન ભગવા તદહુપોસથે પન્નરસે પુણ્ણાય પુણ્ણમાય રત્તિયા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો અબ્ભોકાસે નિસિન્નો હોતિ. અથ ખો ભગવા તુણ્હીભૂતં તુણ્હીભૂતં ભિક્ખુસઙ્ઘં અનુવિલોકેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘જાનેય્ય નુ ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસં – ‘અસપ્પુરિસો અયં ભવ’’’ન્તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘સાધુ, ભિક્ખવે; અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો યં અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસં જાનેય્ય – ‘અસપ્પુરિસો અયં ભવ’ન્તિ. જાનેય્ય પન, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો સપ્પુરિસં – ‘સપ્પુરિસો અયં ભવ’’’ન્તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘સાધુ, ભિક્ખવે; એતમ્પિ ખો, ભિક્ખવે, અટ્ઠાનં અનવકાસો યં અસપ્પુરિસો સપ્પુરિસં જાનેય્ય – ‘સપ્પુરિસો અયં ભવ’ન્તિ. અસપ્પુરિસો, ભિક્ખવે, અસ્સદ્ધમ્મસમન્નાગતો હોતિ, અસપ્પુરિસભત્તિ [અસપ્પુરિસભત્તી (સબ્બત્થ)] હોતિ, અસપ્પુરિસચિન્તી હોતિ, અસપ્પુરિસમન્તી હોતિ, અસપ્પુરિસવાચો હોતિ, અસપ્પુરિસકમ્મન્તો હોતિ, અસપ્પુરિસદિટ્ઠિ [અસપ્પુરિસદિટ્ઠી (સબ્બત્થ)] હોતિ; અસપ્પુરિસદાનં દેતિ’’.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસ્સદ્ધમ્મસમન્નાગતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસ્સદ્ધો હોતિ, અહિરિકો હોતિ, અનોત્તપ્પી હોતિ, અપ્પસ્સુતો હોતિ , કુસીતો હોતિ, મુટ્ઠસ્સતિ હોતિ, દુપ્પઞ્ઞો હોતિ. એવં ખો,

ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસ્સદ્ધમ્મસમન્નાગતો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસભત્તિ હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસસ્સ યે તે સમણબ્રાહ્મણા અસ્સદ્ધા અહિરિકા અનોત્તપ્પિનો અપ્પસ્સુતા કુસીતા મુટ્ઠસ્સતિનો દુપ્પઞ્ઞા ત્યાસ્સ મિત્તા હોન્તિ તે સહાયા. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસભત્તિ હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસચિન્તી હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અત્તબ્યાબાધાયપિ ચેતેતિ, પરબ્યાબાધાયપિ ચેતેતિ, ઉભયબ્યાબાધાયપિ ચેતેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસચિન્તી હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસમન્તી હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અત્તબ્યાબાધાયપિ મન્તેતિ, પરબ્યાબાધાયપિ મન્તેતિ, ઉભયબ્યાબાધાયપિ મન્તેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસમન્તી હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસવાચો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો મુસાવાદી હોતિ, પિસુણવાચો હોતિ, ફરુસવાચો હોતિ , સમ્ફપ્પલાપી હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસવાચો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસકમ્મન્તો હોતિ? ઇધ , ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો પાણાતિપાતી હોતિ, અદિન્નાદાયી હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારી હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસકમ્મન્તો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસદિટ્ઠિ હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો એવંદિટ્ઠિ [એવંદિટ્ઠી (સી॰ પી॰), એવંદિટ્ઠિકો (સ્યા॰ કં॰)] હોતિ – ‘નત્થિ દિન્નં, નત્થિ યિટ્ઠં, નત્થિ હુતં, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં [સુક્કટદુક્કટાનં (સી॰ પી॰)] કમ્માનં ફલં વિપાકો, નત્થિ અયં લોકો, નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ માતા, નત્થિ પિતા, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા [સમગ્ગતા (ક॰)] સમ્માપટિપન્ના, યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી’તિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસદિટ્ઠિ હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસદાનં દેતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસક્કચ્ચં દાનં દેતિ, અસહત્થા દાનં દેતિ, અચિત્તીકત્વા દાનં દેતિ, અપવિદ્ધં દાનં દેતિ અનાગમનદિટ્ઠિકો દાનં દેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો અસપ્પુરિસદાનં દેતિ.

‘‘સો, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો એવં અસ્સદ્ધમ્મસમન્નાગતો, એવં અસપ્પુરિસભત્તિ, એવં અસપ્પુરિસચિન્તી, એવં અસપ્પુરિસમન્તી, એવં અસપ્પુરિસવાચો, એવં અસપ્પુરિસકમ્મન્તો, એવં અસપ્પુરિસદિટ્ઠિ; એવં અસપ્પુરિસદાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા યા અસપ્પુરિસાનં ગતિ તત્થ ઉપપજ્જતિ. કા ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસાનં ગતિ? નિરયો વા તિરચ્છાનયોનિ વા.

૯૨. ‘‘જાનેય્ય નુ ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસં – ‘સપ્પુરિસો અયં ભવ’’’ન્તિ? ‘‘એવં , ભન્તે’’. ‘‘સાધુ, ભિક્ખવે; ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, વિજ્જતિ યં સપ્પુરિસો સપ્પુરિસં જાનેય્ય – ‘સપ્પુરિસો અયં ભવ’ન્તિ. જાનેય્ય પન, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો અસપ્પુરિસં – ‘અસપ્પુરિસો અયં ભવ’’’ન્તિ? ‘‘એવં, ભન્તે’’. ‘‘સાધુ, ભિક્ખવે; એતમ્પિ ખો,

ભિક્ખવે, ઠાનં વિજ્જતિ યં સપ્પુરિસો અસપ્પુરિસં જાનેય્ય – ‘અસપ્પુરિસો અયં ભવ’ન્તિ. સપ્પુરિસો, ભિક્ખવે, સદ્ધમ્મસમન્નાગતો હોતિ, સપ્પુરિસભત્તિ હોતિ, સપ્પુરિસચિન્તી હોતિ, સપ્પુરિસમન્તી હોતિ, સપ્પુરિસવાચો હોતિ, સપ્પુરિસકમ્મન્તો હોતિ, સપ્પુરિસદિટ્ઠિ હોતિ; સપ્પુરિસદાનં દેતિ’’.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સદ્ધમ્મસમન્નાગતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સદ્ધો હોતિ, હિરિમા હોતિ, ઓત્તપ્પી હોતિ, બહુસ્સુતો હોતિ, આરદ્ધવીરિયો હોતિ, ઉપટ્ઠિતસ્સતિ હોતિ, પઞ્ઞવા હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સદ્ધમ્મસમન્નાગતો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસભત્તિ હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસસ્સ યે તે સમણબ્રાહ્મણા સદ્ધા હિરિમન્તો ઓત્તપ્પિનો બહુસ્સુતા આરદ્ધવીરિયા ઉપટ્ઠિતસ્સતિનો પઞ્ઞવન્તો ત્યાસ્સ મિત્તા હોન્તિ, તે સહાયા. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસભત્તિ હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસચિન્તી હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો નેવત્તબ્યાબાધાય ચેતેતિ, ન પરબ્યાબાધાય ચેતેતિ, ન ઉભયબ્યાબાધાય ચેતેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસચિન્તી હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસમન્તી હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો નેવત્તબ્યાબાધાય મન્તેતિ, ન પરબ્યાબાધાય મન્તેતિ, ન ઉભયબ્યાબાધાય મન્તેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસમન્તી હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસવાચો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ, પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસવાચો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસકમ્મન્તો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસકમ્મન્તો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસદિટ્ઠિ હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો એવંદિટ્ઠિ હોતિ – ‘અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠં, અત્થિ હુતં, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો, અત્થિ અયં લોકો , અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ માતા, અત્થિ પિતા, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્માપટિપન્ના યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી’તિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસદિટ્ઠિ હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસદાનં દેતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સક્કચ્ચં દાનં દેતિ, સહત્થા દાનં દેતિ, ચિત્તીકત્વા દાનં દેતિ, અનપવિદ્ધં દાનં દેતિ, આગમનદિટ્ઠિકો દાનં દેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સપ્પુરિસદાનં દેતિ.

‘‘સો, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો એવં સદ્ધમ્મસમન્નાગતો, એવં સપ્પુરિસભત્તિ, એવં સપ્પુરિસચિન્તી, એવં સપ્પુરિસમન્તી, એવં સપ્પુરિસવાચો, એવં સપ્પુરિસકમ્મન્તો, એવં સપ્પુરિસદિટ્ઠિ; એવં સપ્પુરિસદાનં દત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા યા સપ્પુરિસાનં ગતિ તત્થ ઉપપજ્જતિ. કા ચ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસાનં ગતિ? દેવમહત્તતા વા મનુસ્સમહત્તતા વા’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

ચૂળપુણ્ણમસુત્તં નિટ્ઠિતં દસમં.

દેવદહવગ્ગો નિટ્ઠિતો પઠમો.

તસ્સુદ્દાનં –

દેવદહં પઞ્ચત્તયં, કિન્તિ-સામ-સુનક્ખત્તં;
સપ્પાય-ગણ-ગોપક-મહાપુણ્ણચૂળપુણ્ણઞ્ચાતિ.

૨. અનુપદવગ્ગો

૧. અનુપદસુત્તં

૯૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; મહાપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; પુથુપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; હાસપઞ્ઞો [હાસુપઞ્ઞો (સી॰ પી॰)], ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; જવનપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; તિક્ખપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; નિબ્બેધિકપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો; સારિપુત્તો, ભિક્ખવે, અડ્ઢમાસં અનુપદધમ્મવિપસ્સનં વિપસ્સતિ. તત્રિદં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તસ્સ અનુપદધમ્મવિપસ્સનાય હોતિ.

૯૪. ‘‘ઇધ, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ પઠમે ઝાને [પઠમજ્ઝાને (ક॰ સી॰ પી॰ ક॰)] ધમ્મા વિતક્કો ચ વિચારો ચ પીતિ ચ સુખઞ્ચ ચિત્તેકગ્ગતા ચ, ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ. ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો [અપ્પટિબન્ધો (ક॰)] વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ [અત્થિતેવસ્સ (સી॰ પી॰)] હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ દુતિયે ઝાને ધમ્મા – અજ્ઝત્તં સમ્પસાદો ચ પીતિ ચ સુખઞ્ચ ચિત્તેકગ્ગતા ચ, ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ. ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ સતો ચ સમ્પજાનો, સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતિ. યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ – ‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ તતિયે ઝાને ધમ્મા – સુખઞ્ચ સતિ ચ સમ્પજઞ્ઞઞ્ચ ચિત્તેકગ્ગતા ચ, ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ, ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો

વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ ચતુત્થે ઝાને ધમ્મા – ઉપેક્ખા અદુક્ખમસુખા વેદના પસ્સદ્ધત્તા ચેતસો અનાભોગો સતિપારિસુદ્ધિ ચિત્તેકગ્ગતા ચ, ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ. ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયાએ અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમા પટિઘસઞ્ઞાનં અત્થઙ્ગમા નાનત્તસઞ્ઞાનં અમનસિકારા ‘અનન્તો આકાસો’તિ આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ આકાસાનઞ્ચાયતને ધમ્મા – આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞા ચ ચિત્તેકગ્ગતા ચ ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ. ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો સબ્બસો આકાસાનઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ ‘અનન્તં વિઞ્ઞાણ’ન્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતને ધમ્મા – વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞા ચ ચિત્તેકગ્ગતા ચ, ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ. ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો સબ્બસો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ ‘નત્થિ કિઞ્ચી’તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. યે ચ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતને ધમ્મા – આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞા ચ ચિત્તેકગ્ગતા ચ, ફસ્સો વેદના સઞ્ઞા ચેતના ચિત્તં છન્દો અધિમોક્ખો વીરિયં સતિ ઉપેક્ખા મનસિકારો – ત્યાસ્સ ધમ્મા અનુપદવવત્થિતા હોન્તિ. ત્યાસ્સ ધમ્મા વિદિતા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

૯૫. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો સબ્બસો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો તાય સમાપત્તિયા સતો વુટ્ઠહતિ. સો તાય સમાપત્તિયા સતો વુટ્ઠહિત્વા યે ધમ્મા [યે તે ધમ્મા (સી॰)] અતીતા નિરુદ્ધા વિપરિણતા તે ધમ્મે સમનુપસ્સતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘અત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા અત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

૯૬. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો સબ્બસો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ. સો તાય સમાપત્તિયા સતો વુટ્ઠહતિ. સો તાય સમાપત્તિયા સતો વુટ્ઠહિત્વા યે ધમ્મા અતીતા નિરુદ્ધા વિપરિણતા તે ધમ્મે સમનુપસ્સતિ – ‘એવં કિરમે ધમ્મા અહુત્વા સમ્ભોન્તિ, હુત્વા પટિવેન્તી’તિ. સો તેસુ ધમ્મેસુ અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરતિ. સો ‘નત્થિ ઉત્તરિ નિસ્સરણ’ન્તિ પજાનાતિ. તબ્બહુલીકારા નત્થિત્વેવસ્સ હોતિ.

૯૭. ‘‘યં ખો તં, ભિક્ખવે, સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – ‘વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયસ્મિં સીલસ્મિં, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયસ્મિં સમાધિસ્મિં, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયાય પઞ્ઞાય , વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયાય વિમુત્તિયા’તિ, સારિપુત્તમેવ તં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – ‘વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયસ્મિં સીલસ્મિં, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયસ્મિં સમાધિસ્મિં, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયાય પઞ્ઞાય, વસિપ્પત્તો પારમિપ્પત્તો અરિયાય વિમુત્તિયા’તિ. યં ખો તં, ભિક્ખવે , સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – ‘ભગવતો પુત્તો ઓરસો મુખતો જાતો ધમ્મજો ધમ્મનિમ્મિતો ધમ્મદાયાદો નો આમિસદાયાદો’તિ, સારિપુત્તમેવ તં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – ‘ભગવતો પુત્તો ઓરસો મુખતો જાતો ધમ્મજો ધમ્મનિમ્મિતો ધમ્મદાયાદો નો આમિસદાયાદો’તિ. સારિપુત્તો, ભિક્ખવે, તથાગતેન અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિતં સમ્મદેવ અનુપ્પવત્તેતી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

અનુપદસુત્તં નિટ્ઠિતં પઠમં.

૨. છબ્બિસોધનસુત્તં

૯૮. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અઞ્ઞં બ્યાકરોતિ – ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયાતિ પજાનામી’તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ભાસિતં નેવ અભિનન્દિતબ્બં નપ્પટિક્કોસિતબ્બં. અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા પઞ્હો પુચ્છિતબ્બો – ‘ચત્તારોમે, આવુસો, વોહારા તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતા. કતમે ચત્તારો? દિટ્ઠે દિટ્ઠવાદિતા, સુતે સુતવાદિતા, મુતે મુતવાદિતા, વિઞ્ઞાતે વિઞ્ઞાતવાદિતા – ઇમે ખો, આવુસો, ચત્તારો વોહારા તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતા. કથં જાનતો પનાયસ્મતો, કથં પસ્સતો ઇમેસુ ચતૂસુ વોહારેસુ અનુપાદાય

આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ? ખીણાસવસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો વુસિતવતો કતકરણીયસ્સ ઓહિતભારસ્સ અનુપ્પત્તસદત્થસ્સ પરિક્ખીણભવસંયોજનસ્સ સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ અયમનુધમ્મો હોતિ વેય્યાકરણાય – ‘દિટ્ઠે ખો અહં , આવુસો, અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરામિ. સુતે ખો અહં, આવુસો...પે॰... મુતે ખો અહં, આવુસો... વિઞ્ઞાતે ખો અહં, આવુસો, અનુપાયો અનપાયો અનિસ્સિતો અપ્પટિબદ્ધો વિપ્પમુત્તો વિસંયુત્તો વિમરિયાદીકતેન ચેતસા વિહરામિ. એવં ખો મે, આવુસો, જાનતો એવં પસ્સતો ઇમેસુ ચતૂસુ વોહારેસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિતબ્બં અનુમોદિતબ્બં. ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉત્તરિં પઞ્હો પુચ્છિતબ્બો.

૯૯. ‘‘‘પઞ્ચિમે, આવુસો, ઉપાદાનક્ખન્ધા તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતા. કતમે પઞ્ચ? સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો – ઇમે ખો, આવુસો, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતા. કથં જાનતો પનાયસ્મતો, કથં પસ્સતો ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ? ખીણાસવસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો વુસિતવતો કતકરણીયસ્સ ઓહિતભારસ્સ અનુપ્પત્તસદત્થસ્સ પરિક્ખીણભવસંયોજનસ્સ સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ અયમનુધમ્મો હોતિ વેય્યાકરણાય – ‘રૂપં ખો અહં, આવુસો, અબલં વિરાગુનં [વિરાગં (સી॰ પી॰), વિરાગુતં (ટીકા)] અનસ્સાસિકન્તિ વિદિત્વા યે રૂપે ઉપાયૂપાદાના [ઉપયૂપાદાના (ક॰)] ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તેસં ખયા વિરાગા નિરોધા ચાગા પટિનિસ્સગ્ગા વિમુત્તં મે ચિત્તન્તિ પજાનામિ. વેદનં ખો અહં, આવુસો...પે॰... સઞ્ઞં ખો અહં, આવુસો... સઙ્ખારે ખો અહં, આવુસો... વિઞ્ઞાણં ખો અહં, આવુસો, અબલં વિરાગુનં અનસ્સાસિકન્તિ વિદિત્વા યે વિઞ્ઞાણે ઉપાયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તેસં ખયા વિરાગા નિરોધા ચાગા પટિનિસ્સગ્ગા વિમુત્તં મે ચિત્તન્તિ પજાનામિ. એવં ખો મે, આવુસો, જાનતો એવં પસ્સતો ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિતબ્બં, અનુમોદિતબ્બં. ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉત્તરિં પઞ્હો પુચ્છિતબ્બો.

૧૦૦. ‘‘‘છયિમા , આવુસો, ધાતુયો તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતા. કતમા છ? પથવીધાતુ, આપોધાતુ, તેજોધાતુ, વાયોધાતુ, આકાસધાતુ, વિઞ્ઞાણધાતુ – ઇમા ખો, આવુસો, છ ધાતુયો તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતા. કથં જાનતો પનાયસ્મતો, કથં પસ્સતો ઇમાસુ છસુ ધાતૂસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ? ખીણાસવસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો વુસિતવતો કતકરણીયસ્સ ઓહિતભારસ્સ અનુપ્પત્તસદત્થસ્સ પરિક્ખીણભવસંયોજનસ્સ સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ અયમનુધમ્મો હોતિ વેય્યાકરણાય – ‘પથવીધાતું ખો અહં, આવુસો, ન અત્તતો ઉપગચ્છિં, ન ચ પથવીધાતુનિસ્સિતં અત્તાનં. યે ચ પથવીધાતુનિસ્સિતા ઉપાયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તેસં ખયા વિરાગા નિરોધા ચાગા પટિનિસ્સગ્ગા વિમુત્તં મે ચિત્તન્તિ પજાનામિ. આપોધાતું ખો અહં, આવુસો...પે॰... તેજોધાતું ખો અહં, આવુસો... વાયોધાતું ખો અહં, આવુસો... આકાસધાતું ખો અહં, આવુસો... વિઞ્ઞાણધાતું ખો અહં, આવુસો, ન અત્તતો ઉપગચ્છિં, ન ચ વિઞ્ઞાણધાતુનિસ્સિતં અત્તાનં. યે ચ વિઞ્ઞાણધાતુનિસ્સિતા ઉપાયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તેસં ખયા વિરાગા નિરોધા ચાગા પટિનિસ્સગ્ગા વિમુત્તં મે ચિત્તન્તિ પજાનામિ. એવં ખો મે, આવુસો, જાનતો, એવં પસ્સતો ઇમાસુ છસુ ધાતૂસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ. તસ્સ,

ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિતબ્બં, અનુમોદિતબ્બં. ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉત્તરિં પઞ્હો પુચ્છિતબ્બો.

૧૦૧. ‘‘‘છ ખો પનિમાનિ, આવુસો, અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ [અજ્ઝત્તિકાનિ બાહિરાનિ (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] આયતનાનિ તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતાનિ. કતમાનિ છ? ચક્ખુ ચેવ રૂપા ચ, સોતઞ્ચ સદ્દા ચ, ઘાનઞ્ચ ગન્ધા ચ, જિવ્હા ચ રસા ચ, કાયો ચ ફોટ્ઠબ્બા ચ, મનો ચ ધમ્મા ચ – ઇમાનિ ખો, આવુસો, છ અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ આયતનાનિ તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમ્મદક્ખાતાનિ. કથં જાનતો પનાયસ્મતો, કથં પસ્સતો ઇમેસુ છસુ અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ? ખીણાસવસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો વુસિતવતો કતકરણીયસ્સ ઓહિતભારસ્સ અનુપ્પત્તસદત્થસ્સ પરિક્ખીણભવસંયોજનસ્સ સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ અયમનુધમ્મો હોતિ વેય્યાકરણાય – ‘ચક્ખુસ્મિં, આવુસો, રૂપે ચક્ખુવિઞ્ઞાણે ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ યો છન્દો યો રાગો યા નન્દી [નન્દિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] યા તણ્હા યે ચ ઉપાયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તેસં ખયા વિરાગા નિરોધા ચાગા પટિનિસ્સગ્ગા વિમુત્તં મે ચિત્તન્તિ પજાનામિ. સોતસ્મિં, આવુસો, સદ્દે સોતવિઞ્ઞાણે…પે॰… ઘાનસ્મિં, આવુસો, ગન્ધે ઘાનવિઞ્ઞાણે… જિવ્હાય, આવુસો, રસે જિવ્હાવિઞ્ઞાણે… કાયસ્મિં, આવુસો, ફોટ્ઠબ્બે કાયવિઞ્ઞાણે… મનસ્મિં, આવુસો, ધમ્મે મનોવિઞ્ઞાણે મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ યો છન્દો યો રાગો યા નન્દી યા તણ્હા યે ચ ઉપાયૂપાદાના ચેતસો અધિટ્ઠાનાભિનિવેસાનુસયા તેસં ખયા વિરાગા નિરોધા ચાગા પટિનિસ્સગ્ગા વિમુત્તં મે ચિત્તન્તિ પજાનામિ. એવં ખો મે, આવુસો, જાનતો એવં પસ્સતો ઇમેસુ છસુ અજ્ઝત્તિકબાહિરેસુ આયતનેસુ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્ત’ન્તિ. તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિતબ્બં અનુમોદિતબ્બં. ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉત્તરિં પઞ્હો પુચ્છિતબ્બો.

૧૦૨. ‘‘‘કથં જાનતો પનાયસ્મતો, કથં પસ્સતો ઇમસ્મિઞ્ચ સવિઞ્ઞાણકે કાયે બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેસુ અહંકારમમંકારમાનાનુસયા સમૂહતા’તિ [સુસમૂહતાતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]? ખીણાસવસ્સ , ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો વુસિતવતો કતકરણીયસ્સ ઓહિતભારસ્સ અનુપ્પત્તસદત્થસ્સ પરિક્ખીણભવસંયોજનસ્સ સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ અયમનુધમ્મો હોતિ વેય્યાકરણાય – ‘પુબ્બે ખો અહં, આવુસો, અગારિયભૂતો સમાનો અવિદ્દસુ અહોસિં. તસ્સ મે તથાગતો વા તથાગતસાવકો વા ધમ્મં દેસેસિ. તાહં ધમ્મં સુત્વા તથાગતે સદ્ધં પટિલભિં. સો તેન સદ્ધાપટિલાભેન સમન્નાગતો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિં – સમ્બાધો ઘરાવાસો રજાપથો, અબ્ભોકાસો પબ્બજ્જા. નયિદં સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા એકન્તપરિપુણ્ણં એકન્તપરિસુદ્ધં સઙ્ખલિખિતં બ્રહ્મચરિયં ચરિતું. યંનૂનાહં કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજેય્ય’’’ન્તિ.

‘‘સો ખો અહં, આવુસો, અપરેન સમયેન અપ્પં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય મહન્તં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય, અપ્પં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય મહન્તં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિં. સો એવં પબ્બજિતો સમાનો ભિક્ખૂનં સિક્ખાસાજીવસમાપન્નો પાણાતિપાતં પહાય પાણાતિપાતા પટિવિરતો અહોસિં નિહિતદણ્ડો નિહિતસત્થો, લજ્જી દયાપન્નો સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી વિહાસિં. અદિન્નાદાનં પહાય અદિન્નાદાના પટિવિરતો અહોસિં દિન્નાદાયી દિન્નપાટિકઙ્ખી, અથેનેન સુચિભૂતેન અત્તના વિહાસિં. અબ્રહ્મચરિયં પહાય બ્રહ્મચારી અહોસિં આરાચારી વિરતો મેથુના ગામધમ્મા. મુસાવાદં પહાય મુસાવાદા પટિવિરતો અહોસિં સચ્ચવાદી સચ્ચસન્ધો થેતો પચ્ચયિકો અવિસંવાદકો લોકસ્સ. પિસુણં વાચં પહાય પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો અહોસિં, ઇતો સુત્વા ન અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ન ઇમેસં

અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય; ઇતિ ભિન્નાનં વા સન્ધાતા સહિતાનં વા અનુપ્પદાતા સમગ્ગારામો સમગ્ગરતો સમગ્ગનન્દી સમગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા અહોસિં. ફરુસં વાચં પહાય ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો અહોસિં; યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપિં વાચં ભાસિતા અહોસિં. સમ્ફપ્પલાપં પહાય સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો અહોસિં; કાલવાદી ભૂતવાદી અત્થવાદી ધમ્મવાદી વિનયવાદી નિધાનવતિં વાચં ભાસિતા અહોસિં કાલેન સાપદેસં પરિયન્તવતિં અત્થસંહિતં.

‘‘સો બીજગામભૂતગામસમારમ્ભા પટિવિરતો અહોસિં, એકભત્તિકો અહોસિં રત્તૂપરતો વિરતો વિકાલભોજના. નચ્ચગીતવાદિતવિસૂકદસ્સના પટિવિરતો અહોસિં. માલાગન્ધવિલેપનધારણમણ્ડનવિભૂસનટ્ઠાના પટિવિરતો અહોસિં. ઉચ્ચાસયનમહાસયના પટિવિરતો અહોસિં. જાતરૂપરજતપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં, આમકધઞ્ઞપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં, આમકમંસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં; ઇત્થિકુમારિકપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં, દાસિદાસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં, અજેળકપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં, કુક્કુટસૂકરપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં , હત્થિગવસ્સવળવપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં, ખેત્તવત્થુપટિગ્ગહણા પટિવિરતો અહોસિં. દૂતેય્યપહિણગમનાનુયોગા પટિવિરતો અહોસિં, કયવિક્કયા પટિવિરતો અહોસિં, તુલાકૂટકંસકૂટમાનકૂટા પટિવિરતો અહોસિં, ઉક્કોટનવઞ્ચનનિકતિસાચિયોગા પટિવિરતો અહોસિં, છેદનવધબન્ધનવિપરામોસઆલોપસહસાકારા પટિવિરતો અહોસિં.

‘‘સો સન્તુટ્ઠો અહોસિં કાયપરિહારિકેન ચીવરેન, કુચ્છિપરિહારિકેન પિણ્ડપાતેન. સો યેન યેનેવ [યેન યેન ચ (ક॰)] પક્કમિં સમાદાયેવ પક્કમિં. સેય્યથાપિ નામ પક્ખી સકુણો યેન યેનેવ ડેતિ સપત્તભારોવ ડેતિ; એવમેવ ખો અહં, આવુસો; સન્તુટ્ઠો અહોસિં કાયપરિહારિકેન ચીવરેન, કુચ્છિપરિહારિકેન પિણ્ડપાતેન. સો યેન યેનેવ પક્કમિં સમાદાયેવ પક્કમિં. સો ઇમિના અરિયેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતો અજ્ઝત્તં અનવજ્જસુખં પટિસંવેદેસિં.

૧૦૩. ‘‘સો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન નિમિત્તગ્ગાહી અહોસિં નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી; યત્વાધિકરણમેનં ચક્ખુન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જિં ; રક્ખિં ચક્ખુન્દ્રિયં, ચક્ખુન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જિં. સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા…પે॰… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા…પે॰… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા…પે॰… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ન નિમિત્તગ્ગાહી અહોસિં નાનુબ્યઞ્જનગ્ગાહી; યત્વાધિકરણમેનં મનિન્દ્રિયં અસંવુતં વિહરન્તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવેય્યું, તસ્સ સંવરાય પટિપજ્જિં; રક્ખિં મનિન્દ્રિયં, મનિન્દ્રિયે સંવરં આપજ્જિં. સો ઇમિના અરિયેન ઇન્દ્રિયસંવરેન સમન્નાગતો અજ્ઝત્તં અબ્યાસેકસુખં પટિસંવેદેસિં.

‘‘સો અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી અહોસિં, આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી અહોસિં, સમિઞ્જિતે પસારિતે સમ્પજાનકારી અહોસિં, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી અહોસિં, અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી અહોસિં, ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી અહોસિં, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હીભાવે સમ્પજાનકારી અહોસિં.

‘‘સો ઇમિના ચ અરિયેન સીલક્ખન્ધેન સમન્નાગતો, (ઇમાય ચ અરિયાય સન્તુટ્ઠિયા સમન્નાગતો,) [પસ્સ મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૬ ચૂળહત્થિપદોપમે] ઇમિના ચ અરિયેન ઇન્દ્રિયસંવરેન સમન્નાગતો, ઇમિના ચ અરિયેન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતો વિવિત્તં સેનાસનં ભજિં અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં

અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. સો પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો નિસીદિં પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાય પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા.

‘‘સો અભિજ્ઝં લોકે પહાય વિગતાભિજ્ઝેન ચેતસા વિહાસિં, અભિજ્ઝાય ચિત્તં પરિસોધેસિં. બ્યાપાદપદોસં પહાય અબ્યાપન્નચિત્તો વિહાસિં સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી, બ્યાપાદપદોસા ચિત્તં પરિસોધેસિં. થિનમિદ્ધં પહાય વિગતથિનમિદ્ધો વિહાસિં આલોકસઞ્ઞી સતો સમ્પજાનો, થિનમિદ્ધા ચિત્તં પરિસોધેસિં. ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં પહાય અનુદ્ધતો વિહાસિં અજ્ઝત્તં, વૂપસન્તચિત્તો, ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચા ચિત્તં પરિસોધેસિં. વિચિકિચ્છં પહાય તિણ્ણવિચિકિચ્છો વિહાસિં અકથંકથી કુસલેસુ ધમ્મેસુ, વિચિકિચ્છાય ચિત્તં પરિસોધેસિં.

૧૦૪. ‘‘સો ઇમે પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિં. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં…પે॰… તતિયં ઝાનં… ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિં.

‘‘સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે આસવાનં ખયઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેસિં. સો ઇદં દુક્ખન્તિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં, અયં દુક્ખસમુદયોતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં, અયં દુક્ખનિરોધોતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં, અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં; ઇમે આસવાતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં, અયં આસવસમુદયોતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં, અયં આસવનિરોધોતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં, અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં અબ્ભઞ્ઞાસિં. તસ્સ મે એવં જાનતો એવં પસ્સતો કામાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચિત્થ, ભવાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચિત્થ, અવિજ્જાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચિત્થ઼ઃ વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં અહોસિ. ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયાતિ અબ્ભઞ્ઞાસિં. એવં ખો મે, આવુસો, જાનતો એવં પસ્સતો ઇમસ્મિઞ્ચ સવિઞ્ઞાણકે કાયે બહિદ્ધા ચ સબ્બનિમિત્તેસુ અહંકારમમંકારમાનાનુસયા સમૂહતા’’તિ . ‘‘તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિતબ્બં અનુમોદિતબ્બં. ‘સાધૂ’તિ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા એવમસ્સ વચનીયો – ‘લાભા નો, આવુસો, સુલદ્ધં નો, આવુસો, યે મયં આયસ્મન્તં તાદિસં સબ્રહ્મચારિં સમનુપસ્સામા’’’તિ [પસ્સામાતિ (સી॰)].

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

છબ્બિસોધનસુત્તં નિટ્ઠિતં દુતિયં.

૩. સપ્પુરિસસુત્તં

૧૦૫. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘સપ્પુરિસધમ્મઞ્ચ વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ અસપ્પુરિસધમ્મઞ્ચ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

“કતમો ચ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો? ઇધ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો ઉચ્ચાકુલા પબ્બજિતો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ ઉચ્ચાકુલા પબ્બજિતો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન ઉચ્ચાકુલા પબ્બજિતા’તિ. સો તાય ઉચ્ચાકુલીનતાય અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયં [અયમ્પિ (સી॰ પી॰)], ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો ઉચ્ચાકુલીનતાય લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ , મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ ઉચ્ચાકુલા પબ્બજિતો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી , સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તાય ઉચ્ચાકુલીનતાય નેવત્તાનુક્કંસેતિ ન પરં વમ્ભેતિ. અયં, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો મહાકુલા પબ્બજિતો હોતિ…પે॰… [યથા ઉચ્ચાકુલવારે તથા વિત્થારેતબ્બં] મહાભોગકુલા પબ્બજિતો હોતિ…પે॰… ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતા’તિ. સો તાય ઉળારભોગતાય અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો ઉળારભોગતાય લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ ઉળારભોગકુલા પબ્બજિતો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તાય ઉળારભોગતાય નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

૧૦૬. “પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો ઞાતો હોતિ યસસ્સી. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ ઞાતો યસસ્સી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ અપ્પઞ્ઞાતા અપ્પેસક્ખા’તિ. સો તેન ઞત્તેન [ઞાતેન (સી॰ ક॰), ઞાતત્તેન (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો ઞત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ ઞાતો હોતિ યસસ્સી; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો , સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન ઞત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો લાભી હોતિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ લાભી ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન લાભિનો ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન’ન્તિ. સો તેન લાભેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો લાભેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ લાભી હોતિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનં; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન લાભેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો બહુસ્સુતો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ બહુસ્સુતો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન બહુસ્સુતા’તિ. સો તેન બાહુસચ્ચેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે , ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો બાહુસચ્ચેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ , દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ બહુસ્સુતો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન બાહુસચ્ચેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો વિનયધરો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ વિનયધરો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન વિનયધરા’તિ. સો તેન વિનયધરત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો વિનયધરત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ વિનયધરો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન વિનયધરત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો ધમ્મકથિકો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ ધમ્મકથિકો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન ધમ્મકથિકા’તિ. સો તેન ધમ્મકથિકત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો ધમ્મકથિકત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ ધમ્મકથિકો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન ધમ્મકથિકત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

૧૦૭. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો આરઞ્ઞિકો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ આરઞ્ઞિકો ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન આરઞ્ઞિકા’તિ. સો તેન આરઞ્ઞિકત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો આરઞ્ઞિકત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ આરઞ્ઞિકો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન આરઞ્ઞિકત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો પંસુકૂલિકો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ પંસુકૂલિકો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન પંસુકૂલિકા’તિ. સો તેન પંસુકૂલિકત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ . અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો પંસુકૂલિકત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ પંસુકૂલિકો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ

પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન પંસુકૂલિકત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો પિણ્ડપાતિકો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ પિણ્ડપાતિકો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન પિણ્ડપાતિકા’તિ. સો તેન પિણ્ડપાતિકત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો પિણ્ડપાતિકત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ પિણ્ડપાતિકો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન પિણ્ડપાતિકત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો રુક્ખમૂલિકો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ રુક્ખમૂલિકો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન રુક્ખમૂલિકા’તિ. સો તેન રુક્ખમૂલિકત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો રુક્ખમૂલિકત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ રુક્ખમૂલિકો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન રુક્ખમૂલિકત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો સોસાનિકો હોતિ…પે॰… અબ્ભોકાસિકો હોતિ… નેસજ્જિકો હોતિ… યથાસન્થતિકો હોતિ… એકાસનિકો હોતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ એકાસનિકો, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ન એકાસનિકા’તિ. સો તેન એકાસનિકત્તેન અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ન ખો એકાસનિકત્તેન લોભધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, દોસધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ, મોહધમ્મા વા પરિક્ખયં ગચ્છન્તિ. નો ચેપિ એકાસનિકો હોતિ; સો ચ હોતિ ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો સામીચિપ્પટિપન્નો અનુધમ્મચારી, સો તત્થ પુજ્જો, સો તત્થ પાસંસો’તિ. સો પટિપદંયેવ અન્તરં કરિત્વા તેન એકાસનિકત્તેન નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

૧૦૮. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિયા લાભી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિયા ન લાભિનો’તિ. સો તાય પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિયા અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિયાપિ ખો અતમ્મયતા વુત્તા ભગવતા. યેન યેન હિ મઞ્ઞન્તિ તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા’તિ. સો અતમ્મયતઞ્ઞેવ અન્તરં કરિત્વા તાય પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં…પે॰… તતિયં ઝાનં… ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ.

સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિયા લાભી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિયા ન લાભિનો’તિ. સો તાય ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિયા અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો , ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિયાપિ ખો અતમ્મયતા વુત્તા ભગવતા. યેન યેન હિ મઞ્ઞન્તિ તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા’તિ. સો અતમ્મયતઞ્ઞેવ અન્તરં કરિત્વા તાય ચતુત્થજ્ઝાનસમાપત્તિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમા પટિઘસઞ્ઞાનં અત્થઙ્ગમા નાનત્તસઞ્ઞાનં અમનસિકારા ‘અનન્તો આકાસો’તિ આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા ન લાભિનો’તિ. સો તાય આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયાપિ ખો અતમ્મયતા વુત્તા ભગવતા. યેન યેન હિ મઞ્ઞન્તિ તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા’તિ. સો અતમ્મયતઞ્ઞેવ અન્તરં કરિત્વા તાય આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો સબ્બસો આકાસાનઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ ‘અનન્તં વિઞ્ઞાણ’ન્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા લાભી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા ન લાભિનો’તિ. સો તાય વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયાપિ ખો અતમ્મયતા વુત્તા ભગવતા. યેન યેન હિ મઞ્ઞન્તિ તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા’તિ. સો અતમ્મયતઞ્ઞેવ અન્તરં કરિત્વા તાય વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસમાપત્તિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો સબ્બસો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ ‘નત્થિ કિઞ્ચી’તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા ન લાભિનો’તિ. સો તાય આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા અત્તાનુક્કંસેતિ, પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે, ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયાપિ ખો અતમ્મયતા વુત્તા ભગવતા. યેન યેન હિ મઞ્ઞન્તિ તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા’તિ. સો અતમ્મયતઞ્ઞેવ અન્તરં કરિત્વા તાય આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસો સબ્બસો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘અહં ખોમ્હિ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા લાભી, ઇમે પનઞ્ઞે ભિક્ખૂ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા ન લાભિનો’તિ. સો તાય નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા અત્તાનુક્કંસેતિ , પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, અસપ્પુરિસધમ્મો. સપ્પુરિસો ચ ખો, ભિક્ખવે , ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયાપિ ખો અતમ્મયતા

વુત્તા ભગવતા. યેન યેન હિ મઞ્ઞન્તિ તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા’તિ. સો અતમ્મયતઞ્ઞેવ અન્તરં કરિત્વા તાય નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા નેવત્તાનુક્કંસેતિ, ન પરં વમ્ભેતિ. અયમ્પિ, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસધમ્મો.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસો સબ્બસો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા [એકચ્ચે આસવા (ક॰)] પરિક્ખીણા હોન્તિ. અયં [અયં ખો (સ્યા॰ કં॰)], ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન કિઞ્ચિ મઞ્ઞતિ, ન કુહિઞ્ચિ મઞ્ઞતિ, ન કેનચિ મઞ્ઞતી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

સપ્પુરિસસુત્તં નિટ્ઠિતં તતિયં.

૪. સેવિતબ્બાસેવિતબ્બસુત્તં

૧૦૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘સેવિતબ્બાસેવિતબ્બં વો, ભિક્ખવે, ધમ્મપરિયાયં દેસેસ્સામિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘કાયસમાચારંપાહં [પહં (સબ્બત્થ)], ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કાયસમાચારં. વચીસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં વચીસમાચારં. મનોસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં મનોસમાચારં. ચિત્તુપ્પાદંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં ચિત્તુપ્પાદં. સઞ્ઞાપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ , અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્ઞાપટિલાભં. દિટ્ઠિપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં દિટ્ઠિપટિલાભં. અત્તભાવપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં અત્તભાવપટિલાભ’’ન્તિ.

એવં વુત્તે આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ.

૧૧૦. ‘‘‘કાયસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કાયસમાચાર’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, એવરૂપો કાયસમાચારો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, એવરૂપો કાયસમાચારો સેવિતબ્બો.

૧૧૧. ‘‘કથંરૂપં, ભન્તે, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો પાણાતિપાતી હોતિ લુદ્દો લોહિતપાણિ હતપ્પહતે નિવિટ્ઠો અદયાપન્નો પાણભૂતેસુ; અદિન્નાદાયી ખો પન હોતિ, યં તં પરસ્સ પરવિત્તૂપકરણં ગામગતં વા અરઞ્ઞગતં વા તં અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદાતા હોતિ;

કામેસુમિચ્છાચારી ખો પન હોતિ, યા તા માતુરક્ખિતા પિતુરક્ખિતા માતાપિતુરક્ખિતા ભાતુરક્ખિતા ભગિનિરક્ખિતા ઞાતિરક્ખિતા ગોત્તરક્ખિતા ધમ્મરક્ખિતા સસ્સામિકા સપરિદણ્ડા અન્તમસો માલાગુળપરિક્ખિત્તાપિ તથારૂપાસુ ચારિત્તં આપજ્જિતા હોતિ – એવરૂપં, ભન્તે, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

''કથંરૂપં , ભન્તે, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો પાણાતિપાતં પહાય પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ નિહિતદણ્ડો નિહિતસત્થો, લજ્જી દયાપન્નો સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી વિહરતિ; અદિન્નાદાનં પહાય અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, યં તં પરસ્સ પરવિત્તૂપકરણં ગામગતં વા અરઞ્ઞગતં વા તં નાદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદાતા હોતિ; કામેસુમિચ્છાચારં પહાય કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, યા તા માતુરક્ખિતા પિતુરક્ખિતા માતાપિતુરક્ખિતા ભાતુરક્ખિતા ભગિનિરક્ખિતા ઞાતિરક્ખિતા ગોત્તરક્ખિતા ધમ્મરક્ખિતા સસ્સામિકા સપરિદણ્ડા અન્તમસો માલાગુળપરિક્ખિત્તાપિ તથારૂપાસુ ન ચારિત્તં આપજ્જિતા હોતિ – એવરૂપં, ભન્તે, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. 'કાયસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કાયસમાચાર'ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

'''વચીસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં વચીસમાચાર'ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં ? યથારૂપં, ભન્તે, વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, એવરૂપો વચીસમાચારો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો વચીસમાચારો સેવિતબ્બો.

૧૧૨. ''કથંરૂપં, ભન્તે, વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો મુસાવાદી હોતિ, સભાગતો [સભગ્ગતો (બહૂસુ)] વા પરિસાગતો [પરિસગ્ગતો (બહૂસુ)] વા ઞાતિમજ્ઝગતો વા પૂગમજ્ઝગતો વા રાજકુલમજ્ઝગતો વા અભિનીતો સક્ખિપુટ્ઠો – 'એહમ્ભો પુરિસ, યં જાનાસિ તં વદેહી'તિ સો અજાનં વા આહ – 'જાનામી'તિ, જાનં વા આહ – 'ન જાનામી'તિ; અપસ્સં વા આહ – 'પસ્સામી'તિ, પસ્સં વા આહ – 'ન પસ્સામી'તિ – ઇતિ [પસ્સ મ॰ નિ॰ ૧.૪૪૦ સાલેય્યકસુત્તે] અત્તહેતુ વા પરહેતુ વા આમિસકિઞ્ચિક્ખહેતુ [કિઞ્ચક્ખહેતુ (સી॰)] વા સમ્પજાનમુસા ભાસિતા હોતિ; પિસુણવાચો ખો પન હોતિ, ઇતો સુત્વા અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય – ઇતિ સમગ્ગાનં વા ભેત્તા, ભિન્નાનં વા અનુપ્પદાતા, વગ્ગારામો, વગ્ગરતો, વગ્ગનન્દી, વગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ; ફરુસવાચો ખો પન હોતિ, યા સા વાચા કણ્ડકા કક્કસા ફરુસા પરકટુકા પરાભિસજ્જની કોધસામન્તા અસમાધિસંવત્તનિકા, તથારૂપિં વાચં ભાસિતા હોતિ; સમ્ફપ્પલાપી ખો પન હોતિ અકાલવાદી અભૂતવાદી અનત્થવાદી અધમ્મવાદી અવિનયવાદી, અનિધાનવતિં વાચં ભાસિતા હોતિ અકાલેન અનપદેસં અપરિયન્તવતિં અનત્થસંહિતં – એવરૂપં, ભન્તે, વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

''કથંરૂપં, ભન્તે, વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ , કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો મુસાવાદં પહાય મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ સભાગતો વા પરિસાગતો વા ઞાતિમજ્ઝગતો વા પૂગમજ્ઝગતો વા રાજકુલમજ્ઝગતો વા અભિનીતો સક્ખિપુટ્ઠો – 'એહમ્ભો પુરિસ, યં જાનાસિ તં વદેહી'તિ સો

અજાનં વા આહ – ‘ન જાનામી’તિ, જાનં વા આહ – ‘જાનામી’તિ, અપસ્સં વા આહ – ‘ન પસ્સામી’તિ, પસ્સં વા આહ – ‘પસ્સામી’તિ – ઇતિ અત્તહેતુ વા પરહેતુ વા આમિસકિઞ્ચિક્ખહેતુ વા ન સમ્પજાનમુસા ભાસિતા હોતિ; પિસુણં વાચં પહાય પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, ઇતો સુત્વા ન અમુત્ર અક્ખાતા ઇમેસં ભેદાય, અમુત્ર વા સુત્વા ન ઇમેસં અક્ખાતા અમૂસં ભેદાય – ઇતિ ભિન્નાનં વા સન્ધાતા સહિતાનં વા અનુપ્પદાતા સમગ્ગારામો સમગ્ગરતો સમગ્ગનન્દી સમગ્ગકરણિં વાચં ભાસિતા હોતિ; ફરુસં વાચં પહાય ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપિં વાચં ભાસિતા હોતિ; સમ્ફપ્પલાપં પહાય સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ કાલવાદી ભૂતવાદી અત્થવાદી ધમ્મવાદી વિનયવાદી, નિધાનવતિં વાચં ભાસિતા હોતિ કાલેન સાપદેસં પરિયન્તવતિં અત્થસંહિતં – એવરૂપં, ભન્તે, વચીસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. ‘વચીસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં વચીસમાચાર’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘‘મનોસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં મનોસમાચાર’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, મનોસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો મનોસમાચારો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, મનોસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો મનોસમાચારો સેવિતબ્બો.

૧૧૩. ‘‘કથંરૂપં, ભન્તે, મનોસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો અભિજ્ઝાલુ હોતિ, યં તં પરસ્સ પરવિત્તૂપકરણં તં અભિજ્ઝાતા હોતિ – ‘અહો વત યં પરસ્સ તં મમસ્સા’તિ; બ્યાપન્નચિત્તો ખો પન હોતિ પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો – ‘ઇમે સત્તા હઞ્ઞન્તુ વા વજ્ઝન્તુ વા ઉચ્છિજ્જન્તુ વા વિનસ્સન્તુ વા મા વા અહેસુ’ન્તિ – એવરૂપં, ભન્તે, મનોસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

‘‘કથંરૂપં, ભન્તે, મનોસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો અનભિજ્ઝાલુ હોતિ, યં તં પરસ્સ પરવિત્તૂપકરણં તં નાભિજ્ઝાતા હોતિ – ‘અહો વત યં પરસ્સ તં મમસ્સા’તિ; અબ્યાપન્નચિત્તો ખો પન હોતિ અપ્પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો – ‘ઇમે સત્તા અવેરા અબ્યાબજ્ઝા [અબ્યાપજ્ઝા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)] અનીઘા સુખી અત્તાનં પરિહરન્તૂ’તિ – એવરૂપં, ભન્તે, મનોસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. ‘મનોસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં મનોસમાચાર’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૧૧૪. ‘‘‘ચિત્તુપ્પાદંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં ચિત્તુપ્પાદ’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, ચિત્તુપ્પાદં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો ચિત્તુપ્પાદો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, ચિત્તુપ્પાદં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો ચિત્તુપ્પાદો સેવિતબ્બો.

“કથંરૂપં, ભન્તે, ચિત્તુપ્પાદં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો અભિજ્ઝાલુ હોતિ, અભિજ્ઝાસહગતેન ચેતસા વિહરતિ; બ્યાપાદવા હોતિ, બ્યાપાદસહગતેન ચેતસા વિહરતિ; વિહેસવા હોતિ, વિહેસાસહગતેન ચેતસા વિહરતિ – એવરૂપં, ભન્તે, ચિત્તુપ્પાદં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

“કથંરૂપં, ભન્તે, ચિત્તુપ્પાદં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ , કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો અનભિજ્ઝાલુ હોતિ, અનભિજ્ઝાસહગતેન ચેતસા વિહરતિ; અબ્યાપાદવા હોતિ, અબ્યાપાદસહગતેન ચેતસા વિહરતિ; અવિહેસવા હોતિ, અવિહેસાસહગતેન ચેતસા વિહરતિ – એવરૂપં, ભન્તે, ચિત્તુપ્પાદં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. ‘ચિત્તુપ્પાદંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં ચિત્તુપ્પાદ’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૧૧૫. “‘સઞ્ઞાપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્ઞાપટિલાભ’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, સઞ્ઞાપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો સઞ્ઞાપટિલાભો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, સઞ્ઞાપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો સઞ્ઞાપટિલાભો સેવિતબ્બો.

“કથંરૂપં, ભન્તે, સઞ્ઞાપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો અભિજ્ઝાલુ હોતિ, અભિજ્ઝાસહગતાય સઞ્ઞાય વિહરતિ; બ્યાપાદવા હોતિ, બ્યાપાદસહગતાય સઞ્ઞાય વિહરતિ; વિહેસવા હોતિ, વિહેસાસહગતાય સઞ્ઞાય વિહરતિ – એવરૂપં, ભન્તે, સઞ્ઞાપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

“કથંરૂપં, ભન્તે, સઞ્ઞાપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો અનભિજ્ઝાલુ હોતિ, અનભિજ્ઝાસહગતાય સઞ્ઞાય વિહરતિ; અબ્યાપાદવા હોતિ, અબ્યાપાદસહગતાય સઞ્ઞાય વિહરતિ; અવિહેસવા હોતિ, અવિહેસાસહગતાય સઞ્ઞાય વિહરતિ – એવરૂપં, ભન્તે, સઞ્ઞાપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. ‘સઞ્ઞાપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્ઞાપટિલાભ’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૧૧૬. “‘દિટ્ઠિપટિલાભંપાહં , ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં દિટ્ઠિપટિલાભ’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, દિટ્ઠિપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો દિટ્ઠિપટિલાભો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, દિટ્ઠિપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ – એવરૂપો દિટ્ઠિપટિલાભો સેવિતબ્બો.

“કથંરૂપં, ભન્તે, દિટ્ઠિપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો એવંદિટ્ઠિકો હોતિ – ‘નત્થિ દિન્નં, નત્થિ યિટ્ઠં, નત્થિ હુતં , નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો,

નત્થિ અયં લોકો, નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ માતા, નત્થિ પિતા, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્માપટિપન્ના યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી'તિ – એવરૂપં, ભન્તે, દિટ્ઠિપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

''કથંરૂપં, ભન્તે, દિટ્ઠિપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, ભન્તે, એકચ્ચો એવંદિટ્ઠિકો હોતિ – 'અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠં, અત્થિ હુતં, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો, અત્થિ અયં લોકો, અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ માતા, અત્થિ પિતા, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્માપટિપન્ના યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી'તિ – એવરૂપં, ભન્તે, દિટ્ઠિપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. 'દિટ્ઠિપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં દિટ્ઠિપટિલાભ'ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૧૧૭. '''અત્તભાવપટિલાભંપાહં , ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં અત્તભાવપટિલાભ'ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, અત્તભાવપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ – એવરૂપો અત્તભાવપટિલાભો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, અત્તભાવપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ – એવરૂપો અત્તભાવપટિલાભો સેવિતબ્બો.

''કથંરૂપં, ભન્તે, અત્તભાવપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? સબ્યાબજ્ઝં [સબ્યાપજ્ઝં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)], ભન્તે, અત્તભાવપટિલાભં અભિનિબ્બત્તયતો અપરિનિટ્ઠિતભાવાય અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ; અબ્યાબજ્ઝં, ભન્તે, અત્તભાવપટિલાભં અભિનિબ્બત્તયતો પરિનિટ્ઠિતભાવાય અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. 'અત્તભાવપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ , અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં અત્તભાવપટિલાભ'ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

''ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામી''તિ.

૧૧૮. ''સાધુ સાધુ, સારિપુત્ત! સાધુ ખો ત્વં, સારિપુત્ત, ઇમસ્સ મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનાસિ.

'''કાયસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કાયસમાચાર'ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં મયા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, સારિપુત્ત, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો કાયસમાચારો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, સારિપુત્ત, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ – એવરૂપો કાયસમાચારો સેવિતબ્બો.

‘‘કથંરૂપં , સારિપુત્ત, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? ઇધ, સારિપુત્ત, એકચ્ચો પાણાતિપાતી હોતિ લુદ્દો લોહિતપાણિ હતપ્પહતે નિવિટ્ઠો અદયાપન્નો પાણભૂતેસુ; અદિન્નાદાયી ખો પન હોતિ, યં તં પરસ્સ પરવિત્તૂપકરણં ગામગતં વા અરઞ્ઞગતં વા તં અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદાતા હોતિ; કામેસુમિચ્છાચારી ખો પન હોતિ, યા તા માતુરક્ખિતા પિતુરક્ખિતા માતાપિતુરક્ખિતા ભાતુરક્ખિતા ભગિનિરક્ખિતા ઞાતિરક્ખિતા ગોત્તરક્ખિતા ધમ્મરક્ખિતા સસ્સામિકા સપરિદણ્ડા અન્તમસો માલાગુળપરિક્ખિત્તાપિ તથારૂપાસુ ચારિત્તં આપજ્જિતા હોતિ – એવરૂપં, સારિપુત્ત, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ.

‘‘કથંરૂપં, સારિપુત્ત, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ? ઇધ, સારિપુત્ત, એકચ્ચો પાણાતિપાતં પહાય પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ નિહિતદણ્ડો નિહિતસત્થો, લજ્જી દયાપન્નો સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી વિહરતિ; અદિન્નાદાનં પહાય અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, યં તં પરસ્સ પરવિત્તૂપકરણં ગામગતં વા અરઞ્ઞગતં વા તં નાદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદાતા હોતિ; કામેસુમિચ્છાચારં પહાય કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, યા તા માતુરક્ખિતા પિતુરક્ખિતા માતાપિતુરક્ખિતા ભાતુરક્ખિતા ભગિનિરક્ખિતા ઞાતિરક્ખિતા ગોત્તરક્ખિતા ધમ્મરક્ખિતા સસ્સામિકા સપરિદણ્ડા અન્તમસો માલાગુળપરિક્ખિત્તાપિ તથારૂપાસુ ન ચારિત્તં આપજ્જિતા હોતિ – એવરૂપં, સારિપુત્ત, કાયસમાચારં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. ‘કાયસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કાયસમાચાર’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં મયા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘વચીસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ ...પે॰... મનોસમાચારંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ...પે॰... ચિત્તુપ્પાદંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ...પે॰... સઞ્ઞાપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ...પે॰... દિટ્ઠિપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ...પે॰....

‘‘‘અત્તભાવપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં અત્તભાવપટિલાભ’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં મયા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, સારિપુત્ત, અત્તભાવપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો અત્તભાવપટિલાભો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, સારિપુત્ત, અત્તભાવપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ – એવરૂપો અત્તભાવપટિલાભો સેવિતબ્બો.

‘‘કથંરૂપં, સારિપુત્ત, અત્તભાવપટિલાભં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ? સબ્યાબજ્ઝં, સારિપુત્ત, અત્તભાવપટિલાભં અભિનિબ્બત્તયતો અપરિનિટ્ઠિતભાવાય અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ; અબ્યાબજ્ઝં, સારિપુત્ત, અત્તભાવપટિલાભં અભિનિબ્બત્તયતો પરિનિટ્ઠિતભાવાય અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ. ‘અત્તભાવપટિલાભંપાહં, ભિક્ખવે, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ , અસેવિતબ્બમ્પિ; તઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં અત્તભાવપટિલાભ’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં મયા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇમસ્સ ખો, સારિપુત્ત, મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૧૧૯. ‘‘ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; સોતવિઞ્ઞેય્યં સદ્દંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ અસેવિતબ્બમ્પિ; ઘાનવિઞ્ઞેય્યં ગન્ધંપાહં, સારિપુત્ત,

દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યં રસંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; કાયવિઞ્ઞેય્યં ફોટ્ઠબ્બંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ; મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી''તિ.

એવં વુત્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ. 'ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં ન સેવિતબ્બં; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવિતબ્બં. 'ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

''સોતવિઞ્ઞેય્યં સદ્દંપાહં, સારિપુત્ત...પે॰... એવરૂપો સોતવિઞ્ઞેય્યો સદ્દો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો સોતવિઞ્ઞેય્યો સદ્દો સેવિતબ્બો... એવરૂપો ઘાનવિઞ્ઞેય્યો ગન્ધો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો ઘાનવિઞ્ઞેય્યો ગન્ધો સેવિતબ્બો... એવરૂપો જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યો રસો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યો રસો સેવિતબ્બો... કાયવિઞ્ઞેય્યં ફોટ્ઠબ્બંપાહં, સારિપુત્ત ... એવરૂપો કાયવિઞ્ઞેય્યો ફોટ્ઠબ્બો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો કાયવિઞ્ઞેય્યો ફોટ્ઠબ્બો સેવિતબ્બો.

'''મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો મનોવિઞ્ઞેય્યો ધમ્મો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો મનોવિઞ્ઞેય્યો ધમ્મો સેવિતબ્બો. 'મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામી''તિ.

૧૨૦. ''સાધુ સાધુ, સારિપુત્ત! સાધુ ખો ત્વં, સારિપુત્ત, ઇમસ્સ મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનાસિ. 'ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં મયા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, સારિપુત્ત, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં ન સેવિતબ્બં; યથારૂપઞ્ચ ખો, સારિપુત્ત, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપં ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપં સેવિતબ્બં. 'ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં રૂપંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં મયા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

''સોતવિઞ્ઞેય્યં સદ્દંપાહં, સારિપુત્ત...પે॰... એવરૂપો સોતવિઞ્ઞેય્યો સદ્દો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો સોતવિઞ્ઞેય્યો સદ્દો સેવિતબ્બો... એવરૂપો ઘાનવિઞ્ઞેય્યો ગન્ધો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો ઘાનવિઞ્ઞેય્યો ગન્ધો

સેવિતબ્બો... એવરૂપો જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યો રસો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યો રસો સેવિતબ્બો... એવરૂપો કાયવિઞ્ઞેય્યો ફોટ્ઠબ્બો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો કાયવિઞ્ઞેય્યો ફોટ્ઠબ્બો સેવિતબ્બો.

''મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મંપાહં, સારિપુત્ત...પે॰... એવરૂપો મનોવિઞ્ઞેય્યો ધમ્મો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો મનોવિઞ્ઞેય્યો ધમ્મો સેવિતબ્બો. 'મનોવિઞ્ઞેય્યં ધમ્મંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં મયા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇમસ્સ ખો, સારિપુત્ત, મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૧૨૧. ''ચીવરંપાહં , સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પિ...પે॰... પિણ્ડપાતંપાહં, સારિપુત્ત... સેનાસનંપાહં, સારિપુત્ત... ગામંપાહં, સારિપુત્ત... નિગમંપાહં, સારિપુત્ત... નગરંપાહં, સારિપુત્ત... જનપદંપાહં, સારિપુત્ત... પુગ્ગલંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી''તિ.

એવં વુત્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ, એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ. 'ચીવરંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, ચીવરં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપં ચીવરં ન સેવિતબ્બં; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, ચીવરં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપં ચીવરં સેવિતબ્બં. 'ચીવરંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

''પિણ્ડપાતંપાહં, સારિપુત્ત...પે॰... એવરૂપો પિણ્ડપાતો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો પિણ્ડપાતો સેવિતબ્બો... સેનાસનંપાહં, સારિપુત્ત...પે॰... એવરૂપં સેનાસનં ન સેવિતબ્બં... એવરૂપં સેનાસનં સેવિતબ્બં... ગામંપાહં, સારિપુત્ત ...પે॰... એવરૂપો ગામો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો ગામો સેવિતબ્બો... એવરૂપો નિગમો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો નિગમો સેવિતબ્બો... એવરૂપં નગરં ન સેવિતબ્બં... એવરૂપં નગરં સેવિતબ્બં... એવરૂપો જનપદો ન સેવિતબ્બો... એવરૂપો જનપદો સેવિતબ્બો.

'''પુગ્ગલંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં ભગવતા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, ભન્તે, પુગ્ગલં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો પુગ્ગલો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, ભન્તે, પુગ્ગલં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો પુગ્ગલો સેવિતબ્બો. 'પુગ્ગલંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ભગવતા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તન્તિ. ઇમસ્સ ખો અહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામી''તિ.

૧૨૨. ''સાધુ સાધુ, સારિપુત્ત! સાધુ ખો ત્વં, સારિપુત્ત, ઇમસ્સ મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ, વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનાસિ. 'ચીવરંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ , અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં મયા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, સારિપુત્ત, ચીવરં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપં ચીવરં ન સેવિતબ્બં; યથારૂપઞ્ચ ખો, સારિપુત્ત, ચીવરં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપં ચીવરં સેવિતબ્બં. 'ચીવરંપાહં,

સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં મયા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. (યથા પઠમં તથા વિત્થારેતબ્બં) એવરૂપો પિણ્ડપાતો... એવરૂપં સેનાસનં... એવરૂપો ગામો... એવરૂપો નિગમો... એવરૂપં નગરં... એવરૂપો જનપદો.

'''પુગ્ગલંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં મયા. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યથારૂપં, સારિપુત્ત, પુગ્ગલં સેવતો અકુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ, કુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ એવરૂપો પુગ્ગલો ન સેવિતબ્બો; યથારૂપઞ્ચ ખો, સારિપુત્ત, પુગ્ગલં સેવતો અકુસલા ધમ્મા પરિહાયન્તિ, કુસલા ધમ્મા અભિવડ્ઢન્તિ એવરૂપો પુગ્ગલો સેવિતબ્બો. 'પુગ્ગલંપાહં, સારિપુત્ત, દુવિધેન વદામિ – સેવિતબ્બમ્પિ, અસેવિતબ્બમ્પી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં મયા ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇમસ્સ ખો, સારિપુત્ત, મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૧૨૩. ''સબ્બેપિ ચે, સારિપુત્ત, ખત્તિયા ઇમસ્સ મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનેય્યું, સબ્બેસાનમ્પિસ્સ ખત્તિયાનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય. સબ્બેપિ ચે , સારિપુત્ત, બ્રાહ્મણા...પે॰... સબ્બેપિ ચે, સારિપુત્ત, વેસ્સા... સબ્બેપિ ચે, સારિપુત્ત, સુદ્દા ઇમસ્સ મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનેય્યું, સબ્બેસાનમ્પિસ્સ સુદ્દાનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય. સદેવકોપિ ચે, સારિપુત્ત, લોકો સમારકો સબ્રહ્મકો સસ્સમણબ્રાહ્મણી પજા સદેવમનુસ્સા ઇમસ્સ મયા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનેય્ય, સદેવકસ્સપિસ્સ લોકસ્સ સમારકસ્સ સબ્રહ્મકસ્સ સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

સેવિતબ્બાસેવિતબ્બસુત્તં નિટ્ઠિતં ચતુત્થં.

૫. બહુધાતુકસુત્તં

૧૨૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવો''તિ. ''ભદન્તે''તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''યાનિ કાનિચિ, ભિક્ખવે, ભયાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ સબ્બાનિ તાનિ બાલતો ઉપ્પજ્જન્તિ, નો પણ્ડિતતો; યે કેચિ ઉપદ્દવા ઉપ્પજ્જન્તિ સબ્બે તે બાલતો ઉપ્પજ્જન્તિ, નો પણ્ડિતતો; યે કેચિ ઉપસગ્ગા ઉપ્પજ્જન્તિ સબ્બે તે બાલતો ઉપ્પજ્જન્તિ, નો પણ્ડિતતો. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે , નળાગારા વા તિણાગારા વા અગ્ગિ મુત્તો [અગ્ગિમુક્કો (સી॰ પી॰)] કૂટાગારાનિપિ દહતિ ઉલ્લિત્તાવલિત્તાનિ નિવાતાનિ ફુસિતગ્ગળાનિ પિહિતવાતપાનાનિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યાનિ કાનિચિ ભયાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ સબ્બાનિ તાનિ બાલતો ઉપ્પજ્જન્તિ, નો પણ્ડિતતો; યે કેચિ ઉપદ્દવા ઉપ્પજ્જન્તિ સબ્બે તે બાલતો ઉપ્પજ્જન્તિ, નો પણ્ડિતતો; યે કેચિ ઉપસગ્ગા ઉપ્પજ્જન્તિ સબ્બે તે બાલતો ઉપ્પજ્જન્તિ, નો પણ્ડિતતો. ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, સપ્પટિભયો બાલો, અપ્પટિભયો પણ્ડિતો; સઉપદ્દવો બાલો, અનુપદ્દવો પણ્ડિતો; સઉપસગ્ગો બાલો, અનુપસગ્ગો પણ્ડિતો. નત્થિ, ભિક્ખવે, પણ્ડિતતો ભયં, નત્થિ પણ્ડિતતો ઉપદ્દવો, નત્થિ પણ્ડિતતો ઉપસગ્ગો. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, 'પણ્ડિતા ભવિસ્સામ વીમંસકા'તિ – એવઞ્હિ વો, ભિક્ખવે, સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ.

એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''કિત્તાવતા નુ ખો, ભન્તે, પણ્ડિતો ભિક્ખુ 'વીમંસકો'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''યતો ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ ધાતુકુસલો ચ હોતિ, આયતનકુસલો ચ હોતિ, પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલો ચ હોતિ, ઠાનાઠાનકુસલો ચ હોતિ – એત્તાવતા ખો, આનન્દ, પણ્ડિતો ભિક્ખુ 'વીમંસકો'તિ અલં વચનાયા''તિ.

૧૨૫. ''કિત્તાવતા પન, ભન્તે, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''અટ્ઠારસ ખો ઇમા, આનન્દ, ધાતુયો – ચક્ખુધાતુ, રૂપધાતુ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણધાતુ; સોતધાતુ, સદ્દધાતુ, સોતવિઞ્ઞાણધાતુ; ઘાનધાતુ, ગન્ધધાતુ, ઘાનવિઞ્ઞાણધાતુ; જિવ્હાધાતુ, રસધાતુ, જિવ્હાવિઞ્ઞાણધાતુ; કાયધાતુ, ફોટ્ઠબ્બધાતુ, કાયવિઞ્ઞાણધાતુ; મનોધાતુ, ધમ્મધાતુ, મનોવિઞ્ઞાણધાતુ. ઇમા ખો, આનન્દ, અટ્ઠારસ ધાતુયો યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતાપિ ખો, આનન્દ, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

''સિયા પન, ભન્તે, અઞ્ઞોપિ પરિયાયો, યથા 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''સિયા, આનન્દ. છયિમા, આનન્દ, ધાતુયો – પથવીધાતુ, આપોધાતુ, તેજોધાતુ, વાયોધાતુ, આકાસધાતુ, વિઞ્ઞાણધાતુ. ઇમા ખો, આનન્દ, છ ધાતુયો યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતાપિ ખો, આનન્દ, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

''સિયા પન, ભન્તે, અઞ્ઞોપિ પરિયાયો, યથા 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''સિયા, આનન્દ. છયિમા, આનન્દ, ધાતુયો – સુખધાતુ , દુક્ખધાતુ, સોમનસ્સધાતુ, દોમનસ્સધાતુ, ઉપેક્ખાધાતુ, અવિજ્જાધાતુ. ઇમા ખો, આનન્દ, છ ધાતુયો યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતાપિ ખો, આનન્દ, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

''સિયા પન, ભન્તે, અઞ્ઞોપિ પરિયાયો, યથા 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''સિયા, આનન્દ. છયિમા, આનન્દ, ધાતુયો – કામધાતુ, નેક્ખમ્મધાતુ, બ્યાપાદધાતુ, અબ્યાપાદધાતુ, વિહિંસાધાતુ , અવિહિંસાધાતુ. ઇમા ખો, આનન્દ, છ ધાતુયો યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતાપિ ખો, આનન્દ, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

''સિયા પન, ભન્તે, અઞ્ઞોપિ પરિયાયો, યથા 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''સિયા, આનન્દ. તિસ્સો ઇમા, આનન્દ, ધાતુયો – કામધાતુ, રૂપધાતુ, અરૂપધાતુ. ઇમા ખો, આનન્દ, તિસ્સો ધાતુયો યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતાપિ ખો, આનન્દ, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

''સિયા પન, ભન્તે, અઞ્ઞોપિ પરિયાયો, યથા 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''સિયા, આનન્દ. દ્વે ઇમા, આનન્દ, ધાતુયો – સઙ્ખતાધાતુ, અસઙ્ખતાધાતુ. ઇમા ખો, આનન્દ, દ્વે ધાતુયો યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતાપિ ખો, આનન્દ, 'ધાતુકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

૧૨૬. ''કિત્તાવતા પન, ભન્તે, 'આયતનકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ? ''છ ખો પનિમાનિ, આનન્દ, અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ આયતનાનિ – ચક્ખુચેવ રૂપા ચ સોતઞ્ચ સદ્દા ચ ઘાનઞ્ચ ગન્ધા ચ જિવ્હા ચ રસા ચ કાયો ચ ફોટ્ઠબ્બા ચ મનો ચ ધમ્મા ચ. ઇમાનિ ખો, આનન્દ, છ અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ આયતનાનિ યતો જાનાતિ પસ્સતિ – એત્તાવતા ખો, આનન્દ, 'આયતનકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

“કિત્તાવતા પન, ભન્તે, ‘પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલો ભિક્ખૂ’તિ અલં વચનાયા’’તિ? ‘‘ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – ‘ઇમસ્મિં સતિ ઇદં હોતિ, ઇમસ્સુપ્પાદા ઇદં ઉપ્પજ્જતિ, ઇમસ્મિં અસતિ ઇદં ન હોતિ, ઇમસ્સ નિરોધા ઇદં નિરુજ્ઝતિ, યદિદં – અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા, સઙ્ખારપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપં, નામરૂપપચ્ચયા સળાયતનં, સળાયતનપચ્ચયા ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા, તણ્હાપચ્ચયા ઉપાદાનં, ઉપાદાનપચ્ચયા ભવો , ભવપચ્ચયા જાતિ, જાતિપચ્ચયા જરામરણં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા સમ્ભવન્તિ. એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ સમુદયો હોતિ. અવિજ્જાયત્વેવ અસેસવિરાગનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો, સઙ્ખારનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો, વિઞ્ઞાણનિરોધા નામરૂપનિરોધો, નામરૂપનિરોધા સળાયતનનિરોધો, સળાયતનનિરોધા ફસ્સનિરોધો, ફસ્સનિરોધા વેદનાનિરોધો, વેદનાનિરોધા તણ્હાનિરોધો, તણ્હાનિરોધા ઉપાદાનનિરોધો, ઉપાદાનનિરોધા ભવનિરોધો, ભવનિરોધા જાતિનિરોધો, જાતિનિરોધા જરામરણં સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા નિરુજ્ઝન્તિ. એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ નિરોધો હોતિ’. એત્તાવતા ખો, આનન્દ, ‘પટિચ્ચસમુપ્પાદકુસલો ભિક્ખૂ’તિ અલં વચનાયા’’તિ.

૧૨૭. ‘‘કિત્તાવતા પન, ભન્તે, ‘ઠાનાઠાનકુસલો ભિક્ખૂ’તિ અલં વચનાયા’’તિ? ‘‘ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો કઞ્ચિ [કિઞ્ચિ (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] સઙ્ખારં નિચ્ચતો ઉપગચ્છેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો કઞ્ચિ સઙ્ખારં નિચ્ચતો ઉપગચ્છેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો કઞ્ચિ સઙ્ખારં સુખતો ઉપગચ્છેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો કઞ્ચિ સઙ્ખારં સુખતો ઉપગચ્છેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ. ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો કઞ્ચિ ધમ્મં અત્તતો ઉપગચ્છેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ, ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો કઞ્ચિ ધમ્મં અત્તતો ઉપગચ્છેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ.

૧૨૮. ‘‘‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો માતરં જીવિતા વોરોપેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો માતરં જીવિતા વોરોપેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ. ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો પિતરં જીવિતા વોરોપેય્ય...પે॰... અરહન્તં જીવિતા વોરોપેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો દુટ્ઠચિત્તો તથાગતસ્સ લોહિતં ઉપ્પાદેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો દુટ્ઠચિત્તો તથાગતસ્સ લોહિતં ઉપ્પાદેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ. ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો સઙ્ઘં ભિન્દેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો સઙ્ઘં ભિન્દેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ. ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં દિટ્ઠિસમ્પન્નો પુગ્ગલો અઞ્ઞં સત્થારં ઉદ્દિસેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુથુજ્જનો અઞ્ઞં સત્થારં ઉદ્દિસેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ.

૧૨૯. ‘‘‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં એકિસ્સા લોકધાતુયા એકો અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો ઉપ્પજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ. ‘અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં એકિસ્સા લોકધાતુયા દ્વે રાજાનો ચક્કવત્તિનો અપુબ્બં અચરિમં ઉપ્પજ્જેય્યું, નેતં ઠાનં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ; ‘ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં એકિસ્સા લોકધાતુયા એકો રાજા ચક્કવત્તી ઉપ્પજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી’તિ પજાનાતિ.

૧૩૦. '''અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં ઇત્થી અરહં અસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધો , નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુરિસો અરહં અસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધો, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં ઇત્થી રાજા અસ્સ ચક્કવત્તી, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુરિસો રાજા અસ્સ ચક્કવત્તી, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં ઇત્થી સક્કત્તં કરેય્ય ... મારત્તં કરેય્ય... બ્રહ્મત્તં કરેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં પુરિસો સક્કત્તં કરેય્ય... મારત્તં કરેય્ય... બ્રહ્મત્તં કરેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ.

૧૩૧. '''અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં કાયદુચ્ચરિતસ્સ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં કાયદુચ્ચરિતસ્સ અનિટ્ઠો અકન્તો અમનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં વચીદુચ્ચરિતસ્સ...પે॰... યં મનોદુચ્ચરિતસ્સ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં વચીદુચ્ચરિતસ્સ...પે॰... યં મનોદુચ્ચરિતસ્સ અનિટ્ઠો અકન્તો અમનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતીતિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં કાયસુચરિતસ્સ અનિટ્ઠો અકન્તો અમનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં કાયસુચરિતસ્સ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં વચીસુચરિતસ્સ...પે॰... યં મનોસુચરિતસ્સ અનિટ્ઠો અકન્તો અમનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં વચીસુચરિતસ્સ...પે॰... યં મનોસુચરિતસ્સ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો વિપાકો નિબ્બત્તેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ.

'''અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં કાયદુચ્ચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં કાયદુચ્ચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં વચીદુચ્ચરિતસમઙ્ગી...પે॰... યં મનોદુચ્ચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં વચીદુચ્ચરિતસમઙ્ગી...પે॰... યં મનોદુચ્ચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં કાયસુચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં કાયસુચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. 'અટ્ઠાનમેતં અનવકાસો યં વચીસુચરિતસમઙ્ગી...પે॰... યં મનોસુચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જેય્ય, નેતં ઠાનં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ; 'ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં વચીસુચરિતસમઙ્ગી...પે॰... યં મનોસુચરિતસમઙ્ગી તંનિદાના તપ્પચ્ચયા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જેય્ય, ઠાનમેતં વિજ્જતી'તિ પજાનાતિ. એત્તાવતા ખો, આનન્દ, 'ઠાનાઠાનકુસલો ભિક્ખૂ'તિ અલં વચનાયા''તિ.

૧૩૨. એવં વુત્તે આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તે! કોનામો અયં, ભન્તે, ધમ્મપરિયાયો''તિ? ''તસ્માતિહ ત્વં, આનન્દ, ઇમં ધમ્મપરિયાયં 'બહુધાતુકો'તિપિ નં ધારેહિ,

'ચતુપરિવટ્ટો'તિપિ નં ધારેહિ, 'ધમ્માદાસો'તિપિ નં ધારેહિ, 'અમતદુન્દુભી'તિપિ [દુદ્રભીતિપિ (ક॰)] નં ધારેહિ, 'અનુત્તરો સઙ્ગામવિજયો'તિપિ નં ધારેહી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

બહુધાતુકસુત્તં નિટ્ઠિતં પઞ્ચમં.

૬. ઇસિગિલિસુત્તં

૧૩૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવો''તિ. ''ભદન્તે''તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતં વેભારં પબ્બત''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એતસ્સપિ ખો, ભિક્ખવે, વેભારસ્સ પબ્બતસ્સ અઞ્ઞાવ સમઞ્ઞા અહોસિ અઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ''.

''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતં પણ્ડવં પબ્બત''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એતસ્સપિ ખો, ભિક્ખવે, પણ્ડવસ્સ પબ્બતસ્સ અઞ્ઞાવ સમઞ્ઞા અહોસિ અઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ''.

''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતં વેપુલ્લં પબ્બત''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એતસ્સપિ ખો, ભિક્ખવે, વેપુલ્લસ્સ પબ્બતસ્સ અઞ્ઞાવ સમઞ્ઞા અહોસિ અઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ''.

''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતં ગિજ્ઝકૂટં પબ્બત''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એતસ્સપિ ખો, ભિક્ખવે, ગિજ્ઝકૂટસ્સ પબ્બતસ્સ અઞ્ઞાવ સમઞ્ઞા અહોસિ અઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ''.

''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, ઇમં ઇસિગિલિં પબ્બત''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''ઇમસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, ઇસિગિલિસ્સ પબ્બતસ્સ એસાવ સમઞ્ઞા અહોસિ એસા પઞ્ઞત્તિ''.

''ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, પઞ્ચ પચ્ચેકબુદ્ધસતાનિ ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસિનો અહેસું. તે ઇમં પબ્બતં પવિસન્તા દિસ્સન્તિ , પવિટ્ઠા ન દિસ્સન્તિ. તમેનં મનુસ્સા દિસ્વા એવમાહંસુ – 'અયં પબ્બતો ઇમે ઇસી [ઇસયો (ક॰)] ગિલતી'તિ; 'ઇસિગિલિ ઇસિગિલિ' ત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદિ. આચિક્ખિસ્સામિ [અચિક્ખિસ્સામિ વો (ક॰)], ભિક્ખવે, પચ્ચેકબુદ્ધાનં નામાનિ; કિત્તયિસ્સામિ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકબુદ્ધાનં નામાનિ; દેસેસ્સામિ, ભિક્ખવે , પચ્ચેકબુદ્ધાનં નામાનિ . તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

૧૩૪. ''અરિટ્ઠો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો [પચ્ચેકબુદ્ધો (ક॰ સી॰ પી॰)] ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; ઉપરિટ્ઠો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; તગરસિખી [તગ્ગરસિખી (ક॰)] નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; યસસ્સી નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; સુદસ્સનો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; પિયદસ્સી નામ, ભિક્ખવે,

પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; ગન્ધારો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; પિણ્ડોલો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; ઉપાસભો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; નીતો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; તથો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ, સુતવા નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ; ભાવિતત્તો નામ, ભિક્ખવે, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો ઇમસ્મિં ઇસિગિલિસ્મિં પબ્બતે ચિરનિવાસી અહોસિ.

૧૩૫.‘‘યે સત્તસારા અનીઘા નિરાસા,
પચ્ચેકમેવજ્ઝગમંસુ બોધિં [પચ્ચેકમેવજ્ઝગમું સુબોધિં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)];
તેસં વિસલ્લાન નરુત્તમાનં,
નામાનિ મે કિત્તયતો સુણાથ.

‘‘અરિટ્ઠો ઉપરિટ્ઠો તગરસિખી યસસ્સી,
સુદસ્સનો પિયદસ્સી ચ સુસમ્બુદ્ધો [બુદ્ધો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)];
ગન્ધારો પિણ્ડોલો ઉપાસભો ચ,
નીતો તથો સુતવા ભાવિતત્તો.

‘‘સુમ્ભો સુભો મતુલો [મેથુલો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અટ્ઠમો ચ,
અથસ્સુમેઘો [અટ્ઠસુમેધો (ક॰)] અનીઘો સુદાઠો;
પચ્ચેકબુદ્ધા ભવનેત્તિખીણા,
હિઙ્ગૂ ચ હિઙ્ગો ચ મહાનુભાવા.

‘‘દ્વે જાલિનો મુનિનો અટ્ઠકો ચ,
અથ કોસલ્લો બુદ્ધો અથો સુબાહુ;
ઉપનેમિસો નેમિસો સન્તચિત્તો,
સચ્ચો તથો વિરજો પણ્ડિતો ચ.

‘‘કાળૂપકાળા વિજિતો જિતો ચ,
અઙ્ગો ચ પઙ્ગો ચ ગુત્તિજિતો ચ;
પસ્સિ જહિ ઉપધિદુક્ખમૂલં [પસ્સી જહી ઉપધિં દુક્ખમૂલં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)],
અપરાજિતો મારબલં અજેસિ.

‘‘સત્થા પવત્તા સરભઙ્ગો લોમહંસો,
ઉચ્ચઙ્ગમાયો અસિતો અનાસવો;
મનોમયો માનચ્છિદો ચ બન્ધુમા,
તદાધિમુત્તો વિમલો ચ કેતુમા.

‘‘કેતુમ્ભરાગો ચ માતઙ્ગો અરિયો,
અથચ્ચુતો અચ્ચુતગામબ્યામકો;
સુમઙ્ગલો દબ્બિલો સુપતિટ્ઠિતો,
અસય્હો ખેમાભિરતો ચ સોરતો.

‘‘દુરન્નયો સઙ્ઘો અથોપિ ઉજ્જયો,
અપરો મુનિ સય્હો અનોમનિક્કમો;
આનન્દો નન્દો ઉપનન્દો દ્વાદસ,
ભારદ્વાજો અન્તિમદેહધારી [અન્તિમદેહધારિ (સી॰)].

‘‘બોધિ મહાનામો અથોપિ ઉત્તરો,
કેસી સિખી સુન્દરો દ્વારભાજો;
તિસ્સૂપતિસ્સા ભવબન્ધનચ્છિદા,
ઉપસિખિ તણ્હચ્છિદો ચ સિખરિ [ઉપસીદરી તણ્હચ્છિદો ચ સીદરી (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)].

‘‘બુદ્ધો અહુ મઙ્ગલો વીતરાગો,
ઉસભચ્છિદા જાલિનિં દુક્ખમૂલં;
સન્તં પદં અજ્ઝગમોપનીતો,
ઉપોસથો સુન્દરો સચ્ચનામો.

‘‘જેતો જયન્તો પદુમો ઉપ્પલો ચ,
પદુમુત્તરો રક્ખિતો પબ્બતો ચ;
માનત્થદ્ધો સોભિતો વીતરાગો,
કણ્હો ચ બુદ્ધો સુવિમુત્તચિત્તો.

‘‘એતે ચ અઞ્ઞે ચ મહાનુભાવા,
પચ્ચેકબુદ્ધા ભવનેત્તિખીણા;
તે સબ્બસઙ્ગાતિગતે મહેસી,
પરિનિબ્બુતે વન્દથ અપ્પમેય્યે’’તિ.

ઇસિગિલિસુત્તં નિટ્ઠિતં છટ્ઠં.

૭. મહાચત્તારીસકસુત્તં

૧૩૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘અરિયં વો, ભિક્ખવે, સમ્માસમાધિં દેસેસ્સામિ સઉપનિસં સપરિક્ખારં. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

"કતમો ચ, ભિક્ખવે, અરિયો સમ્માસમાધિ સઉપનિસો સપરિક્ખારો? સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માસઙ્કપ્પો, સમ્માવાચા, સમ્માકમ્મન્તો, સમ્માઆજીવો, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ; યા ખો, ભિક્ખવે, ઇમેહિ સત્તહઙ્ગેહિ ચિત્તસ્સ એકગ્ગતા પરિક્ખતા – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, અરિયો સમ્માસમાધિ સઉપનિસો ઇતિપિ, સપરિક્ખારો ઇતિપિ. તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? મિચ્છાદિટ્ઠિં 'મિચ્છાદિટ્ઠી'તિ પજાનાતિ, સમ્માદિટ્ઠિં 'સમ્માદિટ્ઠી'તિ પજાનાતિ – સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ.

"કતમા ચ, ભિક્ખવે, મિચ્છાદિટ્ઠિ? 'નત્થિ દિન્નં, નત્થિ યિટ્ઠં, નત્થિ હુતં, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો, નત્થિ અયં લોકો, નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ માતા, નત્થિ પિતા, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્માપટિપન્ના યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી'તિ – અયં, ભિક્ખવે, મિચ્છાદિટ્ઠિ.

"કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ? સમ્માદિટ્ઠિંપહં [સમ્માદિટ્ઠિમહં (ક॰) એવં સમ્માસઙ્કપ્પંપહંક્યાદીસુપિ], ભિક્ખવે, દ્વાયં [દ્વયં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰) ટીકા ઓલોકેતબ્બા] વદામિ – અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ સાસવા પુઞ્ઞભાગિયા ઉપધિવેપક્કા; અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા મગ્ગઙ્ગા. કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ સાસવા પુઞ્ઞભાગિયા ઉપધિવેપક્કા ? 'અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠં, અત્થિ હુતં, અત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો, અત્થિ અયં લોકો, અત્થિ પરો લોકો, અત્થિ માતા, અત્થિ પિતા, અત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, અત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્માપટિપન્ના યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી'તિ – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ સાસવા પુઞ્ઞભાગિયા ઉપધિવેપક્કા.

"કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા મગ્ગઙ્ગા? યા ખો, ભિક્ખવે, અરિયચિત્તસ્સ અનાસવચિત્તસ્સ અરિયમગ્ગસમઙ્ગિનો અરિયમગ્ગં ભાવયતો પઞ્ઞા પઞ્ઞિન્દ્રિયં પઞ્ઞાબલં ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો સમ્માદિટ્ઠિ મગ્ગઙ્ગં [મગ્ગઙ્ગા (સી॰ પી॰)] – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા મગ્ગઙ્ગા. સો મિચ્છાદિટ્ઠિયા પહાનાય વાયમતિ, સમ્માદિટ્ઠિયા, ઉપસમ્પદાય, સ્વાસ્સ [સ્વાયં (ક॰)] હોતિ સમ્માવાયામો. સો સતો મિચ્છાદિટ્ઠિં પજહતિ, સતો સમ્માદિટ્ઠિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, સાસ્સ [સાયં (ક॰)] હોતિ સમ્માસતિ. ઇતિયિમે [ઇતિમે (સી॰), ઇતિસ્સિમે (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] તયો ધમ્મા સમ્માદિટ્ઠિં અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ.

૧૩૭. "તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? મિચ્છાસઙ્કપ્પં 'મિચ્છાસઙ્કપ્પો'તિ પજાનાતિ, સમ્માસઙ્કપ્પં 'સમ્માસઙ્કપ્પો'તિ પજાનાતિ, સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ .

"કતમો ચ, ભિક્ખવે, મિચ્છાસઙ્કપ્પો? કામસઙ્કપ્પો, બ્યાપાદસઙ્કપ્પો, વિહિંસાસઙ્કપ્પો – અયં, ભિક્ખવે, મિચ્છાસઙ્કપ્પો.

"કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો? સમ્માસઙ્કપ્પંપહં, ભિક્ખવે, દ્વાયં વદામિ – અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો; અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો? નેક્ખમ્મસઙ્કપ્પો, અબ્યાપાદસઙ્કપ્પો, અવિહિંસાસઙ્કપ્પો – 'અયં, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો'".

“કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો? યો ખો, ભિક્ખવે, અરિયચિત્તસ્સ અનાસવચિત્તસ્સ અરિયમગ્ગસમઙ્ગિનો અરિયમગ્ગં ભાવયતો તક્કો વિતક્કો સઙ્કપ્પો અપ્પના બ્યપ્પના ચેતસો અભિનિરોપના વચીસઙ્ખારો – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો. સો મિચ્છાસઙ્કપ્પસ્સ પહાનાય વાયમતિ, સમ્માસઙ્કપ્પસ્સ ઉપસમ્પદાય, સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માવાયામો. સો સતો મિચ્છાસઙ્કપ્પં પજહતિ, સતો સમ્માસઙ્કપ્પં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ; સાસ્સ હોતિ સમ્માસતિ. ઇતિયિમે તયો ધમ્મા સમ્માસઙ્કપ્પં અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ.

૧૩૮. “તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? મિચ્છાવાચં ‘મિચ્છાવાચા’તિ પજાનાતિ, સમ્માવાચં ‘સમ્માવાચા’તિ પજાનાતિ; સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ. કતમા ચ, ભિક્ખવે, મિચ્છાવાચા? મુસાવાદો, પિસુણા વાચા, ફરુસા વાચા, સમ્ફપ્પલાપો – અયં, ભિક્ખવે, મિચ્છાવાચા. કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા? સમ્માવાચંપહં, ભિક્ખવે, દ્વાયં વદામિ – અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા સાસવા પુઞ્ઞભાગિયા ઉપધિવેપક્કા; અત્થિ, ભિક્ખવે , સમ્માવાચા અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા મગ્ગઙ્ગા. કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા સાસવા પુઞ્ઞભાગિયા ઉપધિવેપક્કા? મુસાવાદા વેરમણી, પિસુણાય વાચાય વેરમણી, ફરુસાય વાચાય વેરમણી, સમ્ફપ્પલાપા વેરમણી – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા સાસવા પુઞ્ઞભાગિયા ઉપધિવેપક્કા. કતમા ચ, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા મગ્ગઙ્ગા? યા ખો, ભિક્ખવે, અરિયચિત્તસ્સ અનાસવચિત્તસ્સ અરિયમગ્ગસમઙ્ગિનો અરિયમગ્ગં ભાવયતો ચતૂહિ વચીદુચ્ચરિતેહિ આરતિ વિરતિ પટિવિરતિ વેરમણી – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માવાચા અરિયા અનાસવા લોકુત્તરા મગ્ગઙ્ગા. સો મિચ્છાવાચાય પહાનાય વાયમતિ, સમ્માવાચાય ઉપસમ્પદાય; સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માવાયામો. સો સતો મિચ્છાવાચં પજહતિ, સતો સમ્માવાચં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ; સાસ્સ હોતિ સમ્માસતિ. ઇતિયિમે તયો ધમ્મા સમ્માવાચં અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ.

૧૩૯. “તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? મિચ્છાકમ્મન્તં ‘મિચ્છાકમ્મન્તો’તિ પજાનાતિ, સમ્માકમ્મન્તં ‘સમ્માકમ્મન્તો’તિ પજાનાતિ ; સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ. કતમો ચ, ભિક્ખવે, મિચ્છાકમ્મન્તો? પાણાતિપાતો, અદિન્નાદાનં, કામેસુમિચ્છાચારો – અયં, ભિક્ખવે, મિચ્છાકમ્મન્તો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો? સમ્માકમ્મન્તંપહં, ભિક્ખવે , દ્વાયં વદામિ – અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો; અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો? પાણાતિપાતા વેરમણી, અદિન્નાદાના વેરમણી, કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો? યા ખો, ભિક્ખવે, અરિયચિત્તસ્સ અનાસવચિત્તસ્સ અરિયમગ્ગસમઙ્ગિનો અરિયમગ્ગં ભાવયતો તીહિ કાયદુચ્ચરિતેહિ આરતિ વિરતિ પટિવિરતિ વેરમણી – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માકમ્મન્તો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો. સો મિચ્છાકમ્મન્તસ્સ પહાનાય વાયમતિ, સમ્માકમ્મન્તસ્સ ઉપસમ્પદાય; સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માવાયામો. સો સતો મિચ્છાકમ્મન્તં પજહતિ, સતો સમ્માકમ્મન્તં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ; સાસ્સ હોતિ સમ્માસતિ. ઇતિયિમે તયો ધમ્મા સમ્માકમ્મન્તં અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ.

૧૪૦. “તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? મિચ્છાઆજીવં ‘મિચ્છાઆજીવો’તિ પજાનાતિ, સમ્માઆજીવં ‘સમ્માઆજીવો’તિ પજાનાતિ; સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ.

કતમો ચ, ભિક્ખવે, મિચ્છાઆજીવો? કુહના, લપના, નેમિત્તિકતા, નિપ્પેસિકતા, લાભેન લાભં નિજિગીસનતા [નિજિગિં સનતા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] – અયં, ભિક્ખવે, મિચ્છાઆજીવો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો? સમ્માઆજીવંપહં, ભિક્ખવે , દ્વાયં વદામિ – અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો; અત્થિ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો? ઇધ, ભિક્ખવે, અરિયસાવકો મિચ્છાઆજીવં પહાય સમ્માઆજીવેન જીવિકં કપ્પેતિ – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો સાસવો પુઞ્ઞભાગિયો ઉપધિવેપક્કો. કતમો ચ, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો? યા ખો, ભિક્ખવે, અરિયચિત્તસ્સ અનાસવચિત્તસ્સ અરિયમગ્ગસમઙ્ગિનો અરિયમગ્ગં ભાવયતો મિચ્છાઆજીવા આરતિ વિરતિ પટિવિરતિ વેરમણી – અયં, ભિક્ખવે, સમ્માઆજીવો અરિયો અનાસવો લોકુત્તરો મગ્ગઙ્ગો. સો મિચ્છાઆજીવસ્સ પહાનાય વાયમતિ, સમ્માઆજીવસ્સ ઉપસમ્પદાય ; સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માવાયામો. સો સતો મિચ્છાઆજીવં પજહતિ, સતો સમ્માઆજીવં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ; સાસ્સ હોતિ સમ્માસતિ. ઇતિયિમે તયો ધમ્મા સમ્માઆજીવં અનુપરિધાવન્તિ અનુપરિવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ.

૧૪૧. ''તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? સમ્માદિટ્ઠિસ્સ , ભિક્ખવે, સમ્માસઙ્કપ્પો પહોતિ, સમ્માસઙ્કપ્પસ્સ સમ્માવાચા પહોતિ, સમ્માવાચસ્સ સમ્માકમ્મન્તો પહોતિ, સમ્માકમ્મન્તસ્સ સમ્માઆજીવો પહોતિ, સમ્માઆજીવસ્સ સમ્માવાયામો પહોતિ, સમ્માવાયામસ્સ સમ્માસતિ પહોતિ, સમ્માસતિસ્સ સમ્માસમાધિ પહોતિ, સમ્માસમાધિસ્સ સમ્માઞાણં પહોતિ, સમ્માઞાણસ્સ સમ્માવિમુત્તિ પહોતિ. ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સેક્ખો [અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતા સેખા પટિપદા (સી॰), અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતો સેખો પાટિપદો (પી॰ ક॰) ( ) નત્થિ સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰ પોત્થકેસુ], દસઙ્ગસમન્નાગતો અરહા હોતિ. (તત્રપિ સમ્માઞાણેન અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા વિગતા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ).

૧૪૨. ''તત્ર, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, સમ્માદિટ્ઠિ પુબ્બઙ્ગમા હોતિ? સમ્માદિટ્ઠિસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાદિટ્ઠિ નિજ્જિણ્ણા હોતિ. યે ચ મિચ્છાદિટ્ઠિપચ્ચયા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવન્તિ તે ચસ્સ નિજ્જિણ્ણા હોન્તિ. સમ્માદિટ્ઠિપચ્ચયા અનેકે કુસલા ધમ્મા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ. સમ્માસઙ્કપ્પસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાસઙ્કપ્પો નિજ્જિણ્ણો હોતિ...પે॰... સમ્માવાચસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાવાચા નિજ્જિણ્ણા હોતિ... સમ્માકમ્મન્તસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાકમ્મન્તો નિજ્જિણ્ણો હોતિ... સમ્માઆજીવસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાઆજીવો નિજ્જિણ્ણો હોતિ... સમ્માવાયામસ્સ , ભિક્ખવે , મિચ્છાવાયામો નિજ્જિણ્ણો હોતિ... સમ્માસતિસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાસતિ નિજ્જિણ્ણા હોતિ... સમ્માસમાધિસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાસમાધિ નિજ્જિણ્ણો હોતિ... સમ્માઞાણસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાઞાણં નિજ્જિણ્ણં હોતિ... સમ્માવિમુત્તસ્સ, ભિક્ખવે, મિચ્છાવિમુત્તિ નિજ્જિણ્ણા હોતિ. યે ચ મિચ્છાવિમુત્તિપચ્ચયા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા સમ્ભવન્તિ તે ચસ્સ નિજ્જિણ્ણા હોન્તિ. સમ્માવિમુત્તિપચ્ચયા ચ અનેકે કુસલા ધમ્મા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ.

''ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, વીસતિ કુસલપક્ખા, વીસતિ અકુસલપક્ખા – મહાચત્તારીસકો ધમ્મપરિયાયો પવત્તિતો અપ્પટિવત્તિયો સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કેનચિ વા લોકસ્મિં.

૧૪૩. ''યો હિ કોચિ, ભિક્ખવે, સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ઇમં મહાચત્તારીસકં ધમ્મપરિયાયં ગરહિતબ્બં પટિક્કોસિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય તસ્સ દિટ્ઠેવ ધમ્મે દસસહધમ્મિકા વાદાનુવાદા ગારય્હં ઠાનં આગચ્છન્તિ – સમ્માદિટ્ઠિં

ચે ભવં ગરહતિ, યે ચ મિચ્છાદિટ્ઠી સમણબ્રાહ્મણા તે ભોતો પુજ્જા, તે ભોતો પાસંસા; સમ્માસઙ્કપ્પં ચે ભવં ગરહતિ , યે ચ મિચ્છાસઙ્કપ્પા સમણબ્રાહ્મણા તે ભોતો પુજ્જા, તે ભોતો પાસંસા; સમ્માવાચં ચે ભવં ગરહતિ... પે॰... સમ્માકમ્મન્તં ચે ભવં ગરહતિ... સમ્માઆજીવં ચે ભવં ગરહતિ... સમ્માવાયામં ચે ભવં ગરહતિ... સમ્માસતિં ચે ભવં ગરહતિ... સમ્માસમાધિં ચે ભવં ગરહતિ... સમ્માઞાણં ચે ભવં ગરહતિ ... સમ્માવિમુત્તિં ચે ભવં ગરહતિ, યે ચ મિચ્છાવિમુત્તી સમણબ્રાહ્મણા તે ભોતો પુજ્જા, તે ભોતો પાસંસા. યો કોચિ, ભિક્ખવે, સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ઇમં મહાચત્તારીસકં ધમ્મપરિયાયં ગરહિતબ્બં પટિક્કોસિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય તસ્સ દિટ્ઠેવ ધમ્મે ઇમે દસસહધમ્મિકા વાદાનુવાદા ગારય્હં ઠાનં આગચ્છન્તિ. યેપિ તે, ભિક્ખવે, અહેસું ઓક્કલા વસ્સભઞ્ઞા [વયભિઞ્ઞા (ક॰) સં॰ નિ॰ ૩.૬૨; અ॰ નિ॰ ૪.૩૦ પસ્સિતબ્બં] અહેતુવાદા અકિરિયવાદા નત્થિકવાદા તેપિ મહાચત્તારીસકં ધમ્મપરિયાયં ન ગરહિતબ્બં નપટિક્કોસિતબ્બં અમઞ્ઞિંસુ [મઞ્ઞેય્યું (ક॰)]. તં કિસ્સ હેતુ? નિન્દાબ્યારોસઉપારમ્ભભયા''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

મહાચત્તારીસકસુત્તં નિટ્ઠિતં સત્તમં.

૮. આનાપાનસ્સતિસુત્તં

૧૪૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે સમ્બહુલેહિ અભિઞ્ઞાતેહિ અભિઞ્ઞાતેહિ થેરેહિ સાવકેહિ સદ્ધિં – આયસ્મતા ચ સારિપુત્તેન આયસ્મતા ચ મહામોગ્ગલ્લાનેન [મહામોગ્ગલાનેન (ક॰)] આયસ્મતા ચ મહાકસ્સપેન આયસ્મતા ચ મહાકચ્ચાયનેન આયસ્મતા ચ મહાકોટ્ઠિકેન આયસ્મતા ચ મહાકપ્પિનેન આયસ્મતા ચ મહાચુન્દેન આયસ્મતા ચ અનુરુદ્ધેન આયસ્મતા ચ રેવતેન આયસ્મતા ચ આનન્દેન, અઞ્ઞેહિ ચ અભિઞ્ઞાતેહિ અભિઞ્ઞાતેહિ થેરેહિ સાવકેહિ સદ્ધિં.

તેન ખો પન સમયેન થેરા ભિક્ખૂ નવે ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ. અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ દસપિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ, અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ વીસમ્પિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ, અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ તિંસમ્પિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ, અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ ચત્તારીસમ્પિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ. તે ચ નવા ભિક્ખૂ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઓવદિયમાના અનુસાસિયમાના ઉળારં પુબ્બેનાપરં વિસેસં જાનન્તિ [પજાનન્તિ (સ્યા॰ કં॰), સઞ્જાનન્તિ (ક॰)].

૧૪૫. તેન ખો પન સમયેન ભગવા તદહુપોસથે પન્નરસે પવારણાય પુણ્ણાય પુણ્ણમાય રત્તિયા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો અબ્ભોકાસે નિસિન્નો હોતિ. અથ ખો ભગવા તુણ્હીભૂતં તુણ્હીભૂતં ભિક્ખુસઙ્ઘં અનુવિલોકેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''આરદ્ધોસ્મિ, ભિક્ખવે, ઇમાય પટિપદાય; આરદ્ધચિત્તોસ્મિ, ભિક્ખવે, ઇમાય પટિપદાય. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, ભિય્યોસોમત્તાય વીરિયં આરભથ અપ્પત્તસ્સ પત્તિયા, અનધિગતસ્સ અધિગમાય , અસચ્છિકતસ્સ સચ્છિકિરિયાય. ઇધેવાહં સાવત્થિયં કોમુદિં ચાતુમાસિનિં આગમેસ્સામી''તિ. અસ્સોસું ખો જાનપદા ભિક્ખૂ – ''ભગવા કિર તત્થેવ સાવત્થિયં કોમુદિં ચાતુમાસિનિં આગમેસ્સતી''તિ. તે જાનપદા ભિક્ખૂ સાવત્થિં [સાવત્થિયં (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)] ઓસરન્તિ ભગવન્તં દસ્સનાય. તે ચ ખો થેરા ભિક્ખૂ ભિય્યોસોમત્તાય નવે ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ. અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ દસપિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ, અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ વીસમ્પિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ , અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ તિંસમ્પિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ,

અપ્પેકચ્ચે થેરા ભિક્ખૂ ચત્તારીસમ્પિ ભિક્ખૂ ઓવદન્તિ અનુસાસન્તિ. તે ચ નવા ભિક્ખૂ થેરેહિ ભિક્ખૂહિ ઓવદિયમાના અનુસાસિયમાના ઉળારં પુબ્બેનાપરં વિસેસં જાનન્તિ.

૧૪૬. તેન ખો પન સમયેન ભગવા તદહુપોસથે પન્નરસે કોમુદિયા ચાતુમાસિનિયા પુણ્ણાય પુણ્ણમાય રત્તિયા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો અબ્ભોકાસે નિસિન્નો હોતિ. અથ ખો ભગવા તુણ્હીભૂતં તુણ્હીભૂતં ભિક્ખુસઙ્ઘં અનુવિલોકેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''અપલાપાયં, ભિક્ખવે, પરિસા; નિપ્પલાપાયં, ભિક્ખવે, પરિસા; સુદ્ધા સારે [સુદ્ધસારે પતિટ્ઠિતા (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પતિટ્ઠિતા. તથારૂપો અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસઙ્ઘો; તથારૂપા અયં, ભિક્ખવે, પરિસા યથારૂપા પરિસા આહુનેય્યા પાહુનેય્યા દક્ખિણેય્યા અઞ્જલિકરણીયા અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સ. તથારૂપો અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસઙ્ઘો; તથારૂપા અયં, ભિક્ખવે, પરિસા યથારૂપાય પરિસાય અપ્પં દિન્નં બહુ હોતિ, બહુ દિન્નં બહુતરં. તથારૂપો અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસઙ્ઘો; તથારૂપા અયં, ભિક્ખવે, પરિસા યથારૂપા પરિસા દુલ્લભા દસ્સનાય લોકસ્સ. તથારૂપો અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસઙ્ઘો; તથારૂપા અયં, ભિક્ખવે, પરિસા યથારૂપં પરિસં અલં યોજનગણનાનિ દસ્સનાય ગન્તું પુટોસેનાપિ'' [પુટોસેનાપિ, તથારૂપો અયં ભિક્ખવે ભિક્ખુસંઘો, તથારૂપા અયં પરિસા (સી॰ પી॰ ક॰)].

૧૪૭. ''સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે અરહન્તો ખીણાસવા વુસિતવન્તો કતકરણીયા ઓહિતભારા અનુપ્પત્તસદત્થા પરિક્ખીણભવસંયોજના સમ્મદઞ્ઞાવિમુત્તા – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે . સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકા તત્થ પરિનિબ્બાયિનો અનાવત્તિધમ્મા તસ્મા લોકા – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે. સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા રાગદોસમોહાનં તનુત્તા સકદાગામિનો સકિદેવ [સકિં દેવ (ક॰)] ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તિ – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે . સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે તિણ્ણં સંયોજનાનં પરિક્ખયા સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયના – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે.

''સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે. સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ...પે॰... ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં... પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં... પઞ્ચન્નં બલાનં... સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં... અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ ભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે. સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે મેત્તાભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ... કરુણાભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ... મુદિતાભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ... ઉપેક્ખાભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ... અસુભભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ... અનિચ્ચસઞ્ઞાભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ – એવરૂપાપિ, ભિક્ખવે, સન્તિ ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે. સન્તિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ઇમસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘે આનાપાનસ્સતિભાવનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ. આનાપાનસ્સતિ, ભિક્ખવે, ભાવિતા બહુલીકતા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા. આનાપાનસ્સતિ, ભિક્ખવે, ભાવિતા બહુલીકતા ચત્તારો સતિપટ્ઠાને પરિપૂરેતિ. ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ભાવિતા બહુલીકતા સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે પરિપૂરેન્તિ. સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા ભાવિતા બહુલીકતા વિજ્જાવિમુત્તિં પરિપૂરેન્તિ.

૧૪૮. ''કથં ભાવિતા ચ, ભિક્ખવે, આનાપાનસ્સતિ કથં બહુલીકતા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અરઞ્ઞગતો વા રુક્ખમૂલગતો વા સુઞ્ઞાગારગતો વા નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાય પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા. સો સતોવ અસ્સસતિ સતોવ [સતો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પસ્સસતિ.

''દીઘં વા અસ્સસન્તો 'દીઘં અસ્સસામી'તિ પજાનાતિ, દીઘં વા પસ્સસન્તો 'દીઘં પસ્સસામી'તિ પજાનાતિ; રસ્સં વા અસ્સસન્તો 'રસ્સં અસ્સસામી'તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા પસ્સસન્તો 'રસ્સં પસ્સસામી'તિ પજાનાતિ; 'સબ્બકાયપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'સબ્બકાયપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ.

'''પીતિપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'પીતિપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'સુખપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'સુખપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ.

'''ચિત્તપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'ચિત્તપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'અભિપ્પમોદયં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'અભિપ્પમોદયં ચિત્તં પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ ; 'સમાદહં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'સમાદહં ચિત્તં પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'વિમોચયં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'વિમોચયં ચિત્તં પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ.

'''અનિચ્ચાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'અનિચ્ચાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'વિરાગાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'વિરાગાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'નિરોધાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'નિરોધાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ. એવં ભાવિતા ખો, ભિક્ખવે, આનાપાનસ્સતિ એવં બહુલીકતા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા.

૧૪૯. ''કથં ભાવિતા ચ, ભિક્ખવે, આનાપાનસ્સતિ કથં બહુલીકતા ચત્તારો સતિપટ્ઠાને પરિપૂરેતિ? યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ દીઘં વા અસ્સસન્તો 'દીઘં અસ્સસામી'તિ પજાનાતિ, દીઘં વા પસ્સસન્તો 'દીઘં પસ્સસામી'તિ પજાનાતિ; રસ્સં વા અસ્સસન્તો 'રસ્સં અસ્સસામી'તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા પસ્સસન્તો 'રસ્સં પસ્સસામી'તિ પજાનાતિ; 'સબ્બકાયપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'સબ્બકાયપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; કાયે કાયાનુપસ્સી, ભિક્ખવે, તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. કાયેસુ કાયઞ્ઞતરાહં, ભિક્ખવે, એવં વદામિ યદિદં – અસ્સાસપસ્સાસા. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, કાયે કાયાનુપસ્સી તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં.

''યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ 'પીતિપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'પીતિપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'સુખપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'સુખપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ; 'ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ, 'ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી'તિ સિક્ખતિ;

‘પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી, ભિક્ખવે, તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. વેદનાસુ વેદનાઞ્ઞતરાહં, ભિક્ખવે, એવં વદામિ યદિદં – અસ્સાસપસ્સાસાનં સાધુકં મનસિકારં. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં.

‘‘યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ‘ચિત્તપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘ચિત્તપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘અભિપ્પમોદયં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘અભિપ્પમોદયં ચિત્તં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘સમાદહં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘સમાદહં ચિત્તં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘વિમોચયં ચિત્તં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘વિમોચયં ચિત્તં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી, ભિક્ખવે, તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. નાહં, ભિક્ખવે, મુટ્ઠસ્સતિસ્સ અસમ્પજાનસ્સ આનાપાનસ્સતિં વદામિ. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં.

‘‘યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ‘અનિચ્ચાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘અનિચ્ચાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘વિરાગાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘વિરાગાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘નિરોધાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘નિરોધાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી, ભિક્ખવે, તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. સો યં તં અભિજ્ઝાદોમનસ્સાનં પહાનં તં પઞ્ઞાય દિસ્વા સાધુકં અજ્ઝુપેક્ખિતા હોતિ. તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં.

‘‘એવં ભાવિતા ખો, ભિક્ખવે, આનાપાનસ્સતિ એવં બહુલીકતા ચત્તારો સતિપટ્ઠાને પરિપૂરેતિ.

૧૫૦. ‘‘કથં ભાવિતા ચ, ભિક્ખવે, ચત્તારો સતિપટ્ઠાના કથં બહુલીકતા સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે પરિપૂરેન્તિ? યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં, ઉપટ્ઠિતાસ્સ તસ્મિં સમયે સતિ હોતિ અસમ્મુટ્ઠા [અપ્પમ્મુટ્ઠા (સ્યા॰ કં॰)]. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપટ્ઠિતા સતિ હોતિ અસમ્મુટ્ઠા, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ. સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘સો તથાસતો વિહરન્તો તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતિ પવિચયતિ [પવિચરતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પરિવીમંસં આપજ્જતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તથાસતો વિહરન્તો તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતિ પવિચયતિ પરિવીમંસં આપજ્જતિ, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘તસ્સ તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતો પવિચયતો પરિવીમંસં આપજ્જતો આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતો પવિચયતો પરિવીમંસં આપજ્જતો આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘આરદ્ધવીરિયસ્સ ઉપ્પજ્જતિ પીતિ નિરામિસા. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો આરદ્ધવીરિયસ્સ ઉપ્પજ્જતિ પીતિ નિરામિસા, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘પીતિમનસ્સ કાયોપિ પસ્સમ્ભતિ, ચિત્તમ્પિ પસ્સમ્ભતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પીતિમનસ્સ કાયોપિ પસ્સમ્ભતિ, ચિત્તમ્પિ પસ્સમ્ભતિ, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘પસ્સદ્ધકાયસ્સ સુખિનો ચિત્તં સમાધિયતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પસ્સદ્ધકાયસ્સ સુખિનો ચિત્તં સમાધિયતિ, સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘સો તથાસમાહિતં ચિત્તં સાધુકં અજ્ઝુપેક્ખિતા હોતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તથાસમાહિતં ચિત્તં સાધુકં અજ્ઝુપેક્ખિતા હોતિ, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

૧૫૧. ‘‘યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વેદનાસુ…પે॰… ચિત્તે… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં, ઉપટ્ઠિતાસ્સ તસ્મિં સમયે સતિ હોતિ અસમ્મુટ્ઠા. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ઉપટ્ઠિતા સતિ હોતિ અસમ્મુટ્ઠા, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘સો તથાસતો વિહરન્તો તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતિ પવિચયતિ પરિવીમંસં આપજ્જતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તથાસતો વિહરન્તો તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતિ પવિચયતિ પરિવીમંસં આપજ્જતિ, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘તસ્સ તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતો પવિચયતો પરિવીમંસં આપજ્જતો આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો તં ધમ્મં પઞ્ઞાય પવિચિનતો પવિચયતો પરિવીમંસં આપજ્જતો આરદ્ધં હોતિ વીરિયં અસલ્લીનં, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

“આરદ્ધવીરિયસ્સ ઉપ્પજ્જતિ પીતિ નિરામિસા. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો આરદ્ધવીરિયસ્સ ઉપ્પજ્જતિ પીતિ નિરામિસા, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

“પીતિમનસ્સ કાયોપિ પસ્સમ્ભતિ, ચિત્તમ્પિ પસ્સમ્ભતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પીતિમનસ્સ કાયોપિ પસ્સમ્ભતિ, ચિત્તમ્પિ પસ્સમ્ભતિ, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

“પસ્સદ્ધકાયસ્સ સુખિનો ચિત્તં સમાધિયતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પસ્સદ્ધકાયસ્સ સુખિનો ચિત્તં સમાધિયતિ, સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

“સો તથાસમાહિતં ચિત્તં સાધુકં અજ્ઝુપેક્ખિતા હોતિ. યસ્મિં સમયે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તથાસમાહિતં ચિત્તં સાધુકં અજ્ઝુપેક્ખિતા હોતિ, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો આરદ્ધો હોતિ, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં તસ્મિં સમયે ભિક્ખુ ભાવેતિ, ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગો તસ્મિં સમયે ભિક્ખુનો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ. એવં ભાવિતા ખો, ભિક્ખવે, ચત્તારો સતિપટ્ઠાના એવં બહુલીકતા સત્ત સમ્બોજ્ઝઙ્ગે પરિપૂરેન્તિ.

૧૫૨. “કથં ભાવિતા ચ, ભિક્ખવે, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા કથં બહુલીકતા વિજ્જાવિમુત્તિં પરિપૂરેન્તિ ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસ્સગ્ગપરિણામિં. ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ...પે॰... વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસ્સગ્ગપરિણામિં. એવં ભાવિતા ખો, ભિક્ખવે, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા એવં બહુલીકતા વિજ્જાવિમુત્તિં પરિપૂરેન્તી”તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

આનાપાનસ્સતિસુત્તં નિટ્ઠિતં અટ્ઠમં.

૯. કાયગતાસતિસુત્તં

૧૫૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો સમ્બહુલાનં ભિક્ખૂનં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તાનં ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિસિન્નાનં સન્નિપતિતાનં અયમન્તરાકથા ઉદપાદિ – “અચ્છરિયં, આવુસો, અબ્ભુતં, આવુસો! યાવઞ્ચિદં તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન કાયગતાસતિ [કાયગતા સતિ (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ભાવિતા બહુલીકતા મહપ્ફલા વુત્તા મહાનિસંસા”તિ. અયઞ્ચ હિદં તેસં ભિક્ખૂનં અન્તરાકથા વિપ્પકતા હોતિ, અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન ઉપટ્ઠાનસાલા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – “કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના, કા ચ પન વો અન્તરાકથા વિપ્પકતા”તિ?

“ઇધ , ભન્તે, અમ્હાકં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તાનં ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિસિન્નાનં સન્નિપતિતાનં અયમન્તરાકથા ઉદપાદિ – ‘અચ્છરિયં, આવુસો, અબ્ભુતં, આવુસો! યાવઞ્ચિદં તેન ભગવતા જાનતા પસ્સતા અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા મહપ્ફલા વુત્તા મહાનિસંસા’તિ. અયં ખો નો, ભન્તે, અન્તરાકથા વિપ્પકતા, અથ ભગવા અનુપ્પત્તો”તિ.

૧૫૪. “કથં ભાવિતા ચ, ભિક્ખવે, કાયગતાસતિ કથં બહુલીકતા મહપ્ફલા હોતિ મહાનિસંસા? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અરઞ્ઞગતો વા રુક્ખમૂલગતો વા સુઞ્ઞાગારગતો વા નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાય પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા. સો સતોવ અસ્સસતિ સતોવ પસ્સસતિ; દીઘં વા અસ્સસન્તો ‘દીઘં અસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, દીઘં વા પસ્સસન્તો ‘દીઘં પસ્સસામી’તિ પજાનાતિ; રસ્સં વા અસ્સસન્તો ‘રસ્સં અસ્સસામી’તિ પજાનાતિ, રસ્સં વા પસ્સસન્તો ‘રસ્સં પસ્સસામી’તિ પજાનાતિ; ‘સબ્બકાયપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘સબ્બકાયપટિસંવેદી પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ; ‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં અસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ, ‘પસ્સમ્ભયં કાયસઙ્ખારં પસ્સસિસ્સામી’તિ સિક્ખતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા [ગેહસ્સિતા (ટીકા)] સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ . તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ [એકોદી હોતિ (સી॰), એકોદિભોતિ (સ્યા॰ કં॰)] સમાધિયતિ. એવં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં [કાયગતં સતિં (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ભાવેતિ.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ગચ્છન્તો વા ‘ગચ્છામી’તિ પજાનાતિ, ઠિતો વા ‘ઠિતોમ્હી’તિ પજાનાતિ, નિસિન્નો વા ‘નિસિન્નોમ્હી’તિ પજાનાતિ, સયાનો વા ‘સયાનોમ્હી’તિ પજાનાતિ. યથા યથા વા પનસ્સ કાયો પણિહિતો હોતિ, તથા તથા નં પજાનાતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ. તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ સમાધિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અભિક્કન્તે પટિક્કન્તે સમ્પજાનકારી હોતિ, આલોકિતે વિલોકિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સમિઞ્જિતે પસારિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધારણે સમ્પજાનકારી હોતિ, અસિતે પીતે ખાયિતે સાયિતે સમ્પજાનકારી હોતિ, ઉચ્ચારપસ્સાવકમ્મે સમ્પજાનકારી હોતિ, ગતે ઠિતે નિસિન્ને સુત્તે જાગરિતે ભાસિતે તુણ્હીભાવે સમ્પજાનકારી હોતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ. તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ સમાધિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં ઉદ્ધં પાદતલા અધો કેસમત્થકા તચપરિયન્તં પૂરં નાનપ્પકારસ્સ અસુચિનો પચ્ચવેક્ખતિ – ‘અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે કેસા લોમા નખા દન્તા તચો મંસં ન્હારુ [નહારુ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અટ્ઠિ અટ્ઠિમિઞ્જં વક્કં હદયં યકનં કિલોમકં પિહકં પપ્ફાસં અન્તં અન્તગુણં ઉદરિયં કરીસં પિત્તં સેમ્હં પુબ્બો લોહિતં સેદો મેદો અસ્સુ વસા ખેળો સિઙ્ઘાણિકા લસિકા મુત્ત’ન્તિ.

“સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉભતોમુખા પુતોળિ [મૂતોળી (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પૂરા નાનાવિહિતસ્સ ધઞ્ઞસ્સ, સેય્યથિદં – સાલીનં વીહીનં મુગ્ગાનં માસાનં તિલાનં તણ્ડુલાનં, તમેનં ચક્ખુમા પુરિસો મુઞ્ચિત્વા પચ્ચવેક્ખેય્ય – ‘ઇમે સાલી ઇમે વીહી ઇમે મુગ્ગા ઇમે માસા ઇમે તિલા ઇમે તણ્ડુલા’તિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ

કાયં ઉદ્ધં પાદતલા અધો કેસમત્થકા તચપરિયન્તં પૂરં નાનપ્પકારસ્સ અસુચિનો પચ્ચવેક્ખતિ – 'અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે કેસા લોમા નખા દન્તા તચો મંસં ન્હારુ અટ્ઠિ અટ્ઠિમિઞ્જં વક્કં હદયં યકનં કિલોમકં પિહકં પપ્ફાસં અન્તં અન્તગુણં ઉદરિયં કરીસં પિત્તં સેમ્હં પુબ્બો લોહિતં સેદો મેદો અસ્સુ વસા ખેળો સિઙ્ઘાણિકા લસિકા મુત્ત'ન્તિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ. તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ સમાધિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં યથાઠિતં યથાપણિહિતં ધાતુસો પચ્ચવેક્ખતિ – 'અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે પથવીધાતુ આપોધાતુ તેજોધાતુ વાયોધાતૂ'તિ.

''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા ગાવિં વધિત્વા ચતુમહાપથે [ચાતુમ્મહાપથે (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] બિલસો વિભજિત્વા [પટિવિભજિત્વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] નિસિન્નો અસ્સ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં યથાઠિતં યથાપણિહિતં ધાતુસો પચ્ચવેક્ખતિ – 'અત્થિ ઇમસ્મિં કાયે પથવીધાતુ આપોધાતુ તેજોધાતુ વાયોધાતૂ'તિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ. તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ સમાધિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય [સીવથિકાય (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] છડ્ડિતં એકાહમતં વા દ્વીહમતં વા તીહમતં વા ઉદ્ધુમાતકં વિનીલકં વિપુબ્બકજાતં. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – 'અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો'તિ [એતં અનતીતોતિ (સી॰)]. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ. તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ સમાધિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં કાકેહિ વા ખજ્જમાનં કુલલેહિ વા ખજ્જમાનં ગિજ્ઝેહિ વા ખજ્જમાનં કઙ્કેહિ વા ખજ્જમાનં સુનખેહિ વા ખજ્જમાનં બ્યગ્ઘેહિ વા ખજ્જમાનં દીપીહિ વા ખજ્જમાનં સિઙ્ગાલેહિ વા [ગિજ્ઝેહિ વા ખજ્જમાનં સુવાનેહિ વા ખજ્જમાનં સિગાલેહિ વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ખજ્જમાનં વિવિધેહિ વા પાણકજાતેહિ ખજ્જમાનં. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – 'અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો'તિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ...પે॰... એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં સમંસલોહિતં ન્હારુસમ્બન્ધં...પે॰... અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં નિમ્મંસલોહિતમક્ખિતં ન્હારુસમ્બન્ધં...પે॰... અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં અપગતમંસલોહિતં ન્હારુસમ્બન્ધં...પે॰... અટ્ઠિકાનિ અપગતસમ્બન્ધાનિ [અપગતનહારૂસમ્બન્ધાનિ (સ્યા॰ કં॰)] દિસાવિદિસાવિક્ખિત્તાનિ [દિસાવિદિસાસુ વિક્ખિતાનિ (સી॰ પી॰)] અઞ્ઞેન હત્થટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પાદટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ગોપ્ફકટ્ઠિકં [અઞ્ઞેન ગોપ્ફકટ્ઠિકન્તિ ઇદં સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰ પોત્થકેસુ નત્થિ] અઞ્ઞેન જઙ્ઘટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ઊરુટ્ઠિકં અઞ્ઞેન કટિટ્ઠિકં [અઞ્ઞેન કટટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પિટ્ઠિકણ્ડકં અઞ્ઞેન સીસકટાહં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અઞ્ઞેન ફાસુકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પિટ્ઠિટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ખન્ધટ્ઠિકં અઞ્ઞેન ગીવટ્ઠિકં અઞ્ઞેન હનુકટ્ઠિકં અઞ્ઞેન દન્તટ્ઠિકં અઞ્ઞેન સીસકટાહં

[અઞ્ઞેન કટટ્ઠિકં અઞ્ઞેન પિટ્ઠિકણ્ડકં અઞ્ઞેન સીસકટાહં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – 'અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો'તિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ...પે॰... એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સેય્યથાપિ પસ્સેય્ય સરીરં સિવથિકાય છડ્ડિતં – અટ્ઠિકાનિ સેતાનિ સઙ્ખવણ્ણપટિભાગાનિ [સઙ્ખવણ્ણૂપનિભાનિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ...પે॰... અટ્ઠિકાનિ પુઞ્જકિતાનિ તેરોવસ્સિકાનિ...પે॰... અટ્ઠિકાનિ પૂતીનિ ચુણ્ણકજાતાનિ. સો ઇમમેવ કાયં ઉપસંહરતિ – 'અયમ્પિ ખો કાયો એવંધમ્મો એવંભાવી એવંઅનતીતો'તિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ...પે॰... એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

૧૫૫. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ...પે॰... પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇમમેવ કાયં વિવેકજેન પીતિસુખેન અભિસન્દેતિ પરિસન્દેતિ પરિપૂરેતિ પરિપ્ફરતિ, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ વિવેકજેન પીતિસુખેન અપ્ફુટં હોતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, દક્ખો ન્હાપકો [નહાપકો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વા ન્હાપકન્તેવાસી વા કંસથાલે ન્હાનીયચુણ્ણાનિ [નહાનીયચુણ્ણાનિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં સન્નેય્ય, સાયં ન્હાનીયપિણ્ડિ [સાસ્સ નહાનીયપિણ્ડી (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સ્નેહાનુગતા સ્નેહપરેતા સન્તરબાહિરા ફુટા સ્નેહેન ન ચ પગ્ઘરિણી; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં વિવેકજેન પીતિસુખેન અભિસન્દેતિ પરિસન્દેતિ પરિપૂરેતિ પરિપ્ફરતિ; નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ વિવેકજેન પીતિસુખેન અપ્ફુટં હોતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ...પે॰... એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા...પે॰... દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇમમેવ કાયં સમાધિજેન પીતિસુખેન અભિસન્દેતિ પરિસન્દેતિ પરિપૂરેતિ પરિપ્ફરતિ; નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ સમાધિજેન પીતિસુખેન અપ્ફુટં હોતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉદકરહદો ગમ્ભીરો ઉબ્ભિદોદકો [ઉબ્ભિતોદકો (સ્યા॰ કં॰ ક॰)]. તસ્સ નેવસ્સ પુરત્થિમાય દિસાય ઉદકસ્સ આયમુખં ન પચ્છિમાય દિસાય ઉદકસ્સ આયમુખં ન ઉત્તરાય દિસાય ઉદકસ્સ આયમુખં ન દક્ખિણાય દિસાય ઉદકસ્સ આયમુખં; દેવો ચ ન કાલેન કાલં સમ્મા ધારં અનુપ્પવેચ્છેય્ય; અથ ખો તમ્હાવ ઉદકરહદા સીતા વારિધારા ઉબ્ભિજ્જિત્વા તમેવ ઉદકરહદં સીતેન વારિના અભિસન્દેય્ય પરિસન્દેય્ય પરિપૂરેય્ય પરિપ્ફરેય્ય, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો ઉદકરહદસ્સ સીતેન વારિના અપ્ફુટં અસ્સ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં સમાધિજેન પીતિસુખેન અભિસન્દેતિ પરિસન્દેતિ પરિપૂરેતિ પરિપ્ફરતિ, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ સમાધિજેન પીતિસુખેન અપ્ફુટં હોતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ...પે॰... એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પીતિયા ચ વિરાગા...પે॰... તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇમમેવ કાયં નિપ્પીતિકેન સુખેન અભિસન્દેતિ પરિસન્દેતિ પરિપૂરેતિ પરિપ્ફરતિ, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ નિપ્પીતિકેન સુખેન અપ્ફુટં હોતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉપ્પલિનિયં વા પદુમિનિયં વા પુણ્ડરીકિનિયં વા અપ્પેકચ્ચાનિ ઉપ્પલાનિ વા પદુમાનિ વા પુણ્ડરીકાનિ વા ઉદકે જાતાનિ ઉદકે સંવડ્ઢાનિ ઉદકાનુગ્ગતાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ , તાનિ યાવ ચગ્ગા યાવ ચ મૂલા સીતેન વારિના અભિસન્નાનિ પરિસન્નાનિ [અભિસન્દાનિ પરિસન્દાનિ (ક॰)] પરિપૂરાનિ પરિપ્ફુટાનિ, નાસ્સ [ન નેસં (?)] કિઞ્ચિ સબ્બાવતં ઉપ્પલાનં વા પદુમાનં વા પુણ્ડરીકાનં વા સીતેન વારિના અપ્ફુટં અસ્સ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં નિપ્પીતિકેન સુખેન

અભિસન્દેતિ પરિસન્દેતિ પરિપૂરેતિ પરિપ્ફરતિ, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ નિપ્પીતિકેન સુખેન અપ્ફુટં હોતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ...પે॰... એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના...પે॰... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો ઇમમેવ કાયં પરિસુદ્ધેન ચેતસા પરિયોદાતેન ફરિત્વા નિસિન્નો હોતિ; નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ પરિસુદ્ધેન ચેતસા પરિયોદાતેન અપ્ફુટં હોતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે , પુરિસો ઓદાતેન વત્થેન સસીસં પારુપિત્વા નિસિન્નો અસ્સ, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ ઓદાતેન વત્થેન અપ્ફુટં અસ્સ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઇમમેવ કાયં પરિસુદ્ધેન ચેતસા પરિયોદાતેન ફરિત્વા નિસિન્નો હોતિ, નાસ્સ કિઞ્ચિ સબ્બાવતો કાયસ્સ પરિસુદ્ધેન ચેતસા પરિયોદાતેન અપ્ફુટં હોતિ. તસ્સ એવં અપ્પમત્તસ્સ આતાપિનો પહિતત્તસ્સ વિહરતો યે ગેહસિતા સરસઙ્કપ્પા તે પહીયન્તિ. તેસં પહાના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સન્તિટ્ઠતિ, સન્નિસીદતિ એકોદિ હોતિ સમાધિયતિ. એવમ્પિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ કાયગતાસતિં ભાવેતિ.

૧૫૬. ''યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, અન્તોગધાવાસ્સ [અન્તોગધા તસ્સ (સી॰ પી॰)] કુસલા ધમ્મા યે કેચિ વિજ્જાભાગિયા. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ મહાસમુદ્દો ચેતસા ફુટો, અન્તોગધાવાસ્સ કુન્નદિયો યા કાચિ સમુદ્દઙ્ગમા; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, અન્તોગધાવાસ્સ કુસલા ધમ્મા યે કેચિ વિજ્જાભાગિયા.

''યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, કાયગતાસતિ અભાવિતા અબહુલીકતા, લભતિ તસ્સ મારો ઓતારં, લભતિ તસ્સ મારો આરમ્મણં [આરમણં (?)]. સેય્યથાપિ , ભિક્ખવે, પુરિસો ગરુકં સિલાગુળં અલ્લમત્તિકાપુઞ્જે પક્ખિપેય્ય. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ તં ગરુકં સિલાગુળં અલ્લમત્તિકાપુઞ્જે લભેથ ઓતાર''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એવમેવ ખો , ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ અભાવિતા અબહુલીકતા, લભતિ તસ્સ મારો ઓતારં, લભતિ તસ્સ મારો આરમ્મણં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, સુક્ખં કટ્ઠં કોળાપં [કોળાપં આરકા ઉદકા થલે નિક્ખિત્તં (ક॰)]; અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય ઉત્તરારણિં આદાય – 'અગ્ગિં અભિનિબ્બત્તેસ્સામિ, તેજો પાતુકરિસ્સામી'તિ. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ સો પુરિસો અમું સુક્ખં કટ્ઠં કોળાપં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેન્તો [અભિમન્થેન્તો (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)] અગ્ગિં અભિનિબ્બત્તેય્ય, તેજો પાતુકરેય્યા''તિ? ''એવં , ભન્તે''. ''એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ અભાવિતા અબહુલીકતા, લભતિ તસ્સ મારો ઓતારં, લભતિ તસ્સ મારો આરમ્મણં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉદકમણિકો રિત્તો તુચ્છો આધારે ઠપિતો; અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય ઉદકભારં આદાય. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ સો પુરિસો લભેથ ઉદકસ્સ નિક્ખેપન''ન્તિ? ''એવં, ભન્તે''. ''એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ અભાવિતા અબહુલીકતા, લભતિ તસ્સ મારો ઓતારં, લભતિ તસ્સ મારો આરમ્મણં''.

૧૫૭. ''યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, ન તસ્સ લભતિ મારો ઓતારં, ન તસ્સ લભતિ મારો આરમ્મણં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો લહુકં સુત્તગુળં સબ્બસારમયે અગ્ગળફલકે પક્ખિપેય્ય. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ સો પુરિસો તં લહુકં સુત્તગુળં સબ્બસારમયે અગ્ગળફલકે લભેથ ઓતાર''ન્તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, ન તસ્સ લભતિ મારો ઓતારં, ન તસ્સ લભતિ મારો આરમ્મણં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, અલ્લં કટ્ઠં સસ્નેહં [સસ્નેહં આરકા ઉદકા થલે નિક્ખિત્તં (ક॰)]; અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય ઉત્તરારણિં આદાય – 'અગ્ગિં અભિનિબ્બત્તેસ્સામિ, તેજો

પાતુકરિસ્સામી’તિ. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ સો પુરિસો અમું અલ્લં કટ્ઠં સસ્નેહં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેન્તો અગ્ગિં અભિનિબ્બત્તેય્ય, તેજો પાતુકરેય્યા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘એવમેવ ખો, ભિક્ખવે , યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, ન તસ્સ લભતિ મારો ઓતારં, ન તસ્સ લભતિ મારો આરમ્મણં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉદકમણિકો પૂરો ઉદકસ્સ સમતિત્તિકો કાકપેય્યો આધારે ઠપિતો; અથ પુરિસો આગચ્છેય્ય ઉદકભારં આદાય. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ સો પુરિસો લભેથ ઉદકસ્સ નિક્ખેપન’’ન્તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, ન તસ્સ લભતિ મારો ઓતારં, ન તસ્સ લભતિ મારો આરમ્મણં’’.

૧૫૮. ‘‘યસ્સ કસ્સચિ, ભિક્ખવે, કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, સો યસ્સ યસ્સ અભિઞ્ઞાસચ્છિકરણીયસ્સ ધમ્મસ્સ ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ અભિઞ્ઞાસચ્છિકિરિયાય, ત તત્રે સક્ખિભબ્બતં પાપુણાતિ સતિ સતિઆયતને. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ઉદકમણિકો પૂરો ઉદકસ્સ સમતિત્તિકો કાકપેય્યો આધારે ઠપિતો. તમેનં બલવા પુરિસો યતો યતો આવિઞ્છેય્ય, આગચ્છેય્ય ઉદક’’ન્તિ? ‘‘એવં, ભન્તે’’. ‘‘એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા સો, યસ્સ યસ્સ અભિઞ્ઞાસચ્છિકરણીયસ્સ ધમ્મસ્સ ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ અભિઞ્ઞાસચ્છિકિરિયાય, તત્ર તત્રેવ સક્ખિભબ્બતં પાપુણાતિ સતિ સતિઆયતને. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, સમે ભૂમિભાગે ચતુરસ્સા પોક્ખરણી [પોક્ખરિણી (સી॰)] અસ્સ આળિબન્ધા પૂરા ઉદકસ્સ સમતિત્તિકા કાકપેય્યા. તમેનં બલવા પુરિસો યતો યતો આળિં મુઞ્ચેય્ય આગચ્છેય્ય ઉદક’’ન્તિ? ‘‘એવં , ભન્તે’’. ‘‘એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, સો યસ્સ યસ્સ અભિઞ્ઞાસચ્છિકરણીયસ્સ ધમ્મસ્સ ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ અભિઞ્ઞાસચ્છિકિરિયાય, તત્ર તત્રેવ સક્ખિભબ્બતં પાપુણાતિ સતિ સતિઆયતને. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, સુભૂમિયં ચતુમહાપથે આજઞ્ઞરથો યુત્તો અસ્સ ઠિતો ઓધસ્તપતોદો [ઓભસ્તપતોદો (ક॰), ઉભન્તરપટોદો (સ્યા॰ કં॰) અવ + ધંસુ + ત = ઓધસ્ત-ઇતિપદવિભાગો]; તમેનં દક્ખો યોગ્ગાચરિયો અસ્સદમ્મસારથિ અભિરુહિત્વા વામેન હત્થેન રસ્મિયો ગહેત્વા દક્ખિણેન હત્થેન પતોદં ગહેત્વા યેનિચ્છકં યદિચ્છકં સારેય્યાપિ પચ્ચાસારેય્યાપિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યસ્સ કસ્સચિ કાયગતાસતિ ભાવિતા બહુલીકતા, સો યસ્સ યસ્સ અભિઞ્ઞાસચ્છિકરણીયસ્સ ધમ્મસ્સ ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ અભિઞ્ઞાસચ્છિકિરિયાય , તત્ર તત્રેવ સક્ખિભબ્બતં પાપુણાતિ સતિ સતિઆયતને’’.

૧૫૯. ‘‘કાયગતાય, ભિક્ખવે, સતિયા આસેવિતાય ભાવિતાય બહુલીકતાય યાનીકતાય વત્થુકતાય અનુટ્ઠિતાય પરિચિતાય સુસમારદ્ધાય દસાનિસંસા પાટિકઙ્ખા. અરતિરતિસહો હોતિ, ન ચ તં અરતિ સહતિ, ઉપ્પન્નં અરતિં અભિભુય્ય વિહરતિ.

‘‘ભયભેરવસહો હોતિ, ન ચ તં ભયભેરવં સહતિ, ઉપ્પન્નં ભયભેરવં અભિભુય્ય વિહરતિ.

‘‘ખમો હોતિ સીતસ્સ ઉણ્હસ્સ જિઘચ્છાય પિપાસાય ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સાનં દુરુત્તાનં દુરાગતાનં વચનપથાનં, ઉપ્પન્નાનં સારીરિકાનં વેદનાનં દુક્ખાનં તિબ્બાનં ખરાનં કટુકાનં અસાતાનં અમનાપાનં પાણહરાનં અધિવાસકજાતિકો હોતિ.

‘‘ચતુન્નં ઝાનાનં આભિચેતસિકાનં દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાનં નિકામલાભી હોતિ અકિચ્છલાભી અકસિરલાભી.

“સો અનેકવિહિતં ઇદ્ધિવિધં પચ્ચાનુભોતિ. એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતિ, બહુધાપિ હુત્વા એકો હોતિ, આવિભાવં…પે॰… યાવ બ્રહ્મલોકાપિ કાયેન વસં વત્તેતિ.

“દિબ્બાય સોતધાતુયા વિસુદ્ધાય અતિક્કન્તમાનુસિકાય ઉભો સદ્દે સુણાતિ દિબ્બે ચ માનુસે ચ, યે દૂરે સન્તિકે ચ…પે॰….

“પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ પજાનાતિ. સરાગં વા ચિત્તં ‘સરાગં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ, વીતરાગં વા ચિત્તં…પે॰… સદોસં વા ચિત્તં… વીતદોસં વા ચિત્તં… સમોહં વા ચિત્તં… વીતમોહં વા ચિત્તં… સંખિત્તં વા ચિત્તં… વિક્ખિત્તં વા ચિત્તં… મહગ્ગતં વા ચિત્તં… અમહગ્ગતં વા ચિત્તં… સઉત્તરં વા ચિત્તં… અનુત્તરં વા ચિત્તં… સમાહિતં વા ચિત્તં… અસમાહિતં વા ચિત્તં… વિમુત્તં વા ચિત્તં… અવિમુત્તં વા ચિત્તં ‘અવિમુત્તં ચિત્ત’ન્તિ પજાનાતિ.

“સો અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સેય્યથિદં – એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો…પે॰… ઇતિ સાકારં સઉદ્દેસં અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ.

“દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ.

“આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ.

“કાયગતાય, ભિક્ખવે, સતિયા આસેવિતાય ભાવિતાય બહુલીકતાય યાનીકતાય વત્થુકતાય અનુટ્ઠિતાય પરિચિતાય સુસમારદ્ધાય ઇમે દસાનિસંસા પાટિકઙ્ખા”તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

કાયગતાસતિસુત્તં નિટ્ઠિતં નવમં.

૧૦. સઙ્ખારુપપત્તિસુત્તં

૧૬૦. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – “ભિક્ખવો”તિ. “ભદન્તે”તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – “સઙ્ખારુપપત્તિં [સઙ્ખારૂપપત્તિં (સ્યા॰ કં॰), સઙ્ખારુપ્પત્તિં (સી॰ પી॰)] વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ, તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી”તિ. “એવં, ભન્તે”તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

૧૬૧. “ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન સમન્નાગતો હોતિ, ચાગેન સમન્નાગતો હોતિ, પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ખત્તિયમહાસાલાનં [ખત્તિયમહાસાલાનં વા (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ . તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા [વિહારો (સી॰ પી॰)] ચ એવં ભાવિતા એવં

બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા [તત્રૂપપત્તિયા (સ્યા॰ કં॰), તત્રુપ્પત્તિયા (સી॰ પી॰)] સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૨. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન સમન્નાગતો હોતિ, ચાગેન સમન્નાગતો હોતિ, પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા બ્રાહ્મણમહાસાલાનં…પે॰… ગહપતિમહાસાલાનં [બ્રાહ્મણમહાસાલાનં વા ગહપતિમહાસાલાનં વા (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૩. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન સમન્નાગતો હોતિ, ચાગેન સમન્નાગતો હોતિ, પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – ‘ચાતુમહારાજિકા [ચાતુમ્મહારાજિકા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] દેવા દીઘાયુકા વણ્ણવન્તો સુખબહુલા’તિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ચાતુમહારાજિકાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ . સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૪. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન સમન્નાગતો હોતિ, ચાગેન સમન્નાગતો હોતિ, પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – તાવતિંસા દેવા…પે॰… યામા દેવા… તુસિતા દેવા… નિમ્માનરતી દેવા… પરનિમ્મિતવસવત્તી દેવા દીઘાયુકા વણ્ણવન્તો સુખબહુલાતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પરનિમ્મિતવસવત્તીનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ . સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૫. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન સમન્નાગતો હોતિ, ચાગેન સમન્નાગતો હોતિ, પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – ‘સહસ્સો બ્રહ્મા દીઘાયુકો વણ્ણવા સુખબહુલો’તિ. સહસ્સો, ભિક્ખવે, બ્રહ્મા સહસ્સિલોકધાતું [સહસ્સિં લોકધાતું (સી॰)] ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા [અધિમુચ્ચિત્વા (ક॰)] વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ચક્ખુમા પુરિસો એકં આમણ્ડં હત્થે કરિત્વા પચ્ચવેક્ખેય્ય; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, સહસ્સો બ્રહ્મા સહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સહસ્સસ્સ બ્રહ્મુનો સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૬. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન… ચાગેન… પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – દ્વિસહસ્સો બ્રહ્મા…પે॰… તિસહસ્સો બ્રહ્મા… ચતુસહસ્સો બ્રહ્મા… પઞ્ચસહસ્સો બ્રહ્મા દીઘાયુકો વણ્ણવા સુખબહુલોતિ. પઞ્ચસહસ્સો, ભિક્ખવે, બ્રહ્મા પઞ્ચસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા

અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ચક્ખુમા પુરિસો પઞ્ચ આમણ્ડાનિ હત્થે કરિત્વા પચ્ચવેક્ખેય્ય; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, પઞ્ચસહસ્સો બ્રહ્મા પઞ્ચસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. તસ્સ એવં હોતિ – 'અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પઞ્ચસહસ્સસ્સ બ્રહ્મુનો સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય'ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૭. "પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન સમન્નાગતો હોતિ, સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – 'દસસહસ્સો બ્રહ્મા દીઘાયુકો વણ્ણવા સુખબહુલો'તિ. દસસહસ્સો, ભિક્ખવે, બ્રહ્મા દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો પણ્ડુકમ્બલે નિક્ખિત્તો ભાસતે ચ તપતે ચ [ભાસતિ ચ તપતિ ચ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વિરોચતિ ચ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, દસસહસ્સો બ્રહ્મા દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. તસ્સ એવં હોતિ – 'અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા દસસહસ્સસ્સ બ્રહ્મુનો સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય'ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૮. "પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – 'સતસહસ્સો બ્રહ્મા દીઘાયુકો વણ્ણવા સુખબહુલો'તિ. સતસહસ્સો, ભિક્ખવે, બ્રહ્મા સતસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, નિક્ખં જમ્બોનદં [નેક્ખં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] દક્ખકમ્મારપુત્તઉક્કામુખસુકુસલસમ્પહટ્ઠં પણ્ડુકમ્બલે નિક્ખિત્તં ભાસતે ચ તપતે ચ વિરોચતિ ચ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, સતસહસ્સો બ્રહ્મા સતસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. તસ્સ એવં હોતિ – 'અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સતસહસ્સસ્સ બ્રહ્મુનો સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય'ન્તિ . સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૬૯. "પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – આભા દેવા...પે॰... પરિત્તાભા દેવા... અપ્પમાણાભા દેવા... આભસ્સરા દેવા દીઘાયુકા વણ્ણવન્તો સુખબહુલાતિ. તસ્સ એવં હોતિ – 'અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા આભસ્સરાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય'ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૭૦. "પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન ... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – પરિત્તસુભા દેવા...પે॰... અપ્પમાણસુભા દેવા... સુભકિણ્હા દેવા દીઘાયુકા

વણ્ણવન્તો સુખબહુલાતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુભકિણ્હાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૭૧. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – વેહપ્ફલા દેવા...પે॰... અવિહા દેવા... અતપ્પા દેવા... સુદસ્સા દેવા... સુદસ્સી દેવા... અકનિટ્ઠા દેવા દીઘાયુકા વણ્ણવન્તો સુખબહુલાતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અકનિટ્ઠાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૭૨. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – ‘આકાસાનઞ્ચાયતનૂપગા દેવા દીઘાયુકા ચિરટ્ઠિતિકા સુખબહુલા’તિ . તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા આકાસાનઞ્ચાયતનૂપગાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૭૩. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – ‘વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનૂપગા દેવા દીઘાયુકા ચિરટ્ઠિતિકા સુખબહુલા’તિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનૂપગાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૭૪. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ સુતં હોતિ – આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનૂપગા દેવા...પે॰... નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનૂપગા દેવા દીઘાયુકા ચિરટ્ઠિતિકા સુખબહુલાતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનૂપગાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જેય્ય’ન્તિ. સો તં ચિત્તં દહતિ, તં ચિત્તં અધિટ્ઠાતિ, તં ચિત્તં ભાવેતિ. તસ્સ તે સઙ્ખારા ચ વિહારા ચ એવં ભાવિતા એવં બહુલીકતા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તન્તિ. અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો અયં પટિપદા તત્રુપપત્તિયા સંવત્તતિ.

૧૭૫. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સદ્ધાય સમન્નાગતો હોતિ, સીલેન... સુતેન... ચાગેન... પઞ્ઞાય સમન્નાગતો હોતિ. તસ્સ એવં હોતિ – ‘અહો વતાહં આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરેય્ય’ન્તિ. સો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. અયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન કત્થચિ ઉપપજ્જતી’’તિ [ન કત્થચિ ઉપપજ્જતિ, ન કુહિઞ્ચિ ઉપપજ્જતીતિ (સી॰ પી॰), ન કત્થચિ ઉપપજ્જતિ, ન કુહિઞ્ચિ ઉપસમ્પજ્જ વિહરતીતિ. (ક॰)].

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

સઞ્ઞારુપપત્તિસુત્તં નિટ્ઠિતં દસમં.

અનુપદવગ્ગો નિટ્ઠિતો દુતિયો.

તસ્સુદ્દાનં –

અનુપાદ-સોધન-પોરિસધમ્મો, સેવિતબ્બ-બહુધાતુ-વિભત્તિ;
બુદ્ધસ્સ કિત્તિનામ-ચત્તારીસેન, આનાપાનો કાયગતો ઉપપત્તિ [ઇતો પરં સ્યા॰ કં॰ ક॰ પોત્થકેસુ એવમ્પિ દિસ્સતિ –-ફ્ચન્દકે વિમલે પરિસુદ્ધે, પુણ્ણસમ્મોદિનિરોધઅત્તનો;ફ્દન્ધા બહુજનસેવિતં ધમ્મવરં, યં અનુપદં વગ્ગવરં દુતિયાતિ].

૩. સુઞ્ઞતવગ્ગો

૧. ચૂળસુઞ્ઞતસુત્તં

૧૭૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ પુબ્બારામે મિગારમાતુપાસાદે. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ''એકમિદં, ભન્તે, સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ નગરકં નામ સક્યાનં નિગમો. તત્થ મે, ભન્તે, ભગવતો સમ્મુખા સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'સુઞ્ઞતાવિહારેનાહં, આનન્દ, એતરહિ બહુલં વિહરામી'તિ. કચ્ચિ મેતં, ભન્તે, સુસ્સુતં સુગ્ગહિતં સુમનસિકતં સૂપધારિત''ન્તિ? ''તગ્ઘ તે એતં, આનન્દ, સુસ્સુતં સુગ્ગહિતં સુમનસિકતં સૂપધારિતં. પુબ્બેપાહં [પુબ્બેચાહં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], આનન્દ, એતરહિપિ [એતરહિ ચ (સબ્બત્થ)] સુઞ્ઞતાવિહારેન બહુલં વિહરામિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, અયં મિગારમાતુપાસાદો સુઞ્ઞો હત્થિગવસ્સવળવેન, સુઞ્ઞો જાતરૂપરજતેન, સુઞ્ઞો ઇત્થિપુરિસસન્નિપાતેન અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – ભિક્ખુસઙ્ઘં પટિચ્ચ એકત્તં; એવમેવ ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા ગામસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા મનુસ્સસઞ્ઞં, અરઞ્ઞસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં . તસ્સ અરઞ્ઞસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'યે અસ્સુ દરથા ગામસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા મનુસ્સસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – અરઞ્ઞસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત'ન્તિ. સો 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં ગામસઞ્ઞાયા'તિ પજાનાતિ, 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં મનુસ્સસઞ્ઞાયા'તિ પજાનાતિ, 'અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – અરઞ્ઞસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત'ન્તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં 'સન્તમિદં અત્થી'''તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૭૭. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા મનુસ્સસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા અરઞ્ઞસઞ્ઞં, પથવીસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ પથવીસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, આસભચમ્મં સઙ્કુસતેન સુવિહતં વિગતવલિકં; એવમેવ ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ યં ઇમિસ્સા પથવિયા ઉક્કૂલવિક્કૂલં નદીવિદુગ્ગં ખાણુકણ્ટકટ્ઠાનં પબ્બતવિસમં તં સબ્બં [સબ્બં (ક॰)] અમનસિકરિત્વા પથવીસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ પથવીસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'યે અસ્સુ દરથા મનુસ્સસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા અરઞ્ઞસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – પથવીસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત'ન્તિ. સો 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં મનુસ્સસઞ્ઞાયા'તિ પજાનાતિ, 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં અરઞ્ઞસઞ્ઞાયા'તિ પજાનાતિ, 'અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – પથવીસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત'ન્તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં 'સન્તમિદં અત્થી'તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૭૮. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા અરઞ્ઞસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા પથવીસઞ્ઞં, આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ

પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘યે અસ્સુ દરથા અરઞ્ઞસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા પથવીસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. સો ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં અરઞ્ઞસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં પથવીસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં ‘સન્તમિદં અત્થી’તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ , યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૭૯. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા પથવીસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં, વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘યે અસ્સુ દરથા પથવીસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. સો ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં પથવીસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં ‘સન્તમિદં અત્થી’તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૮૦. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં, આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘યે અસ્સુ દરથા આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. સો ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં આકાસાનઞ્ચાયતનસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં ‘સન્તમિદં અત્થી’તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૮૧. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં, નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – ‘યે અસ્સુ દરથા વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ. સો ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાયા’તિ પજાનાતિ, ‘અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ એકત્ત’ન્તિ . ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં ‘સન્તમિદં અત્થી’તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૮૨. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં, અનિમિત્તં ચેતોસમાધિં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ અનિમિત્તે ચેતોસમાધિમ્હિ ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'યે અસ્સુ દરથા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – ઇમમેવ કાયં પટિચ્ચ સળાયતનિકં જીવિતપચ્ચયા'તિ . સો 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાયા'તિ પજાનાતિ, 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞાયા'તિ પજાનાતિ, 'અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – ઇમમેવ કાયં પટિચ્ચ સળાયતનિકં જીવિતપચ્ચયા'તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં 'સન્તમિદં અત્થી'તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૮૩. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુ અમનસિકરિત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં, અમનસિકરિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસઞ્ઞં, અનિમિત્તં ચેતોસમાધિં પટિચ્ચ મનસિ કરોતિ એકત્તં. તસ્સ અનિમિત્તે ચેતોસમાધિમ્હિ ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ અધિમુચ્ચતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'અયમ્પિ ખો અનિમિત્તો ચેતોસમાધિ અભિસઙ્ખતો અભિસઞ્ચેતયિતો'. 'યં ખો પન કિઞ્ચિ અભિસઙ્ખતં અભિસઞ્ચેતયિતં તદનિચ્ચં નિરોધધમ્મ'ન્તિ પજાનાતિ. તસ્સ એવં જાનતો એવં પસ્સતો કામાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, ભવાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, અવિજ્જાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ. વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતિ. 'ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા'તિ પજાનાતિ. સો એવં પજાનાતિ – 'યે અસ્સુ દરથા કામાસવં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા ભવાસવં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, યે અસ્સુ દરથા અવિજ્જાસવં પટિચ્ચ તેધ ન સન્તિ, અત્થિ ચેવાયં દરથમત્તા યદિદં – ઇમમેવ કાયં પટિચ્ચ સળાયતનિકં જીવિતપચ્ચયા'તિ. સો 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં કામાસવેના'તિ પજાનાતિ, 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં ભવાસવેના'તિ પજાનાતિ, 'સુઞ્ઞમિદં સઞ્ઞાગતં અવિજ્જાસવેના'તિ પજાનાતિ, 'અત્થિ ચેવિદં અસુઞ્ઞતં યદિદં – ઇમમેવ કાયં પટિચ્ચ સળાયતનિકં જીવિતપચ્ચયા'તિ. ઇતિ યઞ્હિ ખો તત્થ ન હોતિ તેન તં સુઞ્ઞં સમનુપસ્સતિ, યં પન તત્થ અવસિટ્ઠં હોતિ તં 'સન્તમિદં અત્થી'તિ પજાનાતિ. એવમ્પિસ્સ એસા, આનન્દ, યથાભુચ્ચા અવિપલ્લત્થા પરિસુદ્ધા પરમાનુત્તરા સુઞ્ઞતાવક્કન્તિ ભવતિ.

૧૮૪. ''યેપિ હિ કેચિ, આનન્દ, અતીતમદ્ધાનં સમણા વા બ્રાહ્મણા વા પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિંસુ, સબ્બે તે ઇમંયેવ પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિંસુ. યેપિ [યે (સી॰ પી॰)] હિ કેચિ, આનન્દ, અનાગતમદ્ધાનં સમણા વા બ્રાહ્મણા વા પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સન્તિ, સબ્બે તે ઇમંયેવ પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સન્તિ. યેપિ [યે (સી॰ પી॰)] હિ કેચિ, આનન્દ, એતરહિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તિ, સબ્બે તે ઇમંયેવ પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તિ. તસ્માતિહ, આનન્દ, 'પરિસુદ્ધં પરમાનુત્તરં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સામા'તિ [વિહરિસ્સામીતિ (પી॰ ક॰)] – એવઞ્હિ વો [તે (ક॰)], આનન્દ, સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

ચૂળસુઞ્ઞતસુત્તં નિટ્ઠિતં પઠમં.

૨. મહાસુઞ્ઞતસુત્તં

૧૮૫. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં નિગ્રોધારામે. અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય કપિલવત્થું પિણ્ડાય પાવિસિ. કપિલવત્થુસ્મિં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો યેન કાળખેમકસ્સ સક્કસ્સ વિહારો તેનુપસઙ્કમિ દિવાવિહારાય. તેન ખો પન સમયેન કાળખેમકસ્સ સક્કસ્સ વિહારે સમ્બહુલાનિ સેનાસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ. અદ્દસા ખો ભગવા કાળખેમકસ્સ સક્કસ્સ વિહારે સમ્બહુલાનિ સેનાસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ. દિસ્વાન ભગવતો એતદહોસિ – ''સમ્બહુલાનિ ખો કાળખેમકસ્સ સક્કસ્સ વિહારે સેનાસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ. સમ્બહુલા નુ ખો ઇધ ભિક્ખૂ વિહરન્તી''તિ.

૧૮૬. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા આનન્દો સમ્બહુલેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ઘટાય સક્કસ્સ વિહારે ચીવરકમ્મં કરોતિ. અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન ઘટાય સક્કસ્સ વિહારો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''સમ્બહુલાનિ ખો, આનન્દ, કાળખેમકસ્સ સક્કસ્સ વિહારે સેનાસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ. સમ્બહુલા નુ ખો એત્થ ભિક્ખૂ વિહરન્તી''તિ? ''સમ્બહુલાનિ, ભન્તે, કાળખેમકસ્સ સક્કસ્સ વિહારે સેનાસનાનિ પઞ્ઞત્તાનિ. સમ્બહુલા ભિક્ખૂ એત્થ વિહરન્તિ. ચીવરકારસમયો નો, ભન્તે, વત્તતી''તિ.

''ન ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ સોભતિ સઙ્ગણિકારામો સઙ્ગણિકરતો સઙ્ગણિકારામતં અનુયુત્તો ગણારામો ગણરતો ગણસમ્મુદિતો. સો વતાનન્દ, ભિક્ખુ સઙ્ગણિકારામો સઙ્ગણિકરતો સઙ્ગણિકારામતં અનુયુત્તો ગણારામો ગણરતો ગણસમ્મુદિતો યં તં નેક્ખમ્મસુખં પવિવેકસુખં ઉપસમસુખં સમ્બોધિસુખં [સમ્બોધસુખં (સી॰ પી॰), સમ્બોધસુખં ચિત્તેકગ્ગતાસુખં (ક॰) ઉપરિ અરણવિભઙ્ગસુત્તે પન સમ્બોધિસુખન્ત્વેવ દિસ્સતિ] તસ્સ સુખસ્સ નિકામલાભી ભવિસ્સતિ અકિચ્છલાભી અકસિરલાભીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. યો ચ ખો સો, આનન્દ, ભિક્ખુ એકો ગણસ્મા વૂપકટ્ઠો વિહરતિ તસ્સેતં ભિક્ખુનો પાટિકઙ્ખં યં તં નેક્ખમ્મસુખં પવિવેકસુખં ઉપસમસુખં સમ્બોધિસુખં તસ્સ સુખસ્સ નિકામલાભી ભવિસ્સતિ અકિચ્છલાભી અકસિરલાભીતિ – ઠાનમેતં વિજ્જતિ.

''સો વતાનન્દ, ભિક્ખુ સઙ્ગણિકારામો સઙ્ગણિકરતો સઙ્ગણિકારામતં અનુયુત્તો ગણારામો ગણરતો ગણસમ્મુદિતો સામાયિકં વા કન્તં ચેતોવિમુત્તિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સતિ અસામાયિકં વા અકુપ્પન્તિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. યો ચ ખો સો, આનન્દ, ભિક્ખુ એકો ગણસ્મા વૂપકટ્ઠો વિહરતિ તસ્સેતં ભિક્ખુનો પાટિકઙ્ખં સામાયિકં વા કન્તં ચેતોવિમુત્તિં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સતિ અસામાયિકં વા અકુપ્પન્તિ – ઠાનમેતં વિજ્જતિ.

''નાહં, આનન્દ, એકં રૂપમ્પિ [એકરૂપમ્પિ (સી॰)] સમનુપસ્સામિ યત્થ રત્તસ્સ યથાભિરતસ્સ રૂપસ્સ વિપરિણામઞ્ઞથાભાવા ન ઉપ્પજ્જેય્યું સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સૂપાયાસા.

૧૮૭. ''અયં ખો પનાનન્દ, વિહારો તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધો યદિદં – સબ્બનિમિત્તાનં અમનસિકારા અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિતું [વિહરતં (ક॰ સી॰), વિહરતિ (સ્યા॰ કં॰ ક॰)]. તત્ર ચે, આનન્દ, તથાગતં ઇમિના વિહારેન વિહરન્તં ભવન્તિ [ભગવન્તં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ ક॰)] ઉપસઙ્કમિતારો ભિક્ખૂ ભિક્ખુનિયો ઉપાસકા ઉપાસિકાયો રાજાનો રાજમહામત્તા તિત્થિયા તિત્થિયસાવકા. તત્રાનન્દ, તથાગતો વિવેકનિન્નેનેવ ચિત્તેન વિવેકપોણેન વિવેકપબ્ભારેન વૂપકટ્ઠેન નેક્ખમ્માભિરતેન બ્યન્તીભૂતેન સબ્બસો આસવટ્ઠાનીયેહિ ધમ્મેહિ અઞ્ઞદત્થુ ઉય્યોજનિકપટિસંયુત્તંયેવ કથં કત્તા હોતિ. તસ્માતિહાનન્દ, ભિક્ખુ ચેપિ આકઙ્ખેય્ય – 'અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં

ઉપસમ્પજ્જ વિહરેય્ય'ન્તિ, તેનાનન્દ, ભિક્ખુના અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સણ્ઠપેતબ્બં સન્નિસાદેતબ્બં એકોદિ કાતબ્બં સમાદહાતબ્બં.

૧૮૮. ''કથઞ્ચાનન્દ, ભિક્ખુ અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સણ્ઠપેતિ સન્નિસાદેતિ એકોદિં કરોતિ [એકોદિકરોતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સમાદહતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ...પે॰... પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ...પે॰... દુતિયં ઝાનં... તતિયં ઝાનં... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવં ખો, આનન્દ, ભિક્ખુ અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સણ્ઠપેતિ સન્નિસાદેતિ એકોદિં કરોતિ સમાદહતિ. સો અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં મનસિ કરોતિ. તસ્સ અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં મનસિકરોતો સુઞ્ઞતાય ચિત્તં ન પક્ખન્દતિ નપ્પસીદતિ ન સન્તિટ્ઠતિ ન વિમુચ્ચતિ . એવં સન્તમેતં, આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં ખો મે મનસિકરોતો અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતાય ચિત્તં ન પક્ખન્દતિ નપ્પસીદતિ ન સન્તિટ્ઠતિ ન વિમુચ્ચતી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. સો બહિદ્ધા સુઞ્ઞતં મનસિ કરોતિ...પે॰... સો અજ્ઝત્તબહિદ્ધા સુઞ્ઞતં મનસિ કરોતિ ...પે॰... સો આનેઞ્જં મનસિ કરોતિ. તસ્સ આનેઞ્જં મનસિકરોતો આનેઞ્જાય ચિત્તં ન પક્ખન્દતિ નપ્પસીદતિ ન સન્તિટ્ઠતિ ન વિમુચ્ચતિ. એવં સન્તમેતં, આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'આનેઞ્જં ખો મે મનસિકરોતો આનેઞ્જાય ચિત્તં ન પક્ખન્દતિ નપ્પસીદતિ ન સન્તિટ્ઠતિ ન વિમુચ્ચતી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ.

''તેનાનન્દ, ભિક્ખુના તસ્મિંયેવ પુરિમસ્મિં સમાધિનિમિત્તે અજ્ઝત્તમેવ ચિત્તં સણ્ઠપેતબ્બં સન્નિસાદેતબ્બં એકોદિ કાતબ્બં સમાદહાતબ્બં. સો અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં મનસિ કરોતિ. તસ્સ અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં મનસિકરોતો અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ વિમુચ્ચતિ. એવં સન્તમેતં, આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતં ખો મે મનસિકરોતો અજ્ઝત્તં સુઞ્ઞતાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ વિમુચ્ચતી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. સો બહિદ્ધા સુઞ્ઞતં મનસિ કરોતિ...પે॰... સો અજ્ઝત્તબહિદ્ધા સુઞ્ઞતં મનસિ કરોતિ...પે॰... સો આનેઞ્જં મનસિ કરોતિ. તસ્સ આનેઞ્જં મનસિકરોતો આનેઞ્જાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ વિમુચ્ચતિ. એવં સન્તમેતં, આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'આનેઞ્જં ખો મે મનસિકરોતો આનેઞ્જાય ચિત્તં પક્ખન્દતિ પસીદતિ સન્તિટ્ઠતિ વિમુચ્ચતી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ.

૧૮૯. ''તસ્સ ચે, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઇમિના વિહારેન વિહરતો ચઙ્કમાય ચિત્તં નમતિ, સો ચઙ્કમતિ – 'એવં મં ચઙ્કમન્તં નાભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવિસ્સન્તી'તિ . ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. તસ્સ ચે, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઇમિના વિહારેન વિહરતો ઠાનાય ચિત્તં નમતિ, સો તિટ્ઠતિ – 'એવં મં ઠિતં નાભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવિસ્સન્તી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. તસ્સ ચે, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઇમિના વિહારેન વિહરતો નિસજ્જાય ચિત્તં નમતિ, સો નિસીદતિ – 'એવં મં નિસિન્નં નાભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવિસ્સન્તી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. તસ્સ ચે, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઇમિના વિહારેન વિહરતો સયનાય ચિત્તં નમતિ , સો સયતિ – 'એવં મં સયન્તં નાભિજ્ઝાદોમનસ્સા પાપકા અકુસલા ધમ્મા અન્વાસ્સવિસ્સન્તી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ.

''તસ્સ ચે, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઇમિના વિહારેન વિહરતો કથાય [ભસ્સાય (સી॰), ભાસાય (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ચિત્તં નમતિ, સો – 'યાયં કથા હીના ગમ્મા પોથુજ્જનિકા અનરિયા અનત્થસંહિતા ન નિબ્બિદાય ન વિરાગાય ન નિરોધાય ન ઉપસમાય ન અભિઞ્ઞાય ન સમ્બોધાય ન નિબ્બાનાય સંવત્તતિ, સેય્યથિદં – રાજકથા ચોરકથા મહામત્તકથા સેનાકથા ભયકથા યુદ્ધકથા અન્નકથા પાનકથા વત્થકથા સયનકથા માલાકથા ગન્ધકથા ઞાતિકથા

યાનકથા ગામકથા નિગમકથા નગરકથા જનપદકથા ઇત્થિકથા સુરાકથા વિસિખાકથા કુમ્ભટ્ઠાનકથા પુબ્બપેતકથા નાનત્તકથા લોકક્ખાયિકા સમુદ્દક્ખાયિકા ઇતિભવાભવકથા ઇતિ વા ઇતિ – એવરૂપિં કથં ન કથેસ્સામી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. યા ચ ખો અયં, આનન્દ, કથા અભિસલ્લેખિકા ચેતોવિનીવરણસપ્પાયા [ચેતોવિચારણસપ્પાયા (સી॰ સ્યા॰ કં॰), ચેતોવિવરણસપ્પાયા (પી॰)] એકન્તનિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ, સેય્યથિદં – અપ્પિચ્છકથા સન્તુટ્ઠિકથા પવિવેકકથા અસંસગ્ગકથા વીરિયારમ્ભકથા સીલકથા સમાધિકથા પઞ્ઞાકથા વિમુત્તિકથા વિમુત્તિઞાણદસ્સનકથા ઇતિ – 'એવરૂપિં કથં કથેસ્સામી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ.

''તસ્સ ચે, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઇમિના વિહારેન વિહરતો વિતક્કાય ચિત્તં નમતિ, સો – 'યે તે વિતક્કા હીના ગમ્મા પોથુજ્જનિકા અનરિયા અનત્થસંહિતા ન નિબ્બિદાય ન વિરાગાય ન નિરોધાય ન ઉપસમાય ન અભિઞ્ઞાય ન સમ્બોધાય ન નિબ્બાનાય સંવત્તન્તિ, સેય્યથિદં – કામવિતક્કો બ્યાપાદવિતક્કો વિહિંસાવિતક્કો ઇતિ એવરૂપે વિતક્કે [એવરૂપેન વિતક્કેન (સી॰ સ્યા॰ કં॰ ક॰)] ન વિતક્કેસ્સામી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. યે ચ ખો ઇમે, આનન્દ, વિતક્કા અરિયા નિય્યાનિકા નિય્યન્તિ તક્કરસ્સ સમ્માદુક્ખક્ખયાય, સેય્યથિદં – નેક્ખમ્મવિતક્કો અબ્યાપાદવિતક્કો અવિહિંસાવિતક્કો ઇતિ – 'એવરૂપે વિતક્કે [એવરૂપેન વિતક્કેન (ક॰)] વિતક્કેસ્સામી'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ.

૧૯૦. ''પઞ્ચ ખો ઇમે, આનન્દ, કામગુણા. કતમે પઞ્ચ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા... ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા... કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા – ઇમે ખો, આનન્દ, પઞ્ચ કામગુણા યત્થ ભિક્ખુના અભિક્ખણં સકં ચિત્તં પચ્ચવેક્ખિતબ્બં – 'અત્થિ નુ ખો મે ઇમેસુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ અઞ્ઞતરસ્મિં વા અઞ્ઞતરસ્મિં વા આયતને ઉપ્પજ્જતિ ચેતસો સમુદાચારો'તિ? સચે, આનન્દ, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં પજાનાતિ – 'અત્થિ ખો મે ઇમેસુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ અઞ્ઞતરસ્મિં વા અઞ્ઞતરસ્મિં વા આયતને ઉપ્પજ્જતિ ચેતસો સમુદાચારો'તિ, એવં સન્તમેતં [એવં સન્તં (અટ્ઠ॰)], આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'યો ખો ઇમેસુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ છન્દરાગો સો મે નપ્પહીનો'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. સચે પનાનન્દ, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં પજાનાતિ – 'નત્થિ ખો મે ઇમેસુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ અઞ્ઞતરસ્મિં વા અઞ્ઞતરસ્મિં વા આયતને ઉપ્પજ્જતિ ચેતસો સમુદાચારો'તિ, એવં સન્તમેતં, આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'યો ખો ઇમેસુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ છન્દરાગો સો મે પહીનો'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ.

૧૯૧. ''પઞ્ચ ખો ઇમે, આનન્દ, ઉપાદાનક્ખન્ધા યત્થ ભિક્ખુના ઉદયબ્બયાનુપસ્સિના વિહાતબ્બં – 'ઇતિ રૂપં ઇતિ રૂપસ્સ સમુદયો ઇતિ રૂપસ્સ અત્થઙ્ગમો, ઇતિ વેદના... ઇતિ સઞ્ઞા... ઇતિ સઙ્ખારા... ઇતિ વિઞ્ઞાણં ઇતિ વિઞ્ઞાણસ્સ સમુદયો ઇતિ વિઞ્ઞાણસ્સ અત્થઙ્ગમો'તિ. તસ્સ ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ ઉદયબ્બયાનુપસ્સિનો વિહરતો યો પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ અસ્મિમાનો સો પહીયતિ. એવં સન્તમેતં, આનન્દ, ભિક્ખુ એવં પજાનાતિ – 'યો ખો ઇમેસુ પઞ્ચસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુ અસ્મિમાનો સો મે પહીનો'તિ. ઇતિહ તત્થ સમ્પજાનો હોતિ. ઇમે ખો તે, આનન્દ, ધમ્મા એકન્તકુસલા કુસલાયાતિકા [ધમ્મા એકન્તકુસલાયતિકા (સબ્બત્થ) અટ્ઠકથાટીકા ઓલોકેતબ્બા] અરિયા લોકુત્તરા અનવક્કન્તા પાપિમતા. તં કિં મઞ્ઞસિ, આનન્દ, કં અત્થવસં સમ્પસ્સમાનો અરહતિ સાવકો સત્થારં અનુબન્ધિતું અપિ પણુજ્જમાનો''તિ [અપિ પનુજ્જમાનોપીતિ (ક॰ સી॰), અપિ પયુજ્જમાનોતિ (સ્યા॰ કં॰

પી॰)]? ‘‘ભગવંમૂલકા નો, ભન્તે, ધમ્મા ભગવંનેત્તિકા ભગવંપટિસરણા . સાધુ વત, ભન્તે, ભગવન્તંયેવ પટિભાતુ એતસ્સ ભાસિતસ્સ અત્થો. ભગવતો સુત્વા ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી’’તિ.

૧૯૨. ‘‘ન ખો, આનન્દ, અરહતિ સાવકો સત્થારં અનુબન્ધિતું, યદિદં સુત્તં ગેય્યં વેય્યાકરણં તસ્સ હેતુ [વેય્યાકરણસ્સ હેતુ (ક॰)]. તં કિસ્સ હેતુ? દીઘરત્તસ્સ [દીઘરત્તં + અસ્સાતિ પદચ્છેદો] હિ તે, આનન્દ, ધમ્મા સુતા ધાતા વચસા પરિચિતા મનસાનુપેક્ખિતા દિટ્ઠિયા સુપ્પટિવિદ્ધા. યા ચ ખો અયં, આનન્દ, કથા અભિસલ્લેખિકા ચેતોવિનીવરણસપ્પાયા એકન્તનિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય ઉપસમા અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ, સેય્યથિદં – અપ્પિચ્છકથા સન્તુટ્ઠિકથા પવિવેકકથા અસંસગ્ગકથા વીરિયારમ્ભકથા સીલકથા સમાધિકથા પઞ્ઞાકથા વિમુત્તિકથા વિમુત્તિઞાણદસ્સનકથા – એવરૂપિયા ખો, આનન્દ, કથાય હેતુ અરહતિ સાવકો સત્થારં અનુબન્ધિતું અપિ પણુજ્જમાનો.

‘‘એવં સન્તે ખો, આનન્દ, આચરિયૂપદ્દવો હોતિ, એવં સન્તે અન્તેવાસૂપદ્દવો હોતિ, એવં સન્તે બ્રહ્મચારૂપદ્દવો હોતિ.

૧૯૩. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, આચરિયૂપદ્દવો હોતિ? ઇધાનન્દ, એકચ્ચો સત્થા વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. તસ્સ તથાવૂપકટ્ઠસ્સ વિહરતો અન્વાવત્તન્તિ [અન્વાવટ્ટન્તિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] બ્રાહ્મણગહપતિકા નેગમા ચેવ જાનપદા ચ. સો અન્વાવત્તન્તેસુ બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ નેગમેસુ ચેવ જાનપદેસુ ચ મુચ્છં નિકામયતિ [મુચ્છતિ કામયતિ (સી॰ પી॰) અટ્ઠકથાયં પન ન તથા દિસ્સતિ], ગેધં આપજ્જતિ, આવત્તતિ બાહુલ્લાય. અયં વુચ્ચતાનન્દ, ઉપદ્દવો [ઉપદ્દુતો (સી॰ પી॰)] આચરિયો. આચરિયૂપદ્દવેન અવધિંસુ નં પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોબ્ભવિકા [પોનોભવિકા (સી॰ પી॰)] સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા. એવં ખો, આનન્દ, આચરિયૂપદ્દવો હોતિ.

૧૯૪. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, અન્તેવાસૂપદ્દવો હોતિ? તસ્સેવ ખો પનાનન્દ, સત્થુ સાવકો તસ્સ સત્થુ વિવેકમનુબ્રૂહયમાનો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. તસ્સ તથાવૂપકટ્ઠસ્સ વિહરતો અન્વાવત્તન્તિ બ્રાહ્મણગહપતિકા નેગમા ચેવ જાનપદા ચ. સો અન્વાવત્તન્તેસુ બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ નેગમેસુ ચેવ જાનપદેસુ ચ મુચ્છં નિકામયતિ, ગેધં આપજ્જતિ, આવત્તતિ બાહુલ્લાય. અયં વુચ્ચતાનન્દ, ઉપદ્દવો અન્તેવાસી. અન્તેવાસૂપદ્દવેન અવધિંસુ નં પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોબ્ભવિકા સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા. એવં ખો, આનન્દ, અન્તેવાસૂપદ્દવો હોતિ.

૧૯૫. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, બ્રહ્મચારૂપદ્દવો હોતિ? ઇધાનન્દ, તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા. સો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. તસ્સ તથાવૂપકટ્ઠસ્સ વિહરતો અન્વાવત્તન્તિ બ્રાહ્મણગહપતિકા નેગમા ચેવ જાનપદા ચ. સો અન્વાવત્તન્તેસુ બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ નેગમેસુ ચેવ જાનપદેસુ ચ ન મુચ્છં નિકામયતિ, ન ગેધં આપજ્જતિ, ન આવત્તતિ બાહુલ્લાય. તસ્સેવ ખો પનાનન્દ, સત્થુ સાવકો તસ્સ સત્થુ વિવેકમનુબ્રૂહયમાનો વિવિત્તં સેનાસનં ભજતિ

અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલં પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જં. તસ્સ તથાવૂપકટ્ઠસ્સ વિહરતો અન્વાવત્તન્તિ બ્રાહ્મણગહપતિકા નેગમા ચેવ જાનપદા ચ. સો અન્વાવત્તન્તેસુ બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ નેગમેસુ ચેવ જાનપદેસુ ચ મુચ્છં નિકામયતિ, ગેધં આપજ્જતિ, આવત્તતિ બાહુલ્લાય. અયં વુચ્ચતાનન્દ, ઉપદ્દવો બ્રહ્મચારી. બ્રહ્મચારૂપદ્દવેન અવધિંસુ નં પાપકા અકુસલા ધમ્મા સંકિલેસિકા પોનોબ્ભવિકા સદરા દુક્ખવિપાકા આયતિં જાતિજરામરણિયા. એવં ખો, આનન્દ, બ્રહ્મચારૂપદ્દવો હોતિ.

''તત્રાનન્દ, યો ચેવાયં આચરિયૂપદ્દવો, યો ચ અન્તેવાસૂપદ્દવો અયં તેહિ બ્રહ્મચારૂપદ્દવો દુક્ખવિપાકતરો ચેવ કટુકવિપાકતરો ચ, અપિ ચ વિનિપાતાય સંવત્તતિ.

૧૯૬. ''તસ્માતિહ મં, આનન્દ, મિત્તવતાય સમુદાચરથ, મા સપત્તવતાય. તં વો ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાય.

''કથઞ્ચાનન્દ , સત્થારં સાવકા સપત્તવતાય સમુદાચરન્તિ, નો મિત્તવતાય? ઇધાનન્દ, સત્થા સાવકાનં ધમ્મં દેસેતિ અનુકમ્પકો હિતેસી અનુકમ્પં ઉપાદાય – 'ઇદં વો હિતાય, ઇદં વો સુખાયા'તિ. તસ્સ સાવકા ન સુસ્સૂસન્તિ, ન સોતં ઓદહન્તિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ, વોક્કમ્મ ચ સત્થુસાસના વત્તન્તિ. એવં ખો, આનન્દ, સત્થારં સાવકા સપત્તવતાય સમુદાચરન્તિ, નો મિત્તવતાય.

''કથઞ્ચાનન્દ, સત્થારં સાવકા મિત્તવતાય સમુદાચરન્તિ, નો સપત્તવતાય? ઇધાનન્દ, સત્થા સાવકાનં ધમ્મં દેસેતિ અનુકમ્પકો હિતેસી અનુકમ્પં ઉપાદાય – 'ઇદં વો હિતાય, ઇદં વો સુખાયા'તિ. તસ્સ સાવકા સુસ્સૂસન્તિ, સોતં ઓદહન્તિ, અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ, ન ચ વોક્કમ સત્થુસાસના વત્તન્તિ. એવં ખો, આનન્દ, સત્થારં સાવકા મિત્તવતાય સમુદાચરન્તિ, નો સપત્તવતાય.

''તસ્માતિહ મં, આનન્દ, મિત્તવતાય સમુદાચરથ, મા સપત્તવતાય. તં વો ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાય. ન વો અહં, આનન્દ, તથા પરક્કમિસ્સામિ યથા કુમ્ભકારો આમકે આમકમત્તે. નિગ્ગય્હ નિગ્ગય્હાહં, આનન્દ, વક્ખામિ; પવય્હ પવય્હ, આનન્દ, વક્ખામિ [પવય્હ પવય્હ (સી॰ પી॰), પગ્ગય્હ પગ્ગય્હ આનન્દ વક્ખામિ (ક॰)]. યો સારો સો ઠસ્સતી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

મહાસુઞ્ઞતસુત્તં નિટ્ઠિતં દુતિયં.

૩. અચ્છરિયઅબ્ભુતસુત્તં

૧૯૭. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો સમ્બહુલાનં ભિક્ખૂનં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તાનં ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિસિન્નાનં સન્નિપતિતાનં અયમન્તરાકથા ઉદપાદિ – ''અચ્છરિયં, આવુસો, અબ્ભુતં, આવુસો, તથાગતસ્સ મહિદ્ધિકતા મહાનુભાવતા, યત્ર હિ નામ તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાનિસ્સતિ [અનુસ્સરિસ્સતિ જાનિસ્સતિ (ક॰)] – 'એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંનામા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંગોત્તા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંસીલા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંધમ્મા તે

ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંપઞ્ઞા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંવિહારી તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપિ, 'એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું' ઇતિપી''તિ! એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો તે ભિક્ખૂ એતદવોચ – ''અચ્છરિયા ચેવ, આવુસો, તથાગતા અચ્છરિયધમ્મસમન્નાગતા ચ; અબ્ભુતા ચેવ, આવુસો, તથાગતા અબ્ભુતધમ્મસમન્નાગતા ચા''તિ. અયઞ્ચ હિદં તેસં ભિક્ખૂનં અન્તરાકથા વિપ્પકતા હોતિ.

૧૯૮. અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેનુપટ્ઠાનસાલા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ . નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના, કા ચ પન વો અન્તરાકથા વિપ્પકતા''તિ? ''ઇધ, ભન્તે, અમ્હાકં પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તાનં ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિસિન્નાનં સન્નિપતિતાનં અયમન્તરાકથા ઉદપાદિ – 'અચ્છરિયં, આવુસો, અબ્ભુતં, આવુસો, તથાગતસ્સ મહિદ્ધિકતા મહાનુભાવતા, યત્ર હિ નામ તથાગતો અતીતે બુદ્ધે પરિનિબ્બુતે છિન્નપપઞ્ચે છિન્નવટુમે પરિયાદિન્નવટ્ટે સબ્બદુક્ખવીતિવત્તે જાનિસ્સતિ – એવંજચ્ચા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપિ, એવંનામા... એવંગોત્તા... એવંસીલા... એવંધમ્મા.. એવંપઞ્ઞા... એવંવિહારી... એવંવિમુત્તા તે ભગવન્તો અહેસું ઇતિપી'તિ! એવં વુત્તે, ભન્તે, આયસ્મા આનન્દો અમ્હે એતદવોચ – 'અચ્છરિયા ચેવ, આવુસો, તથાગતા અચ્છરિયધમ્મસમન્નાગતા ચ, અબ્ભુતા ચેવ, આવુસો, તથાગતા અબ્ભુતધમ્મસમન્નાગતા ચા'તિ. અયં ખો નો, ભન્તે, અન્તરાકથા વિપ્પકતા; અથ ભગવા અનુપ્પત્તો''તિ.

૧૯૯. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''તસ્માતિહ તં, આનન્દ, ભિય્યોસોમત્તાય પટિભન્તુ તથાગતસ્સ અચ્છરિયા અબ્ભુતધમ્મા''તિ [અબ્ભુતા ધમ્માતિ (?)].

''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'સતો સમ્પજાનો, આનન્દ, બોધિસત્તો તુસિતં કાયં ઉપપજ્જી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે, સતો સમ્પજાનો બોધિસત્તો તુસિતં કાયં ઉપપજ્જિ ઇદંપાહં , ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'સતો સમ્પજાનો, આનન્દ, બોધિસત્તો તુસિતે કાયે અટ્ઠાસી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે, સતો સમ્પજાનો બોધિસત્તો તુસિતે કાયે અટ્ઠાસિ ઇદંપાહં [ઇદંપહં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૦. ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યાવતાયુકં, આનન્દ, બોધિસત્તો તુસિતે કાયે અટ્ઠાસી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે, યાવતાયુકં બોધિસત્તો તુસિતે કાયે અટ્ઠાસિ ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'સતો સમ્પજાનો, આનન્દ, બોધિસત્તો તુસિતા, કાયા ચવિત્વા માતુકુચ્છિં ઓક્કમી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે , સતો સમ્પજાનો બોધિસત્તો તુસિતા કાયા ચવિત્વા માતુકુચ્છિં ઓક્કમિ ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૧. ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો તુસિતા કાયા ચવિત્વા માતુકુચ્છિં ઓક્કમતિ, અથ સદેવકે લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યાપિ તા લોકન્તરિકા અઘા

અસંવુતા અન્ધકારા અન્ધકારતિમિસા, યત્થપિમે ચન્દિમસૂરિયા એવંમહિદ્ધિકા એવંમહાનુભાવા આભાય નાનુભોન્તિ તત્થપિ અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ તેનોભાસેન અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્જાનન્તિ – અઞ્ઞેપિ કિર, ભો, સન્તિ સત્તા ઇધૂપપન્નાતિ. અયઞ્ચ દસસહસ્સી લોકધાતુ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ અપ્પમાણો ચ ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવ'ન્તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૨. ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ચત્તારો દેવપુત્તા ચતુદ્દિસં આરક્ખાય ઉપગચ્છન્તિ – મા નં બોધિસત્તં વા બોધિસત્તમાતરં વા મનુસ્સો વા અમનુસ્સો વા કોચિ વા વિહેઠેસી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૩. ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, પકતિયા સીલવતી બોધિસત્તમાતા હોતિ વિરતા પાણાતિપાતા વિરતા અદિન્નાદાના વિરતા કામેસુમિચ્છાચારા વિરતા મુસાવાદા વિરતા સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના'તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા , આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ન બોધિસત્તમાતુ પુરિસેસુ માનસં ઉપ્પજ્જતિ કામગુણૂપસંહિતં, અનતિક્કમનીયા ચ બોધિસત્તમાતા હોતિ કેનચિ પુરિસેન રત્તચિત્તેના'તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, લાભિની બોધિસત્તમાતા હોતિ પઞ્ચન્નં કામગુણાનં. સા પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમપ્પિતા સમઙ્ગીભૂતા પરિચારેતી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૪. ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ, ન બોધિસત્તમાતુ કોચિદેવ આબાધો ઉપ્પજ્જતિ; સુખિની બોધિસત્તમાતા હોતિ અકિલન્તકાયા; બોધિસત્તઞ્ચ બોધિસત્તમાતા તિરોકુચ્છિગતં પસ્સતિ સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગં અહીનિન્દ્રિયં. સેય્યથાપિ, આનન્દ, મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો. તત્રાસ્સ સુત્તં આવુતં નીલં વા પીતં વા લોહિતં વા ઓદાતં વા પણ્ડુસુત્તં વા. તમેનં ચક્ખુમા પુરિસો હત્થે કરિત્વા પચ્ચવેક્ખેય્ય – અયં ખો મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો, તત્રિદં સુત્તં આવુતં નીલં વા પીતં વા લોહિતં વા ઓદાતં વા પણ્ડુસુત્તં વાતિ. એવમેવ ખો, આનન્દ, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિં ઓક્કન્તો હોતિ , ન બોધિસત્તમાતુ કોચિદેવ આબાધો ઉપ્પજ્જતિ; સુખિની બોધિસત્તમાતા હોતિ અકિલન્તકાયા; બોધિસત્તઞ્ચ બોધિસત્તમાતા તિરોકુચ્છિગતં પસ્સતિ સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગં અહીનિન્દ્રિય'ન્તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૫. ''સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'સત્તાહજાતે, આનન્દ, બોધિસત્તે બોધિસત્તમાતા કાલં કરોતિ, તુસિતં કાયં ઉપપજ્જતી'તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો

અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યથા ખો પનાનન્દ, અઞ્ઞા ઇત્થિકા નવ વા દસ વા માસે ગબ્ભં કુચ્છિના પરિહરિત્વા વિજાયન્તિ, ન હેવં બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા વિજાયતિ. દસેવ માસાનિ બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા કુચ્છિના પરિહરિત્વા વિજાયતી’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યથા ખો પનાનન્દ, અઞ્ઞા ઇત્થિકા નિસિન્ના વા નિપન્ના વા વિજાયન્તિ, ન હેવં બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા વિજાયતિ. ઠિતાવ બોધિસત્તં બોધિસત્તમાતા વિજાયતી’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યદા , આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, દેવા નં પઠમં પટિગ્ગણ્હન્તિ પચ્છા મનુસ્સા’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૬. ‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, અપ્પત્તોવ બોધિસત્તો પથવિં હોતિ, ચત્તારો નં દેવપુત્તા પટિગ્ગહેત્વા માતુ પુરતો ઠપેન્તિ – અત્તમના, દેવિ, હોહિ; મહેસક્ખો તે પુત્તો ઉપ્પન્નો’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, વિસદોવ નિક્ખમતિ અમક્ખિતો ઉદેન [ઉદ્દેન (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અમક્ખિતો સેમ્હેન અમક્ખિતો રુહિરેન અમક્ખિતો કેનચિ અસુચિના સુદ્ધો વિસદો [વિસુદ્ધો (સ્યા॰)]. સેય્યથાપિ, આનન્દ, મણિરતનં કાસિકે વત્થે નિક્ખિત્તં નેવ મણિરતનં કાસિકં વત્થં મક્ખેતિ નાપિ કાસિકં વત્થં મણિરતનં મક્ખેતિ. તં કિસ્સ હેતુ? ઉભિન્નં સુદ્ધત્તા. એવમેવ ખો, આનન્દ, યદા બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, વિસદોવ નિક્ખમતિ અમક્ખિતો ઉદેન અમક્ખિતો સેમ્હેન અમક્ખિતો રુહિરેન અમક્ખિતો કેનચિ અસુચિના સુદ્ધો વિસદો’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, દ્વે ઉદકસ્સ ધારા અન્તલિક્ખા પાતુભવન્તિ – એકા સીતસ્સ, એકા ઉણ્હસ્સ; યેન બોધિસત્તસ્સ ઉદકકિચ્ચં કરોન્તિ માતુ ચા’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

૨૦૭. ‘‘સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘સમ્પતિજાતો, આનન્દ, બોધિસત્તો સમેહિ પાદેહિ પથવિયં પતિટ્ઠહિત્વા ઉત્તરાભિમુખો સત્તપદવીતિહારેન ગચ્છતિ, સેતમ્હિ છત્તે અનુધારિયમાને, સબ્બા ચ દિસા વિલોકેતિ, આસભિઞ્ચ વાચં ભાસતિ – અગ્ગોહમસ્મિ લોકસ્સ, જેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ, સેટ્ઠોહમસ્મિ લોકસ્સ. અયમન્તિમા જાતિ , નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો’તિ. યમ્પિ, ભન્તે...પે॰... ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમિ.

“સમ્મુખા મેતં, ભન્તે, ભગવતો સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – ‘યદા, આનન્દ, બોધિસત્તો માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમતિ, અથ સદેવકે લોકે સમારકે સબ્રહ્મકે સસ્સમણબ્રાહ્મણિયા પજાય સદેવમનુસ્સાય અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યાપિ તા લોકન્તરિકા અઘા અસંવુતા અન્ધકારા અન્ધકારતિમિસા યત્થપિમે ચન્દિમસૂરિયા એવંમહિદ્ધિકા એવંમહાનુભાવા આભાય નાનુભોન્તિ તત્થપિ અપ્પમાણો ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવં. યેપિ તત્થ સત્તા ઉપપન્ના તેપિ તેનોભાસેન અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્જાનન્તિ – અઞ્ઞેપિ કિર, ભો, સન્તિ સત્તા ઇધૂપપન્નાતિ. અયઞ્ચ દસસહસ્સી લોકધાતુ સઙ્કમ્પતિ સમ્પકમ્પતિ સમ્પવેધતિ, અપ્પમાણો ચ ઉળારો ઓભાસો લોકે પાતુભવતિ અતિક્કમ્મેવ દેવાનં દેવાનુભાવ’ન્તિ. યમ્પિ, ભન્તે…પે॰… ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમી”તિ.

૨૦૮. “તસ્માતિહ ત્વં, આનન્દ, ઇદમ્પિ તથાગતસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેહિ. ઇધાનન્દ, તથાગતસ્સ વિદિતા વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ; વિદિતા સઞ્ઞા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ; વિદિતા વિતક્કા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. ઇદમ્પિ ખો, ત્વં, આનન્દ, તથાગતસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેહી”તિ. “યમ્પિ, ભન્તે, ભગવતો વિદિતા વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ; વિદિતા સઞ્ઞા… વિદિતા વિતક્કા ઉપ્પજ્જન્તિ, વિદિતા ઉપટ્ઠહન્તિ, વિદિતા અબ્ભત્થં ગચ્છન્તિ. ઇદંપાહં, ભન્તે, ભગવતો અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમી”તિ.

ઇદમવોચ આયસ્મા આનન્દો. સમનુઞ્ઞો સત્થા અહોસિ; અત્તમના ચ તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો આનન્દસ્સ ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

અચ્છરિયઅબ્ભુતસુત્તં નિટ્ઠિતં તતિયં.

૪. બાકુલસુત્તં

૨૦૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં આયસ્મા બાકુલો [બક્કુલો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. અથ ખો અચેલકસ્સપો આયસ્મતો બાકુલસ્સ પુરાણગિહિસહાયો યેનાયસ્મા બાકુલો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા બાકુલેન સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો અચેલકસ્સપો આયસ્મન્તં બાકુલં એતદવોચ –

“કીવચિરં પબ્બજિતોસિ, આવુસો બાકુલા”તિ? “અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સા”તિ. “ઇમેહિ પન તે, આવુસો બાકુલ, અસીતિયા વસ્સેહિ કતિક્ખત્તું મેથુનો ધમ્મો પટિસેવિતો”તિ? “ન ખો મં, આવુસો કસ્સપ, એવં પુચ્છિતબ્બં – ‘ઇમેહિ પન તે, આવુસો બાકુલ, અસીતિયા વસ્સેહિ કતિક્ખત્તું મેથુનો ધમ્મો પટિસેવિતો’તિ. એવઞ્ચ ખો મં, આવુસો કસ્સપ, પુચ્છિતબ્બં – ‘ઇમેહિ પન તે, આવુસો બાકુલ, અસીતિયા વસ્સેહિ કતિક્ખત્તું કામસઞ્ઞા ઉપ્પન્નપુબ્બા’”તિ? ( ) [(ઇમેહિ પન તે આવુસો બક્કુલ અસીતિયો વસ્સેહિ કતિક્ખત્તું કામસઞ્ઞા ઉપ્પન્નપુબ્બાતિ.) (સી॰ પી॰)]

૨૧૦. “અસીતિ મે, આવુસો , વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ કામસઞ્ઞં ઉપ્પન્નપુબ્બં. યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ કામસઞ્ઞં ઉપ્પન્નપુબ્બં ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં

અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ બ્યાપાદસઞ્ઞં…પે॰… વિહિંસાસઞ્ઞં ઉપ્પન્નપુબ્બં. યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ વિહિંસાસઞ્ઞં ઉપ્પન્નપુબ્બં, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ કામવિતક્કં ઉપ્પન્નપુબ્બં. યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ કામવિતક્કં ઉપ્પન્નપુબ્બં, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ બ્યાપાદવિતક્કં…પે॰… વિહિંસાવિતક્કં ઉપ્પન્નપુબ્બં. યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ વિહિંસાવિતક્કં ઉપ્પન્નપુબ્બં, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

૨૧૧. ‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ ગહપતિચીવરં સાદિતા. યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ ગહપતિચીવરં સાદિતા, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ સત્થેન ચીવરં છિન્દિતા. યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ સત્થેન ચીવરં છિન્દિતા…પે॰… ધારેમ.

‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ સૂચિયા ચીવરં સિબ્બિતા…પે॰… નાભિજાનામિ રજનેન ચીવરં રજિતા… નાભિજાનામિ કથિને [કઠિને (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ચીવરં સિબ્બિતા… નાભિજાનામિ સબ્રહ્મચારીનં ચીવરકમ્મે વિચારિતા [સબ્રહ્મચારી ચીવરકમ્મે બ્યાપારિતા (સી॰ પી॰)] … નાભિજાનામિ નિમન્તનં સાદિતા… નાભિજાનામિ એવરૂપં ચિત્તં ઉપ્પન્નપુબ્બં – ‘અહો વત મં કોચિ નિમન્તેય્યા’તિ… નાભિજાનામિ અન્તરઘરે નિસીદિતા… નાભિજાનામિ અન્તરઘરે ભુઞ્જિતા… નાભિજાનામિ માતુગામસ્સ અનુબ્યઞ્જનસો નિમિત્તં ગહેતા… નાભિજાનામિ માતુગામસ્સ ધમ્મં દેસિતા અન્તમસો ચતુપ્પદમ્પિ ગાથં… નાભિજાનામિ ભિક્ખુનુપસ્સયં ઉપસઙ્કમિતા… નાભિજાનામિ ભિક્ખુનિયા ધમ્મં દેસિતા… નાભિજાનામિ સિક્ખમાનાય ધમ્મં દેસિતા… નાભિજાનામિ સામણેરિયા ધમ્મં દેસિતા… નાભિજાનામિ પબ્બાજેતા… નાભિજાનામિ ઉપસમ્પાદેતા… નાભિજાનામિ નિસ્સયં દાતા… નાભિજાનામિ સામણેરં ઉપટ્ઠાપેતા… નાભિજાનામિ જન્તાઘરે ન્હાયિતા… નાભિજાનામિ ચુણ્ણેન ન્હાયિતા… નાભિજાનામિ સબ્રહ્મચારીગત્તપરિકમ્મે વિચારિતા [બ્યાપારિતા (સી॰ પી॰)] … નાભિજાનામિ આબાધં ઉપ્પન્નપુબ્બં, અન્તમસો ગદ્દૂહનમત્તમ્પિ… નાભિજાનામિ ભેસજ્જં ઉપહરિતા, અન્તમસો હરિતકિખણ્ડમ્પિ… નાભિજાનામિ અપસ્સેનકં અપસ્સયિતા… નાભિજાનામિ સેય્યં કપ્પેતા. યંપાયસ્મા…પે॰… ધારેમ.

‘‘અસીતિ મે, આવુસો, વસ્સાનિ પબ્બજિતસ્સ નાભિજાનામિ ગામન્તસેનાસને વસ્સં ઉપગન્તા . યંપાયસ્મા બાકુલો અસીતિયા વસ્સેહિ નાભિજાનાતિ ગામન્તસેનાસને વસ્સં ઉપગન્તા, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

‘‘સત્તાહમેવ ખો અહં, આવુસો, સરણો રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જિં; અથ અટ્ઠમિયં અઞ્ઞા ઉદપાદિ. યંપાયસ્મા બાકુલો સત્તાહમેવ સરણો રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જિ; અથ અટ્ઠમિયં અઞ્ઞા ઉદપાદિ ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ.

૨૧૨. ‘‘લભેય્યાહં, આવુસો બાકુલ, ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે પબ્બજ્જં, લભેય્યં ઉપસમ્પદ’’ન્તિ. અલત્થ ખો અચેલકસ્સપો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે પબ્બજ્જં, અલત્થ ઉપસમ્પદં. અચિરૂપસમ્પન્નો પનાયસ્મા કસ્સપો એકો વૂપકટ્ઠો અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો નચિરસ્સેવ – યસ્સત્થાય કુલપુત્તા સમ્મદેવ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજન્તિ તદનુત્તરં – બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ. ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ અબ્ભઞ્ઞાસિ. અઞ્ઞતરો ખો પનાયસ્મા કસ્સપો અરહતં અહોસિ.

અથ ખો આયસ્મા બાકુલો અપરેન સમયેન અવાપુરણં [અપાપુરણં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] આદાય વિહારેન વિહારં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘‘અભિક્કમથાયસ્મન્તો, અભિક્કમથાયસ્મન્તો. અજ્જ મે પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતી’’તિ. ‘‘યંપાયસ્મા બાકુલો અવાપુરણં આદાય વિહારેન વિહારં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘અભિક્કમથાયસ્મન્તો, અભિક્કમથાયસ્મન્તો; અજ્જ મે પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતી’તિ, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમ’’.

આયસ્મા બાકુલો મજ્ઝે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિસિન્નકોવ પરિનિબ્બાયિ. ‘‘યંપાયસ્મા બાકુલો મજ્ઝે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિસિન્નકોવ પરિનિબ્બાયિ, ઇદમ્પિ મયં આયસ્મતો બાકુલસ્સ અચ્છરિયં અબ્ભુતધમ્મં ધારેમા’’તિ.

બાકુલસુત્તં નિટ્ઠિતં ચતુત્થં.

૫. દન્તભૂમિસુત્તં

૨૧૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. તેન ખો પન સમયેન અચિરવતો સમણુદ્દેસો અરઞ્ઞકુટિકાયં વિહરતિ. અથ ખો જયસેનો રાજકુમારો જઙ્ઘાવિહારં અનુચઙ્કમમાનો અનુવિચરમાનો યેન અચિરવતો સમણુદ્દેસો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા અચિરવતેન સમણુદ્દેસેન સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો જયસેનો રાજકુમારો અચિરવતં સમણુદ્દેસં એતદવોચ –

‘‘સુતં મેતં, ભો અગ્ગિવેસ્સન – ‘ઇધ ભિક્ખુ અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ફુસેય્ય ચિત્તસ્સ એકગ્ગત’ન્તિ. ‘એવમેતં, રાજકુમાર, એવમેતં, રાજકુમાર. ઇધ ભિક્ખુ અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ફુસેય્ય ચિત્તસ્સ એકગ્ગત’ન્તિ. ‘સાધુ મે ભવં અગ્ગિવેસ્સનો યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં દેસેતૂ’તિ. ‘ન ખો તે અહં, રાજકુમાર, સક્કોમિ યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં દેસેતું. અહઞ્ચ હિ તે, રાજકુમાર, યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં દેસેય્યં, ત્વઞ્ચ મે ભાસિતસ્સ અત્થં ન આજાનેય્યાસિ; સો મમસ્સ કિલમથો, સા મમસ્સ વિહેસા’તિ. ‘દેસેતુ મે ભવં અગ્ગિવેસ્સનો યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં. અપ્પેવનામાહં ભોતો અગ્ગિવેસ્સનસ્સ ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનેય્ય’ન્તિ. ‘દેસેય્યં ખો તે અહં, રાજકુમાર, યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં. સચે મે ત્વં ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનેય્યાસિ, ઇચ્ચેતં કુસલં; નો ચે મે ત્વં ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનેય્યાસિ, યથાસકે તિટ્ઠેય્યાસિ, ન મં તત્થ

ઉત્તરિં પટિપુચ્છેય્યાસી’તિ. ‘દેસેતુ મે ભવં અગ્ગિવેસ્સનો યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં. સચે અહં ભોતો અગ્ગિવેસ્સનસ્સ ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનિસ્સામિ [આજાનેય્યામિ (ક॰)], ઇચ્ચેતં કુસલં; નો ચે અહં ભોતો અગ્ગિવેસ્સનસ્સ ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનિસ્સામિ, યથાસકે તિટ્ઠિસ્સામિ [તિટ્ઠેય્યામિ (ક॰)], નાહં તત્થ ભવન્તં અગ્ગિવેસ્સનં ઉત્તરિં પટિપુચ્છિસ્સામી’”તિ.

૨૧૪. અથ ખો અચિરવતો સમણુદ્દેસો જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં દેસેસિ. એવં વુત્તે, જયસેનો રાજકુમારો અચિરવતં સમણુદ્દેસં એતદવોચ – “અટ્ઠાનમેતં, ભો અગ્ગિવેસ્સન, અનવકાસો યં ભિક્ખુ અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ફુસેય્ય ચિત્તસ્સ એકગ્ગત”ન્તિ. અથ ખો જયસેનો રાજકુમારો અચિરવતસ્સ સમણુદ્દેસસ્સ અટ્ઠાનતઞ્ચ અનવકાસતઞ્ચ પવેદેત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

અથ ખો અચિરવતો સમણુદ્દેસો અચિરપક્કન્તે જયસેને રાજકુમારે યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો અચિરવતો સમણુદ્દેસો યાવતકો અહોસિ જયસેનેન રાજકુમારેન સદ્ધિં કથાસલ્લાપો તં સબ્બં ભગવતો આરોચેસિ.

એવં વુત્તે, ભગવા અચિરવતં સમણુદ્દેસં એતદવોચ – “તં કુતેત્થ, અગ્ગિવેસ્સન, લબ્ભા. યં તં નેક્ખમ્મેન ઞાતબ્બં નેક્ખમ્મેન દટ્ઠબ્બં નેક્ખમ્મેન પત્તબ્બં નેક્ખમ્મેન સચ્છિકાતબ્બં તં વત જયસેનો રાજકુમારો કામમજ્ઝે વસન્તો કામે પરિભુઞ્જન્તો કામવિતક્કેહિ ખજ્જમાનો કામપરિળાહેન પરિડય્હમાનો કામપરિયેસનાય ઉસ્સુકો [ઉસ્સુક્કો (સબ્બત્થ)] ઞસ્સતિ વા દક્ખતિ વા સચ્છિ વા કરિસ્સતી”તિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ.

૨૧૫. “સેય્યથાપિસ્સુ, અગ્ગિવેસ્સન, દ્વે હત્થિદમ્મા વા અસ્સદમ્મા વા ગોદમ્મા વા સુદન્તા સુવિનીતા, દ્વે હત્થિદમ્મા વા અસ્સદમ્મા વા ગોદમ્મા વા અદન્તા અવિનીતા. તં કિં મઞ્ઞસિ, અગ્ગિવેસ્સન, યે તે દ્વે હત્થિદમ્મા વા અસ્સદમ્મા વા ગોદમ્મા વા સુદન્તા સુવિનીતા, અપિ નુ તે દન્તાવ દન્તકારણં ગચ્છેય્યું, દન્તાવ દન્તભૂમિં સમ્પાપુણેય્યુ”ન્તિ? “એવં, ભન્તે”. “યે પન તે દ્વે હત્થિદમ્મા વા અસ્સદમ્મા વા ગોદમ્મા વા અદન્તા અવિનીતા, અપિ નુ તે અદન્તાવ દન્તકારણં ગચ્છેય્યું, અદન્તાવ દન્તભૂમિં સમ્પાપુણેય્યું, સેય્યથાપિ તે દ્વે હત્થિદમ્મા વા અસ્સદમ્મા વા ગોદમ્મા વા સુદન્તા સુવિનીતા”તિ? “નો હેતં, ભન્તે”. “એવમેવ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, યં તં નેક્ખમ્મેન ઞાતબ્બં નેક્ખમ્મેન દટ્ઠબ્બં નેક્ખમ્મેન પત્તબ્બં નેક્ખમ્મેન સચ્છિકાતબ્બં તં વત જયસેનો રાજકુમારો કામમજ્ઝે વસન્તો કામે પરિભુઞ્જન્તો કામવિતક્કેહિ ખજ્જમાનો કામપરિળાહેન પરિડય્હમાનો કામપરિયેસનાય ઉસ્સુકો ઞસ્સતિ વા દક્ખતિ વા સચ્છિ વા કરિસ્સતી”તિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ.

૨૧૬. “સેય્યથાપિ , અગ્ગિવેસ્સન, ગામસ્સ વા નિગમસ્સ વા અવિદૂરે મહાપબ્બતો. તમેનં દ્વે સહાયકા તમ્હા ગામા વા નિગમા વા નિક્ખમિત્વા હત્થવિલઙ્ઘકેન યેન સો પબ્બતો તેનુપસઙ્કમેય્યું; ઉપસઙ્કમિત્વા એકો સહાયકો હેટ્ઠા પબ્બતપાદે તિટ્ઠેય્ય, એકો સહાયકો ઉપરિપબ્બતં આરોહેય્ય. તમેનં હેટ્ઠા પબ્બતપાદે ઠિતો સહાયકો ઉપરિપબ્બતે ઠિતં સહાયકં એવં વદેય્ય – ‘યં, સમ્મ, કિં ત્વં પસ્સસિ ઉપરિપબ્બતે ઠિતો’તિ? સો એવં વદેય્ય – ‘પસ્સામિ ખો અહં, સમ્મ, ઉપરિપબ્બતે ઠિતો આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક’”ન્તિ.

“સો એવં વદેય્ય – ‘અટ્ઠાનં ખો એતં, સમ્મ , અનવકાસો યં ત્વં ઉપરિપબ્બતે ઠિતો પસ્સેય્યાસિ આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક’ન્તિ. તમેનં ઉપરિપબ્બતે ઠિતો સહાયકો

હેટ્ઠિમપબ્બતપાદં ઓરોહિત્વા તં સહાયકં બાહાયં ગહેત્વા ઉપરિપબ્બતં આરોપેત્વા મુહુત્તં અસ્સાસેત્વા એવં વદેય્ય – 'યં, સમ્મ, કિં ત્વં પસ્સસિ ઉપરિપબ્બતે ઠિતો'તિ? સો એવં વદેય્ય – 'પસ્સામિ ખો અહં, સમ્મ, ઉપરિપબ્બતે ઠિતો આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક'''ન્તિ .

''સો એવં વદેય્ય – 'ઇદાનેવ ખો તે, સમ્મ, ભાસિતં – મયં એવં આજાનામ – અટ્ઠાનં ખો એતં સમ્મ, અનવકાસો યં ત્વં ઉપરિપબ્બતે ઠિતો પસ્સેય્યાસિ આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક'ન્તિ. ઇદાનેવ ચ પન તે ભાસિતં મયં એવં આજાનામ – 'પસ્સામિ ખો અહં, સમ્મ, ઉપરિપબ્બતે ઠિતો આરામરામણેય્યકં વનરામણેય્યકં ભૂમિરામણેય્યકં પોક્ખરણીરામણેય્યક'ન્તિ. સો એવં વદેય્ય – 'તથા હિ પનાહં, સમ્મ, ઇમિના મહતા પબ્બતેન આવુતો [આવટો (સી॰ અટ્ઠ॰ પી॰), આવુટો (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] દટ્ઠેય્યં નાદ્દસ'''ન્તિ.

''અતો મહન્તતરેન, અગ્ગિવેસ્સન, અવિજ્જાખન્ધેન જયસેનો રાજકુમારો આવુતો નિવુતો [નિવુટો (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)] ઓફુટો [ઓવુતો (સી॰), ઓવુટો (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પરિયોનદ્ધો. સો વત યં તં નેક્ખમ્મેન ઞાતબ્બં નેક્ખમ્મેન દટ્ઠબ્બં નેક્ખમ્મેન પત્તબ્બં નેક્ખમ્મેન સચ્છિકાતબ્બં તં વત જયસેનો રાજકુમારો કામમજ્ઝે વસન્તો કામે પરિભુઞ્જન્તો કામવિતક્કેહિ ખજ્જમાનો કામપરિળાહેન પરિડય્હમાનો કામપરિયેસનાય ઉસ્સુકો ઞસ્સતિ વા દક્ખતિ વા સચ્છિ વા કરિસ્સતીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ . સચે ખો તં, અગ્ગિવેસ્સન, જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ ઇમા દ્વે ઉપમા પટિભાયેય્યું [પટિભાસેય્યું (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], અનચ્છરિયં તે જયસેનો રાજકુમારો પસીદેય્ય, પસન્નો ચ તે પસન્નાકારં કરેય્યા''તિ. ''કુતો પન મં, ભન્તે, જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ ઇમા દ્વે ઉપમા પટિભાયિસ્સન્તિ [પટિભાસિસ્સન્તિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અનચ્છરિયા પુબ્બે અસ્સુતપુબ્બા, સેય્યથાપિ ભગવન્ત''ન્તિ?

૨૧૭. ''સેય્યથાપિ , અગ્ગિવેસ્સન, રાજા ખત્તિયો મુદ્ધાવસિત્તો નાગવનિકં આમન્તેતિ – 'એહિ ત્વં, સમ્મ નાગવનિક, રઞ્ઞો નાગં અભિરુહિત્વા નાગવનં પવિસિત્વા આરઞ્ઞકં નાગં અતિપસ્સિત્વા રઞ્ઞો નાગસ્સ ગીવાયં ઉપનિબન્ધાહી'તિ. 'એવં, દેવા'તિ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, નાગવનિકો રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ પટિસ્સુત્વા રઞ્ઞો નાગં અભિરુહિત્વા નાગવનં પવિસિત્વા આરઞ્ઞકં નાગં અતિપસ્સિત્વા રઞ્ઞો નાગસ્સ ગીવાયં ઉપનિબન્ધતિ. તમેનં રઞ્ઞો નાગો અબ્ભોકાસં નીહરતિ. એત્તાવતા ખો, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકો નાગો અબ્ભોકાસં ગતો હોતિ. એત્થગેધા [એતગેધા (સી॰ પી॰)] હિ, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકા નાગા યદિદં – નાગવનં. તમેનં નાગવનિકો રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ આરોચેસિ – 'અબ્ભોકાસગતો ખો [ખો તે (સ્યા॰ કં॰ ક॰)], દેવ, આરઞ્ઞકો નાગો'તિ. અથ ખો અગ્ગિવેસ્સન, તમેનં રાજા ખત્તિયો મુદ્ધાવસિત્તો હત્થિદમકં આમન્તેસિ – 'એહિ ત્વં, સમ્મ હત્થિદમક, આરઞ્ઞકં નાગં દમયાહિ આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ સીલાનં અભિનિમ્મદનાય આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ સરસઙ્કપ્પાનં અભિનિમ્મદનાય આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ દરથકિલમથપરિળાહાનં અભિનિમ્મદનાય ગામન્તે અભિરમાપનાય મનુસ્સકન્તેસુ સીલેસુ સમાદપનાયા'''તિ [સમાદાપનાયાતિ (?)].

'''એવં , દેવા'તિ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, હત્થિદમકો રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ પટિસ્સુત્વા મહન્તં થમ્ભં પથવિયં નિખણિત્વા આરઞ્ઞકસ્સ નાગસ્સ ગીવાયં ઉપનિબન્ધતિ આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ સીલાનં અભિનિમ્મદનાય આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ સરસઙ્કપ્પાનં અભિનિમ્મદનાય આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ દરથકિલમથપરિળાહાનં અભિનિમ્મદનાય ગામન્તે અભિરમાપનાય મનુસ્સકન્તેસુ સીલેસુ સમાદપનાય. તમેનં હત્થિદમકો યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા

પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપાહિ વાચાહિ સમુદાચરતિ. યતો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકો નાગો હત્થિદમકસ્સ યા સા વાચા નેલા કણ્ણસુખા પેમનીયા હદયઙ્ગમા પોરી બહુજનકન્તા બહુજનમનાપા તથારૂપાહિ વાચાહિ સમુદાચરિયમાનો સુસ્સૂસતિ, સોતં ઓદહતિ, અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતિ; તમેનં હત્થિદમકો ઉત્તરિ તિણઘાસોદકં અનુપ્પવેચ્છતિ.

‘‘યતો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકો નાગો હત્થિદમકસ્સ તિણઘાસોદકં પટિગ્ગણ્હાતિ, તત્ર હત્થિદમકસ્સ એવં હોતિ – ‘જીવિસ્સતિ ખો [નુ ખો (સી॰ ક॰)] દાનિ આરઞ્ઞકો [રઞ્ઞો (સી॰ પી॰)] નાગો’તિ. તમેનં હત્થિદમકો ઉત્તરિ કારણં કારેતિ – ‘આદિય, ભો, નિક્ખિપ, ભો’તિ. યતો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકો નાગો હત્થિદમકસ્સ આદાનનિક્ખેપે વચનકરો હોતિ ઓવાદપ્પટિકરો, તમેનં હત્થિદમકો ઉત્તરિ કારણં કારેતિ – ‘અભિક્કમ, ભો, પટિક્કમ, ભો’તિ. યતો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકો નાગો હત્થિદમકસ્સ અભિક્કમપટિક્કમવચનકરો હોતિ ઓવાદપ્પટિકરો, તમેનં હત્થિદમકો ઉત્તરિ કારણં કારેતિ – ‘ઉટ્ઠહ, ભો, નિસીદ, ભો’તિ. યતો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, આરઞ્ઞકો નાગો હત્થિદમકસ્સ ઉટ્ઠાનનિસજ્જાય વચનકરો હોતિ ઓવાદપ્પટિકરો, તમેનં હત્થિદમકો ઉત્તરિ આનેઞ્જં નામ કારણં કારેતિ, મહન્તસ્સ ફલકં સોણ્ડાય ઉપનિબન્ધતિ, તોમરહત્થો ચ પુરિસો ઉપરિગીવાય નિસિન્નો હોતિ, સમન્તતો ચ તોમરહત્થા પુરિસા પરિવારેત્વા ઠિતા હોન્તિ, હત્થિદમકો ચ દીઘતોમરયટ્ઠિં ગહેત્વા પુરતો ઠિતો હોતિ. સો આનેઞ્જં કારણં કારિયમાનો નેવ પુરિમે પાદે ચોપેતિ ન પચ્છિમે પાદે ચોપેતિ, ન પુરિમકાયં ચોપેતિ ન પચ્છિમકાયં ચોપેતિ, ન સીસં ચોપેતિ, ન કણ્ણે ચોપેતિ, ન દન્તે ચોપેતિ , ન નઙ્ગુટ્ઠં ચોપેતિ, ન સોણ્ડં ચોપેતિ. સો હોતિ આરઞ્ઞકો નાગો ખમો સત્તિપ્પહારાનં અસિપ્પહારાનં ઉસુપ્પહારાનં સરપત્તપ્પહારાનં [પરસત્થપ્પહારાનં (સી॰), પરસત્તુપ્પહારાનં (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ભેરિપણવવંસસઙ્ખડિણ્ડિમનિન્નાદસદ્દાનં [ભેરિપણવસઙ્ખતિણવનિન્નાદસદ્દાનં (પી॰)] સબ્બવઙ્કદોસનિહિતનિન્નીતકસાવો રાજારહો રાજભોગ્ગો રઞ્ઞો અઙ્ગન્તેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ.

૨૧૮. ‘‘એવમેવ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, ઇધ તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા. સો ઇમં લોકં સદેવકં સમારકં સબ્રહ્મકં સસ્સમણબ્રાહ્મણિં પજં સદેવમનુસ્સં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેતિ. સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. તં ધમ્મં સુણાતિ ગહપતિ વા ગહપતિપુત્તો વા અઞ્ઞતરસ્મિં વા કુલે પચ્ચાજાતો. સો તં ધમ્મં સુત્વા તથાગતે સદ્ધં પટિલભતિ. સો તેન સદ્ધાપટિલાભેન સમન્નાગતો ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખતિ – ‘સમ્બાધો ઘરાવાસો રજાપથો, અબ્ભોકાસો પબ્બજ્જા. નયિદં સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા એકન્તપરિપુણ્ણં એકન્તપરિસુદ્ધં સઙ્ખલિખિતં બ્રહ્મચરિયં ચરિતું. યંનૂનાહં કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજેય્ય’ન્તિ.

‘‘સો અપરેન સમયેન અપ્પં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય મહન્તં વા ભોગક્ખન્ધં પહાય અપ્પં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય મહન્તં વા ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ. એત્તાવતા ખો, અગ્ગિવેસ્સન, અરિયસાવકો અબ્ભોકાસગતો હોતિ. એત્થગેધા હિ, અગ્ગિવેસ્સન, દેવમનુસ્સા યદિદં – પઞ્ચ કામગુણા. તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, સીલવા હોહિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરાહિ આચારગોચરસમ્પન્નો, અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખસ્સુ સિક્ખાપદેસૂ’’’તિ.

“યતો ખો, અગ્ગિવેસ્સન, અરિયસાવકો સીલવા હોતિ, પાતિમોક્ખસંવરસંવુતો વિહરતિ આચારગોચરસમ્પન્નો અણુમત્તેસુ વજ્જેસુ ભયદસ્સાવી, સમાદાય સિક્ખતિ સિક્ખાપદેસુ, તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો હોહિ, ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા મા નિમિત્તગ્ગાહી…પે॰… (યથા ગણકમોગ્ગલ્લાનસુત્તન્તે, એવં વિત્થારેતબ્બાનિ.)

૨૧૯. “સો ઇમે પઞ્ચ નીવરણે પહાય ચેતસો ઉપક્કિલેસે પઞ્ઞાય દુબ્બલીકરણે કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. વેદનાસુ…પે॰… ચિત્તે…પે॰… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. સેય્યથાપિ, અગ્ગિવેસ્સન, હત્થિદમકો મહન્તં થમ્ભં પથવિયં નિખણિત્વા આરઞ્ઞકસ્સ નાગસ્સ ગીવાયં ઉપનિબન્ધતિ આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ સીલાનં અભિનિમ્મદનાય આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ સરસઙ્કપ્પાનં અભિનિમ્મદનાય આરઞ્ઞકાનઞ્ચેવ દરથકિલમથપરિળાહાનં અભિનિમ્મદનાય ગામન્તે અભિરમાપનાય મનુસ્સકન્તેસુ સીલેસુ સમાદપનાય; એવમેવ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, અરિયસાવકસ્સ ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના ચેતસો ઉપનિબન્ધના હોન્તિ ગેહસિતાનઞ્ચેવ સીલાનં અભિનિમ્મદનાય ગેહસિતાનઞ્ચેવ સરસઙ્કપ્પાનં અભિનિમ્મદનાય ગેહસિતાનઞ્ચેવ દરથકિલમથપરિળાહાનં અભિનિમ્મદનાય ઞાયસ્સ અધિગમાય નિબ્બાનસ્સ સચ્છિકિરિયાય.

૨૨૦. “તમેનં તથાગતો ઉત્તરિં વિનેતિ – ‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરાહિ , મા ચ કામૂપસંહિતં વિતક્કં વિતક્કેસિ. વેદનાસુ… ચિત્તે… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરાહિ, મા ચ કામૂપસંહિતં વિતક્કં વિતક્કેસી’’’તિ.

“સો વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં…પે॰… તતિયં ઝાનં… ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ. સો અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સેય્યથિદં – એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો…પે॰… ઇતિ સાકારં સઉદ્દેસં અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ.

૨૨૧. “સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે સત્તાનં ચુતૂપપાતઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ. સો દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે…પે॰… યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ.

“સો એવં સમાહિતે ચિત્તે પરિસુદ્ધે પરિયોદાતે અનઙ્ગણે વિગતૂપક્કિલેસે મુદુભૂતે કમ્મનિયે ઠિતે આનેઞ્જપ્પત્તે આસવાનં ખયઞાણાય ચિત્તં અભિનિન્નામેતિ. સો ‘ઇદં દુક્ખ’ન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં દુક્ખસમુદયો’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં દુક્ખનિરોધો’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ; ‘ઇમે આસવા’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં આસવસમુદયો’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં આસવનિરોધો’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ, ‘અયં આસવનિરોધગામિની પટિપદા’તિ યથાભૂતં પજાનાતિ. તસ્સ એવં જાનતો એવં પસ્સતો કામાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, ભવાસવાપિ ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, અવિજ્જાસવાપિ ચિત્તં

વિમુચ્ચતિ. વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતિ. ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનાતિ.

‘‘સો હોતિ ભિક્ખુ ખમો સીતસ્સ ઉણ્હસ્સ જિઘચ્છાય પિપાસાય ડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સાનં દુરુત્તાનં દુરાગતાનં વચનપથાનં, ઉપ્પન્નાનં સારીરિકાનં વેદનાનં દુક્ખાનં તિબ્બાનં ખરાનં કટુકાનં અસાતાનં અમનાપાનં પાણહરાનં અધિવાસકજાતિકો હોતિ સબ્બરાગદોસમોહનિહિતનિન્નીતકસાવો આહુનેય્યો પાહુનેય્યો દક્ખિણેય્યો અઞ્જલિકરણીયો અનુત્તરં પુઞ્ઞક્ખેત્તં લોકસ્સ.

૨૨૨. ‘‘મહલ્લકો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, રઞ્ઞો નાગો અદન્તો અવિનીતો કાલઙ્કરોતિ, ‘અદન્તમરણં [અદન્તં મરણં (ક॰)] મહલ્લકો રઞ્ઞો નાગો કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ; મજ્ઝિમો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, રઞ્ઞો નાગો. દહરો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, રઞ્ઞો નાગો અદન્તો અવિનીતો કાલઙ્કરોતિ , ‘અદન્તમરણં દહરો રઞ્ઞો નાગો કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ; એવમેવ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, થેરો ચેપિ ભિક્ખુ અખીણાસવો કાલઙ્કરોતિ, ‘અદન્તમરણં થેરો ભિક્ખુ કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ; મજ્ઝિમો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, ભિક્ખુ. નવો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, ભિક્ખુ અખીણાસવો કાલઙ્કરોતિ, ‘અદન્તમરણં નવો ભિક્ખુ કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ.

‘‘મહલ્લકો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, રઞ્ઞો નાગો સુદન્તો સુવિનીતો કાલઙ્કરોતિ, ‘દન્તમરણં મહલ્લકો રઞ્ઞો નાગો કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ; મજ્ઝિમો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, રઞ્ઞો નાગો... દહરો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, રઞ્ઞો નાગો સુદન્તો સુવિનીતો કાલઙ્કરોતિ, ‘દન્તમરણં દહરો રઞ્ઞો નાગો કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ; એવમેવ ખો, અગ્ગિવેસ્સન, થેરો ચેપિ ભિક્ખુ ખીણાસવો કાલઙ્કરોતિ, ‘દન્તમરણં થેરો ભિક્ખુ કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ; મજ્ઝિમો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, ભિક્ખુ. નવો ચેપિ, અગ્ગિવેસ્સન, ભિક્ખુ ખીણાસવો કાલઙ્કરોતિ, ‘દન્તમરણં નવો ભિક્ખુ કાલઙ્કતો’ત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો અચિરવતો સમણુદ્દેસો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

દન્તભૂમિસુત્તં નિટ્ઠિતં પઞ્ચમં.

૬. ભૂમિજસુત્તં

૨૨૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. અથ ખો આયસ્મા ભૂમિજો પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય યેન જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. અથ ખો જયસેનો રાજકુમારો યેનાયસ્મા ભૂમિજો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા ભૂમિજેન સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો જયસેનો રાજકુમારો આયસ્મન્તં ભૂમિજં એતદવોચ – ‘‘સન્તિ, ભો ભૂમિજ, એકે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – ‘આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા [ચરતિ, અભબ્બો (સી॰ પી॰) એવમુપરિપિ એકવચનેનેવ દિસ્સતિ] ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ [આસઞ્ચ અનાસઞ્ચ ચેપિ (અટ્ઠ॰)] કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાયા’તિ. ઇધ ભોતો ભૂમિજસ્સ સત્થા કિંવાદી [કિંવાદી કિંદિટ્ઠી (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] કિમક્ખાયી’’તિ? ‘‘ન ખો

મેતં, રાજકુમાર, ભગવતો સમ્મુખા સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં. ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં ભગવા એવં બ્યાકરેય્ય – 'આસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય ; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા યોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય ; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા યોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા યોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા યોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાયા'તિ. ન ખો મે તં, રાજકુમાર, ભગવતો સમ્મુખા સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં. ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં ભગવા એવં બ્યાકરેય્યા''તિ. ''સચે ખો ભોતો ભૂમિજસ્સ સત્થા એવંવાદી [એવંવાદી એવંદિટ્ઠી (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] એવમક્ખાયી, અદ્ધા ભોતો ભૂમિજસ્સ સત્થા સબ્બેસંયેવ પુથુસમણબ્રાહ્મણાનં મુદ્ધાનં [બુદ્ધાનં (ક॰) મુદ્ધાનન્તિમુદ્ધં, મત્થકન્તિ અત્થો] મઞ્ઞે આહચ્ચ તિટ્ઠતી''તિ . અથ ખો જયસેનો રાજકુમારો આયસ્મન્તં ભૂમિજં સકેનેવ થાલિપાકેન પરિવિસિ.

૨૨૪. અથ ખો આયસ્મા ભૂમિજો પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા ભૂમિજો ભગવન્તં એતદવોચ – ''ઇધાહં, ભન્તે, પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય યેન જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિં; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિં. અથ ખો, ભન્તે, જયસેનો રાજકુમારો યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા મયા સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો, ભન્તે, જયસેનો રાજકુમારો મં એતદવોચ – 'સન્તિ, ભો ભૂમિજ, એકે સમણબ્રાહ્મણા એવંવાદિનો એવંદિટ્ઠિનો – આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા...પે॰... આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાયા'તિ. 'ઇધ ભોતો ભૂમિજસ્સ સત્થા કિંવાદી કિમક્ખાયી'તિ? એવં વુત્તે અહં, ભન્તે, જયસેનં રાજકુમારં એતદવોચં – 'ન ખો મે તં, રાજકુમાર, ભગવતો સમ્મુખા સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં. ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં ભગવા એવં બ્યાકરેય્ય – આસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અયોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા યોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા...પે॰... આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા...પે॰... નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા યોનિસો બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાયાતિ. ન ખો મે તં, રાજકુમાર, ભગવતો સમ્મુખા સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં. ઠાનઞ્ચ ખો એતં વિજ્જતિ યં ભગવા એવં બ્યાકરેય્યા'તિ. 'સચે ભોતો ભૂમિજસ્સ સત્થા એવંવાદી એવમક્ખાયી, અદ્ધા ભોતો ભૂમિજસ્સ સત્થા સબ્બેસંયેવ પુથુસમણબ્રાહ્મણાનં મુદ્ધાનં મઞ્ઞે આહચ્ચ તિટ્ઠતી'તિ. 'કચ્ચાહં, ભન્તે, એવં પુટ્ઠો એવં બ્યાકરમાનો વુત્તવાદી ચેવ ભગવતો હોમિ, ન ચ ભગવન્તં અભૂતેન અબ્ભાચિક્ખામિ, ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મં બ્યાકરોમિ, ન ચ કોચિ સહધમ્મિકો વાદાનુવાદો ગારય્હં ઠાનં આગચ્છતી'''તિ?

‘‘તગ્ઘ ત્વં, ભૂમિજ, એવં પુટ્ઠો એવં બ્યાકરમાનો વુત્તવાદી ચેવ મે હોસિ, ન ચ મં અભૂતેન અબ્ભાચિક્ખસિ, ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મં બ્યાકરોસિ, ન ચ કોચિ સહધમ્મિકો વાદાનુવાદો ગારય્હં ઠાનં આગચ્છતિ. યે હિ કેચિ, ભૂમિજ, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા મિચ્છાદિટ્ઠિનો મિચ્છાસઙ્કપ્પા મિચ્છાવાચા મિચ્છાકમ્મન્તા મિચ્છાઆજીવા મિચ્છાવાયામા મિચ્છાસતી મિચ્છાસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

૨૨૫. ‘‘સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો તેલત્થિકો તેલગવેસી તેલપરિયેસનં ચરમાનો વાલિકં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા વાલિકં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય, અભબ્બો તેલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા વાલિકં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય, અભબ્બો તેલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા વાલિકં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય, અભબ્બો તેલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા વાલિકં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય, અભબ્બો તેલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, તેલસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા મિચ્છાદિટ્ઠિનો મિચ્છાસઙ્કપ્પા મિચ્છાવાચા મિચ્છાકમ્મન્તા મિચ્છાઆજીવા મિચ્છાવાયામા મિચ્છાસતી મિચ્છાસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

‘‘સેય્યથાપિ , ભૂમિજ, પુરિસો ખીરત્થિકો ખીરગવેસી ખીરપરિયેસનં ચરમાનો ગાવિં તરુણવચ્છં વિસાણતો આવિઞ્છેય્ય [આવિઞ્જેય્ય (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા ગાવિં તરુણવચ્છં વિસાણતો આવિઞ્છેય્ય, અભબ્બો ખીરસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા ગાવિં તરુણવચ્છં વિસાણતો આવિઞ્છેય્ય, અભબ્બો ખીરસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, ખીરસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા મિચ્છાદિટ્ઠિનો…પે॰… મિચ્છાસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

૨૨૬. ‘‘સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો નવનીતત્થિકો નવનીતગવેસી નવનીતપરિયેસનં ચરમાનો ઉદકં કલસે આસિઞ્ચિત્વા મત્થેન [મન્થેન (સી॰), મત્તેન (ક॰)] આવિઞ્છેય્ય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા ઉદકં કલસે આસિઞ્ચિત્વા મત્થેન આવિઞ્છેય્ય, અભબ્બો નવનીતસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા ઉદકં કલસે આસિઞ્ચિત્વા મત્થેન આવિઞ્છેય્ય, અભબ્બો નવનીતસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, નવનીતસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા મિચ્છાદિટ્ઠિનો…પે॰… મિચ્છાસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા

ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

‘‘સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો અગ્ગિત્થિકો [અગ્ગાત્થિકો (સી॰)] અગ્ગિગવેસી અગ્ગિપરિયેસનં ચરમાનો અલ્લં કટ્ઠં સસ્નેહં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેય્ય [અભિમત્થેય્ય (સ્યા॰ કં॰ પી॰ક॰)]. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા અલ્લં કટ્ઠં સસ્નેહં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેય્ય, અભબ્બો અગ્ગિસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા અલ્લં કટ્ઠં સસ્નેહં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેય્ય, અભબ્બો અગ્ગિસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, અગ્ગિસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા મિચ્છાદિટ્ઠિનો…પે॰… મિચ્છાસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰…આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, અભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? અયોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય. યે હિ કેચિ, ભૂમિજ, સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમ્માદિટ્ઠિનો સમ્માસઙ્કપ્પા સમ્માવાચા સમ્માકમ્મન્તા સમ્માઆજીવા સમ્માવાયામા સમ્માસતી સમ્માસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

૨૨૭. ‘‘સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો તેલત્થિકો તેલગવેસી તેલપરિયેસનં ચરમાનો તિલપિટ્ઠં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા તિલપિટ્ઠં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય, ભબ્બો તેલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા તિલપિટ્ઠં દોણિયા આકિરિત્વા ઉદકેન પરિપ્ફોસકં પરિપ્ફોસકં પીળેય્ય, ભબ્બો તેલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, તેલસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમ્માદિટ્ઠિનો…પે॰… સમ્માસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

‘‘સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો ખીરત્થિકો ખીરગવેસી ખીરપરિયેસનં ચરમાનો ગાવિં તરુણવચ્છં થનતો આવિઞ્છેય્ય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા ગાવિં તરુણવચ્છં થનતો આવિઞ્છેય્ય, ભબ્બો ખીરસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા ગાવિં તરુણવચ્છં થનતો આવિઞ્છેય્ય, ભબ્બો ખીરસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ખીરસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમ્માદિટ્ઠિનો…પે॰… સમ્માસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા…પે॰… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

૨૨૮. ‘‘સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો નવનીતત્થિકો નવનીતગવેસી નવનીતપરિયેસનં ચરમાનો દધિં કલસે આસિઞ્ચિત્વા મત્થેન આવિઞ્છેય્ય. આસઞ્ચેપિ કરિત્વા દધિં કલસે આસિઞ્ચિત્વા મત્થેન આવિઞ્છેય્ય, ભબ્બો નવનીતસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા દધિં

કલસે આસિઞ્ચિત્વા મત્થેન આવિઞ્છેય્ય, ભબ્બો નવનીતસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, નવનીતસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમ્માદિટ્ઠિનો…પે॰… સમ્માસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા… આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા … નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

“સેય્યથાપિ, ભૂમિજ, પુરિસો અગ્ગિત્થિકો અગ્ગિગવેસી અગ્ગિપરિયેસનં ચરમાનો સુક્ખં કટ્ઠં કોળાપં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેય્ય; ( ) [(ભબ્બો અગ્ગિસ્સ અધિગમાય) (સબ્બત્થ)] આસઞ્ચેપિ કરિત્વા… અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા.. આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા… નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા સુક્ખ કટ્ઠં કોળાપં ઉત્તરારણિં આદાય અભિમન્થેય્ય, ભબ્બો અગ્ગિસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, અગ્ગિસ્સ અધિગમાય. એવમેવ ખો, ભૂમિજ, યે હિ કેચિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા સમ્માદિટ્ઠિનો…પે॰… સમ્માસમાધિનો તે આસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; આસઞ્ચ અનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય; નેવાસં નાનાસઞ્ચેપિ કરિત્વા બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ, ભબ્બા ફલસ્સ અધિગમાય. તં કિસ્સ હેતુ? યોનિ હેસા, ભૂમિજ, ફલસ્સ અધિગમાય.

“સચે ખો તં, ભૂમિજ, જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ ઇમા ચતસ્સો ઉપમા પટિભાયેય્યું અનચ્છરિયં તે જયસેનો રાજકુમારો પસીદેય્ય, પસન્નો ચ તે પસન્નાકારં કરેય્યા”તિ. “કુતો પન મં, ભન્તે, જયસેનસ્સ રાજકુમારસ્સ ઇમા ચતસ્સો ઉપમા પટિભાયિસ્સન્તિ અનચ્છરિયા પુબ્બે અસ્સુતપુબ્બા, સેય્યથાપિ ભગવન્ત”ન્તિ?

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા ભૂમિજો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

ભૂમિજસુત્તં નિટ્ઠિતં છટ્ઠં.

૭. અનુરુદ્ધસુત્તં

૨૨૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો પઞ્ચકઙ્ગો થપતિ અઞ્ઞતરં પુરિસં આમન્તેસિ – “એહિ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, યેનાયસ્મા અનુરુદ્ધો તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન આયસ્મતો અનુરુદ્ધસ્સ પાદે સિરસા વન્દાહિ [વન્દાહિ, એવઞ્ચ વદેહિ (સી॰ પી॰)] – ‘પઞ્ચકઙ્ગો, ભન્તે, થપતિ આયસ્મતો અનુરુદ્ધસ્સ પાદે સિરસા વન્દતી’તિ; એવઞ્ચ વદેહિ [એવઞ્ચ વદેતિ (સી॰ પી॰)] – ‘અધિવાસેતુ કિર, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો પઞ્ચકઙ્ગસ્સ થપતિસ્સ સ્વાતનાય અત્તચતુત્થો ભત્તં; યેન ચ કિર, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો પગેવતરં આગચ્છેય્ય; પઞ્ચકઙ્ગો, ભન્તે, થપતિ [પઞ્ચકઙ્ગો થપતિ (સી॰ પી॰)] બહુકિચ્ચો બહુકરણીયો રાજકરણીયેના’”તિ. “એવં, ભન્તે”તિ ખો સો પુરિસો પઞ્ચકઙ્ગસ્સ થપતિસ્સ પટિસ્સુત્વા યેનાયસ્મા અનુરુદ્ધો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો સો પુરિસો આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચ – “પઞ્ચકઙ્ગો, ભન્તે, થપતિ આયસ્મતો અનુરુદ્ધસ્સ પાદે સિરસા વન્દતિ, એવઞ્ચ વદેતિ – ‘અધિવાસેતુ કિર, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો પઞ્ચકઙ્ગસ્સ થપતિસ્સ સ્વાતનાય અત્તચતુત્થો ભત્તં; યેન ચ કિર, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો પગેવતરં આગચ્છેય્ય; પઞ્ચકઙ્ગો, ભન્તે, થપતિ બહુકિચ્ચો બહુકરણીયો રાજકરણીયેના’”તિ. અધિવાસેસિ ખો આયસ્મા અનુરુદ્ધો તુણ્હીભાવેન.

૨૩૦. અથ ખો આયસ્મા અનુરુદ્ધો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય યેન પઞ્ચકઙ્ગસ્સ થપતિસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. અથ ખો પઞ્ચકઙ્ગો થપતિ આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન સહત્થા સન્તપ્પેસિ સમ્પવારેસિ. અથ ખો પઞ્ચકઙ્ગો થપતિ આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં ભુત્તાવિં ઓનીતપત્તપાણિં અઞ્ઞતરં નીચં આસનં ગહેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો પઞ્ચકઙ્ગો થપતિ આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચ –

''ઇધ મં, ભન્તે, થેરા ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – 'અપ્પમાણં, ગહપતિ, ચેતોવિમુત્તિં ભાવેહી'તિ [અપ્પમાણા ગહપતિ ચેતોવિમુત્તિ ભાવેતબ્બાતિ (ક॰)]. એકચ્ચે થેરા એવમાહંસુ – 'મહગ્ગતં, ગહપતિ, ચેતોવિમુત્તિં ભાવેહી'તિ. યા ચાયં, ભન્તે, અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિ યા ચ મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ – ઇમે ધમ્મા નાનત્થા ચેવ નાનાબ્યઞ્જના ચ, ઉદાહુ એકત્થા બ્યઞ્જનમેવ નાન''ન્તિ? ''તેન હિ, ગહપતિ, તં યેવેત્થ પટિભાતુ. અપણ્ણકન્તે ઇતો ભવિસ્સતી''તિ. ''મય્હં ખો, ભન્તે, એવં હોતિ – 'યા ચાયં અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિ યા ચ મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ ઇમે ધમ્મા એકત્થા બ્યઞ્જનમેવ નાન'''ન્તિ. ''યા ચાયં, ગહપતિ, અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિ યા ચ મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ ઇમે ધમ્મા નાનત્થા ચેવ નાનાબ્યઞ્જના ચ . તદમિનાપેતં, ગહપતિ, પરિયાયેન વેદિતબ્બં યથા ઇમે ધમ્મા નાનત્થા ચેવ નાનાબ્યઞ્જના ચ''.

''કતમા ચ, ગહપતિ, અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિ? ઇધ, ગહપતિ, ભિક્ખુ મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ, તથા દુતિયં તથા તતિયં તથા ચતુત્થં; ઇતિ ઉદ્ધમધો તિરિયં સબ્બધિ સબ્બત્તતાય સબ્બાવન્તં લોકં મેત્તાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાબજ્ઝેન ફરિત્વા વિહરતિ. કરુણાસહગતેન ચેતસા... મુદિતાસહગતેન ચેતસા... ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ, તથા દુતિયં તથા તતિયં તથા ચતુત્થં; ઇતિ ઉદ્ધમધો તિરિયં સબ્બધિ સબ્બત્તતાય સબ્બાવન્તં લોકં ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા વિપુલેન મહગ્ગતેન અપ્પમાણેન અવેરેન અબ્યાબજ્ઝેન ફરિત્વા વિહરતિ. અયં વુચ્ચતિ, ગહપતિ, અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિ.

૨૩૧. ''કતમા ચ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ? ઇધ, ગહપતિ, ભિક્ખુ યાવતા એકં રુક્ખમૂલં મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયં વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇધ પન, ગહપતિ, ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા રુક્ખમૂલાનિ મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયમ્પિ [અયં (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇધ પન, ગહપતિ, ભિક્ખુ યાવતા એકં ગામક્ખેત્તં મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયમ્પિ વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇધ પન, ગહપતિ , ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા ગામક્ખેત્તાનિ મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયમ્પિ વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇધ પન, ગહપતિ, ભિક્ખુ યાવતા એકં મહારજ્જં મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયમ્પિ વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇધ પન, ગહપતિ, ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા મહારજ્જાનિ મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયમ્પિ વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇધ પન, ગહપતિ, ભિક્ખુ યાવતા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં મહગ્ગતન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. અયમ્પિ વુચ્ચતિ, ગહપતિ, મહગ્ગતા ચેતોવિમુત્તિ. ઇમિના ખો એતં, ગહપતિ, પરિયાયેન વેદિતબ્બં યથા ઇમે ધમ્મા નાનત્થા ચેવ નાનાબ્યઞ્જના ચ.

૨૩૨. ‘‘ચતસ્સો ખો ઇમા ગહપતિ, ભવૂપપત્તિયો. કતમા ચતસ્સો? ઇધ, ગહપતિ, એકચ્ચો ‘પરિત્તાભા’તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પરિત્તાભાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ. ઇધ પન, ગહપતિ, એકચ્ચો ‘અપ્પમાણાભા’તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપ્પમાણાભાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ. ઇધ પન, ગહપતિ, એકચ્ચો ‘સંકિલિટ્ઠાભા’તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સંકિલિટ્ઠાભાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ. ઇધ પન, ગહપતિ, એકચ્ચો ‘પરિસુદ્ધાભા’તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પરિસુદ્ધાભાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ. ઇમા ખો, ગહપતિ, ચતસ્સો ભવૂપપત્તિયો.

‘‘હોતિ ખો સો, ગહપતિ, સમયો, યા તા દેવતા એકજ્ઝં સન્નિપતન્તિ, તાસં એકજ્ઝં સન્નિપતિતાનં વણ્ણનાનત્તઞ્હિ ખો પઞ્ઞાયતિ નો ચ આભાનાનત્તં . સેય્યથાપિ, ગહપતિ, પુરિસો સમ્બહુલાનિ તેલપ્પદીપાનિ એકં ઘરં પવેસેય્ય. તેસં એકં ઘરં પવેસિતાનં અચ્ચિનાનત્તઞ્હિ ખો પઞ્ઞાયેથ, નો ચ આભાનાનત્તં; એવમેવ ખો, ગહપતિ, હોતિ ખો સો સમયો, યા તા દેવતા એકજ્ઝં સન્નિપતન્તિ તાસં એકજ્ઝં સન્નિપતિતાનં વણ્ણનાનત્તઞ્હિ ખો પઞ્ઞાયતિ, નો ચ આભાનાનત્તં.

‘‘હોતિ ખો સો, ગહપતિ, સમયો, યા તા દેવતા તતો વિપક્કમન્તિ, તાસં તતો વિપક્કમન્તીનં વણ્ણનાનત્તઞ્ચેવ પઞ્ઞાયતિ આભાનાનત્તઞ્ચ. સેય્યથાપિ, ગહપતિ, પુરિસો તાનિ સમ્બહુલાનિ તેલપ્પદીપાનિ તમ્હા ઘરા નીહરેય્ય. તેસં તતો નીહતાનં [નીહરન્તાનં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અચ્ચિનાનત્તઞ્ચેવ પઞ્ઞાયેથ આભાનાનત્તઞ્ચ; એવમેવ ખો, ગહપતિ, હોતિ ખો સો સમયો, યા તા દેવતા તતો વિપક્કમન્તિ, તાસં તતો વિપક્કમન્તીનં વણ્ણનાનત્તઞ્ચેવ પઞ્ઞાયતિ આભાનાનત્તઞ્ચ.

‘‘ન ખો, ગહપતિ, તાસં દેવતાનં એવં હોતિ – ‘ઇદં અમ્હાકં નિચ્ચન્તિ વા ધુવન્તિ વા સસ્સત’ન્તિ વા, અપિ ચ યત્થ યત્થેવ તા [યા (ક॰)] દેવતા અભિનિવિસન્તિ તત્થ તત્થેવ તા દેવતા અભિરમન્તિ. સેય્યથાપિ, ગહપતિ, મક્ખિકાનં કાજેન વા પિટકેન વા હરીયમાનાનં ન એવં હોતિ – ‘ઇદં અમ્હાકં નિચ્ચન્તિ વા ધુવન્તિ વા સસ્સત’ન્તિ વા, અપિ ચ યત્થ યત્થેવ તા [યા (ક॰)] મક્ખિકા અભિનિવિસન્તિ તત્થ તત્થેવ તા મક્ખિકા અભિરમન્તિ; એવમેવ ખો, ગહપતિ, તાસં દેવતાનં ન એવં હોતિ – ‘ઇદં અમ્હાકં નિચ્ચન્તિ વા ધુવન્તિ વા સસ્સત’ન્તિ વા, અપિ ચ યત્થ યત્થેવ તા દેવતા અભિનિવિસન્તિ તત્થ તત્થેવ તા દેવતા અભિરમન્તી’’તિ.

૨૩૩. એવં વુત્તે, આયસ્મા સભિયો કચ્ચાનો [કચ્ચાયનો (સી॰)] આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચ – ‘‘સાધુ, ભન્તે અનુરુદ્ધ! અત્થિ ચ મે એત્થ ઉત્તરિં પટિપુચ્છિતબ્બં. યા તા, ભન્તે, દેવતા આભા સબ્બા તા પરિત્તાભા ઉદાહુ સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા અપ્પમાણાભા’’તિ? ‘‘તદઙ્ગેન ખો, આવુસો કચ્ચાન, સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિત્તાભા, સન્તિ પનેત્થ એકચ્ચા દેવતા અપ્પમાણાભા’’તિ. ‘‘કો નુ ખો, ભન્તે અનુરુદ્ધ, હેતુ કો પચ્ચયો યેન તાસં દેવતાનં એકં દેવનિકાયં ઉપપન્નાનં સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિત્તાભા, સન્તિ પનેત્થ એકચ્ચા દેવતા અપ્પમાણાભા’’તિ?

‘‘તેન હાવુસો કચ્ચાન, તંયેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ. યથા તે ખમેય્ય તથા નં બ્યાકરેય્યાસિ. તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો કચ્ચાન , ય્વાયં ભિક્ખુ યાવતા એકં રુક્ખમૂલં ‘મહગ્ગત’ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, યોચાયં [યોપાયં (ક॰)] ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા રુક્ખમૂલાનિ ‘મહગ્ગત’ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ –

ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં કતમા ચિત્તભાવના મહગ્ગતતરા''તિ? ''ય્વાયં, ભન્તે, ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા રુક્ખમૂલાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – અયં ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં મહગ્ગતતરા''તિ.

''તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો કચ્ચાન, ય્વાયં ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા રુક્ખમૂલાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, યોચાયં ભિક્ખુ યાવતા એકં ગામક્ખેત્તં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં કતમા ચિત્તભાવના મહગ્ગતતરા''તિ? ''ય્વાયં, ભન્તે, ભિક્ખુ યાવતા એકં ગામક્ખેત્તં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – અયં ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં મહગ્ગતતરા''તિ.

''તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો કચ્ચાન, ય્વાયં ભિક્ખુ યાવતા એકં ગામક્ખેત્તં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, યોચાયં ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા ગામક્ખેત્તાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં કતમા ચિત્તભાવના મહગ્ગતતરા''તિ? ''ય્વાયં, ભન્તે, ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા ગામક્ખેત્તાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – અયં ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં મહગ્ગતતરા''તિ.

''તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો કચ્ચાન, ય્વાયં ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા ગામક્ખેત્તાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, યોચાયં ભિક્ખુ યાવતા એકં મહારજ્જં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં કતમા ચિત્તભાવના મહગ્ગતતરા''તિ? ''ય્વાયં, ભન્તે, ભિક્ખુ યાવતા એકં મહારજ્જં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – અયં ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં મહગ્ગતતરા''તિ.

''તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો કચ્ચાન, ય્વાયં ભિક્ખુ યાવતા એકં મહારજ્જં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, યોચાયં ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા મહારજ્જાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં કતમા ચિત્તભાવના મહગ્ગતતરા''તિ? ''ય્વાયં, ભન્તે, ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા મહારજ્જાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – અયં ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં મહગ્ગતતરા''તિ.

''તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો કચ્ચાન, ય્વાયં ભિક્ખુ યાવતા દ્વે વા તીણિ વા મહારજ્જાનિ 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, યોચાયં ભિક્ખુ યાવતા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં કતમા ચિત્તભાવના મહગ્ગતતરા''તિ? ''ય્વાયં, ભન્તે, ભિક્ખુ યાવતા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં 'મહગ્ગત'ન્તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ – અયં ઇમાસં ઉભિન્નં ચિત્તભાવનાનં મહગ્ગતતરા''તિ? ''અયં ખો, આવુસો કચ્ચાન, હેતુ અયં પચ્ચયો, યેન તાસં દેવતાનં એકં દેવનિકાયં ઉપપન્નાનં સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિત્તાભા, સન્તિ પનેત્થ એકચ્ચા દેવતા અપ્પમાણાભા''તિ.

૨૩૪. ''સાધુ, ભન્તે અનુરુદ્ધ! અત્થિ ચ મે એત્થ ઉત્તરિં પટિપુચ્છિતબ્બં. યાવતા [યા તા (ક॰)], ભન્તે, દેવતા આભા સબ્બા તા સંકિલિટ્ઠાભા ઉદાહુ સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિસુદ્ધાભા''તિ? ''તદઙ્ગેન ખો, આવુસો કચ્ચાન, સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા સંકિલિટ્ઠાભા, સન્તિ પનેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિસુદ્ધાભા''તિ. ''કો નુ ખો, ભન્તે,

અનુરુદ્ધ, હેતુ કો પચ્ચયો, યેન તાસં દેવતાનં એકં દેવનિકાયં ઉપપન્નાનં સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા સંકિલિટ્ઠાભા, સન્તિ પનેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિસુદ્ધાભા''તિ?

''તેન , હાવુસો કચ્ચાન, ઉપમં તે કરિસ્સામિ. ઉપમાયપિધેકચ્ચે [ઉપમાયમિધેકચ્ચે (ક॰)] વિઞ્ઞૂ પુરિસા ભાસિતસ્સ અત્થં આજાનન્તિ. સેય્યથાપિ, આવુસો કચ્ચાન, તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અપરિસુદ્ધં વટ્ટિપિ અપરિસુદ્ધા. સો તેલસ્સપિ અપરિસુદ્ધત્તા વટ્ટિયાપિ અપરિસુદ્ધત્તા અન્ધન્ધં વિય ઝાયતિ; એવમેવ ખો, આવુસો કચ્ચાન, ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુ 'સંકિલિટ્ઠાભા'તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ, તસ્સ કાયદુટ્ઠુલ્લમ્પિ ન સુપ્પટિપ્પસ્સદ્ધં હોતિ, થિનમિદ્ધમ્પિ ન સુસમૂહતં હોતિ , ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચમ્પિ ન સુપ્પટિવિનીતં હોતિ. સો કાયદુટ્ઠુલ્લસ્સપિ ન સુપ્પટિપ્પસ્સદ્ધત્તા થિનમિદ્ધસ્સપિ ન સુસમૂહતત્તા ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સપિ ન સુપ્પટિવિનીતત્તા અન્ધન્ધં વિય ઝાયતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સંકિલિટ્ઠાભાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, આવુસો કચ્ચાન, તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ પરિસુદ્ધં વટ્ટિપિ પરિસુદ્ધા. સો તેલસ્સપિ પરિસુદ્ધત્તા વટ્ટિયાપિ પરિસુદ્ધત્તા ન અન્ધન્ધં વિય ઝાયતિ; એવમેવ ખો, આવુસો કચ્ચાન, ઇધેકચ્ચો ભિક્ખુ 'પરિસુદ્ધાભા'તિ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા વિહરતિ. તસ્સ કાયદુટ્ઠુલ્લમ્પિ સુપ્પટિપ્પસ્સદ્ધં હોતિ, થિનમિદ્ધમ્પિ સુસમૂહતં હોતિ, ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચમ્પિ સુપ્પટિવિનીતં હોતિ. સો કાયદુટ્ઠુલ્લસ્સપિ સુપ્પટિપ્પસ્સદ્ધત્તા થિનમિદ્ધસ્સપિ સુસમૂહતત્તા ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચસ્સપિ સુપ્પટિવિનીતત્તા ન અન્ધન્ધં વિય ઝાયતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પરિસુદ્ધાભાનં દેવાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ. અયં ખો, આવુસો કચ્ચાન, હેતુ અયં પચ્ચયો યેન તાસં દેવતાનં એકં દેવનિકાયં ઉપપન્નાનં સન્તેત્થ એકચ્ચા દેવતા સંકિલિટ્ઠાભા, સન્તિ પનેત્થ એકચ્ચા દેવતા પરિસુદ્ધાભા''તિ.

૨૩૫. એવં વુત્તે, આયસ્મા સભિયો કચ્ચાનો આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં એતદવોચ – ''સાધુ, ભન્તે અનુરુદ્ધ! ન, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો એવમાહ – 'એવં મે સુત'ન્તિ વા 'એવં અરહતિ ભવિતુ'ન્તિ વા; અથ ચ પન, ભન્તે, આયસ્મા અનુરુદ્ધો 'એવમ્પિ તા દેવતા , ઇતિપિ તા દેવતા'ત્વેવ ભાસતિ. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, એવં હોતિ – 'અદ્ધા આયસ્મતા અનુરુદ્ધેન તાહિ દેવતાહિ સદ્ધિં સન્નિવુત્થપુબ્બઞ્ચેવ સલ્લપિતપુબ્બઞ્ચ સાકચ્છા ચ સમાપજ્જિતપુબ્બા'''તિ. ''અદ્ધા ખો અયં, આવુસો કચ્ચાન, આસજ્જ ઉપનીય વાચા ભાસિતા, અપિ ચ તે અહં બ્યાકરિસ્સામિ – 'દીઘરત્તં ખો મે, આવુસો કચ્ચાન, તાહિ દેવતાહિ સદ્ધિં સન્નિવુત્થપુબ્બઞ્ચેવ સલ્લપિતપુબ્બઞ્ચ સાકચ્છા ચ સમાપજ્જિતપુબ્બા'''તિ.

એવં વુત્તે, આયસ્મા સભિયો કચ્ચાનો પઞ્ચકઙ્ગં થપતિં એતદવોચ – ''લાભા તે, ગહપતિ, સુલદ્ધં તે, ગહપતિ, યં ત્વઞ્ચેવ તં કઙ્ખાધમ્મં પહાસિ [પજહસિ (ક॰)], મયઞ્ચિમં [યમ્પિમં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ધમ્મપરિયાયં અલત્થમ્હા સવનાયા''તિ.

અનુરુદ્ધસુત્તં નિટ્ઠિતં સત્તમં.

૮. ઉપક્કિલેસસુત્તં

૨૩૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા કોસમ્બિયં વિહરતિ ઘોસિતારામે. તેન ખો પન સમયેન કોસમ્બિયં ભિક્ખૂ ભણ્ડનજાતા કલહજાતા વિવાદાપન્ના અઞ્ઞમઞ્ઞં મુખસત્તીહિ વિતુદન્તા વિહરન્તિ. અથ ખો અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો સો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''ઇધ, ભન્તે, કોસમ્બિયં ભિક્ખૂ ભણ્ડનજાતા કલહજાતા વિવાદાપન્ના અઞ્ઞમઞ્ઞં

મુખસત્તીહિ વિતુદન્તા વિહરન્તિ. સાધુ, ભન્તે, ભગવા યેન તે ભિક્ખૂ તેનુપસઙ્કમતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા''તિ. અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેન. અથ ખો ભગવા યેન તે ભિક્ખૂ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા તે ભિક્ખૂ એતદવોચ – ''અલં, ભિક્ખવે, મા ભણ્ડનં, મા કલહં, મા વિગ્ગહં, મા વિવાદ''ન્તિ.

એવં વુત્તે, અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''આગમેતુ, ભન્તે! ભગવા ધમ્મસ્સામી; અપ્પોસ્સુક્કો, ભન્તે, ભગવા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરતુ; મયમેતેન ભણ્ડનેન કલહેન વિગ્ગહેન વિવાદેન પઞ્ઞાયિસ્સામા''તિ. દુતિયમ્પિ ખો ભગવા તે ભિક્ખૂ એતદવોચ – ''અલં, ભિક્ખવે, મા ભણ્ડનં, મા કલહં, મા વિગ્ગહં, મા વિવાદ''ન્તિ. દુતિયમ્પિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''આગમેતુ, ભન્તે! ભગવા ધમ્મસ્સામી; અપ્પોસ્સુક્કો, ભન્તે, ભગવા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરતુ; મયમેતેન ભણ્ડનેન કલહેન વિગ્ગહેન વિવાદેન પઞ્ઞાયિસ્સામા''તિ. તતિયમ્પિ ખો ભગવા તે ભિક્ખૂ એતદવોચ – ''અલં, ભિક્ખવે, મા ભણ્ડનં, મા કલહં, મા વિગ્ગહં, મા વિવાદ''ન્તિ. તતિયમ્પિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''આગમેતુ, ભન્તે, ભગવા ધમ્મસ્સામી; અપ્પોસ્સુક્કો, ભન્તે, ભગવા દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુત્તો વિહરતુ; મયમેતેન ભણ્ડનેન કલહેન વિગ્ગહેન વિવાદેન પઞ્ઞાયિસ્સામા''તિ.

અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય કોસમ્બિં પિણ્ડાય પાવિસિ. કોસમ્બિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો સેનાસનં સંસામેત્વા પત્તચીવરમાદાય ઠિતકોવ ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૩૭.''પુથુસદ્દો સમજનો, ન બાલો કોચિ મઞ્ઞથ;
સઙ્ઘસ્મિં ભિજ્જમાનસ્મિં, નાઞ્ઞં ભિય્યો અમઞ્ઞરું.

''પરિમુટ્ઠા પણ્ડિતાભાસા, વાચાગોચરભાણિનો;
યાવિચ્છન્તિ મુખાયામં, યેન નીતા ન તં વિદૂ.

''અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
યે ચ તં ઉપનય્હન્તિ, વેરં તેસં ન સમ્મતિ.

''અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
યે ચ તં નુપનય્હન્તિ, વેરં તેસૂપસમ્મતિ.

''ન હિ વેરેન વેરાનિ, સમ્મન્તીધ કુદાચનં;
અવેરેન ચ સમ્મન્તિ, એસ ધમ્મો સનન્તનો.

''પરે ચ ન વિજાનન્તિ, મયમેત્થ યમામસે;
યે ચ તત્થ વિજાનન્તિ, તતો સમ્મન્તિ મેધગા.

''અટ્ઠિચ્છિન્ના પાણહરા, ગવસ્સધનહારિનો;
રટ્ઠં વિલુમ્પમાનાનં, તેસમ્પિ હોતિ સઙ્ગતિ;
કસ્મા તુમ્હાકં નો સિયા.

“સચે લભેથ નિપકં સહાયં,
સદ્ધિં ચરં સાધુવિહારિ ધીરં;
અભિભુય્ય સબ્બાનિ પરિસ્સયાનિ,
ચરેય્ય તેનત્તમનો સતીમા.

“નો ચે લભેથ નિપકં સહાયં,
સદ્ધિં ચરં સાધુવિહારિ ધીરં;
રાજાવ રટ્ઠં વિજિતં પહાય,
એકો ચરે માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો.

“એકસ્સ ચરિતં સેય્યો, નત્થિ બાલે સહાયતા;
એકો ચરે ન ચ પાપાનિ કયિરા,
અપ્પોસ્સુક્કો માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો”તિ.

૨૩૮. અથ ખો ભગવા ઠિતકોવ ઇમા ગાથા ભાસિત્વા યેન બાલકલોણકારગામો [બાલકલોણકગામો (ક॰), તથા વિનયેપિ] તેનુપસઙ્કમિ. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ભગુ બાલકલોણકારગામે વિહરતિ. અદ્દસા ખો આયસ્મા ભગુ ભગવન્તં દૂરતોવ આગચ્છન્તં. દિસ્વાન આસનં પઞ્ઞપેસિ ઉદકઞ્ચ પાદાનં ધોવનં [ઉદકઞ્ચ પાદાનં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તે આસને. નિસજ્જ પાદે પક્ખાલેસિ. આયસ્માપિ ખો ભગુ ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો આયસ્મન્તં ભગું ભગવા એતદવોચ – “કચ્ચિ, ભિક્ખુ, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીયં, કચ્ચિ પિણ્ડકેન ન કિલમસી”તિ? “ખમનીયં ભગવા, યાપનીયં ભગવા, ન ચાહં, ભન્તે, પિણ્ડકેન કિલમામી”તિ. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં ભગું ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેત્વા સમાદપેત્વા સમુત્તેજેત્વા સમ્પહંસેત્વા ઉટ્ઠાયાસના યેન પાચીનવંસદાયો તેનુપસઙ્કમિ.

તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ચ અનુરુદ્ધો આયસ્મા ચ નન્દિયો [ભદ્દિયો (મ॰ નિ॰ ૨.૧૬૬ નળકપાને)] આયસ્મા ચ કિમિલો [કિમ્બિલો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પાચીનવંસદાયે વિહરન્તિ. અદ્દસા ખો દાયપાલો ભગવન્તં દૂરતોવ આગચ્છન્તં. દિસ્વાન ભગવન્તં એતદવોચ – “મા, મહાસમણ, એતં દાયં પાવિસિ. સન્તેત્થ તયો કુલપુત્તા અત્તકામરૂપા વિહરન્તિ. મા તેસં અફાસુમકાસી”તિ. અસ્સોસિ ખો આયસ્મા અનુરુદ્ધો દાયપાલસ્સ ભગવતા સદ્ધિં મન્તયમાનસ્સ. સુત્વાન દાયપાલં એતદવોચ – “મા, આવુસો દાયપાલ, ભગવન્તં વારેસિ. સત્થા નો ભગવા અનુપ્પત્તો”તિ.

૨૩૯. અથ ખો આયસ્મા અનુરુદ્ધો યેનાયસ્મા ચ નન્દિયો યેનાયસ્મા ચ કિમિલો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તઞ્ચ નન્દિયં આયસ્મન્તઞ્ચ કિમિલં એતદવોચ – “અભિક્કમથાયસ્મન્તો, અભિક્કમથાયસ્મન્તો, સત્થા નો ભગવા અનુપ્પત્તો”તિ. અથ ખો આયસ્મા ચ અનુરુદ્ધો આયસ્મા ચ નન્દિયો આયસ્મા ચ કિમિલો ભગવન્તં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા એકો ભગવતો પત્તચીવરં પટિગ્ગહેસિ, એકો આસનં પઞ્ઞપેસિ, એકો પાદોદકં ઉપટ્ઠપેસિ. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તે આસને. નિસજ્જ પાદે પક્ખાલેસિ. તેપિ ખો આયસ્મન્તો ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં ભગવા એતદવોચ – “કચ્ચિ વો, અનુરુદ્ધા, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીયં, કચ્ચિ પિણ્ડકેન ન કિલમથા”તિ? “ખમનીયં ભગવા, યાપનીયં ભગવા, ન ચ મયં, ભન્તે, પિણ્ડકેન

કિલમામા’’તિ. ‘‘કચ્ચિ પન વો, અનુરુદ્ધા, સમગ્ગા સમ્મોદમાના અવિવદમાના ખીરોદકીભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞં પિયચક્ખૂહિ સમ્પસ્સન્તા વિહરથા’’તિ? ‘‘તગ્ઘ મયં, ભન્તે, સમગ્ગા સમ્મોદમાના અવિવદમાના ખીરોદકીભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞં પિયચક્ખૂહિ સમ્પસ્સન્તા વિહરામા’’તિ. ‘‘યથા કથં પન તુમ્હે, અનુરુદ્ધા, સમગ્ગા સમ્મોદમાના અવિવદમાના ખીરોદકીભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞં પિયચક્ખૂહિ સમ્પસ્સન્તા વિહરથા’’તિ? ‘‘ઇધ મય્હં, ભન્તે, એવં હોતિ – ‘લાભા વત મે, સુલદ્ધં વત મે યોહં એવરૂપેહિ સબ્રહ્મચારીહિ સદ્ધિં વિહરામી’તિ. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, ઇમેસુ આયસ્મન્તેસુ મેત્તં કાયકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં આવિ ચેવ રહો ચ, મેત્તં વચીકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં આવિ ચેવ રહો ચ, મેત્તં મનોકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં આવિ ચેવ રહો ચ. તસ્સ, મય્હં, ભન્તે, એવં હોતિ – ‘યંનૂનાહં સકં ચિત્તં નિક્ખિપિત્વા ઇમેસંયેવ આયસ્મન્તાનં ચિત્તસ્સ વસેન વત્તેય્ય’ન્તિ. સો ખો અહં, ભન્તે, સકં ચિત્તં નિક્ખિપિત્વા ઇમેસંયેવ આયસ્મન્તાનં ચિત્તસ્સ વસેન વત્તામિ. નાના હિ ખો નો, ભન્તે, કાયા, એકઞ્ચ પન મઞ્ઞે ચિત્ત’’ન્તિ.

આયસ્માપિ ખો નન્દિયો…પે॰… આયસ્માપિ ખો કિમિલો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘મય્હમ્પિ ખો, ભન્તે, એવં હોતિ – ‘લાભા વત મે, સુલદ્ધં વત મે યોહં એવરૂપેહિ સબ્રહ્મચારીહિ સદ્ધિં વિહરામી’તિ. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, ઇમેસુ આયસ્મન્તેસુ મેત્તં કાયકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં આવિ ચેવ રહો ચ, મેત્તં વચીકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં આવિ ચેવ રહો ચ, મેત્તં મનોકમ્મં પચ્ચુપટ્ઠિતં આવિ ચેવ રહો ચ. તસ્સ મય્હં, ભન્તે, એવં હોતિ – ‘યંનૂનાહં સકં ચિત્તં નિક્ખિપિત્વા ઇમેસંયેવ આયસ્મન્તાનં ચિત્તસ્સ વસેન વત્તેય્ય’ન્તિ. સો ખો અહં, ભન્તે, સકં ચિત્તં નિક્ખિપિત્વા ઇમેસંયેવ આયસ્મન્તાનં ચિત્તસ્સ વસેન વત્તામિ. નાના હિ ખો નો, ભન્તે, કાયા, એકઞ્ચ પન મઞ્ઞે ચિત્તન્તિ. એવં ખો મયં, ભન્તે, સમગ્ગા સમ્મોદમાના અવિવદમાના ખીરોદકીભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞં પિયચક્ખૂહિ સમ્પસ્સન્તા વિહરામા’’તિ.

૨૪૦. ‘‘સાધુ, સાધુ, અનુરુદ્ધા! કચ્ચિ પન વો, અનુરુદ્ધા, અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરથા’’તિ? ‘‘તગ્ઘ મયં, ભન્તે, અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરામા’’તિ. ‘‘યથા કથં પન તુમ્હે, અનુરુદ્ધા, અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરથા’’તિ? ‘‘ઇધ, ભન્તે, અમ્હાકં યો પઠમં ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમતિ, સો આસનાનિ પઞ્ઞપેતિ, પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેતિ, અવક્કારપાતિં ઉપટ્ઠાપેતિ. યો પચ્છા ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમતિ – સચે હોતિ ભુત્તાવસેસો, સચે આકઙ્ખતિ, ભુઞ્જતિ; નો ચે આકઙ્ખતિ, અપ્પહરિતે વા છડ્ડેતિ અપાણકે વા ઉદકે ઓપિલાપેતિ – સો આસનાનિ પટિસામેતિ, પાનીયં પરિભોજનીયં પટિસામેતિ, અવક્કારપાતિં ધોવિત્વા પટિસામેતિ, ભત્તગ્ગં સમ્મજ્જતિ. યો પસ્સતિ પાનીયઘટં વા પરિભોજનીયઘટં વા વચ્ચઘટં વા રિત્તં તુચ્છં સો ઉપટ્ઠાપેતિ. સચસ્સ હોતિ અવિસય્હં, હત્થવિકારેન દુતિયં આમન્તેત્વા હત્થવિલઙ્ઘકેન ઉપટ્ઠાપેમ [ઉપટ્ઠપેતિ (સી॰)], ન ત્વેવ મયં, ભન્તે, તપ્પચ્ચયા વાચં ભિન્દામ. પઞ્ચાહિકં ખો પન મયં, ભન્તે, સબ્બરત્તિં ધમ્મિયા કથાય સન્નિસીદામ. એવં ખો મયં, ભન્તે, અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરામા’’તિ.

૨૪૧. ‘‘સાધુ, સાધુ, અનુરુદ્ધા! અત્થિ પન વો, અનુરુદ્ધા, એવં અપ્પમત્તાનં આતાપીનં પહિતત્તાનં વિહરતં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા અલમરિયઞાણદસ્સનવિસેસો અધિગતો ફાસુવિહારો’’તિ? ‘‘ઇધ મયં, ભન્તે, અપ્પમત્તા આતાપિનો પહિતત્તા વિહરન્તા ઓભાસઞ્ચેવ સઞ્જાનામ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સો ખો પન નો ઓભાસો નચિરસ્સેવ અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં; તઞ્ચ નિમિત્તં નપ્પટિવિજ્ઝામા’’તિ.

‘‘તં ખો પન વો, અનુરુદ્ધા, નિમિત્તં પટિવિજ્ઝિતબ્બં. અહમ્પિ સુદં, અનુરુદ્ધા, પુબ્બેવ સમ્બોધા અનભિસમ્બુદ્ધો બોધિસત્તોવ સમાનો ઓભાસઞ્ચેવ સઞ્જાનામિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સો ખો પન મે ઓભાસો નચિરસ્સેવ અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘કો નુ ખો હેતુ કો પચ્ચયો યેન મે ઓભાસો

અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાન’ન્તિ? તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘વિચિકિચ્છા ખો મે ઉદપાદિ, વિચિકિચ્છાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતી’’’તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા, અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ઓભાસઞ્ચેવ સઞ્જાનામિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સો ખો પન મે ઓભાસો નચિરસ્સેવ અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘કો નુ ખો હેતુ કો પચ્ચયો યેન મે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાન’ન્તિ? તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘અમનસિકારો ખો મે ઉદપાદિ, અમનસિકારાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ ન અમનસિકારો’’’તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘થિનમિદ્ધં ખો મે ઉદપાદિ, થિનમિદ્ધાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ ન અમનસિકારો ન થિનમિદ્ધ’’’ન્તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘છમ્ભિતત્તં ખો મે ઉદપાદિ, છમ્ભિતત્તાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સેય્યથાપિ, અનુરુદ્ધા, પુરિસો અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો, તસ્સ ઉભતોપસ્સે વટ્ટકા [વધકા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ઉપ્પતેય્યું, તસ્સ તતોનિદાનં છમ્ભિતત્તં ઉપ્પજ્જેય્ય; એવમેવ ખો મે, અનુરુદ્ધા, છમ્ભિતત્તં ઉદપાદિ, છમ્ભિતત્તાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ ન અમનસિકારો ન થિનમિદ્ધં ન છમ્ભિતત્ત’’’ન્તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘ઉપ્પિલં [ઉબ્બિલ્લં (સી॰ પી॰), ઉબ્બિલં (સ્યા॰ કં॰)] ખો મે ઉદપાદિ, ઉપ્પિલાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં . સેય્યથાપિ, અનુરુદ્ધા, પુરિસો એકં નિધિમુખં ગવેસન્તો સકિદેવ પઞ્ચનિધિમુખાનિ અધિગચ્છેય્ય, તસ્સ તતોનિદાનં ઉપ્પિલં ઉપ્પજ્જેય્ય; એવમેવ ખો મે, અનુરુદ્ધા, ઉપ્પિલં ઉદપાદિ, ઉપ્પિલાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલ’’’ન્તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘દુટ્ઠુલ્લં ખો મે ઉદપાદિ, દુટ્ઠુલ્લાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલં, ન દુટ્ઠુલ્લ’’’ન્તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘અચ્ચારદ્ધવીરિયં ખો મે ઉદપાદિ, અચ્ચારદ્ધવીરિયાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સેય્યથાપિ, અનુરુદ્ધા, પુરિસો ઉભોહિ હત્થેહિ વટ્ટકં ગાળ્હં ગણ્હેય્ય, સો તત્થેવ પતમેય્ય [મતમેય્ય (બહૂસુ) પ + તં + એય્ય = પતમેય્ય-ઇતિ પદવિભાગો]; એવમેવ ખો મે, અનુરુદ્ધા, અચ્ચારદ્ધવીરિયં ઉદપાદિ, અચ્ચારદ્ધવીરિયાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં

તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલં, ન દુટ્ઠુલ્લં, ન અચ્ચારદ્ધવીરિય'''ન્તિ.

''સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – 'અતિલીનવીરિયં ખો મે ઉદપાદિ , અતિલીનવીરિયાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સેય્યથાપિ, અનુરુદ્ધા, પુરિસો વટ્ટકં સિથિલં ગણ્હેય્ય, સો તસ્સ હત્થતો ઉપ્પતેય્ય; એવમેવ ખો મે, અનુરુદ્ધા, અતિલીનવીરિયં ઉદપાદિ, અતિલીનવીરિયાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલં, ન દુટ્ઠુલ્લં, ન અચ્ચારદ્ધવીરિયં, ન અતિલીનવીરિય'''ન્તિ.

''સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – 'અભિજપ્પા ખો મે ઉદપાદિ, અભિજપ્પાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલં, ન દુટ્ઠુલ્લં, ન અચ્ચારદ્ધવીરિયં, ન અતિલીનવીરિયં, ન અભિજપ્પા'''તિ.

''સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા...પે॰... તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – 'નાનત્તસઞ્ઞા ખો મે ઉદપાદિ, નાનત્તસઞ્ઞાધિકરણઞ્ચ પન મે સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલં, ન દુટ્ઠુલ્લં, ન અચ્ચારદ્ધવીરિયં, ન અતિલીનવીરિયં, ન અભિજપ્પા, ન નાનત્તસઞ્ઞા'''તિ.

''સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા, અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ઓભાસઞ્ચેવ સઞ્જાનામિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સો ખો પન મે ઓભાસો નચિરસ્સેવ અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. તસ્સ મય્હં અનુરુદ્ધા એતદહોસિ – 'કો નુ ખો હેતુ કો પચ્ચયો યેન મે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાન'ન્તિ. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – 'અતિનિજ્ઝાયિતત્તં ખો મે રૂપાનં ઉદપાદિ, અતિનિજ્ઝાયિતત્તાધિકરણઞ્ચ પન મે રૂપાનં સમાધિ ચવિ. સમાધિમ્હિ ચુતે ઓભાસો અન્તરધાયતિ દસ્સનઞ્ચ રૂપાનં. સોહં તથા કરિસ્સામિ યથા મે પુન ન વિચિકિચ્છા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, ન અમનસિકારો, ન થિનમિદ્ધં, ન છમ્ભિતત્તં, ન ઉપ્પિલં, ન દુટ્ઠુલ્લં, ન અચ્ચારદ્ધવીરિયં, ન અતિલીનવીરિયં, ન અભિજપ્પા, ન નાનત્તસઞ્ઞા, ન અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાન'''ન્તિ.

૨૪૨. ''સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા, 'વિચિકિચ્છા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા વિચિકિચ્છં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'અમનસિકારો ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા અમનસિકારં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'થિનમિદ્ધં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા થિનમિદ્ધં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'છમ્ભિતત્તં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા છમ્ભિતત્તં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'ઉપ્પિલં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા ઉપ્પિલં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'દુટ્ઠુલ્લં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા દુટ્ઠુલ્લં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'અચ્ચારદ્ધવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા અચ્ચારદ્ધવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'અતિલીનવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા અતિલીનવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'અભિજપ્પા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા અભિજપ્પં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં, 'નાનત્તસઞ્ઞા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો'તિ – ઇતિ વિદિત્વા નાનત્તસઞ્ઞં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં,

‘અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસં પજહિં.

૨૪૩. ‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા, અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ઓભાસઞ્હિ ખો સઞ્જાનામિ, ન ચ રૂપાનિ પસ્સામિ; રૂપાનિ હિ ખો પસ્સામિ, ન ચ ઓભાસં સઞ્જાનામિ – ‘કેવલમ્પિ રત્તિં, કેવલમ્પિ દિવં [દિવસં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], કેવલમ્પિ રત્તિન્દિવં’ [રત્તિદિવં (ક॰)]. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘કો નુ ખો હેતુ કો પચ્ચયો ય્વાહં ઓભાસઞ્હિ ખો સઞ્જાનામિ ન ચ રૂપાનિ પસ્સામિ; રૂપાનિ હિ ખો [ખો તસ્મિં સમયે (સી॰ ક॰)] પસ્સામિ ન ચ ઓભાસં સઞ્જાનામિ – કેવલમ્પિ રત્તિં, કેવલમ્પિ દિવં, કેવલમ્પિ રત્તિન્દિવ’ન્તિ. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘યસ્મિઞ્હિ ખો અહં સમયે રૂપનિમિત્તં અમનસિકરિત્વા ઓભાસનિમિત્તં મનસિ કરોમિ, ઓભાસઞ્હિ ખો તસ્મિં સમયે સઞ્જાનામિ, ન ચ રૂપાનિ પસ્સામિ. યસ્મિં પનાહં સમયે ઓભાસનિમિત્તં અમનસિકરિત્વા રૂપનિમિત્તં મનસિ કરોમિ, રૂપાનિ હિ ખો તસ્મિં સમયે પસ્સામિ ન ચ ઓભાસં સઞ્જાનામિ – કેવલમ્પિ રત્તિં, કેવલમ્પિ દિવં, કેવલમ્પિ રત્તિન્દિવ’’’ન્તિ.

‘‘સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા, અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો પરિત્તઞ્ચેવ ઓભાસં સઞ્જાનામિ, પરિત્તાનિ ચ રૂપાનિ પસ્સામિ; અપ્પમાણઞ્ચેવ ઓભાસં સઞ્જાનામિ, અપ્પમાણાનિ ચ રૂપાનિ પસ્સામિ – કેવલમ્પિ રત્તિં, કેવલમ્પિ દિવં, કેવલમ્પિ રત્તિન્દિવં. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘કો નુ ખો હેતુ કો પચ્ચયો ય્વાહં પરિત્તઞ્ચેવ ઓભાસં સઞ્જાનામિ, પરિત્તાનિ ચ રૂપાનિ પસ્સામિ ; અપ્પમાણઞ્ચેવ ઓભાસં સઞ્જાનામિ, અપ્પમાણાનિ ચ રૂપાનિ પસ્સામિ – કેવલમ્પિ રત્તિં, કેવલમ્પિ દિવં, કેવલમ્પિ રત્તિન્દિવ’ન્તિ. તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘યસ્મિં ખો મે સમયે પરિત્તો સમાધિ હોતિ, પરિત્તં મે તસ્મિં સમયે ચક્ખુ હોતિ. સોહં પરિત્તેન ચક્ખુના પરિત્તઞ્ચેવ ઓભાસં સઞ્જાનામિ, પરિત્તાનિ ચ રૂપાનિ પસ્સામિ. યસ્મિં પન મે સમયે અપ્પમાણો સમાધિ હોતિ, અપ્પમાણં મે તસ્મિં સમયે ચક્ખુ હોતિ. સોહં અપ્પમાણેન ચક્ખુના અપ્પમાણઞ્ચેવ ઓભાસં સઞ્જાનામિ, અપ્પમાણાનિ ચ રૂપાનિ પસ્સામિ – કેવલમ્પિ રત્તિં, કેવલમ્પિ દિવં, કેવલમ્પિ રત્તિન્દિવ’’’ન્તિ.

૨૪૪. યતો ખો મે , અનુરુદ્ધા, ‘વિચિકિચ્છા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા વિચિકિચ્છા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘અમનસિકારો ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા અમનસિકારો ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘થિનમિદ્ધં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા થિનમિદ્ધં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘છમ્ભિતત્તં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા છમ્ભિતત્તં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘ઉપ્પિલં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા ઉપ્પિલં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘દુટ્ઠુલ્લં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા દુટ્ઠુલ્લં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘અચ્ચારદ્ધવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા અચ્ચારદ્ધવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘અતિલીનવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા અતિલીનવીરિયં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘અભિજપ્પા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા અભિજપ્પા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘નાનત્તસઞ્ઞા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા નાનત્તસઞ્ઞા ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ, ‘અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો’તિ – ઇતિ વિદિત્વા અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસો પહીનો અહોસિ.

૨૪૫. ‘‘તસ્સ મય્હં, અનુરુદ્ધા, એતદહોસિ – ‘યે ખો મે ચિત્તસ્સ ઉપક્કિલેસા તે મે પહીના. હન્દ, દાનાહં તિવિધેન સમાધિં ભાવેમી’તિ [ભાવેસિન્તિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰)]. સો ખો અહં, અનુરુદ્ધા, સવિતક્કમ્પિ સવિચારં

સમાધિં ભાવેસિં [ભાવેમિ (ક॰)], અવિતક્કમ્પિ વિચારમત્તં સમાધિં ભાવેસિં, અવિતક્કમ્પિ અવિચારં સમાધિં ભાવેસિં, સપ્પીતિકમ્પિ સમાધિં ભાવેસિં, નિપ્પીતિકમ્પિ સમાધિં ભાવેસિં, સાતસહગતમ્પિ સમાધિં ભાવેસિં, ઉપેક્ખાસહગતમ્પિ સમાધિં ભાવેસિં. યતો ખો મે, અનુરુદ્ધા, સવિતક્કોપિ સવિચારો સમાધિ ભાવિતો અહોસિ, અવિતક્કોપિ વિચારમત્તો સમાધિ ભાવિતો અહોસિ, અવિતક્કોપિ અવિચારો સમાધિ ભાવિતો અહોસિ, સપ્પીતિકોપિ સમાધિ ભાવિતો અહોસિ, નિપ્પીતિકોપિ સમાધિ ભાવિતો અહોસિ, સાતસહગતોપિ સમાધિ ભાવિતો અહોસિ, ઉપેક્ખાસહગતોપિ સમાધિ ભાવિતો અહોસિ. ઞાણઞ્ચ પન મે દસ્સનં ઉદપાદિ, અકુપ્પા મે ચેતોવિમુત્તિ. અયમન્તિમા જાતિ, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા અનુરુદ્ધો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

ઉપક્કિલેસસુત્તં નિટ્ઠિતં અટ્ઠમં.

૯. બાલપણ્ડિતસુત્તં

૨૪૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવો''તિ. ''ભદન્તે''તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, બાલસ્સ બાલલક્ખણાનિ બાલનિમિત્તાનિ બાલાપદાનાનિ. કતમાનિ તીણિ? ઇધ, ભિક્ખવે, બાલો દુચ્ચિન્તિતચિન્તી ચ હોતિ દુબ્ભાસિતભાસી ચ દુક્કટકમ્મકારી ચ. નો ચેતં [નો ચેદં (સં॰ નિ॰ ૩.૨૭-૨૮)], ભિક્ખવે, બાલો દુચ્ચિન્તિતચિન્તી ચ અભવિસ્સ દુબ્ભાસિતભાસી ચ દુક્કટકમ્મકારી ચ કેન નં [ન તેન નં (ક॰), ન નં (?)] પણ્ડિતા જાનેય્યું – 'બાલો અયં ભવં અસપ્પુરિસો'તિ? યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, બાલો દુચ્ચિન્તિતચિન્તી ચ હોતિ દુબ્ભાસિતભાસી ચ દુક્કટકમ્મકારી ચ તસ્મા નં પણ્ડિતા જાનન્તિ – 'બાલો અયં ભવં અસપ્પુરિસો'તિ. સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો તિવિધં દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. સચે, ભિક્ખવે, બાલો સભાયં વા નિસિન્નો હોતિ, રથિકાય [રથિયાય (બહૂસુ)] વા નિસિન્નો હોતિ, સિઙ્ઘાટકે વા નિસિન્નો હોતિ; તત્ર ચે જનો તજ્જં તસ્સારુપ્પં કથં મન્તેતિ. સચે, ભિક્ખવે, બાલો પાણાતિપાતી હોતિ, અદિન્નાદાયી હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારી હોતિ, મુસાવાદી હોતિ, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાયી હોતિ, તત્ર, ભિક્ખવે, બાલસ્સ એવં હોતિ – 'યં ખો જનો તજ્જં તસ્સારુપ્પં કથં મન્તેતિ, સંવિજ્જન્તેવ તે [સંવિજ્જન્તે તે ચ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ધમ્મા મયિ, અહઞ્ચ તેસુ ધમ્મેસુ સન્દિસ્સામી'તિ. ઇદં, ભિક્ખવે, બાલો પઠમં દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ.

૨૪૭. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, બાલો પસ્સતિ રાજાનો ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેન્તે – કસાહિપિ તાળેન્તે વેત્તેહિપિ તાળેન્તે અદ્ધદણ્ડકેહિપિ તાળેન્તે હત્થમ્પિ છિન્દન્તે પાદમ્પિ છિન્દન્તે હત્થપાદમ્પિ છિન્દન્તે કણ્ણમ્પિ છિન્દન્તે નાસમ્પિ છિન્દન્તે કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દન્તે બિલઙ્ગથાલિકમ્પિ કરોન્તે સઙ્ખમુણ્ડિકમ્પિ કરોન્તે રાહુમુખમ્પિ કરોન્તે જોતિમાલિકમ્પિ કરોન્તે હત્થપજ્જોતિકમ્પિ કરોન્તે એરકવત્તિકમ્પિ કરોન્તે ચીરકવાસિકમ્પિ કરોન્તે એણેય્યકમ્પિ કરોન્તે બળિસમંસિકમ્પિ કરોન્તે કહાપણિકમ્પિ કરોન્તે ખારાપતચ્છિકમ્પિ [ખારાપટિચ્છકમ્પિ (ક॰)] કરોન્તે પલિઘપરિવત્તિકમ્પિ કરોન્તે પલાલપીઠકમ્પિ [પલાલપિટ્ઠકમ્પિ (પી॰)] કરોન્તે તત્તેનપિ તેલેન ઓસિઞ્ચન્તે સુનખેહિપિ ખાદાપેન્તે જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેન્તે અસિનાપિ સીસં છિન્દન્તે. તત્ર, ભિક્ખવે, બાલસ્સ એવં હોતિ – 'યથારૂપાનં ખો પાપકાનં કમ્માનં હેતુ રાજાનો ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેન્તિ – કસાહિપિ તાળેન્તિ...પે॰... અસિનાપિ સીસં છિન્દન્તિ; સંવિજ્જન્તેવ તે ધમ્મા મયિ, અહઞ્ચ

તેસુ ધમ્મેસુ સન્દિસ્સામિ. મં ચેપિ રાજાનો [સચે મમ્પિ (ક॰)] જાનેય્યું, મમ્પિ રાજાનો ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેય્યું – કસાહિપિ તાળેય્યું...પે॰... જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેય્યું, અસિનાપિ સીસં છિન્દેય્યુ'ન્તિ. ઇદમ્પિ, ભિક્ખવે, બાલો દુતિયં દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ.

૨૪૮. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, બાલં પીઠસમારૂળ્હં વા મઞ્ચસમારૂળ્હં વા છમાયં [છમાય (સી॰ પી॰)] વા સેમાનં, યાનિસ્સ પુબ્બે પાપકાનિ કમ્માનિ કતાનિ કાયેન દુચ્ચરિતાનિ વાચાય દુચ્ચરિતાનિ મનસા દુચ્ચરિતાનિ તાનિસ્સ તમ્હિ સમયે ઓલમ્બન્તિ અજ્ઝોલમ્બન્તિ અભિપ્પલમ્બન્તિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મહતં પબ્બતકૂટાનં છાયા સાયન્હસમયં પથવિયા ઓલમ્બન્તિ અજ્ઝોલમ્બન્તિ અભિપ્પલમ્બન્તિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, બાલં પીઠસમારૂળ્હં વા મઞ્ચસમારૂળ્હં વા છમાયં વા સેમાનં, યાનિસ્સ પુબ્બે પાપકાનિ કમ્માનિ કતાનિ કાયેન દુચ્ચરિતાનિ વાચાય દુચ્ચરિતાનિ મનસા દુચ્ચરિતાનિ તાનિસ્સ તમ્હિ સમયે ઓલમ્બન્તિ અજ્ઝોલમ્બન્તિ અભિપ્પલમ્બન્તિ. તત્ર, ભિક્ખવે, બાલસ્સ એવં હોતિ – 'અકતં વત મે કલ્યાણં, અકતં કુસલં, અકતં ભીરુત્તાણં; કતં પાપં, કતં લુદ્દં, કતં કિબ્બિસં. યાવતા, ભો, અકતકલ્યાણાનં અકતકુસલાનં અકતભીરુત્તાણાનં કતપાપાનં કતલુદ્દાનં કતકિબ્બિસાનં ગતિ તં ગતિં પેચ્ચ ગચ્છામી'તિ. સો સોચતિ કિલમતિ પરિદેવતિ ઉરત્તાળિં કન્દતિ સમ્મોહં આપજ્જતિ. ઇદમ્પિ, ભિક્ખવે, બાલો તતિયં દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ.

''સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરિત્વા વાચાય દુચ્ચરિતં ચરિત્વા મનસા દુચ્ચરિતં ચરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. યં ખો તં, ભિક્ખવે, સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – 'એકન્તં અનિટ્ઠં એકન્તં અકન્તં એકન્તં અમનાપ'ન્તિ, નિરયમેવ તં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – 'એકન્તં અનિટ્ઠં એકન્તં અકન્તં એકન્તં અમનાપ'ન્તિ. યાવઞ્ચિદં, ભિક્ખવે, ઉપમાપિ [ઉપમાહિપિ (સી॰)] ન સુકરા યાવ દુક્ખા નિરયા''તિ.

૨૪૯. એવં વુત્તે, અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''સક્કા પન, ભન્તે, ઉપમં કાતુ''ન્તિ? ''સક્કા ભિક્ખૂ''તિ ભગવા અવોચ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખુ, ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેય્યું – 'અયં ખો, દેવ, ચોરો આગુચારી, ઇમસ્સ યં ઇચ્છસિ તં દણ્ડં પણેહી'તિ. તમેનં રાજા એવં વદેય્ય – 'ગચ્છથ, ભો, ઇમં પુરિસં પુબ્બણ્હસમયં સત્તિસતેન હનથા'તિ . તમેનં પુબ્બણ્હસમયં સત્તિસતેન હનેય્યું. અથ રાજા મજ્ઝન્હિકસમયં [મજ્ઝન્તિકસમયં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ ક॰), મજ્ઝન્તિકં સમયં (પી॰)] એવં વદેય્ય – 'અમ્ભો, કથં સો પુરિસો'તિ? '''તથેવ, દેવ, જીવતી'તિ. તમેનં રાજા એવં વદેય્ય – 'ગચ્છથ, ભો, તં પુરિસં મજ્ઝન્હિકસમયં સત્તિસતેન હનથા'તિ. તમેનં મજ્ઝન્હિકસમયં સત્તિસતેન હનેય્યું. અથ રાજા સાયન્હસમયં એવં વદેય્ય – 'અમ્ભો, કથં સો પુરિસો'તિ? 'તથેવ, દેવ, જીવતી'તિ. તમેનં રાજા એવં વદેય્ય – 'ગચ્છથ, ભો, તં પુરિસં સાયન્હસમયં સત્તિસતેન હનથા'તિ. તમેનં સાયન્હસમયં સત્તિસતેન હનેય્યું. તં કિં મઞ્ઞથ , ભિક્ખવે, અપિ નુ સો પુરિસો તીહિ સત્તિસતેહિ હઞ્ઞમાનો તતોનિદાનં દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદિયેથા''તિ? ''એકિસ્સાપિ, ભન્તે, સત્તિયા હઞ્ઞમાનો સો પુરિસો તતોનિદાનં દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદિયેથ, કો પન વાદો તીહિ સત્તિસતેહી''તિ?

૨૫૦. અથ ખો ભગવા પરિત્તં પાણિમત્તં પાસાણં ગહેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, કતમો નુ ખો મહન્તતરો – યો ચાયં મયા પરિત્તો પાણિમત્તો પાસાણો ગહિતો, યો ચ હિમવા પબ્બતરાજા''તિ? ''અપ્પમત્તકો અયં, ભન્તે, ભગવતા પરિત્તો પાણિમત્તો પાસાણો ગહિતો, હિમવન્તં પબ્બતરાજાનં ઉપનિધાય સઙ્ખમ્પિ ન ઉપેતિ, કલભાગમ્પિ ન ઉપેતિ, ઉપનિધમ્પિ [ઉપનિધિમ્પિ (સી॰ પી॰)] ન ઉપેતિ''. ''એવમેવ ખો,

ભિક્ખવે, યં સો પુરિસો તીહિ સત્તિસતેહિ હઞ્ઞમાનો તતોનિદાનં દુક્ખં દોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ તં નિરયકસ્સ દુક્ખસ્સ ઉપનિધાય સઙ્ખમ્પિ ન ઉપેતિ, કલભાગમ્પિ ન ઉપેતિ, ઉપનિધમ્પિ ન ઉપેતિ''.

''તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા પઞ્ચવિધબન્ધનં નામ કમ્મકારણં કરોન્તિ – તત્તં અયોખિલં [અયોખીલં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] હત્થે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં દુતિયે હત્થે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં પાદે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં દુતિયે પાદે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં મજ્ઝે ઉરસ્મિં ગમેન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલં કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ [બ્યન્તિહોતિ (પી॰ ક॰)]. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા સંવેસેત્વા કુઠારીહિ [કુધારીહિ (ક॰)] તચ્છન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા...પે॰... બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા ઉદ્ધંપાદં અધોસિરં ગહેત્વા વાસીહિ તચ્છન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા...પે॰... બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા રથે યોજેત્વા આદિત્તાય પથવિયા સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય [સઞ્જોતિભૂતાય (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સારેન્તિપિ પચ્ચાસારેન્તિપિ . સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા...પે॰... બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા મહન્તં અઙ્ગારપબ્બતં આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં આરોપેન્તિપિ ઓરોપેન્તિપિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલં કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા ઉદ્ધંપાદં અધોસિરં ગહેત્વા તત્તાય લોહકુમ્ભિયા પક્ખિપન્તિ આદિત્તાય સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય. સો તત્થ ફેણુદ્દેહકં પચ્ચતિ. સો તત્થ ફેણુદ્દેહકં પચ્ચમાનો સકિમ્પિ ઉદ્ધં ગચ્છતિ, સકિમ્પિ અધો ગચ્છતિ, સકિમ્પિ તિરિયં ગચ્છતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા [નિરયપાલા પુનપ્પુનં (ક॰)] મહાનિરયે પક્ખિપન્તિ. સો ખો પન, ભિક્ખવે, મહાનિરયો –

''ચતુક્કણ્ણો ચતુદ્વારો, વિભત્તો ભાગસો મિતો;
અયોપાકારપરિયન્તો, અયસા પટિકુજ્જિતો.

''તસ્સ અયોમયા ભૂમિ, જલિતા તેજસા યુતા;
સમન્તા યોજનસતં, ફરિત્વા તિટ્ઠતિ સબ્બદા''.

''અનેકપરિયાયેનપિ ખો અહં, ભિક્ખવે, નિરયકથં કથેય્યં; યાવઞ્ચિદં, ભિક્ખવે, ન સુકરા અક્ખાનેન પાપુણિતું યાવ દુક્ખા નિરયા.

૨૫૧. ''સન્તિ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા તિણભક્ખા. તે અલ્લાનિપિ તિણાનિ સુક્ખાનિપિ તિણાનિ દન્તુલ્લેહકં ખાદન્તિ. કતમે ચ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા તિણભક્ખા? હત્થી અસ્સા ગોણા ગદ્રભા અજા મિગા, યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ તિરચ્છાનગતા પાણા તિણભક્ખા. સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો ઇધ પુબ્બે રસાદો ઇધ પાપાનિ કમ્માનિ કરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા તેસં સત્તાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ યે તે સત્તા તિણભક્ખા.

''સન્તિ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા ગૂથભક્ખા. તે દૂરતોવ ગૂથગન્ધં ઘાયિત્વા ધાવન્તિ – 'એત્થ ભુઞ્જિસ્સામ, એત્થ ભુઞ્જિસ્સામા'તિ. સેય્યથાપિ નામ બ્રાહ્મણા આહુતિગન્ધેન ધાવન્તિ – 'એત્થ ભુઞ્જિસ્સામ, એત્થ ભુઞ્જિસ્સામા'તિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, સન્તિ તિરચ્છાનગતા પાણા ગૂથભક્ખા, તે દૂરતોવ ગૂથગન્ધં ઘાયિત્વા ધાવન્તિ – 'એત્થ ભુઞ્જિસ્સામ, એત્થ ભુઞ્જિસ્સામા'તિ. કતમે ચ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા ગૂથભક્ખા? કુક્કુટા સૂકરા સોણા સિઙ્ગાલા, યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ તિરચ્છાનગતા પાણા ગૂથભક્ખા. સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો ઇધ

પુબ્બે રસાદો ઇધ પાપાનિ કમ્માનિ કરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા તેસં સત્તાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ યે તે સત્તા ગૂથભક્ખા.

“સન્તિ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા અન્ધકારે જાયન્તિ અન્ધકારે જીયન્તિ [જિય્યન્તિ (ક॰)] અન્ધકારે મીયન્તિ [મિય્યન્તિ (ક॰)]. કતમે ચ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા અન્ધકારે જાયન્તિ અન્ધકારે જીયન્તિ અન્ધકારે મીયન્તિ? કીટા પુળવા [પટઙ્ગા (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] ગણ્ડુપ્પાદા, યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ તિરચ્છાનગતા પાણા અન્ધકારે જાયન્તિ અન્ધકારે જીયન્તિ અન્ધકારે મીયન્તિ. સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો ઇધ પુબ્બે રસાદો, ઇધ પાપાનિ કમ્માનિ કરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા તેસં સત્તાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ યે તે સત્તા અન્ધકારે જાયન્તિ અન્ધકારે જીયન્તિ અન્ધકારે મીયન્તિ.

“સન્તિ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા ઉદકસ્મિં જાયન્તિ ઉદકસ્મિં જીયન્તિ ઉદકસ્મિં મીયન્તિ. કતમે ચ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા ઉદકસ્મિં જાયન્તિ ઉદકસ્મિં જીયન્તિ ઉદકસ્મિં મીયન્તિ? મચ્છા કચ્છપા સુસુમારા, યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ તિરચ્છાનગતા પાણા ઉદકસ્મિં જાયન્તિ ઉદકસ્મિં જીયન્તિ ઉદકસ્મિં મીયન્તિ. સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો ઇધ પુબ્બે રસાદો ઇધ પાપાનિ કમ્માનિ કરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા તેસં સત્તાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ યે તે સત્તા ઉદકસ્મિં જાયન્તિ ઉદકસ્મિં જીયન્તિ ઉદકસ્મિં મીયન્તિ.

“સન્તિ , ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા અસુચિસ્મિં જાયન્તિ અસુચિસ્મિં જીયન્તિ અસુચિસ્મિં મીયન્તિ. કતમે ચ, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતા પાણા અસુચિસ્મિં જાયન્તિ અસુચિસ્મિં જીયન્તિ અસુચિસ્મિં મીયન્તિ? યે તે, ભિક્ખવે, સત્તા પૂતિમચ્છે વા જાયન્તિ પૂતિમચ્છે વા જીયન્તિ પૂતિમચ્છે વા મીયન્તિ પૂતિકુણપે વા…પે॰… પૂતિકુમ્માસે વા… ચન્દનિકાય વા… ઓલિગલ્લે વા જાયન્તિ, (યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ તિરચ્છાનગતા પાણા અસુચિસ્મિં જાયન્તિ અસુચિસ્મિં જીયન્તિ અસુચિસ્મિં મીયન્તિ.) [( ) નત્થિ સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰ પોત્થકેસુ] સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો ઇધ પુબ્બે રસાદો ઇધ પાપાનિ કમ્માનિ કરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા તેસં સત્તાનં સહબ્યતં ઉપપજ્જતિ યે તે સત્તા અસુચિસ્મિં જાયન્તિ અસુચિસ્મિં જીયન્તિ અસુચિસ્મિં મીયન્તિ.

“અનેકપરિયાયેનપિ ખો અહં, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનયોનિકથં કથેય્યં; યાવઞ્ચિદં, ભિક્ખવે, ન સુકરં અક્ખાનેન પાપુણિતું યાવ દુક્ખા તિરચ્છાનયોનિ.

૨૫૨. “સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પુરિસો એકચ્છિગ્ગલં યુગં મહાસમુદ્દે પક્ખિપેય્ય. તમેનં પુરત્થિમો વાતો પચ્છિમેન સંહરેય્ય, પચ્છિમો વાતો પુરત્થિમેન સંહરેય્ય, ઉત્તરો વાતો દક્ખિણેન સંહરેય્ય, દક્ખિણો વાતો ઉત્તરેન સંહરેય્ય. તત્રાસ્સ કાણો કચ્છપો, સો વસ્સસતસ્સ વસ્સસતસ્સ [વસ્સસતસ્સ વસ્સસહસ્સસ્સ વસ્સસતસહસ્સસ્સ (સી॰), વસ્સસતસ્સ (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અચ્ચયેન સકિં ઉમ્મુજ્જેય્ય. તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ સો કાણો કચ્છપો અમુસ્મિં એકચ્છિગ્ગલે યુગે ગીવં પવેસેય્યા”તિ? (“નો હેતં, ભન્તે”.) [( ) નત્થિ સી॰ પી॰ પોત્થકેસુ] “યદિ પન [યદિ નૂન (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], ભન્તે, કદાચિ કરહચિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેના”તિ. “ખિપ્પતરં ખો સો, ભિક્ખવે, કાણો કચ્છપો અમુસ્મિં એકચ્છિગ્ગલે યુગે ગીવં પવેસેય્ય, અતો દુલ્લભતરાહં, ભિક્ખવે, મનુસ્સત્તં વદામિ સકિં વિનિપાતગતેન બાલેન. તં કિસ્સ હેતુ? ન હેત્થ, ભિક્ખવે, અત્થિ ધમ્મચરિયા સમચરિયા કુસલકિરિયા પુઞ્ઞકિરિયા. અઞ્ઞમઞ્ઞખાદિકા એત્થ, ભિક્ખવે, વત્તતિ દુબ્બલખાદિકા”.

"સ ખો સો, ભિક્ખવે, બાલો સચે કદાચિ કરહચિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેન મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ, યાનિ તાનિ નીચકુલાનિ – ચણ્ડાલકુલં વા નેસાદકુલં વા વેનકુલં [વેણકુલં (સી॰ પી॰)] વા રથકારકુલં વા પુક્કુસકુલં વા. તથારૂપે કુલે પચ્ચાજાયતિ દલિદ્દે અપ્પન્નપાનભોજને કસિરવુત્તિકે, યત્થ કસિરેન ઘાસચ્છાદો લબ્ભતિ. સો ચ હોતિ દુબ્બણ્ણો દુદ્દસિકો ઓકોટિમકો બવ્હાબાધો [બહ્વાબાધો (ક॰)] કાણો વા કુણી વા ખુજ્જો વા પક્ખહતો વા ન લાભી અન્નસ્સ પાનસ્સ વત્થસ્સ યાનસ્સ માલાગન્ધવિલેપનસ્સ સેય્યાવસથપદીપેય્યસ્સ. સો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતિ વાચાય દુચ્ચરિતં ચરતિ મનસા દુચ્ચરિતં ચરતિ. સો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરિત્વા વાચાય દુચ્ચરિતં ચરિત્વા મનસા દુચ્ચરિતં ચરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ.

"સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, અક્ખધુત્તો પઠમેનેવ કલિગ્ગહેન પુત્તમ્પિ જીયેથ, દારમ્પિ જીયેથ, સબ્બં સાપતેય્યમ્પિ જીયેથ, ઉત્તરિપિ અધિબન્ધં [અનુબન્ધં (સી॰ પી॰), અદ્ધુબન્ધં (સ્યા॰ કં॰)] નિગચ્છેય્ય. અપ્પમત્તકો સો, ભિક્ખવે, કલિગ્ગહો યં સો અક્ખધુત્તો પઠમેનેવ કલિગ્ગહેન પુત્તમ્પિ જીયેથ, દારમ્પિ જીયેથ, સબ્બં સાપતેય્યમ્પિ જીયેથ, ઉત્તરિપિ અધિબન્ધં નિગચ્છેય્ય. અથ ખો અયમેવ તતો મહન્તતરો કલિગ્ગહો યં સો બાલો કાયેન દુચ્ચરિતં ચરિત્વા વાચાય દુચ્ચરિતં ચરિત્વા મનસા દુચ્ચરિતં ચરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. અયં, ભિક્ખવે, કેવલા પરિપૂરા [કેવલપરિપૂરા (સી॰ પી॰) મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૪ પાળિયા સંસન્દેતબ્બા] બાલભૂમી"તિ.

૨૫૩. "તીણિમાનિ, ભિક્ખવે, પણ્ડિતસ્સ પણ્ડિતલક્ખણાનિ પણ્ડિતનિમિત્તાનિ પણ્ડિતાપદાનાનિ. કતમાનિ તીણિ? ઇધ, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો સુચિન્તિતચિન્તી ચ હોતિ સુભાસિતભાસી ચ સુકતકમ્મકારી ચ. નો ચેતં, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો સુચિન્તિતચિન્તી ચ અભવિસ્સ સુભાસિતભાસી ચ સુકતકમ્મકારી ચ, કેન નં [ન તેન નં (ક॰), ન નં (?)] પણ્ડિતા જાનેય્યું – 'પણ્ડિતો અયં ભવં સપ્પુરિસો'તિ? યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો સુચિન્તિતચિન્તી ચ હોતિ સુભાસિતભાસી ચ સુકતકમ્મકારી ચ તસ્મા નં પણ્ડિતા જાનન્તિ – 'પણ્ડિતો અયં ભવં સપ્પુરિસો'તિ. સ ખો સો, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો તિવિધં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. સચે, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો સભાયં વા નિસિન્નો હોતિ, રથિકાય વા નિસિન્નો હોતિ, સિઙ્ઘાટકે વા નિસિન્નો હોતિ; તત્ર ચે જનો તજ્જં તસ્સારુપ્પં કથં મન્તેતિ . સચે, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ, સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાના પટિવિરતો હોતિ; તત્ર, ભિક્ખવે, પણ્ડિતસ્સ એવં હોતિ – 'યં ખો જનો તજ્જં તસ્સારુપ્પં કથં મન્તેતિ; સંવિજ્જન્તેવ તે ધમ્મા મયિ, અહઞ્ચ તેસુ ધમ્મેસુ સન્દિસ્સામી'તિ. ઇદં, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો પઠમં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ.

૨૫૪. "પુન ચપરં, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો પસ્સતિ રાજાનો ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેન્તે – કસાહિપિ તાળેન્તે વેત્તેહિપિ તાળેન્તે અદ્ધદણ્ડકેહિપિ તાળેન્તે હત્થમ્પિ છિન્દન્તે પાદમ્પિ છિન્દન્તે હત્થપાદમ્પિ છિન્દન્તે કણ્ણમ્પિ છિન્દન્તે નાસમ્પિ છિન્દન્તે કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દન્તે બિલઙ્ગથાલિકમ્પિ કરોન્તે સઙ્ખમુણ્ડિકમ્પિ કરોન્તે રાહુમુખમ્પિ કરોન્તે જોતિમાલિકમ્પિ કરોન્તે હત્થપજ્જોતિકમ્પિ કરોન્તે એરકવત્તિકમ્પિ કરોન્તે ચીરકવાસિકમ્પિ કરોન્તે એણેય્યકમ્પિ કરોન્તે બળિસમંસિકમ્પિ કરોન્તે કહાપણિકમ્પિ કરોન્તે ખારાપતચ્છિકમ્પિ કરોન્તે પલિઘપરિવત્તિકમ્પિ કરોન્તે પલાલપીઠકમ્પિ કરોન્તે તત્તેનપિ તેલેન ઓસિઞ્ચન્તે સુનખેહિપિ ખાદાપેન્તે જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેન્તે અસિનાપિ સીસં છિન્દન્તે. તત્ર, ભિક્ખવે, પણ્ડિતસ્સ એવં હોતિ – 'યથારૂપાનં ખો પાપકાનં કમ્માનં હેતુ રાજાનો ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેન્તિ કસાહિપિ તાળેન્તિ, વેત્તેહિપિ તાળેન્તિ, અદ્ધદણ્ડકેહિપિ તાળેન્તિ, હત્થમ્પિ છિન્દન્તિ , પાદમ્પિ છિન્દન્તિ, હત્થપાદમ્પિ છિન્દન્તિ, કણ્ણમ્પિ

છિન્દન્તિ, નાસમ્પિ છિન્દન્તિ, કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દન્તિ, બિલઙ્ગથાલિકમ્પિ કરોન્તિ, સઙ્ખમુણ્ડિકમ્પિ કરોન્તિ, રાહુમુખમ્પિ કરોન્તિ, જોતિમાલિકમ્પિ કરોન્તિ, હત્થપજ્જોતિકમ્પિ કરોન્તિ, એરકવત્તિકમ્પિ કરોન્તિ, ચીરકવાસિકમ્પિ કરોન્તિ, એણેય્યકમ્પિ કરોન્તિ, બલિસમંસિકમ્પિ કરોન્તિ, કહાપણિકમ્પિ કરોન્તિ, ખારાપતચ્છિકમ્પિ કરોન્તિ, પલિઘપરિવત્તિકમ્પિ કરોન્તિ, પલાલપીઠકમ્પિ કરોન્તિ, તત્તેનપિ તેલેન ઓસિઞ્ચન્તિ, સુનખેહિપિ ખાદાપેન્તિ, જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેન્તિ, અસિનાપિ સીસં છિન્દન્તિ, ન તે ધમ્મા મયિ સંવિજ્જન્તિ, અહઞ્ચ ન તેસુ ધમ્મેસુ સન્દિસ્સામી'તિ. ઇદમ્પિ, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો દુતિયં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ.

૨૫૫. ''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, પણ્ડિતં પીઠસમારૂળ્હં વા મઞ્ચસમારૂળ્હં વા છમાયં વા સેમાનં, યાનિસ્સ પુબ્બે કલ્યાણાનિ કમ્માનિ કતાનિ કાયેન સુચરિતાનિ વાચાય સુચરિતાનિ મનસા સુચરિતાનિ તાનિસ્સ તમ્હિ સમયે ઓલમ્બન્તિ...પે॰... સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, મહતં પબ્બતકૂટાનં છાયા સાયન્હસમયં પથવિયા ઓલમ્બન્તિ અજ્ઝોલમ્બન્તિ અભિપ્પલમ્બન્તિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, પણ્ડિતં પીઠસમારૂળ્હં વા મઞ્ચસમારૂળ્હં વા છમાયં વા સેમાનં યાનિસ્સ પુબ્બે કલ્યાણાનિ કમ્માનિ કતાનિ કાયેન સુચરિતાનિ વાચાય સુચરિતાનિ મનસા સુચરિતાનિ તાનિસ્સ તમ્હિ સમયે ઓલમ્બન્તિ અજ્ઝોલમ્બન્તિ અભિપ્પલમ્બન્તિ. તત્ર, ભિક્ખવે, પણ્ડિતસ્સ એવં હોતિ – 'અકતં વત મે પાપં, અકતં લુદ્દં, અકતં કિબ્બિસં; કતં કલ્યાણં, કતં કુસલં, કતં ભીરુત્તાણં. યાવતા, ભો, અકતપાપાનં અકતલુદ્દાનં અકતકિબ્બિસાનં કતકલ્યાણાનં કતકુસલાનં કતભીરુત્તાણાનં ગતિ તં ગતિં પેચ્ચ ગચ્છામી'તિ. સો ન સોચતિ, ન કિલમતિ, ન પરિદેવતિ, ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ, ન સમ્મોહં આપજ્જતિ. ઇદમ્પિ, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો તતિયં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ.

''સ ખો સો, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો કાયેન સુચરિતં ચરિત્વા વાચાય સુચરિતં ચરિત્વા મનસા સુચરિતં ચરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. યં ખો તં, ભિક્ખવે, સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – 'એકન્તં ઇટ્ઠં એકન્તં કન્તં એકન્તં મનાપ'ન્તિ, સગ્ગમેવ તં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય – 'એકન્તં ઇટ્ઠં એકન્તં કન્તં એકન્તં મનાપ'ન્તિ. યાવઞ્ચિદં, ભિક્ખવે, ઉપમાપિ ન સુકરા યાવ સુખા સગ્ગા''તિ.

૨૫૬. એવં વુત્તે, અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ભગવન્તં એતદવોચ – ''સક્કા પન, ભન્તે, ઉપમં કાતુ''ન્તિ? ''સક્કા ભિક્ખૂ''તિ ભગવા અવોચ. ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો ચતૂહિ ચ ઇદ્ધીહિ તતોનિદાનં સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ. કતમેહિ સત્તહિ? ઇધ, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ તદહુપોસથે પન્નરસે સીસંન્હાતસ્સ ઉપોસથિકસ્સ ઉપરિપાસાદવરગતસ્સ દિબ્બં ચક્કરતનં પાતુભવતિ સહસ્સારં સનેમિકં સનાભિકં સબ્બાકારપરિપૂરં. તં દિસ્વાન રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ એવં હોતિ [એતદહોસિ (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] – 'સુતં ખો પન મેતં યસ્સ રઞ્ઞો ખત્તિયસ્સ મુદ્ધાવસિત્તસ્સ તદહુપોસથે પન્નરસે સીસંન્હાતસ્સ ઉપોસથિકસ્સ ઉપરિપાસાદવરગતસ્સ દિબ્બં ચક્કરતનં પાતુભવતિ સહસ્સારં સનેમિકં સનાભિકં સબ્બાકારપરિપૂરં, સો હોતિ રાજા ચક્કવત્તીતિ. અસ્સં નુ ખો અહં રાજા ચક્કવત્તી'''તિ?

''અથ ખો, ભિક્ખવે, રાજા ખત્તિયો મુદ્ધાવસિત્તો વામેન હત્થેન ભિઙ્કારં ગહેત્વા દક્ખિણેન હત્થેન ચક્કરતનં અબ્ભુક્કિરતિ – 'પવત્તતુ ભવં ચક્કરતનં, અભિવિજિનાતુ ભવં ચક્કરતન'ન્તિ. અથ ખો તં, ભિક્ખવે, ચક્કરતનં પુરત્થિમં દિસં પવત્તતિ. અન્વદેવ રાજા ચક્કવત્તી સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. યસ્મિં ખો પન, ભિક્ખવે, પદેસે ચક્કરતનં પતિટ્ઠાતિ તત્થ રાજા ચક્કવત્તી વાસં ઉપેતિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. યે ખો પન, ભિક્ખવે ,

પુરત્થિમાય દિસાય પટિરાજાનો તે રાજાનં ચક્કવત્તિં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – ‘એહિ ખો, મહારાજ! સ્વાગતં તે, મહારાજ [સ્વાગતં મહારાજ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]! સકં તે, મહારાજ! અનુસાસ, મહારાજા’તિ . રાજા ચક્કવત્તી એવમાહ – ‘પાણો ન હન્તબ્બો, અદિન્નં નાદાતબ્બં, કામેસુમિચ્છા ન ચરિતબ્બા, મુસા ન ભાસિતબ્બા, મજ્જં ન પાતબ્બં, યથાભુત્તઞ્ચ ભુઞ્જથા’તિ. યે ખો પન, ભિક્ખવે, પુરત્થિમાય દિસાય પટિરાજાનો તે રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ અનુયન્તા [અનુયુત્તા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ભવન્તિ [અહેસું (સ્યા॰ કં॰ ક॰)].

૨૫૭. ‘‘અથ ખો તં, ભિક્ખવે, ચક્કરતનં પુરત્થિમં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહેત્વા [અજ્ઝોગહેત્વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] પચ્ચુત્તરિત્વા દક્ખિણં દિસં પવત્તતિ...પે॰... દક્ખિણં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહેત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા પચ્છિમં દિસં પવત્તતિ... પચ્છિમં સમુદ્દં અજ્ઝોગાહેત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા ઉત્તરં દિસં પવત્તતિ અન્વદેવ રાજા ચક્કવત્તી સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય. યસ્મિં ખો પન, ભિક્ખવે, પદેસે ચક્કરતનં પતિટ્ઠાતિ તત્થ રાજા ચક્કવત્તી વાસં ઉપેતિ સદ્ધિં ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય.

‘‘યે ખો પન, ભિક્ખવે, ઉત્તરાય દિસાય પટિરાજાનો તે રાજાનં ચક્કવત્તિં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – ‘એહિ ખો, મહારાજ! સ્વાગતં તે, મહારાજ! સકં તે, મહારાજ! અનુસાસ, મહારાજા’તિ. રાજા ચક્કવત્તી એવમાહ – ‘પાણો ન હન્તબ્બો, અદિન્નં નાદાતબ્બં, કામેસુમિચ્છા ન ચરિતબ્બા, મુસા ન ભાસિતબ્બા, મજ્જં ન પાતબ્બં; યથાભુત્તઞ્ચ ભુઞ્જથા’તિ. યે ખો પન, ભિક્ખવે, ઉત્તરાય દિસાય પટિરાજાનો તે રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ અનુયન્તા ભવન્તિ.

‘‘અથ ખો તં, ભિક્ખવે, ચક્કરતનં સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં અભિવિજિનિત્વા તમેવ રાજધાનિં પચ્ચાગન્ત્વા રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ અન્તેપુરદ્વારે અક્ખાહતં મઞ્ઞે તિટ્ઠતિ રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ અન્તેપુરદ્વારં ઉપસોભયમાનં. રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં ચક્કરતનં પાતુભવતિ.

૨૫૮. ‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ હત્થિરતનં પાતુભવતિ – સબ્બસેતો સત્તપ્પતિટ્ઠો ઇદ્ધિમા વેહાસઙ્ગમો ઉપોસથો નામ નાગરાજા. તં દિસ્વાન રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ ચિત્તં પસીદતિ – ‘ભદ્દકં વત, ભો, હત્થિયાનં, સચે દમથં ઉપેય્યા’તિ. અથ ખો તં, ભિક્ખવે, હત્થિરતનં સેય્યથાપિ નામ ભદ્દો હત્થાજાનીયો દીઘરત્તં સુપરિદન્તો એવમેવ દમથં ઉપેતિ. ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી તમેવ હત્થિરતનં વીમંસમાનો પુબ્બણ્હસમયં અભિરુહિત્વા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં અનુસંયાયિત્વા તમેવ રાજધાનિં પચ્ચાગન્ત્વા પાતરાસમકાસિ. રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં હત્થિરતનં પાતુભવતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ અસ્સરતનં પાતુભવતિ – સબ્બસેતો કાળસીસો મુઞ્જકેસો ઇદ્ધિમા વેહાસઙ્ગમો વલાહકો નામ અસ્સરાજા. તં દિસ્વાન રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ ચિત્તં પસીદતિ – ‘ભદ્દકં વત, ભો, અસ્સયાનં, સચે દમથં ઉપેય્યા’તિ. અથ ખો તં, ભિક્ખવે, અસ્સરતનં સેય્યથાપિ નામ ભદ્દો અસ્સાજાનીયો દીઘરત્તં સુપરિદન્તો એવમેવ દમથં ઉપેતિ. ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી તમેવ અસ્સરતનં વીમંસમાનો પુબ્બણ્હસમયં અભિરુહિત્વા સમુદ્દપરિયન્તં પથવિં અનુસંયાયિત્વા તમેવ રાજધાનિં પચ્ચાગન્ત્વા પાતરાસમકાસિ. રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં અસ્સરતનં પાતુભવતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ મણિરતનં પાતુભવતિ. સો હોતિ મણિ વેળુરિયો સુભો જાતિમા અટ્ઠંસો સુપરિકમ્મકતો . તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, મણિરતનસ્સ આભા સમન્તા યોજનં ફુટા હોતિ. ભૂતપુબ્બં,

ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી તમેવ મણિરતનં વીમંસમાનો ચતુરઙ્ગિનિં સેનં સન્નય્હિત્વા મણિં ધજગ્ગં આરોપેત્વા રત્તન્ધકારતિમિસાય પાયાસિ. યે ખો પન, ભિક્ખવે, સમન્તા ગામા અહેસું તે તેનોભાસેન કમ્મન્તે પયોજેસું ‘દિવા’તિ મઞ્ઞમાના. રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં મણિરતનં પાતુભવતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ ઇત્થિરતનં પાતુભવતિ. સા અભિરૂપા દસ્સનીયા પાસાદિકા પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતા નાતિદીઘા નાતિરસ્સા નાતિકિસા નાતિથૂલા નાતિકાળિકા [નાતિકાળી (સી॰ પી॰)] નાચ્ચોદાતા, અતિક્કન્તા માનુસં વણ્ણં, અપ્પત્તા દિબ્બં વણ્ણં. તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, ઇત્થિરતનસ્સ એવરૂપો કાયસમ્ફસ્સો હોતિ સેય્યથાપિ નામ તૂલપિચુનો વા કપ્પાસપિચુનો વા. તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, ઇત્થિરતનસ્સ સીતે ઉણ્હાનિ ગત્તાનિ હોન્તિ, ઉણ્હે સીતાનિ ગત્તાનિ હોન્તિ. તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, ઇત્થિરતનસ્સ કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતિ, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો વાયતિ. તં ખો પન, ભિક્ખવે, ઇત્થિરતનં રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ પુબ્બુટ્ઠાયિની હોતિ પચ્છાનિપાતિની કિંકારપટિસ્સાવિની મનાપચારિની પિયવાદિની. તં ખો પન, ભિક્ખવે, ઇત્થિરતનં રાજાનં ચક્કવત્તિં મનસાપિ નો અતિચરતિ, કુતો પન કાયેન? રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં ઇત્થિરતનં પાતુભવતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ ગહપતિરતનં પાતુભવતિ. તસ્સ કમ્મવિપાકજં દિબ્બચક્ખુ પાતુભવતિ, યેન નિધિં પસ્સતિ સસ્સામિકમ્પિ અસ્સામિકમ્પિ. સો રાજાનં ચક્કવત્તિં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં, દેવ, હોહિ. અહં તે ધનેન ધનકરણીયં [ધનેન કરણીયં (ક॰)] કરિસ્સામી’તિ. ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી તમેવ ગહપતિરતનં વીમંસમાનો નાવં અભિરુહિત્વા મજ્ઝે ગઙ્ગાય નદિયા સોતં ઓગાહિત્વા [ઓગહેત્વા (સી॰ પી॰)] ગહપતિરતનં એતદવોચ – ‘અત્થો મે, ગહપતિ, હિરઞ્ઞસુવણ્ણેના’તિ. ‘તેન હિ, મહારાજ, એકં તીરં નાવા ઉપેતૂ’તિ. ‘ઇધેવ મે, ગહપતિ, અત્થો હિરઞ્ઞસુવણ્ણેના’તિ. અથ ખો તં, ભિક્ખવે, ગહપતિરતનં ઉભોહિ હત્થેહિ ઉદકે ઓમસિત્વા પૂરં હિરઞ્ઞસુવણ્ણસ્સ કુમ્ભિં ઉદ્ધરિત્વા રાજાનં ચક્કવત્તિં એતદવોચ – ‘અલમેત્તાવતા, મહારાજ! કતમેત્તાવતા, મહારાજ! પૂજિતમેત્તાવતા, મહારાજા’તિ. રાજા ચક્કવત્તી એવમાહ – ‘અલમેત્તાવતા, ગહપતિ! કતમેત્તાવતા, ગહપતિ! પૂજિતમેત્તાવતા, ગહપતી’તિ . રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં ગહપતિરતનં પાતુભવતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રઞ્ઞો ચક્કવત્તિસ્સ પરિણાયકરતનં પાતુભવતિ – પણ્ડિતો બ્યત્તો મેધાવી પટિબલો રાજાનં ચક્કવત્તિં ઉપયાપેતબ્બં ઉપયાપેતું [ઉપટ્ઠપેતબ્બં ઉપટ્ઠપેતું (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અપયાપેતબ્બં અપયાપેતું ઠપેતબ્બં ઠપેતું. સો રાજાનં ચક્કવત્તિં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘અપ્પોસ્સુક્કો ત્વં , દેવ, હોહિ. અહમનુસાસિસ્સામી’તિ. રઞ્ઞો, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ એવરૂપં પરિણાયકરતનં પાતુભવતિ. રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી ઇમેહિ સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો હોતિ.

૨૫૯. ‘‘કતમાહિ ચતૂહિ ઇદ્ધીહિ? ઇધ, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી અભિરૂપો હોતિ દસ્સનીયો પાસાદિકો પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતો અતિવિય અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ. રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી ઇમાય પઠમાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો હોતિ.

‘‘પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી દીઘાયુકો હોતિ ચિરટ્ઠિતિકો અતિવિય અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ. રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી ઇમાય દુતિયાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો હોતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી અપ્પાબાધો હોતિ અપ્પાતઙ્કો સમવેપાકિનિયા ગહણિયા સમન્નાગતો નાતિસીતાય નાચ્ચુણ્હાય અતિવિય અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ. રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી ઇમાય તતિયાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો હોતિ.

''પુન ચપરં, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી બ્રાહ્મણગહપતિકાનં પિયો હોતિ મનાપો. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પિતા પુત્તાનં પિયો હોતિ મનાપો, એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી બ્રાહ્મણગહપતિકાનં પિયો હોતિ મનાપો. રઞ્ઞોપિ, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તિસ્સ બ્રાહ્મણગહપતિકા પિયા હોન્તિ મનાપા. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, પિતુ પુત્તા પિયા હોન્તિ મનાપા, એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, રઞ્ઞોપિ ચક્કવત્તિસ્સ બ્રાહ્મણગહપતિકા પિયા હોન્તિ મનાપા.

''ભૂતપુબ્બં , ભિક્ખવે, રાજા ચક્કવત્તી ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય ઉય્યાનભૂમિં નિય્યાસિ. અથ ખો, ભિક્ખવે, બ્રાહ્મણગહપતિકા રાજાનં ચક્કવત્તિં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ – 'અતરમાનો, દેવ, યાહિ યથા તં મયં ચિરતરં પસ્સેય્યામા'તિ. રાજાપિ, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી સારથિં આમન્તેસિ – 'અતરમાનો , સારથિ, પેસેહિ યથા મં બ્રાહ્મણગહપતિકા ચિરતરં પસ્સેય્યુ'ન્તિ. રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી ઇમાય ચતુત્થાય ઇદ્ધિયા સમન્નાગતો હોતિ. રાજા, ભિક્ખવે, ચક્કવત્તી ઇમાહિ ચતૂહિ ઇદ્ધીહિ સમન્નાગતો હોતિ.

''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ ખો રાજા ચક્કવત્તી ઇમેહિ સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો ઇમાહિ ચતૂહિ ચ ઇદ્ધીહિ તતોનિદાનં સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદિયેથા''તિ? ''એકમેકેનપિ, ભન્તે, રતનેન [તેન રતનેન (સી॰)] સમન્નાગતો રાજા ચક્કવત્તી તતોનિદાનં સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદિયેથ, કો પન વાદો સત્તહિ રતનેહિ ચતૂહિ ચ ઇદ્ધીહી''તિ?

૨૬૦. અથ ખો ભગવા પરિત્તં પાણિમત્તં પાસાણં ગહેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, કતમો નુ ખો મહન્તતરો – યો ચાયં મયા પરિત્તો પાણિમત્તો પાસાણો ગહિતો યો ચ હિમવા પબ્બતરાજા''તિ? ''અપ્પમત્તકો અયં, ભન્તે, ભગવતા પરિત્તો પાણિમત્તો પાસાણો ગહિતો; હિમવન્તં પબ્બતરાજાનં ઉપનિધાય સઙ્ખમ્પિ ન ઉપેતિ; કલભાગમ્પિ ન ઉપેતિ; ઉપનિધમ્પિ ન ઉપેતી''તિ. ''એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યં રાજા ચક્કવત્તી સત્તહિ રતનેહિ સમન્નાગતો ચતૂહિ ચ ઇદ્ધીહિ તતોનિદાનં સુખં સોમનસ્સં પટિસંવેદેતિ તં દિબ્બસ્સ સુખસ્સ ઉપનિધાય સઙ્ખમ્પિ ન ઉપેતિ; કલભાગમ્પિ ન ઉપેતિ; ઉપનિધમ્પિ ન ઉપેતિ''.

''સ ખો સો, ભિક્ખવે, પણ્ડિતો સચે કદાચિ કરહચિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેન મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ, યાનિ તાનિ ઉચ્ચાકુલાનિ – ખત્તિયમહાસાલકુલં વા બ્રાહ્મણમહાસાલકુલં વા ગહપતિમહાસાલકુલં વા તથારૂપે કુલે પચ્ચાજાયતિ અડ્ઢે મહદ્ધને મહાભોગે પહૂતજાતરૂપરજતે પહૂતવિત્તૂપકરણે પહૂતધનધઞ્ઞે. સો ચ હોતિ અભિરૂપો દસ્સનીયો પાસાદિકો પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાય સમન્નાગતો, લાભી અન્નસ્સ પાનસ્સ વત્થસ્સ યાનસ્સ માલાગન્ધવિલેપનસ્સ સેય્યાવસથપદીપેય્યસ્સ. સો કાયેન સુચરિતં ચરતિ, વાચાય સુચરિતં ચરતિ, મનસા સુચરિતં ચરતિ. સો કાયેન સુચરિતં ચરિત્વા, વાચાય સુચરિતં ચરિત્વા, મનસા સુચરિતં ચરિત્વા, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, અક્ખધુત્તો પઠમેનેવ કટગ્ગહેન મહન્તં ભોગક્ખન્ધં અધિગચ્છેય્ય; અપ્પમત્તકો સો, ભિક્ખવે, કટગ્ગહો યં સો અક્ખધુત્તો પઠમેનેવ કટગ્ગહેન મહન્તં ભોગક્ખન્ધં અધિગચ્છેય્ય. અથ ખો અયમેવ તતો મહન્તતરો કટગ્ગહો યં સો પણ્ડિતો કાયેન સુચરિતં ચરિત્વા,

વાચાય સુચરિતં ચરિત્વા, મનસા સુચરિતં ચરિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. અયં, ભિક્ખવે, કેવલા પરિપૂરા પણ્ડિતભૂમી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

બાલપણ્ડિતસુત્તં નિટ્ઠિતં નવમં.

૧૦. દેવદૂતસુત્તં

૨૬૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવો''તિ. ''ભદન્તે''તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, દ્વે અગારા સદ્વારા [સન્ધિદ્વારા (ક॰)], તત્થ ચક્ખુમા પુરિસો મજ્ઝે ઠિતો પસ્સેય્ય મનુસ્સે ગેહં પવિસન્તેપિ નિક્ખમન્તેપિ અનુચઙ્કમન્તેપિ અનુવિચરન્તેપિ; એવમેવ ખો અહં, ભિક્ખવે, દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સામિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે, સુગતે દુગ્ગતે યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનામિ – 'ઇમે વત ભોન્તો સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના; તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ના. ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયસુચરિતેન સમન્નાગતા વચીસુચરિતેન સમન્નાગતા મનોસુચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં અનુપવાદકા સમ્માદિટ્ઠિકા સમ્માદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના; તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા મનુસ્સેસુ ઉપપન્ના. ઇમે વત ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના ; તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પેત્તિવિસયં ઉપપન્ના. ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના; તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા તિરચ્છાનયોનિં ઉપપન્ના. ઇમે વા પન ભોન્તો સત્તા કાયદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા વચીદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા મનોદુચ્ચરિતેન સમન્નાગતા અરિયાનં ઉપવાદકા મિચ્છાદિટ્ઠિકા મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાના; તે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ના'''તિ.

૨૬૨. ''તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા નાનાબાહાસુ ગહેત્વા યમસ્સ રઞ્ઞો દસ્સેન્તિ – 'અયં, દેવ, પુરિસો અમત્તેય્યો અપેત્તેય્યો અસામઞ્ઞો અબ્રાહ્મઞ્ઞો, ન કુલે જેટ્ઠાપચાયી. ઇમસ્સ દેવો દણ્ડં પણેતૂ'તિ. તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા પઠમં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જતિ સમનુગાહતિ સમનુભાસતિ – 'અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ પઠમં દેવદૂતં પાતુભૂત'ન્તિ? સો એવમાહ – 'નાદ્દસં, ભન્તે'તિ.

''તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ દહરં કુમારં મન્દં ઉત્તાનસેય્યકં સકે મુત્તકરીસે પલિપન્નં સેમાન'ન્તિ? સો એવમાહ – 'અદ્દસં, ભન્તે'''તિ.

''તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, તસ્સ તે વિઞ્ઞુસ્સ સતો મહલ્લકસ્સ ન એતદહોસિ – અહમ્પિ ખોમ્હિ જાતિધમ્મો, જાતિં અનતીતો. હન્દાહં કલ્યાણં કરોમિ કાયેન વાચાય મનસા'તિ? સો એવમાહ –

‘નાસક્ખિસ્સં, ભન્તે, પમાદસ્સં, ભન્તે’’’તિ.

‘‘તમેનં , ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – ‘અમ્ભો પુરિસ, પમાદવતાય ન કલ્યાણમકાસિ કાયેન વાચાય મનસા. તગ્ઘ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, તથા કરિસ્સન્તિ યથા તં પમત્તં. તં ખો પન તે એતં પાપકમ્મં [પાપં કમ્મં (સી॰ પી॰)] નેવ માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં, તયાવેતં પાપકમ્મં [પાપં કમ્મં (સી॰ પી॰)] કતં, ત્વઞ્ઞેવેતસ્સ વિપાકં પટિસંવેદિસ્સસી’’’તિ.

૨૬૩. ‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા પઠમં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જિત્વા સમનુગાહિત્વા સમનુભાસિત્વા દુતિયં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જતિ સમનુગાહતિ સમનુભાસતિ – ‘અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ દુતિયં દેવદૂતં પાતુભૂત’ન્તિ? સો એવમાહ – ‘નાદ્દસં, ભન્તે’’’તિ.

‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – ‘અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ ઇત્થિં વા પુરિસં વા ( ) [(આસીતિકં વા નાવુતિકં વા વસ્સસતિકં વા જાતિયા) (ક॰ સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰) તિકઙ્ગુત્તરેપિ] જિણ્ણં ગોપાનસિવઙ્કં ભોગ્ગં દણ્ડપરાયનં પવેધમાનં ગચ્છન્તં આતુરં ગતયોબ્બનં ખણ્ડદન્તં પલિતકેસં વિલૂનં ખલિતસિરં [ખલિતંસિરો (સી॰), ખલિતંસિરં (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વલિનં તિલકાહતગત્ત’ન્તિ? સો એવમાહ – ‘અદ્દસં, ભન્તે’’’તિ.

‘‘તમેનં , ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – ‘અમ્ભો પુરિસ, તસ્સ તે વિઞ્ઞુસ્સ સતો મહલ્લકસ્સ ન એતદહોસિ – અહમ્પિ ખોમ્હિ જરાધમ્મો, જરં અનતીતો. હન્દાહં કલ્યાણં કરોમિ કાયેન વાચાય મનસા’તિ? સો એવમાહ – ‘નાસક્ખિસ્સં, ભન્તે, પમાદસ્સં, ભન્તે’’’તિ.

‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – ‘અમ્ભો પુરિસ, પમાદવતાય ન કલ્યાણમકાસિ કાયેન વાચાય મનસા. તગ્ઘ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, તથા કરિસ્સન્તિ યથા તં પમત્તં. તં ખો પન તે એતં પાપકમ્મં નેવ માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં, તયાવેતં પાપકમ્મં કતં, ત્વઞ્ઞેવેતસ્સ વિપાકં પટિસંવેદિસ્સસી’’’તિ.

૨૬૪. ‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા દુતિયં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જિત્વા સમનુગાહિત્વા સમનુભાસિત્વા તતિયં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જતિ સમનુગાહતિ સમનુભાસતિ – ‘અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ તતિયં દેવદૂતં પાતુભૂત’ન્તિ? સો એવમાહ – ‘નાદ્દસં, ભન્તે’’’તિ.

‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – ‘અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ ઇત્થિં વા પુરિસં વા આબાધિકં દુક્ખિતં બાળ્હગિલાનં સકે મુત્તકરીસે પલિપન્નં સેમાનં અઞ્ઞેહિ વુટ્ઠાપિયમાનં અઞ્ઞેહિ સંવેસિયમાન’ન્તિ? સો એવમાહ – ‘અદ્દસં, ભન્તે’’’તિ.

‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – ‘અમ્ભો પુરિસ, તસ્સ તે વિઞ્ઞુસ્સ સતો મહલ્લકસ્સ ન એતદહોસિ – અહમ્પિ ખોમ્હિ બ્યાધિધમ્મો , બ્યાધિં અનતીતો. હન્દાહં કલ્યાણં કરોમિ કાયેન વાચાય મનસા’તિ? સો એવમાહ – ‘નાસક્ખિસ્સં, ભન્તે, પમાદસ્સં, ભન્તે’’’તિ.

"તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, પમાદવતાય ન કલ્યાણમકાસિ કાયેન વાચાય મનસા. તગ્ઘ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, તથા કરિસ્સન્તિ યથા તં પમત્તં. તં ખો પન તે એતં પાપકમ્મં નેવ માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં, તયાવેતં પાપકમ્મં કતં, ત્વઞ્ઞેવેતસ્સ વિપાકં પટિસંવેદિસ્સસી'"તિ.

૨૬૫. "તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા તતિયં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જિત્વા સમનુગાહિત્વા સમનુભાસિત્વા ચતુત્થં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જતિ સમનુગાહતિ સમનુભાસતિ – 'અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ ચતુત્થં દેવદૂતં પાતુભૂત'ન્તિ? સો એવમાહ – 'નાદ્દસં, ભન્તે'"તિ.

"તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ રાજાનો ચોરં આગુચારિં ગહેત્વા વિવિધા કમ્મકારણા કારેન્તે – કસાહિપિ તાળેન્તે વેત્તેહિપિ તાળેન્તે અદ્ધદણ્ડકેહિપિ તાળેન્તે હત્થમ્પિ છિન્દન્તે પાદમ્પિ છિન્દન્તે હત્થપાદમ્પિ છિન્દન્તે કણ્ણમ્પિ છિન્દન્તે નાસમ્પિ છિન્દન્તે કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દન્તે બિલઙ્ગથાલિકમ્પિ કરોન્તે સઙ્ખમુણ્ડિકમ્પિ કરોન્તે રાહુમુખમ્પિ કરોન્તે જોતિમાલિકમ્પિ કરોન્તે હત્થપજ્જોતિકમ્પિ કરોન્તે એરકવત્તિકમ્પિ કરોન્તે ચીરકવાસિકમ્પિ કરોન્તે એણેય્યકમ્પિ કરોન્તે બળિસમંસિકમ્પિ કરોન્તે કહાપણિકમ્પિ કરોન્તે ખારાપતચ્છિકમ્પિ કરોન્તે પલિઘપરિવત્તિકમ્પિ કરોન્તે પલાલપીઠકમ્પિ કરોન્તે તત્તેનપિ તેલેન ઓસિઞ્ચન્તે સુનખેહિપિ ખાદાપેન્તે જીવન્તમ્પિ સૂલે ઉત્તાસેન્તે અસિનાપિ સીસં છિન્દન્તે'તિ? સો એવમાહ – 'અદ્દસં, ભન્તે'"તિ.

"તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, તસ્સ તે વિઞ્ઞુસ્સ સતો મહલ્લકસ્સ ન એતદહોસિ – યે કિર, ભો, પાપકાનિ કમ્માનિ કરોન્તિ તે દિટ્ઠેવ ધમ્મે એવરૂપા વિવિધા કમ્મકારણા કરીયન્તિ, કિમઙ્ગં [કિમઙ્ગ (સી॰ પી॰)] પન પરત્થ ! હન્દાહં કલ્યાણં કરોમિ કાયેન વાચાય મનસા'તિ? સો એવમાહ – 'નાસક્ખિસ્સં, ભન્તે, પમાદસ્સં, ભન્તે'"તિ.

"તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, પમાદવતાય ન કલ્યાણમકાસિ કાયેન વાચાય મનસા. તગ્ઘ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, તથા કરિસ્સન્તિ યથા તં પમત્તં. તં ખો પન તે એતં પાપકમ્મં નેવ માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં, તયાવેતં પાપકમ્મં કતં, ત્વઞ્ઞેવેતસ્સ વિપાકં પટિસંવેદિસ્સસી'"તિ.

૨૬૬. "તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા ચતુત્થં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જિત્વા સમનુગાહિત્વા સમનુભાસિત્વા પઞ્ચમં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જતિ સમનુગાહતિ સમનુભાસતિ – 'અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ પઞ્ચમં દેવદૂતં પાતુભૂત'ન્તિ? સો એવમાહ – 'નાદ્દસં, ભન્તે'"તિ.

"તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, ન ત્વં અદ્દસ મનુસ્સેસુ ઇત્થિં વા પુરિસં વા એકાહમતં વા દ્વીહમતં વા તીહમતં વા ઉદ્ધુમાતકં વિનીલકં વિપુબ્બકજાત'ન્તિ? સો એવમાહ – 'અદ્દસં, ભન્તે'"તિ.

"તમેનં , ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, તસ્સ તે વિઞ્ઞુસ્સ સતો મહલ્લકસ્સ ન એતદહોસિ – અહમ્પિ ખોમ્હિ મરણધમ્મો, મરણં અનતીતો. હન્દાહં કલ્યાણં કરોમિ કાયેન વાચાય મનસા'તિ? સો

એવમાહ – 'નાસક્ખિસ્સં, ભન્તે, પમાદસ્સં, ભન્તે'''તિ.

''તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા એવમાહ – 'અમ્ભો પુરિસ, પમાદવતાય ન કલ્યાણમકાસિ કાયેન વાચાય મનસા. તગ્ઘ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, તથા કરિસ્સન્તિ યથા તં પમત્તં. તં ખો પન તે એતં પાપકમ્મં નેવ માતરા કતં ન પિતરા કતં ન ભાતરા કતં ન ભગિનિયા કતં ન મિત્તામચ્ચેહિ કતં ન ઞાતિસાલોહિતેહિ કતં ન સમણબ્રાહ્મણેહિ કતં ન દેવતાહિ કતં, તયાવેતં પાપકમ્મં કતં, ત્વઞ્ઞેવેતસ્સ વિપાકં પટિસંવેદિસ્સસી'''તિ.

૨૬૭. ''તમેનં, ભિક્ખવે, યમો રાજા પઞ્ચમં દેવદૂતં સમનુયુઞ્જિત્વા સમનુગાહિત્વા સમનુભાસિત્વા તુણ્હી હોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા પઞ્ચવિધબન્ધનં નામ કમ્મકારણં કરોન્તિ – તત્તં અયોખિલં હત્થે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં દુતિયે હત્થે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં પાદે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં દુતિયે પાદે ગમેન્તિ, તત્તં અયોખિલં મજ્ઝેઉરસ્મિં ગમેન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલં કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા સંવેસેત્વા કુઠારીહિ તચ્છન્તિ...પે॰... તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા ઉદ્ધંપાદં અધોસિરં ગહેત્વા વાસીહિ તચ્છન્તિ...પે॰... તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા રથે યોજેત્વા આદિત્તાય પથવિયા સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય સારેન્તિપિ, પચ્ચાસારેન્તિપિ...પે॰... તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા મહન્તં અઙ્ગારપબ્બતં આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં આરોપેન્તિપિ ઓરોપેન્તિપિ...પે॰... તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા ઉદ્ધંપાદં અધોસિરં ગહેત્વા તત્તાય લોહકુમ્ભિયા પક્ખિપન્તિ આદિત્તાય સમ્પજ્જલિતાય સજોતિભૂતાય. સો તત્થ ફેણુદ્દેહકં પચ્ચતિ. સો તત્થ ફેણુદ્દેહકં પચ્ચમાનો સકિમ્પિ ઉદ્ધં ગચ્છતિ, સકિમ્પિ અધો ગચ્છતિ, સકિમ્પિ તિરિયં ગચ્છતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા મહાનિરયે પક્ખિપન્તિ. સો ખો પન, ભિક્ખવે, મહાનિરયો –

''ચતુક્કણ્ણો ચતુદ્વારો, વિભત્તો ભાગસો મિતો;
અયોપાકારપરિયન્તો, અયસા પટિકુજ્જિતો.

''તસ્સ અયોમયા ભૂમિ, જલિતા તેજસાયુતા;
સમન્તા યોજનસતં, ફરિત્વા તિટ્ઠતિ સબ્બદા'' .

૨૬૮. ''તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, મહાનિરયસ્સ પુરત્થિમાય ભિત્તિયા અચ્ચિ ઉટ્ઠહિત્વા પચ્છિમાય ભિત્તિયા પટિહઞ્ઞતિ, પચ્છિમાય ભિત્તિયા અચ્ચિ ઉટ્ઠહિત્વા પુરત્થિમાય ભિત્તિયા પટિહઞ્ઞતિ, ઉત્તરાય ભિત્તિયા અચ્ચિ ઉટ્ઠહિત્વા દક્ખિણાય ભિત્તિયા પટિહઞ્ઞતિ, દક્ખિણાય ભિત્તિયા અચ્ચિ ઉટ્ઠહિત્વા ઉત્તરાય ભિત્તિયા પટિહઞ્ઞતિ, હેટ્ઠા અચ્ચિ ઉટ્ઠહિત્વા ઉપરિ પટિહઞ્ઞતિ, ઉપરિતો અચ્ચિ ઉટ્ઠહિત્વા હેટ્ઠા પટિહઞ્ઞતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

''હોતિ ખો સો, ભિક્ખવે, સમયો યં કદાચિ કરહચિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેન તસ્સ મહાનિરયસ્સ પુરત્થિમં દ્વારં અપાપુરીયતિ [અવાપુરીયતિ (સી॰)]. સો તત્થ સીઘેન જવેન ધાવતિ. તસ્સ સીઘેન જવેન ધાવતો છવિમ્પિ ડય્હતિ, ચમ્મમ્પિ ડય્હતિ, મંસમ્પિ ડય્હતિ, ન્હારુમ્પિ ડય્હતિ, અટ્ઠીનિપિ સમ્પધૂપાયન્તિ, ઉબ્ભતં તાદિસમેવ હોતિ. યતો ચ ખો સો, ભિક્ખવે, બહુસમ્પત્તો હોતિ, અથ તં દ્વારં પિધીયતિ [પિથીયતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)]. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘હોતિ ખો સો, ભિક્ખવે, સમયો યં કદાચિ કરહચિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેન તસ્સ મહાનિરયસ્સ પચ્છિમં દ્વારં અપાપુરીયતિ…પે॰… ઉત્તરં દ્વારં અપાપુરીયતિ…પે॰… દક્ખિણં દ્વારં અપાપુરીયતિ . સો તત્થ સીઘેન જવેન ધાવતિ. તસ્સ સીઘેન જવેન ધાવતો છવિમ્પિ ડય્હતિ, ચમ્મમ્પિ ડય્હતિ, મંસમ્પિ ડય્હતિ, ન્હારુમ્પિ ડય્હતિ, અટ્ઠીનિપિ સમ્પધૂપાયન્તિ, ઉબ્ભતં તાદિસમેવ હોતિ. યતો ચ ખો સો, ભિક્ખવે, બહુસમ્પત્તો હોતિ, અથ તં દ્વારં પિધીયતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘હોતિ ખો સો, ભિક્ખવે, સમયો યં કદાચિ કરહચિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેન તસ્સ મહાનિરયસ્સ પુરત્થિમં દ્વારં અપાપુરીયતિ. સો તત્થ સીઘેન જવેન ધાવતિ. તસ્સ સીઘેન જવેન ધાવતો છવિમ્પિ ડય્હતિ, ચમ્મમ્પિ ડય્હતિ, મંસમ્પિ ડય્હતિ, ન્હારુમ્પિ ડય્હતિ, અટ્ઠીનિપિ સમ્પધૂપાયન્તિ, ઉબ્ભતં તાદિસમેવ હોતિ. સો તેન દ્વારેન નિક્ખમતિ.

૨૬૯. ‘‘તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, મહાનિરયસ્સ સમનન્તરા સહિતમેવ મહન્તો ગૂથનિરયો. સો તત્થ પતતિ. તસ્મિં ખો પન, ભિક્ખવે, ગૂથનિરયે સૂચિમુખા પાણા છવિં છિન્દન્તિ, છવિં છેત્વા ચમ્મં છિન્દન્તિ, ચમ્મં છેત્વા મંસં છિન્દન્તિ, મંસં છેત્વા ન્હારું છિન્દન્તિ, ન્હારું છેત્વા અટ્ઠિં છિન્દન્તિ, અટ્ઠિં છેત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં ખાદન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, ગૂથનિરયસ્સ સમનન્તરા સહિતમેવ મહન્તો કુક્કુલનિરયો. સો તત્થ પતતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, કુક્કુલનિરયસ્સ સમનન્તરા સહિતમેવ મહન્તં સિમ્બલિવનં ઉદ્ધં [ઉચ્ચં (સ્યા॰ કં॰), ઉબ્ભતો (ક॰)] યોજનમુગ્ગતં સોળસઙ્ગુલકણ્ટકં [સોળસઙ્ગુલકણ્ડકં (સી॰)] આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં. તત્થ આરોપેન્તિપિ ઓરોપેન્તિપિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, સિમ્બલિવનસ્સ સમનન્તરા સહિતમેવ મહન્તં અસિપત્તવનં. સો તત્થ પવિસતિ. તસ્સ વાતેરિતાનિ પત્તાનિ પતિતાનિ હત્થમ્પિ છિન્દન્તિ, પાદમ્પિ છિન્દન્તિ, હત્થપાદમ્પિ છિન્દન્તિ, કણ્ણમ્પિ છિન્દન્તિ, નાસમ્પિ છિન્દન્તિ, કણ્ણનાસમ્પિ છિન્દન્તિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘તસ્સ ખો પન, ભિક્ખવે, અસિપત્તવનસ્સ સમનન્તરા સહિતમેવ મહતી ખારોદકા નદી [ખારોદિકા નદી (સી॰)]. સો તત્થ પતતિ. સો તત્થ અનુસોતમ્પિ વુય્હતિ , પટિસોતમ્પિ વુય્હતિ, અનુસોતપટિસોતમ્પિ વુય્હતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

૨૭૦. ‘‘તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા બલિસેન ઉદ્ધરિત્વા થલે પતિટ્ઠાપેત્વા એવમાહંસુ – ‘અમ્ભો પુરિસ, કિં ઇચ્છસી’તિ? સો એવમાહ – ‘જિઘચ્છિતોસ્મિ, ભન્તે’તિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા તત્તેન અયોસઙ્કુના મુખં વિવરિત્વા આદિત્તેન સમ્પજ્જલિતેન સજોતિભૂતેન તત્તં લોહગુળં મુખે પક્ખિપન્તિ આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં. સો તસ્સ [તં તસ્સ (ક॰), તસ્સ (સી॰ પી॰)] ઓટ્ઠમ્પિ દહતિ [ડય્હતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], મુખમ્પિ

દહતિ, કણ્ઠમ્પિ દહતિ, ઉરમ્પિ [ઉદરમ્પિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰)] દહતિ, અન્તમ્પિ અન્તગુણમ્પિ આદાય અધોભાગા નિક્ખમતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ.

‘‘તમેનં , ભિક્ખવે, નિરયપાલા એવમાહંસુ – ‘અમ્ભો પુરિસ, કિં ઇચ્છસી’તિ? સો એવમાહ – ‘પિપાસિતોસ્મિ, ભન્તે’તિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા તત્તેન અયોસઙ્કુના મુખં વિવરિત્વા આદિત્તેન સમ્પજ્જલિતેન સજોતિભૂતેન તત્તં તમ્બલોહં મુખે આસિઞ્ચન્તિ આદિત્તં સમ્પજ્જલિતં સજોતિભૂતં. તં તસ્સ [એત્થ પન પાઠભેદો નત્થિ] ઓટ્ઠમ્પિ દહતિ, મુખમ્પિ દહતિ, કણ્ઠમ્પિ દહતિ, ઉરમ્પિ દહતિ, અન્તમ્પિ અન્તગુણમ્પિ આદાય અધોભાગા નિક્ખમતિ. સો તત્થ દુક્ખા તિબ્બા ખરા કટુકા વેદના વેદેતિ, ન ચ તાવ કાલઙ્કરોતિ, યાવ ન તં પાપકમ્મં બ્યન્તીહોતિ. તમેનં, ભિક્ખવે, નિરયપાલા પુન મહાનિરયે પક્ખિપન્તિ.

‘‘ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, યમસ્સ રઞ્ઞો એતદહોસિ – ‘યે કિર , ભો, લોકે પાપકાનિ અકુસલાનિ કમ્માનિ કરોન્તિ તે એવરૂપા વિવિધા કમ્મકારણા કરીયન્તિ. અહો વતાહં મનુસ્સત્તં લભેય્યં. તથાગતો ચ લોકે ઉપ્પજ્જેય્ય અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો. તઞ્ચાહં ભગવન્તં પયિરુપાસેય્યં. સો ચ મે ભગવા ધમ્મં દેસેય્ય. તસ્સ ચાહં ભગવતો ધમ્મં આજાનેય્ય’ન્તિ. તં ખો પનાહં, ભિક્ખવે, નાઞ્ઞસ્સ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા સુત્વા વદામિ, અપિ ચ યદેવ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવાહં વદામી’’તિ.

૨૭૧. ઇદમવોચ ભગવા. ઇદં વત્વાન [ઇદં વત્વા (સી॰ પી॰) એવમીદિસેસુ ઠાનેસુ] સુગતો અથાપરં એતદવોચ સત્થા –

‘‘ચોદિતા દેવદૂતેહિ, યે પમજ્જન્તિ માણવા;
તે દીઘરત્તં સોચન્તિ, હીનકાયૂપગા નરા.

‘‘યે ચ ખો દેવદૂતેહિ, સન્તો સપ્પુરિસા ઇધ;
ચોદિતા નપ્પમજ્જન્તિ, અરિયધમ્મે કુદાચનં.

‘‘ઉપાદાને ભયં દિસ્વા, જાતિમરણસમ્ભવે;
અનુપાદા વિમુચ્ચન્તિ, જાતિમરણસઙ્ખયે.

‘‘તે ખેમપ્પત્તા સુખિનો, દિટ્ઠધમ્માભિનિબ્બુતા;
સબ્બવેરભયાતીતા, સબ્બદુક્ખં [સબ્બદુક્ખા (ક॰)] ઉપચ્ચગુ’’ન્તિ.

દેવદૂતસુત્તં નિટ્ઠિતં દસમં.

સુઞ્ઞતવગ્ગો નિટ્ઠિતો તતિયો.

તસ્સુદ્દાનં –
દ્વિધાવ સુઞ્ઞતા હોતિ, અબ્ભુતધમ્મબાકુલં;
અચિરવતભૂમિજનામો, અનુરુદ્ધુપક્કિલેસં;

બાલપણ્ડિતો દેવદ્દૂતશ્ચ તે દસાતિ.

૪. વિભઙ્ગવગ્ગો

૧. ભદ્દેકરત્તસુત્તં

૨૭૨. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘ભદ્દેકરત્તસ્સ વો, ભિક્ખવે, ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ દેસેસ્સામિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

‘‘પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો [યં (નેત્તિપાળિ)] ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં [અસંહિરં (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

‘‘અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં [કિચ્ચં આતપ્પં (સી॰ ક॰)], કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

‘‘એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુનિ’’ [મુનીતિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)].

૨૭૩. ‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, અતીતં અન્વાગમેતિ? ‘એવંરૂપો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, ‘એવંવેદનો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, ‘એવંસઞ્ઞો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, ‘એવંસઙ્ખારો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, ‘એવંવિઞ્ઞાણો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ – એવં ખો, ભિક્ખવે, અતીતં અન્વાગમેતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અતીતં નાન્વાગમેતિ? ‘એવંરૂપો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, ‘એવંવેદનો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, ‘એવંસઞ્ઞો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, ‘એવંસઙ્ખારો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, ‘એવંવિઞ્ઞાણો અહોસિં અતીતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ – એવં ખો, ભિક્ખવે, અતીતં નાન્વાગમેતિ.

૨૭૪. ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ? ‘એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, એવંવેદનો સિયં…પે॰… એવંસઞ્ઞો સિયં… એવંસઙ્ખારો સિયં… એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ – એવં ખો, ભિક્ખવે, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ? ‘એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, એવંવેદનો સિયં … એવંસઞ્ઞો સિયં… એવંસઙ્ખારો સિયં… ‘એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાન’ન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ – એવં ખો, ભિક્ખવે, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ.

૨૭૫. ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, અસ્સુતવા પુથુજ્જનો અરિયાનં અદસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ અકોવિદો અરિયધમ્મે અવિનીતો સપ્પુરિસાનં અદસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ અકોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે અવિનીતો રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, રૂપવન્તં વા અત્તાનં, અત્તનિ વા રૂપં, રૂપસ્મિં વા અત્તાનં; વેદનં...પે॰... સઞ્ઞં... સઙ્ખારે... વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં – એવં ખો, ભિક્ખવે, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ.

''કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, સુતવા અરિયસાવકો અરિયાનં દસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ કોવિદો અરિયધમ્મે સુવિનીતો સપ્પુરિસાનં દસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ કોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે સુવિનીતો ન રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, ન રૂપવન્તં વા અત્તાનં, ન અત્તનિ વા રૂપં, ન રૂપસ્મિં વા અત્તાનં; ન વેદનં... ન સઞ્ઞં... ન સઙ્ખારે... ન વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, ન વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં, ન અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં, ન વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં – એવં ખો, ભિક્ખવે, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ.

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

''પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

''અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

''એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

'''ભદ્દેકરત્તસ્સ વો, ભિક્ખવે, ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ દેસેસ્સામી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્ત''ન્તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

ભદ્દેકરત્તસુત્તં નિટ્ઠિતં પઠમં.

૨. આનન્દભદ્દેકરત્તસુત્તં

૨૭૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા આનન્દો ઉપટ્ઠાનસાલાયં ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેતિ સમાદપેતિ સમુત્તેજેતિ સમ્પહંસેતિ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ ભાસતિ.

અથ ખો ભગવા સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેનુપટ્ઠાનસાલા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''કો નુ ખો, ભિક્ખવે, ઉપટ્ઠાનસાલાયં ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસી''તિ? ''આયસ્મા,

ભન્તે, આનન્દો ઉપટ્ઠાનસાલાયં ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસી''તિ.

અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''યથા કથં પન ત્વં, આનન્દ, ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ , ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસી''તિ? ''એવં ખો અહં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિં સમાદપેસિં સમુત્તેજેસિં સમ્પહંસેસિં, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસિં –

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

''પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્ધા મનુબ્રૂહયે.

''અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

''એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુનિ''.

૨૭૭. ''કથઞ્ચ, આવુસો, અતીતં અન્વાગમેતિ? એવંરૂપો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, એવંવેદનો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, એવંસઞ્ઞો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, એવંસઙ્ખારો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, એવંવિઞ્ઞાણો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ – એવં ખો, આવુસો, અતીતં અન્વાગમેતિ.

''કથઞ્ચ, આવુસો, અતીતં નાન્વાગમેતિ? એવંરૂપો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, એવંવેદનો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, એવંસઞ્ઞો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, એવંસઙ્ખારો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, એવંવિઞ્ઞાણો અહોસિં અતીતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ – એવં ખો, આવુસો, અતીતં નાન્વાગમેતિ.

''કથઞ્ચ, આવુસો, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ? એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ, એવંવેદનો સિયં...પે॰... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં સમન્વાનેતિ – એવં ખો, આવુસો, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ.

''કથઞ્ચ, આવુસો, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ? એવંરૂપો સિયં અનાગતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ, એવંવેદનો સિયં...પે॰... એવંસઞ્ઞો સિયં... એવંસઙ્ખારો સિયં... એવંવિઞ્ઞાણો સિયં અનાગતમદ્ધાનન્તિ તત્થ નન્દિં ન સમન્વાનેતિ – એવં ખો, આવુસો, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ.

''કથઞ્ચ, આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ? ઇધ, આવુસો, અસ્સુતવા પુથુજ્જનો અરિયાનં અદસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ અકોવિદો અરિયધમ્મે અવિનીતો સપ્પુરિસાનં અદસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ અકોવિદો

સપ્પુરિસધમ્મે અવિનીતો રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, રૂપવન્તં વા અત્તાનં, અત્તનિ વા રૂપં, રૂપસ્મિં વા અત્તાનં; વેદનં... સઞ્ઞં... સઙ્ખારે... વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં, અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં – એવં ખો, આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ.

''કથઞ્ચ , આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ? ઇધ, આવુસો, સુતવા અરિયસાવકો અરિયાનં દસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ કોવિદો અરિયધમ્મે સુવિનીતો સપ્પુરિસાનં દસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ કોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે સુવિનીતો ન રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, ન રૂપવન્તં વા અત્તાનં, ન અત્તનિ વા રૂપં, ન રૂપસ્મિં વા અત્તાનં; ન વેદનં... ન સઞ્ઞં... ન સઙ્ખારે... ન વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ, ન વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં, ન અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં, ન વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં – એવં ખો, આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ.

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

''પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

''અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

''એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

''એવં ખો અહં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિં સમાદપેસિં સમુત્તેજેસિં સમ્પહંસેસિં, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસિ''ન્તિ.

૨૭૮. ''સાધુ , સાધુ, આનન્દ! સાધુ ખો ત્વં, આનન્દ, ભિક્ખૂનં ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસિ સમાદપેસિ સમુત્તેજેસિ સમ્પહંસેસિ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસિ –

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય...પે॰...
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

''કથઞ્ચ, આનન્દ, અતીતં અન્વાગમેતિ...પે॰... એવં ખો, આનન્દ, અતીતં અન્વાગમેતિ. કથઞ્ચ, આનન્દ, અતીતં નાન્વાગમેતિ...પે॰... એવં ખો, આનન્દ, અતીતં નાન્વાગમેતિ. કથઞ્ચ, આનન્દ, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ... પે॰... એવં ખો, આનન્દ, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ. કથઞ્ચ, આનન્દ, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ...પે॰... એવં ખો, આનન્દ, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ. કથઞ્ચ, આનન્દ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ...પે॰... એવં ખો, આનન્દ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ. કથઞ્ચ, આનન્દ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ...પે॰... એવં ખો, આનન્દ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ.

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય...પે॰...

તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

આનન્દભદ્દેકરત્તસુત્તં નિટ્ઠિતં દુતિયં.

૩. મહાકચ્ચાનભદ્દેકરત્તસુત્તં

૨૭૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ તપોદારામે. અથ ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં પચ્ચુટ્ઠાય યેન તપોદો [તપોદા (સી॰)] તેનુપસઙ્કમિ ગત્તાનિ પરિસિઞ્ચિતું. તપોદે ગત્તાનિ પરિસિઞ્ચિત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા એકચીવરો અટ્ઠાસિ ગત્તાનિ પુબ્બાપયમાનો [સુક્ખાપયમાનો (ક॰)]. અથ ખો અઞ્ઞતરા દેવતા અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણા કેવલકપ્પં તપોદં ઓભાસેત્વા યેનાયસ્મા સમિદ્ધિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતા ખો સા દેવતા આયસ્મન્તં સમિદ્ધિં એતદવોચ – ''ધારેસિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા''તિ? ''ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા''તિ? ''અહમ્પિ ખો, ભિક્ખુ, ન ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ધારેસિ પન ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા''તિ? ''ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથાતિ. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા''તિ? ''અહમ્પિ ખો, ભિક્ખુ ન ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથાતિ. ઉગ્ગણ્હાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; પરિયાપુણાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; ધારેહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. અત્થસંહિતો, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસો ચ વિભઙ્ગો ચ આદિબ્રહ્મચરિયકો''તિ. ઇદમવોચ સા દેવતા; ઇદં વત્વા તત્થેવન્તરધાયિ.

૨૮૦. અથ ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ ભગવન્તં એતદવોચ –

''ઇધાહં, ભન્તે, રત્તિયા પચ્ચૂસસમયં પચ્ચુટ્ઠાય યેન તપોદો તેનુપસઙ્કમિં ગત્તાનિ પરિસિઞ્ચિતું. તપોદે ગત્તાનિ પરિસિઞ્ચિત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા એકચીવરો અટ્ઠાસિં ગત્તાનિ પુબ્બાપયમાનો. અથ ખો ભન્તે, અઞ્ઞતરા દેવતા અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણા કેવલકપ્પં તપોદં ઓભાસેત્વા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતા ખો સા દેવતા મં એતદવોચ – 'ધારેસિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા'''તિ?

''એવં વુત્તે અહં, ભન્તે, તં દેવતં એતદવોચં – 'ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા'તિ? 'અહમ્પિ ખો, ભિક્ખુ, ન ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ધારેસિ પન ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથાતિ. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા'તિ? 'અહમ્પિ ખો, ભિક્ખુ, ન ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથાતિ. ઉગ્ગણ્હાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; પરિયાપુણાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; ધારેહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. અત્થસંહિતો, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસો ચ વિભઙ્ગો ચ આદિબ્રહ્મચરિયકો'તિ. ઇદમવોચ, ભન્તે, સા દેવતા; ઇદં વત્વા તત્થેવન્તરધાયિ. સાધુ મે, ભન્તે, ભગવા ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ

દેસેતૂ’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભિક્ખુ, સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

‘‘અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

‘‘પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

‘‘અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

‘‘એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા; ઇદં વત્વાન સુગતો ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસિ. અથ ખો તેસં ભિક્ખૂનં , અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો, એતદહોસિ – ‘‘ઇદં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

‘‘અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

‘‘પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

‘‘અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

‘‘એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની’’તિ.

‘‘કો નુ ખો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજેય્યા’’તિ?

અથ ખો તેસં ભિક્ખૂનં એતદહોસિ – ‘‘અયં ખો આયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં; પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. યંનૂન મયં યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામા’’તિ.

૨૮૧. અથ ખો તે ભિક્ખૂ યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા મહાકચ્ચાનેન સદ્ધિં સમ્મોદિંસુ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતદવોચું – ''ઇદં ખો નો, આવુસો કચ્ચાન, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય...પે॰...
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

''તેસં નો, આવુસો કચ્ચાન, અમ્હાકં, અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો, એતદહોસિ – ઇદં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય...પે॰...
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

''કો નુ ખો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજેય્યાતિ? તેસં નો , આવુસો કચ્ચાન, અમ્હાકં એતદહોસિ – 'અયં ખો આયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં. પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. યંનૂન મયં યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામા'તિ. વિભજતાયસ્મા મહાકચ્ચાનો''તિ.

''સેય્યથાપિ, આવુસો, પુરિસો સારત્થિકો સારગવેસી સારપરિયેસનં ચરમાનો મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો અતિક્કમ્મેવ મૂલં અતિક્કમ્મ ખન્ધં સાખાપલાસે સારં પરિયેસિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય; એવં સમ્પદમિદં આયસ્મન્તાનં સત્થરિ સમ્મુખીભૂતે તં ભગવન્તં અતિસિત્વા અમ્હે એતમત્થં પટિપુચ્છિતબ્બં મઞ્ઞથ [મઞ્ઞેથ (પી॰)]. સો હાવુસો, ભગવા જાનં જાનાતિ, પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો. સો ચેવ પનેતસ્સ કાલો અહોસિ યં ભગવન્તંયેવ એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યાથ, યથા વો ભગવા બ્યાકરેય્ય તથા નં ધારેય્યાથા''તિ.

''અદ્ધાવુસો કચ્ચાન, ભગવા જાનં જાનાતિ, પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો. સો ચેવ પનેતસ્સ કાલો અહોસિ યં ભગવન્તંયેવ એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામ; યથા નો ભગવા બ્યાકરેય્ય તથા નં ધારેય્યામ. અપિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં; પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. વિભજતાયસ્મા મહાકચ્ચાનો અગરું કરિત્વા''તિ [અગરુકરિત્વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)].

''તેન હાવુસો, સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવમાવુસો''તિ ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો મહાકચ્ચાનસ્સ પચ્ચસ્સોસું. આયસ્મા મહાકચ્ચાનો એતદવોચ –

‘‘યં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

> ‘‘અતીતં નાન્વાગમેય્ય...પે॰...
> તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની’’તિ.

ઇમસ્સ ખો અહં, આવુસો, ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ –

૨૮૨. ‘‘કથઞ્ચ, આવુસો, અતીતં અન્વાગમેતિ? ઇતિ મે ચક્ખુ અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ રૂપાતિ – તત્થ છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં [છન્દરાગપ્પટિબન્ધં (ક॰)] હોતિ વિઞ્ઞાણં, છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો અતીતં અન્વાગમેતિ. ઇતિ મે સોતં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ સદ્દાતિ...પે॰... ઇતિ મે ઘાનં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ ગન્ધાતિ... ઇતિ મે જિવ્હા અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ રસાતિ... ઇતિ મે કાયો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ ફોટ્ઠબ્બાતિ... ઇતિ મે મનો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ ધમ્માતિ – તત્થ છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો અતીતં અન્વાગમેતિ – એવં ખો, આવુસો, અતીતં અન્વાગમેતિ.

‘‘કથઞ્ચ , આવુસો, અતીતં નાન્વાગમેતિ? ઇતિ મે ચક્ખુ અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ રૂપાતિ – તત્થ ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ ન તદભિનન્દતિ, ન તદભિનન્દન્તો અતીતં નાન્વાગમેતિ. ઇતિ મે સોતં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ સદ્દાતિ...પે॰... ઇતિ મે ઘાનં અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ ગન્ધાતિ... ઇતિ મે જિવ્હા અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ રસાતિ... ઇતિ મે કાયો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ ફોટ્ઠબ્બાતિ... ઇતિ મે મનો અહોસિ અતીતમદ્ધાનં ઇતિ ધમ્માતિ – તત્થ ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ, ન તદભિનન્દતિ, ન તદભિનન્દન્તો અતીતં નાન્વાગમેતિ – એવં ખો, આવુસો, અતીતં નાન્વાગમેતિ.

૨૮૩. ‘‘કથઞ્ચ , આવુસો, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ? ઇતિ મે ચક્ખુ સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ રૂપાતિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં પણિદહતિ, ચેતસો પણિધાનપચ્ચયા તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો અનાગતં પટિકઙ્ખતિ. ઇતિ મે સોતં સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ સદ્દાતિ...પે॰... ઇતિ મે ઘાનં સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ ગન્ધાતિ... ઇતિ મે જિવ્હા સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ રસાતિ... ઇતિ મે કાયો સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ ફોટ્ઠબ્બાતિ... ઇતિ મે મનો સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ ધમ્માતિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં પણિદહતિ, ચેતસો પણિધાનપચ્ચયા તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો અનાગતં પટિકઙ્ખતિ – એવં ખો, આવુસો, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ.

‘‘કથઞ્ચ, આવુસો, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ? ઇતિ મે ચક્ખુ સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ રૂપાતિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ પટિલાભાય ચિત્તં નપ્પણિદહતિ , ચેતસો અપ્પણિધાનપચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ, ન તદભિનન્દન્તો અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ. ઇતિ મે સોતં સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ સદ્દાતિ...પે॰... ઇતિ મે ઘાનં સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ ગન્ધાતિ... ઇતિ મે જિવ્હા સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ રસાતિ... ઇતિ મે કાયો સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ ફોટ્ઠબ્બાતિ... ઇતિ મે મનો સિયા અનાગતમદ્ધાનં ઇતિ ધમ્માતિ – અપ્પટિલદ્ધસ્સ

પટિલાભાય ચિત્તં નપ્પણિદહતિ, ચેતસો અપ્પણિધાનપચ્ચયા ન તદભિનન્દતિ, ન તદભિનન્દન્તો અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ – એવં ખો, આવુસો, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ.

૨૮૪. ''કથઞ્ચ, આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ? યઞ્ચાવુસો, ચક્ખુ યે ચ રૂપા – ઉભયમેતં પચ્ચુપ્પન્નં. તસ્મિં ચે પચ્ચુપ્પન્ને છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ. યઞ્ચાવુસો, સોતં યે ચ સદ્દા…પે॰… યઞ્ચાવુસો, ઘાનં યે ચ ગન્ધા… યા ચાવુસો, જિવ્હા યે ચ રસા… યો ચાવુસો, કાયો યે ચ ફોટ્ઠબ્બા… યો ચાવુસો, મનો યે ચ ધમ્મા – ઉભયમેતં પચ્ચુપ્પન્નં. તસ્મિં ચે પચ્ચુપ્પન્ને છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ તદભિનન્દતિ, તદભિનન્દન્તો પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ – એવં ખો, આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ.

''કથઞ્ચ , આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ? યઞ્ચાવુસો, ચક્ખુ યે ચ રૂપા – ઉભયમેતં પચ્ચુપ્પન્નં. તસ્મિં ચે પચ્ચુપ્પન્ને ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ ન તદભિનન્દતિ, ન તદભિનન્દન્તો પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ. યઞ્ચાવુસો, સોતં યે ચ સદ્દા…પે॰… યઞ્ચાવુસો, ઘાનં યે ચ ગન્ધા… યા ચાવુસો, જિવ્હા યે ચ રસા… યો ચાવુસો, કાયો યે ચ ફોટ્ઠબ્બા… યો ચાવુસો, મનો યે ચ ધમ્મા – ઉભયમેતં પચ્ચુપ્પન્નં. તસ્મિં ચે પચ્ચુપ્પન્ને ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધં હોતિ વિઞ્ઞાણં, ન છન્દરાગપ્પટિબદ્ધત્તા વિઞ્ઞાણસ્સ ન તદભિનન્દતિ, ન તદભિનન્દન્તો પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ – એવં ખો, આવુસો, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ.

૨૮૫. ''યં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

> ''અતીતં નાન્વાગમેય્ય…પે॰…
> તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

''ઇમસ્સ ખો અહં, આવુસો, ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ. આકઙ્ખમાના ચ પન તુમ્હે આયસ્મન્તો ભગવન્તંયેવ ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યાથ, યથા વો ભગવા બ્યાકરોતિ તથા નં ધારેય્યાથા''તિ.

અથ ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો મહાકચ્ચાનસ્સ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું – ''યં ખો નો, ભન્તે, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

> ''અતીતં નાન્વાગમેય્ય…પે॰…
> તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

તેસં નો, ભન્તે, અમ્હાકં, અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો, એતદહોસિ – ‘‘ઇદં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો –

‘‘અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

‘‘પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

‘‘અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

‘‘એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની’’તિ.

‘‘‘કો નુ ખો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજેય્યા’તિ? તેસં નો, ભન્તે, અમ્હાકં એતદહોસિ – ‘અયં ખો આયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં. પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. યંનૂન મયં યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામા’તિ. અથ ખો મયં, ભન્તે, યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમિમ્હ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છિમ્હ. તેસં નો, ભન્તે, આયસ્મતા મહાકચ્ચાનેન ઇમેહિ આકારેહિ ઇમેહિ પદેહિ ઇમેહિ બ્યઞ્જનેહિ અત્થો વિભત્તો’’તિ.

‘‘પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, મહાકચ્ચાનો; મહાપઞ્ઞો, ભિક્ખવે મહાકચ્ચાનો. મં ચેપિ તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યાથ, અહમ્પિ તં એવમેવં બ્યાકરેય્યં યથા તં મહાકચ્ચાનેન બ્યાકતં. એસો, ચેવેતસ્સ અત્થો. એવઞ્ચ નં ધારેથા’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

મહાકચ્ચાનભદ્દેકરત્તસુત્તં નિટ્ઠિતં તતિયં.

૪. લોમસકઙ્ગિયભદ્દેકરત્તસુત્તં

૨૮૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા લોમસકઙ્ગિયો [લોમસકકઙ્ગિયો (ટીકા)] સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં નિગ્રોધારામે. અથ ખો ચન્દનો દેવપુત્તો અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણો કેવલકપ્પં નિગ્રોધારામં ઓભાસેત્વા યેનાયસ્મા લોમસકઙ્ગિયો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો ચન્દનો દેવપુત્તો આયસ્મન્તં લોમસકઙ્ગિયં એતદવોચ – ‘‘ધારેસિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા’’તિ? ‘‘ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા’’તિ? ‘‘અહમ્પિ ખો, ભિક્ખુ, ન

ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ધારેસિ પન ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા''તિ? ''ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા''તિ? ''ધારેમિ ખો અહં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા''તિ. ''યથા કથં પન ત્વં, આવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા''તિ? ''એકમિદં, ભિક્ખુ, સમયં ભગવા દેવેસુ તાવતિંસેસુ વિહરતિ પારિચ્છત્તકમૂલે પણ્ડુકમ્બલસિલાયં. તત્ર ભગવા દેવાનં તાવતિંસાનં ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસિ –

''અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

''પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

''અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

''એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ.

''એવં ખો અહં, ભિક્ખુ, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા. ઉગ્ગણ્હાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; પરિયાપુણાહિ ત્વં , ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; ધારેહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. અત્થસંહિતો, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસો ચ વિભઙ્ગો ચ આદિબ્રહ્મચરિયકો''તિ. ઇદમવોચ ચન્દનો દેવપુત્તો. ઇદં વત્વા તત્થેવન્તરધાયિ.

૨૮૭. અથ ખો આયસ્મા લોમસકઙ્ગિયો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન સેનાસનં સંસામેત્વા પત્તચીવરમાદાય યેન સાવત્થિ તેન ચારિકં પક્કામિ. અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો યેન સાવત્થિ જેતવનં અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા લોમસકઙ્ગિયો ભગવન્તં એતદવોચ –

''એકમિદાહં, ભન્તે, સમયં સક્કેસુ વિહરામિ કપિલવત્થુસ્મિં નિગ્રોધારામે. અથ ખો, ભન્તે, અઞ્ઞતરો દેવપુત્તો અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણો કેવલકપ્પં નિગ્રોધારામં ઓભાસેત્વા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો, ભન્તે, સો દેવપુત્તો મં એતદવોચ – 'ધારેસિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા'તિ? એવં વુત્તે અહં, ભન્તે, તં દેવપુત્તં એતદવોચં – 'ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચા'તિ? 'અહમ્પિ ખો, ભિક્ખુ, ન ધારેમિ ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. ધારેસિ પન ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા'તિ? 'ન ખો અહં, આવુસો, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા. ત્વં પનાવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા'તિ? 'ધારેમિ ખો અહં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા'તિ. 'યથા કથં પન ત્વં, આવુસો, ધારેસિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા'તિ? એકમિદં, ભિક્ખુ, સમયં ભગવા દેવેસુ તાવતિંસેસુ વિહરતિ પારિચ્છત્તકમૂલે પણ્ડુકમ્બલસિલાયં . તત્ર ખો ભગવા દેવાનં તાવતિંસાનં ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ અભાસિ –

“અતીતં નાન્વાગમેય્ય...પે॰...
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની”તિ.

“એવં ખો અહં, ભિક્ખુ, ધારેમિ ભદ્દેકરત્તિયો ગાથા. ઉગ્ગણ્હાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; પરિયાપુણાહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ; ધારેહિ ત્વં, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ. અત્થસંહિતો, ભિક્ખુ, ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસો ચ વિભઙ્ગો ચ આદિબ્રહ્મચરિયકો’તિ. ઇદમવોચ, ભન્તે, સો દેવપુત્તો; ઇદં વત્વા તત્થેવન્તરધાયિ. સાધુ મે, ભન્તે, ભગવા ભદ્દેકરત્તસ્સ ઉદ્દેસઞ્ચ વિભઙ્ગઞ્ચ દેસેતૂ”તિ.

૨૮૮. “જાનાસિ પન ત્વં, ભિક્ખુ, તં દેવપુત્ત”ન્તિ? “ન ખો અહં, ભન્તે, જાનામિ તં દેવપુત્ત”ન્તિ. “ચન્દનો નામ સો, ભિક્ખુ, દેવપુત્તો. ચન્દનો, ભિક્ખુ, દેવપુત્તો અટ્ઠિં કત્વા [અટ્ઠિકત્વા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] મનસિકત્વા સબ્બચેતસા [સબ્બં ચેતસો (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰), સબ્બં ચેતસા (ક॰)] સમન્નાહરિત્વા ઓહિતસોતો ધમ્મં સુણાતિ. તેન હિ, ભિક્ખુ, સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી”તિ. “એવં, ભન્તે”તિ ખો આયસ્મા લોમસકઙ્ગિયો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

“અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

“પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

“અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના;

“એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુનિ”.

“કથઞ્ચ, ભિક્ખુ, અતીતં અન્વાગમેતિ...પે॰... એવં ખો, ભિક્ખુ, અતીતં અન્વાગમેતિ. કથઞ્ચ , ભિક્ખુ, અતીતં નાન્વાગમેતિ...પે॰... એવં ખો, ભિક્ખુ, અતીતં નાન્વાગમેતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખુ, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ...પે॰... એવં ખો, ભિક્ખુ, અનાગતં પટિકઙ્ખતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખુ, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ...પે॰... એવં ખો, ભિક્ખુ, અનાગતં નપ્પટિકઙ્ખતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખુ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ...પે॰... એવં ખો, ભિક્ખુ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ સંહીરતિ. કથઞ્ચ, ભિક્ખુ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ...પે॰... એવં ખો, ભિક્ખુ, પચ્ચુપ્પન્નેસુ ધમ્મેસુ ન સંહીરતિ.

“અતીતં નાન્વાગમેય્ય, નપ્પટિકઙ્ખે અનાગતં;
યદતીતં પહીનં તં, અપ્પત્તઞ્ચ અનાગતં.

“પચ્ચુપ્પન્નઞ્ચ યો ધમ્મં, તત્થ તત્થ વિપસ્સતિ;
અસંહીરં અસંકુપ્પં, તં વિદ્વા મનુબ્રૂહયે.

‘‘અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

‘‘એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા લોમસકઙ્ગિયો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

લોમસકઙ્ગિયભદ્દેકરત્તસુત્તં નિટ્ઠિતં ચતુત્થં.

૫. ચૂળકમ્મવિભઙ્ગસુત્તં [સુભસુત્તન્તિપિ વુચ્ચતિ]

૨૮૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને, અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો સુભો માણવો તોદેય્યપુત્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો સુભો માણવો તોદેય્યપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ –

‘‘કો નુ ખો, ભો ગોતમ, હેતુ કો પચ્ચયો યેન મનુસ્સાનંયેવ સતં મનુસ્સભૂતાનં દિસ્સન્તિ હીનપ્પણીતતા? દિસ્સન્તિ હિ, ભો ગોતમ, મનુસ્સા અપ્પાયુકા, દિસ્સન્તિ દીઘાયુકા; દિસ્સન્તિ બવ્હાબાધા [બહ્વાબાધા (સ્યા॰ કં॰ ક॰)], દિસ્સન્તિ અપ્પાબાધા; દિસ્સન્તિ દુબ્બણ્ણા, દિસ્સન્તિ વણ્ણવન્તો; દિસ્સન્તિ અપ્પેસક્ખા, દિસ્સન્તિ મહેસક્ખા; દિસ્સન્તિ અપ્પભોગા, દિસ્સન્તિ મહાભોગા; દિસ્સન્તિ નીચકુલીના, દિસ્સન્તિ ઉચ્ચાકુલીના; દિસ્સન્તિ દુપ્પઞ્ઞા, દિસ્સન્તિ પઞ્ઞવન્તો [પઞ્ઞાવન્તો (સી॰ પી॰)] . કો નુ ખો, ભો ગોતમ, હેતુ કો પચ્ચયો યેન મનુસ્સાનંયેવ સતં મનુસ્સભૂતાનં દિસ્સન્તિ હીનપ્પણીતતા’’તિ?

‘‘કમ્મસ્સકા , માણવ, સત્તા કમ્મદાયાદા કમ્મયોની કમ્મબન્ધૂ [કમ્મયોનિ કમ્મબન્ધુ (સી॰)] કમ્મપ્પટિસરણા. કમ્મં સત્તે વિભજતિ યદિદં – હીનપ્પણીતતાયાતિ. ન ખો અહં ઇમસ્સ ભોતો ગોતમસ્સ સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ. સાધુ મે ભવં ગોતમો તથા ધમ્મં દેસેતુ યથા અહં ઇમસ્સ ભોતો ગોતમસ્સ સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં આજાનેય્ય’’ન્તિ.

૨૯૦. ‘‘તેન હિ, માણવ, સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભો’’તિ ખો સુભો માણવો તોદેય્યપુત્તો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

‘‘ઇધ, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા પાણાતિપાતી હોતિ લુદ્દો લોહિતપાણિ હતપહતે નિવિટ્ઠો અદયાપન્નો પાણભૂતેસુ [સબ્બપાણભૂતેસુ (સી॰ ક॰)]. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન [સમાદિણ્ણેન (પી॰ ક॰)] કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ અપ્પાયુકો હોતિ. અપ્પાયુકસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – પાણાતિપાતી હોતિ લુદ્દો લોહિતપાણિ હતપહતે નિવિટ્ઠો અદયાપન્નો પાણભૂતેસુ.

‘‘ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા પાણાતિપાતં પહાય પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ નિહિતદણ્ડો નિહિતસત્થો, લજ્જી દયાપન્નો સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી વિહરતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ દીઘાયુકો હોતિ. દીઘાયુકસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – પાણાતિપાતં પહાય પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ નિહિતદણ્ડો નિહિતસત્થો, લજ્જી દયાપન્નો સબ્બપાણભૂતહિતાનુકમ્પી વિહરતિ.

૨૯૧. ‘‘ઇધ , માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા સત્તાનં વિહેઠકજાતિકો હોતિ, પાણિના વા લેડ્ડુના વા દણ્ડેન વા સત્થેન વા. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ બવ્હાબાધો હોતિ. બવ્હાબાધસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – સત્તાનં વિહેઠકજાતિકો હોતિ પાણિના વા લેડ્ડુના વા દણ્ડેન વા સત્થેન વા.

‘‘ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા સત્તાનં અવિહેઠકજાતિકો હોતિ પાણિના વા લેડ્ડુના વા દણ્ડેન વા સત્થેન વા. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ અપ્પાબાધો હોતિ. અપ્પાબાધસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – સત્તાનં અવિહેઠકજાતિકો હોતિ પાણિના વા લેડ્ડુના વા દણ્ડેન વા સત્થેન વા.

૨૯૨. ‘‘ઇધ, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા કોધનો હોતિ ઉપાયાસબહુલો. અપ્પમ્પિ વુત્તો સમાનો અભિસજ્જતિ કુપ્પતિ બ્યાપજ્જતિ પતિટ્ઠીયતિ કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ દુબ્બણ્ણો હોતિ. દુબ્બણ્ણસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – કોધનો હોતિ ઉપાયાસબહુલો; અપ્પમ્પિ વુત્તો સમાનો અભિસજ્જતિ કુપ્પતિ બ્યાપજ્જતિ પતિટ્ઠીયતિ કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ.

‘‘ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા અક્કોધનો હોતિ અનુપાયાસબહુલો; બહુમ્પિ વુત્તો સમાનો નાભિસજ્જતિ ન કુપ્પતિ ન બ્યાપજ્જતિ ન પતિટ્ઠીયતિ ન કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ પાસાદિકો હોતિ. પાસાદિકસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – અક્કોધનો હોતિ અનુપાયાસબહુલો; બહુમ્પિ વુત્તો સમાનો નાભિસજ્જતિ ન કુપ્પતિ ન બ્યાપજ્જતિ ન પતિટ્ઠીયતિ ન કોપઞ્ચ દોસઞ્ચ અપ્પચ્ચયઞ્ચ પાતુકરોતિ.

૨૯૩. ‘‘ઇધ, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા ઇસ્સામનકો હોતિ; પરલાભસક્કારગરુકારમાનનવન્દનપૂજનાસુ ઇસ્સતિ ઉપદુસ્સતિ ઇસ્સં બન્ધતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ

અપ્પેસક્ખો હોતિ. અપ્પેસક્ખસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – ઇસ્સામનકો હોતિ; પરલાભસક્કારગરુકારમાનનવન્દનપૂજનાસુ ઇસ્સતિ ઉપદુસ્સતિ ઇસ્સં બન્ધતિ.

‘‘ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા અનિસ્સામનકો હોતિ; પરલાભસક્કારગરુકારમાનનવન્દનપૂજનાસુ ન ઇસ્સતિ ન ઉપદુસ્સતિ ન ઇસ્સં બન્ધતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ મહેસક્ખો હોતિ. મહેસક્ખસંવત્તનિકા એસા, માણવ , પટિપદા યદિદં – અનિસ્સામનકો હોતિ; પરલાભસક્કારગરુકારમાનનવન્દનપૂજનાસુ ન ઇસ્સતિ ન ઉપદુસ્સતિ ન ઇસ્સં બન્ધતિ.

૨૯૪. ‘‘ઇધ, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા ન દાતા હોતિ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ અપ્પભોગો હોતિ. અપ્પભોગસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – ન દાતા હોતિ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં.

‘‘ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા દાતા હોતિ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ મહાભોગો હોતિ. મહાભોગસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – દાતા હોતિ સમણસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા અન્નં પાનં વત્થં યાનં માલાગન્ધવિલેપનં સેય્યાવસથપદીપેય્યં.

૨૯૫. ‘‘ઇધ, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા થદ્ધો હોતિ અતિમાની – અભિવાદેતબ્બં ન અભિવાદેતિ, પચ્ચુટ્ઠાતબ્બં ન પચ્ચુટ્ઠેતિ, આસનારહસ્સ ન આસનં દેતિ, મગ્ગારહસ્સ ન મગ્ગં દેતિ, સક્કાતબ્બં ન સક્કરોતિ, ગરુકાતબ્બં ન ગરુકરોતિ, માનેતબ્બં ન માનેતિ, પૂજેતબ્બં ન પૂજેતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ નીચકુલીનો હોતિ. નીચકુલીનસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – થદ્ધો હોતિ અતિમાની; અભિવાદેતબ્બં ન અભિવાદેતિ, પચ્ચુટ્ઠાતબ્બં ન પચ્ચુટ્ઠેતિ, આસનારહસ્સ ન આસનં દેતિ, મગ્ગારહસ્સ ન મગ્ગં દેતિ, સક્કાતબ્બં ન સક્કરોતિ, ગરુકાતબ્બં ન ગરુકરોતિ, માનેતબ્બં ન માનેતિ, પૂજેતબ્બં ન પૂજેતિ.

‘‘ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા અત્થદ્ધો હોતિ અનતિમાની; અભિવાદેતબ્બં અભિવાદેતિ, પચ્ચુટ્ઠાતબ્બં પચ્ચુટ્ઠેતિ, આસનારહસ્સ આસનં દેતિ, મગ્ગારહસ્સ મગ્ગં દેતિ, સક્કાતબ્બં સક્કરોતિ, ગરુકાતબ્બં ગરુકરોતિ, માનેતબ્બં માનેતિ, પૂજેતબ્બં પૂજેતિ. સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ ઉચ્ચાકુલીનો હોતિ. ઉચ્ચાકુલીનસંવત્તનિકા એસા, માણવ,

પટિપદા યદિદં – અત્થદ્ધો હોતિ અનતિમાની; અભિવાદેતબ્બં અભિવાદેતિ, પચ્ચુટ્ઠાતબ્બં પચ્ચુટ્ઠેતિ, આસનારહસ્સ આસનં દેતિ, મગ્ગારહસ્સ મગ્ગં દેતિ, સક્કાતબ્બં સક્કરોતિ, ગરુકાતબ્બં ગરુકરોતિ, માનેતબ્બં માનેતિ, પૂજેતબ્બં પૂજેતિ.

૨૯૬. ''ઇધ, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા સમણં વા બ્રાહ્મણં વા ઉપસઙ્કમિત્વા ન પરિપુચ્છિતા હોતિ – 'કિં, ભન્તે, કુસલં, કિં અકુસલં; કિં સાવજ્જં, કિં અનવજ્જં; કિં સેવિતબ્બં, કિં ન સેવિતબ્બં; કિં મે કરીયમાનં દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય હોતિ, કિં વા પન મે કરીયમાનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય હોતી'તિ? સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ દુપ્પઞ્ઞો હોતિ. દુપ્પઞ્ઞસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – સમણં વા બ્રાહ્મણં વા ઉપસઙ્કમિત્વા ન પરિપુચ્છિતા હોતિ – 'કિં, ભન્તે, કુસલં, કિં અકુસલં; કિં સાવજ્જં, કિં અનવજ્જં; કિં સેવિતબ્બં, કિં ન સેવિતબ્બં ; કિં મે કરીયમાનં દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય હોતિ, કિં વા પન મે કરીયમાનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય હોતી'''તિ?

''ઇધ પન, માણવ, એકચ્ચો ઇત્થી વા પુરિસો વા સમણં વા બ્રાહ્મણં વા ઉપસઙ્કમિત્વા પરિપુચ્છિતા હોતિ – 'કિં, ભન્તે, કુસલં, કિં અકુસલં; કિં સાવજ્જં, કિં અનવજ્જં; કિં સેવિતબ્બં, કિં ન સેવિતબ્બં; કિં મે કરીયમાનં દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય હોતિ, કિં વા પન મે કરીયમાનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય હોતી'તિ? સો તેન કમ્મેન એવં સમત્તેન એવં સમાદિન્નેન કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. નો ચે કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, સચે મનુસ્સત્તં આગચ્છતિ યત્થ યત્થ પચ્ચાજાયતિ મહાપઞ્ઞો હોતિ. મહાપઞ્ઞસંવત્તનિકા એસા, માણવ, પટિપદા યદિદં – સમણં વા બ્રાહ્મણં વા ઉપસઙ્કમિત્વા પરિપુચ્છિતા હોતિ – 'કિં, ભન્તે, કુસલં, કિં અકુસલં; કિં સાવજ્જં, કિં અનવજ્જં; કિં સેવિતબ્બં , કિં ન સેવિતબ્બં; કિં મે કરીયમાનં દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય હોતિ, કિં વા પન મે કરીયમાનં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય હોતી'''તિ?

૨૯૭. ''ઇતિ ખો, માણવ, અપ્પાયુકસંવત્તનિકા પટિપદા અપ્પાયુકત્તં ઉપનેતિ, દીઘાયુકસંવત્તનિકા પટિપદા દીઘાયુકત્તં ઉપનેતિ; બવ્હાબાધસંવત્તનિકા પટિપદા બવ્હાબાધત્તં ઉપનેતિ, અપ્પાબાધસંવત્તનિકા પટિપદા અપ્પાબાધત્તં ઉપનેતિ; દુબ્બણ્ણસંવત્તનિકા પટિપદા દુબ્બણ્ણત્તં ઉપનેતિ, પાસાદિકસંવત્તનિકા પટિપદા પાસાદિકત્તં ઉપનેતિ; અપ્પેસક્ખસંવત્તનિકા પટિપદા અપ્પેસક્ખત્તં ઉપનેતિ, મહેસક્ખસંવત્તનિકા પટિપદા મહેસક્ખત્તં ઉપનેતિ; અપ્પભોગસંવત્તનિકા પટિપદા અપ્પભોગત્તં ઉપનેતિ, મહાભોગસંવત્તનિકા પટિપદા મહાભોગત્તં ઉપનેતિ; નીચકુલીનસંવત્તનિકા પટિપદા નીચકુલીનત્તં ઉપનેતિ, ઉચ્ચાકુલીનસંવત્તનિકા પટિપદા ઉચ્ચાકુલીનત્તં ઉપનેતિ; દુપ્પઞ્ઞસંવત્તનિકા પટિપદા દુપ્પઞ્ઞત્તં ઉપનેતિ, મહાપઞ્ઞસંવત્તનિકા પટિપદા મહાપઞ્ઞત્તં ઉપનેતિ. કમ્મસ્સકા, માણવ, સત્તા કમ્મદાયાદા કમ્મયોની કમ્મબન્ધૂ કમ્મપ્પટિસરણા. કમ્મં સત્તે વિભજતિ યદિદં – હીનપ્પણીતતાયા''તિ.

એવં વુત્તે, સુભો માણવો તોદેય્યપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ, અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ! સેય્યથાપિ, ભો ગોતમ, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય – 'ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી'તિ; એવમેવં ભોતા ગોતમેન

અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એસાહં ભવન્તં ગોતમં સરણં ગચ્છામિ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. ઉપાસકં મં ભવં ગોતમો ધારેતુ અજ્જતગ્ગે પાણુપેતં સરણં ગત''ન્તિ.

ચૂળકમ્મવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં પઞ્ચમં.

૬. મહાકમ્મવિભઙ્ગસુત્તં

૨૯૮. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા સમિદ્ધિ અરઞ્ઞકુટિકાયં વિહરતિ. અથ ખો પોતલિપુત્તો પરિબ્બાજકો જઙ્ઘાવિહારં અનુચઙ્કમમાનો અનુવિચરમાનો યેનાયસ્મા સમિદ્ધિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા સમિદ્ધિના સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો પોતલિપુત્તો પરિબ્બાજકો આયસ્મન્તં સમિદ્ધિં એતદવોચ – ''સમ્મુખા મેતં, આવુસો સમિદ્ધિ, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સુતં, સમ્મુખા પટિગ્ગહિતં – 'મોઘં કાયકમ્મં મોઘં વચીકમ્મં, મનોકમ્મમેવ સચ્ચ'ન્તિ. અત્થિ ચ સા [અત્થિ ચેસા (સી॰ ક॰)] સમાપત્તિ યં સમાપત્તિં સમાપન્નો ન કિઞ્ચિ વેદિયતી''તિ? ''મા હેવં, આવુસો પોતલિપુત્ત, અવચ; (મા હેવં, આવુસો પોતલિપુત્ત, અવચ;) [( ) સ્યા॰ કં॰ પોત્થકેસુ નત્થિ] મા ભગવન્તં અબ્ભાચિક્ખિ. ન હિ સાધુ ભગવતો અબ્ભક્ખાનં. ન હિ ભગવા એવં વદેય્ય – 'મોઘં કાયકમ્મં મોઘં વચીકમ્મં, મનોકમ્મમેવ સચ્ચ'ન્તિ. અત્થિ ચ ખો [અત્થિ ચેવ ખો (સી॰ ક॰)] સા, આવુસો, સમાપત્તિ યં સમાપત્તિં સમાપન્નો ન કિઞ્ચિ વેદિયતી''તિ. ''કીવચિરં પબ્બજિતોસિ, આવુસો સમિદ્ધી''તિ? ''ન ચિરં, આવુસો! તીણિ વસ્સાની''તિ. ''એત્થ દાનિ મયં થેરે ભિક્ખૂ કિં વક્ખામ, યત્ર હિ નામ એવંનવો ભિક્ખુ [નવકેન ભિક્ખુના (ક॰)] સત્થારં પરિરક્ખિતબ્બં મઞ્ઞિસ્સતિ. સઞ્ચેતનિકં, આવુસો સમિદ્ધિ, કમ્મં કત્વા કાયેન વાચાય મનસા કિં સો વેદિયતી''તિ? ''સઞ્ચેતનિકં, આવુસો પોતલિપુત્ત, કમ્મં કત્વા કાયેન વાચાય મનસા દુક્ખં સો વેદિયતી''તિ. અથ ખો પોતલિપુત્તો પરિબ્બાજકો આયસ્મતો સમિદ્ધિસ્સ ભાસિતં નેવ અભિનન્દિ નપ્પટિક્કોસિ; અનભિનન્દિત્વા અપ્પટિક્કોસિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

૨૯૯. અથ ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ અચિરપક્કન્તે પોતલિપુત્તે પરિબ્બાજકે યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા આનન્દેન સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ યાવતકો અહોસિ પોતલિપુત્તેન પરિબ્બાજકેન સદ્ધિં કથાસલ્લાપો તં સબ્બં આયસ્મતો આનન્દસ્સ આરોચેસિ.

એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો આયસ્મન્તં સમિદ્ધિં એતદવોચ – ''અત્થિ ખો ઇદં, આવુસો સમિદ્ધિ, કથાપાભતં ભગવન્તં દસ્સનાય. આયામાવુસો સમિદ્ધિ, યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિસ્સામ; ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં ભગવતો આરોચેસ્સામ. યથા નો ભગવા બ્યાકરિસ્સતિ તથા નં ધારેસ્સામા''તિ. ''એવમાવુસો''તિ ખો આયસ્મા સમિદ્ધિ આયસ્મતો આનન્દસ્સ પચ્ચસ્સોસિ.

અથ ખો આયસ્મા ચ આનન્દો આયસ્મા ચ સમિદ્ધિ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો યાવતકો અહોસિ આયસ્મતો સમિદ્ધિસ્સ પોતલિપુત્તેન પરિબ્બાજકેન સદ્ધિં કથાસલ્લાપો તં સબ્બં ભગવતો આરોચેસિ. એવં વુત્તે, ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચ – ''દસ્સનમ્પિ ખો અહં, આનન્દ, પોતલિપુત્તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ નાભિજાનામિ, કુતો પનેવરૂપં કથાસલ્લાપં? ઇમિના ચ, આનન્દ, સમિદ્ધિના મોઘપુરિસેન પોતલિપુત્તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ

વિભજ્જબ્યાકરણીયો પઞ્હો એકંસેન બ્યાકતો’’તિ. એવં વુત્તે, આયસ્મા ઉદાયી ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘સચે પન [કિં પન (ક॰)], ભન્તે, આયસ્મતા સમિદ્ધિના ઇદં સન્ધાય ભાસિતં – યં કિઞ્ચિ વેદયિતં તં દુક્ખસ્મિ’’ન્તિ.

૩૦૦. અથ ખો [એવં વુત્તે (સ્યા॰ કં॰)] ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ‘‘પસ્સસિ નો ત્વં, આનન્દ, ઇમસ્સ ઉદાયિસ્સ મોઘપુરિસસ્સ ઉમ્મઙ્ગં [ઉમ્મગ્ગં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰), ઉમઙ્ગં (ક॰)]? અઞ્ઞાસિં ખો અહં, આનન્દ – ‘ઇદાનેવાયં ઉદાયી મોઘપુરિસો ઉમ્મુજ્જમાનો અયોનિસો ઉમ્મુજ્જિસ્સતી’તિ. આદિંયેવ [આદિસોવ (સી॰ પી॰), આદિયેવ (ક॰)], આનન્દ, પોતલિપુત્તેન પરિબ્બાજકેન તિસ્સો વેદના પુચ્છિતા. સચાયં, આનન્દ, સમિદ્ધિ મોઘપુરિસો પોતલિપુત્તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ એવં પુટ્ઠો એવં બ્યાકરેય્ય – ‘સઞ્ચેતનિકં, આવુસો પોતલિપુત્ત, કમ્મં કત્વા કાયેન વાચાય મનસા સુખવેદનીયં સુખં સો વેદયતિ; સઞ્ચેતનિકં, આવુસો પોતલિપુત્ત, કમ્મં કત્વા કાયેન વાચાય મનસા દુક્ખવેદનીયં દુક્ખં સો વેદયતિ; સઞ્ચેતનિકં, આવુસો પોતલિપુત્ત, કમ્મં કત્વા કાયેન વાચાય મનસા અદુક્ખમસુખવેદનીયં અદુક્ખમસુખં સો વેદયતી’તિ. એવં બ્યાકરમાનો ખો, આનન્દ, સમિદ્ધિ મોઘપુરિસો પોતલિપુત્તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ સમ્મા (બ્યાકરમાનો) [( ) નત્થિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] બ્યાકરેય્ય. અપિ ચ, આનન્દ, કે ચ [કેચિ (ક॰)] અઞ્ઞતિત્થિયા પરિબ્બાજકા બાલા અબ્યત્તા કે ચ તથાગતસ્સ મહાકમ્મવિભઙ્ગં જાનિસ્સન્તિ? સચે તુમ્હે, આનન્દ, સુણેય્યાથ તથાગતસ્સ મહાકમ્મવિભઙ્ગં વિભજન્તસ્સા’’તિ.

‘‘એતસ્સ, ભગવા, કાલો, એતસ્સ, સુગત, કાલો યં ભગવા મહાકમ્મવિભઙ્ગં વિભજેય્ય . ભગવતો સુત્વા ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી’’તિ. ‘‘તેન હાનન્દ, સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

‘‘ચત્તારોમે, આનન્દ, પુગ્ગલા સન્તો સંવિજ્જમાના લોકસ્મિં. કતમે ચત્તારો? ઇધાનન્દ, એકચ્ચો પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતી હોતિ, અદિન્નાદાયી હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારી હોતિ, મુસાવાદી હોતિ, પિસુણવાચો હોતિ, ફરુસવાચો હોતિ, સમ્ફપ્પલાપી હોતિ, અભિજ્ઝાલુ હોતિ, બ્યાપન્નચિત્તો હોતિ, મિચ્છાદિટ્ઠિ હોતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ.

‘‘ઇધ પનાનન્દ, એકચ્ચો પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતી હોતિ, અદિન્નાદાયી હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારી હોતિ, મુસાવાદી હોતિ, પિસુણવાચો હોતિ, ફરુસવાચો હોતિ, સમ્ફપ્પલાપી હોતિ, અભિજ્ઝાલુ હોતિ, બ્યાપન્નચિત્તો હોતિ, મિચ્છાદિટ્ઠિ હોતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ.

‘‘ઇધાનન્દ, એકચ્ચો પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ, પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ, અનભિજ્ઝાલુ હોતિ, અબ્યાપન્નચિત્તો હોતિ, સમ્માદિટ્ઠિ હોતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ.

‘‘ઇધ પનાનન્દ, એકચ્ચો પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ, પિસુણાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, ફરુસાય વાચાય પટિવિરતો હોતિ, સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતો હોતિ, અનભિજ્ઝાલુ હોતિ, અબ્યાપન્નચિત્તો હોતિ, સમ્માદિટ્ઠિ હોતિ. સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ.

૩૦૧. ‘‘ઇધાનન્દ, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા આતપ્પમન્વાય પધાનમન્વાય અનુયોગમન્વાય અપ્પમાદમન્વાય સમ્મામનસિકારમન્વાય તથારૂપં ચેતોસમાધિં ફુસતિ યથાસમાહિતે ચિત્તે દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન અમું પુગ્ગલં પસ્સતિ – ઇધ પાણાતિપાતિં અદિન્નાદાયિં કામેસુમિચ્છાચારિં મુસાવાદિં પિસુણવાચં ફરુસવાચં સમ્ફપ્પલાપિં અભિજ્ઝાલું બ્યાપન્નચિત્તં મિચ્છાદિટ્ઠિં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સતિ અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્નં. સો એવમાહ – ‘અત્થિ કિર, ભો, પાપકાનિ કમ્માનિ, અત્થિ દુચ્ચરિતસ્સ વિપાકો. અમાહં [અપાહં (સી॰ પી॰ ક॰) અમું + અહં = અમાહં-ઇતિ પદવિભાગો] પુગ્ગલં અદ્દસં ઇધ પાણાતિપાતિં અદિન્નાદાયિં…પે॰… મિચ્છાદિટ્ઠિં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ન’ન્તિ. સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી…પે॰… મિચ્છાદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. યે એવં જાનન્તિ, તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ [મિચ્છા તે સઞ્ઞાનન્તિ (ક॰)]. ઇતિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા [પરામસ્સ (સી॰ પી॰)] અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’’’ન્તિ.

‘‘ઇધ પનાનન્દ, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા આતપ્પમન્વાય પધાનમન્વાય અનુયોગમન્વાય અપ્પમાદમન્વાય સમ્મામનસિકારમન્વાય તથારૂપં ચેતોસમાધિં ફુસતિ યથાસમાહિતે ચિત્તે દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન અમું પુગ્ગલં પસ્સતિ – ઇધ પાણાતિપાતિં અદિન્નાદાયિં…પે॰… મિચ્છાદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સતિ સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્નં. સો એવમાહ – ‘નત્થિ કિર, ભો, પાપકાનિ કમ્માનિ, નત્થિ દુચ્ચરિતસ્સ વિપાકો. અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતિં અદિન્નાદાયિં…પે॰… મિચ્છાદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ન’ન્તિ. સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી…પે॰… મિચ્છાદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ. ઇતિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’’’ન્તિ.

‘‘ઇધાનન્દ, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા આતપ્પમન્વાય પધાનમન્વાય અનુયોગમન્વાય અપ્પમાદમન્વાય સમ્મામનસિકારમન્વાય તથારૂપં ચેતોસમાધિં ફુસતિ યથાસમાહિતે ચિત્તે દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન અમું પુગ્ગલં પસ્સતિ – ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતં અદિન્નાદાના પટિવિરતં કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતં મુસાવાદા પટિવિરતં પિસુણાય વાચાય પટિવિરતં ફરુસાય વાચાય પટિવિરતં સમ્ફપ્પલાપા પટિવિરતં અનભિજ્ઝાલું અબ્યાપન્નચિત્તં સમ્માદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સતિ સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્નં. સો એવમાહ – ‘અત્થિ કિર, ભો, કલ્યાણાનિ કમ્માનિ, અત્થિ સુચરિતસ્સ વિપાકો. અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતં અદિન્નાદાના પટિવિરતં…પે॰… સમ્માદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ન’ન્તિ. સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતા પટિવિરતો અદિન્નાદાના પટિવિરતો…પે॰… સમ્માદિટ્ઠિ સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ. ઇતિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’’’ન્તિ.

‘‘ઇધ પનાનન્દ, એકચ્ચો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા આતપ્પમન્વાય પધાનમન્વાય અનુયોગમન્વાય અપ્પમાદમન્વાય સમ્મામનસિકારમન્વાય તથારૂપં ચેતોસમાધિં ફુસતિ યથાસમાહિતે ચિત્તે દિબ્બેન ચક્ખુના

વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન અમું પુગ્ગલં પસ્સતિ – ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતં...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સતિ અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્નં. સો એવમાહ – ‘નત્થિ કિર, ભો કલ્યાણાનિ કમ્માનિ, નત્થિ સુચરિતસ્સ વિપાકો. અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતં અદિન્નાદાના પટિવિરતં...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ન’ન્તિ. સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતા પટિવિરતો અદિન્નાદાના પટિવિરતો...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ. ઇતિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’’’ન્તિ.

૩૦૨. ‘‘તત્રાનન્દ, ય્વાયં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા એવમાહ – ‘અત્થિ કિર, ભો, પાપકાનિ કમ્માનિ, અત્થિ દુચ્ચરિતસ્સ વિપાકો’તિ ઇદમસ્સ અનુજાનામિ; યમ્પિ સો એવમાહ – ‘અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતિં અદિન્નાદાયિં...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ન’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ અનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતી’તિ ઇદમસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો એવમાહ – ‘યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ. તં કિસ્સ હેતુ? અઞ્ઞથા હિ, આનન્દ, તથાગતસ્સ મહાકમ્મવિભઙ્ગે ઞાણં હોતિ.

‘‘તત્રાનન્દ, ય્વાયં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા એવમાહ – ‘નત્થિ કિર, ભો, પાપકાનિ કમ્માનિ, નત્થિ દુચ્ચરિતસ્સ વિપાકો’તિ ઇદમસ્સ નાનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતિં અદિન્નાદાયિં...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિં કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ન’ન્તિ ઇદમસ્સ અનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતી’તિ ઇદમસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો એવમાહ – ‘યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ. તં કિસ્સ હેતુ? અઞ્ઞથા હિ, આનન્દ, તથાગતસ્સ મહાકમ્મવિભઙ્ગે ઞાણં હોતિ.

‘‘તત્રાનન્દ, ય્વાયં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા એવમાહ – ‘અત્થિ કિર, ભો, કલ્યાણાનિ કમ્માનિ, અત્થિ સુચરિતસ્સ વિપાકો’તિ ઇદમસ્સ અનુજાનામિ; યમ્પિ સો એવમાહ – ‘અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતં અદિન્નાદાના પટિવિરતં...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપન્ન’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ અનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતા પટિવિરતો અદિન્નાદાના પટિવિરતો...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતી’તિ ઇદમસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો એવમાહ – ‘યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં

વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ. તં કિસ્સ હેતુ? અઞ્ઞથા હિ, આનન્દ, તથાગતસ્સ મહાકમ્મવિભઙ્ગે ઞાણં હોતિ.

‘‘તત્રાનન્દ, ય્વાયં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા એવમાહ – ‘નત્થિ કિર, ભો, કલ્યાણાનિ કમ્માનિ, નત્થિ સુચરિતસ્સ વિપાકો’તિ ઇદમસ્સ નાનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘અમાહં પુગ્ગલં અદ્દસં – ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતં અદિન્નાદાના પટિવિરતં...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિં, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પસ્સામિ અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપન્ન’ન્તિ ઇદમસ્સ અનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘યો કિર, ભો, પાણાતિપાતા પટિવિરતો અદિન્નાદાના પટિવિરતો...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, સબ્બો સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતી’તિ ઇદમસ્સ નાનુજાનામિ; યઞ્ચ ખો સો એવમાહ – ‘યે એવં જાનન્તિ તે સમ્મા જાનન્તિ; યે અઞ્ઞથા જાનન્તિ, મિચ્છા તેસં ઞાણ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ; યમ્પિ સો યદેવ તસ્સ સામં ઞાતં સામં દિટ્ઠં સામં વિદિતં તદેવ તત્થ થામસા પરામાસા અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં, મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ ઇદમ્પિસ્સ નાનુજાનામિ. તં કિસ્સ હેતુ? અઞ્ઞથા હિ, આનન્દ, તથાગતસ્સ મહાકમ્મવિભઙ્ગે ઞાણં હોતિ.

303. ‘‘તત્રાનન્દ, ય્વાયં પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિ, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, પુબ્બે વાસ્સ તં કતં હોતિ પાપકમ્મં દુક્ખવેદનીયં, પચ્છા વાસ્સ તં કતં હોતિ પાપકમ્મં દુક્ખવેદનીયં, મરણકાલે વાસ્સ હોતિ મિચ્છાદિટ્ઠિ સમત્તા સમાદિન્ના. તેન સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. યઞ્ચ ખો સો ઇધ પાણાતિપાતી હોતિ અદિન્નાદાયી હોતિ...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિ હોતિ તસ્સ દિટ્ઠેવ ધમ્મે વિપાકં પટિસંવેદેતિ ઉપપજ્જ વા [ઉપપજ્જં વા (સી॰ પી॰), ઉપપજ્જ વા (સ્યા॰ કં॰ ક॰) ઉપપજ્જિત્વાતિ સંવણ્ણનાય સંસન્દેતબ્બા] અપરે વા પરિયાયે.

‘‘તત્રાનન્દ, ય્વાયં પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતી અદિન્નાદાયી...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિ કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, પુબ્બે વાસ્સ તં કતં હોતિ કલ્યાણકમ્મં સુખવેદનીયં, પચ્છા વાસ્સ તં કતં હોતિ કલ્યાણકમ્મં સુખવેદનીયં, મરણકાલે વાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ સમત્તા સમાદિન્ના. તેન સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. યઞ્ચ ખો સો ઇધ પાણાતિપાતી હોતિ અદિન્નાદાયી હોતિ...પે॰... મિચ્છાદિટ્ઠિ હોતિ તસ્સ દિટ્ઠેવ ધમ્મે વિપાકં પટિસંવેદેતિ ઉપપજ્જ વા અપરે વા પરિયાયે.

‘‘તત્રાનન્દ , ય્વાયં પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતો અદિન્નાદાના પટિવિરતો...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ, પુબ્બે વાસ્સ તં કતં હોતિ કલ્યાણકમ્મં સુખવેદનીયં, પચ્છા વાસ્સ તં કતં હોતિ કલ્યાણકમ્મં સુખવેદનીયં, મરણકાલે વાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ સમત્તા સમાદિન્ના. તેન સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જતિ. યઞ્ચ ખો સો ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ હોતિ, તસ્સ દિટ્ઠેવ ધમ્મે વિપાકં પટિસંવેદેતિ ઉપપજ્જ વા અપરે વા પરિયાયે.

‘‘તત્રાનન્દ , ય્વાયં પુગ્ગલો ઇધ પાણાતિપાતા પટિવિરતો અદિન્નાદાના પટિવિરતો...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ, કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ, પુબ્બે વાસ્સ તં કતં હોતિ પાપકમ્મં દુક્ખવેદનીયં, પચ્છા વાસ્સ તં કતં હોતિ પાપકમ્મં દુક્ખવેદનીયં, મરણકાલે વાસ્સ હોતિ મિચ્છાદિટ્ઠિ સમત્તા સમાદિન્ના. તેન સો કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં નિરયં ઉપપજ્જતિ. યઞ્ચ ખો સો ઇધ

પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ...પે॰... સમ્માદિટ્ઠિ હોતિ, તસ્સ દિટ્ઠેવ ધમ્મે વિપાકં પટિસંવેદેતિ ઉપપજ્જ વા અપરે વા પરિયાયે.

‘‘ઇતિ ખો, આનન્દ, અત્થિ કમ્મં અભબ્બં અભબ્બાભાસં, અત્થિ કમ્મં અભબ્બં ભબ્બાભાસં, અત્થિ કમ્મં ભબ્બઞ્ચેવ ભબ્બાભાસઞ્ચ, અત્થિ કમ્મં ભબ્બં અભબ્બાભાસ’’ન્તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

મહાકમ્મવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં છટ્ઠં.

૭. સળાયતનવિભઙ્ગસુત્તં

૩૦૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘સળાયતનવિભઙ્ગં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘‘છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાનિ, છ બાહિરાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાનિ, છ વિઞ્ઞાણકાયા વેદિતબ્બા, છ ફસ્સકાયા વેદિતબ્બા, અટ્ઠારસ મનોપવિચારા વેદિતબ્બા, છત્તિંસ સત્તપદા વેદિતબ્બા, તત્ર ઇદં નિસ્સાય ઇદં પજહથ, તયો સતિપટ્ઠાના યદરિયો સેવતિ યદરિયો સેવમાનો સત્થા ગણમનુસાસિતુમરહતિ, સો વુચ્ચતિ યોગ્ગાચરિયાનં [યોગાચરિયાનં (ક॰)] અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથી’તિ – અયમુદ્દેસો સળાયતનવિભઙ્ગસ્સ.

૩૦૫. ‘‘‘છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ‘ચક્ખાયતનં સોતાયતનં ઘાનાયતનં જિવ્હાયતનં કાયાયતનં મનાયતનં – છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘‘છ બાહિરાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં . કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ‘રૂપાયતનં સદ્દાયતનં ગન્ધાયતનં રસાયતનં ફોટ્ઠબ્બાયતનં ધમ્માયતનં – છ બાહિરાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘‘છ વિઞ્ઞાણકાયા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ‘ચક્ખુવિઞ્ઞાણં સોતવિઞ્ઞાણં ઘાનવિઞ્ઞાણં જિવ્હાવિઞ્ઞાણં કાયવિઞ્ઞાણં મનોવિઞ્ઞાણં – છ વિઞ્ઞાણકાયા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘‘છ ફસ્સકાયા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ‘ચક્ખુસમ્ફસ્સો સોતસમ્ફસ્સો ઘાનસમ્ફસ્સો જિવ્હાસમ્ફસ્સો કાયસમ્ફસ્સો મનોસમ્ફસ્સો – છ ફસ્સકાયા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

‘‘‘અટ્ઠારસ મનોપવિચારા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ‘ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા સોમનસ્સટ્ઠાનીયં રૂપં ઉપવિચરતિ, દોમનસ્સટ્ઠાનીયં રૂપં ઉપવિચરતિ, ઉપેક્ખાટ્ઠાનીયં રૂપં ઉપવિચરતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા...પે॰... ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા... જિવ્હાય રસં સાયિત્વા... કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય સોમનસ્સટ્ઠાનીયં ધમ્મં ઉપવિચરતિ, દોમનસ્સટ્ઠાનીયં ધમ્મં ઉપવિચરતિ, ઉપેક્ખાટ્ઠાનીયં ધમ્મં ઉપવિચરતિ. ઇતિ છ સોમનસ્સૂપવિચારા, છ દોમનસ્સૂપવિચારા, છ ઉપેક્ખૂપવિચારા, અટ્ઠારસ મનોપવિચારા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૦૬. ‘‘‘છત્તિંસ સત્તપદા વેદિતબ્બા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? છ ગેહસિતાનિ [ગેહસ્સિતાનિ (?)] સોમનસ્સાનિ, છ નેક્ખમ્મસિતાનિ [નેક્ખમ્મસ્સિતાનિ (ટીકા)] સોમનસ્સાનિ, છ ગેહસિતાનિ દોમનસ્સાનિ, છ નેક્ખમ્મસિતાનિ દોમનસ્સાનિ, છ ગેહસિતા ઉપેક્ખા, છ નેક્ખમ્મસિતા ઉપેક્ખા. તત્થ કતમાનિ છ ગેહસિતાનિ સોમનસ્સાનિ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાનં રૂપાનં ઇટ્ઠાનં કન્તાનં મનાપાનં મનોરમાનં લોકામિસપટિસંયુત્તાનં પટિલાભં વા પટિલાભતો સમનુપસ્સતો પુબ્બે વા પટિલદ્ધપુબ્બં અતીતં નિરુદ્ધં વિપરિણતં સમનુસ્સરતો ઉપ્પજ્જતિ સોમનસ્સં. યં એવરૂપં સોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ ગેહસિતં સોમનસ્સં. સોતવિઞ્ઞેય્યાનં સદ્દાનં... ઘાનવિઞ્ઞેય્યાનં ગન્ધાનં... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યાનં રસાનં... કાયવિઞ્ઞેય્યાનં ફોટ્ઠબ્બાનં... મનોવિઞ્ઞેય્યાનં ધમ્માનં ઇટ્ઠાનં કન્તાનં મનાપાનં...પે॰... સોમનસ્સં. યં એવરૂપં સોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ ગેહસિતં સોમનસ્સં. ઇમાનિ છ ગેહસિતાનિ સોમનસ્સાનિ.

‘‘તત્થ કતમાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ સોમનસ્સાનિ? રૂપાનંત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં [વિપરિણામં વિરાગં નિરોધં (ક॰)], ‘પુબ્બે ચેવ રૂપા એતરહિ ચ સબ્બે તે રૂપા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા’તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો ઉપ્પજ્જતિ સોમનસ્સં. યં એવરૂપં સોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસિતં સોમનસ્સં. સદ્દાનંત્વેવ... ગન્ધાનંત્વેવ... રસાનંત્વેવ... ફોટ્ઠબ્બાનંત્વેવ... ધમ્માનંત્વે અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં, ‘પુબ્બે ચેવ ધમ્મા એતરહિ ચ સબ્બે તે ધમ્મા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા’તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો ઉપ્પજ્જતિ સોમનસ્સં. યં એવરૂપં સોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસિતં સોમનસ્સં. ઇમાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ સોમનસ્સાનિ.

૩૦૭. ‘‘તત્થ કતમાનિ છ ગેહસિતાનિ દોમનસ્સાનિ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાનં રૂપાનં...પે॰... સોતવિઞ્ઞેય્યાનં સદ્દાનં... ઘાનવિઞ્ઞેય્યાનં ગન્ધાનં... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યાનં રસાનં... કાયવિઞ્ઞેય્યાનં ફોટ્ઠબ્બાનં... મનોવિઞ્ઞેય્યાનં ધમ્માનં ઇટ્ઠાનં કન્તાનં મનાપાનં મનોરમાનં લોકામિસપટિસંયુત્તાનં અપ્પટિલાભં વા અપ્પટિલાભતો સમનુપસ્સતો પુબ્બે વા અપ્પટિલદ્ધપુબ્બં અતીતં નિરુદ્ધં વિપરિણતં સમનુસ્સરતો ઉપ્પજ્જતિ દોમનસ્સં. યં એવરૂપં દોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ ગેહસિતં દોમનસ્સં. ઇમાનિ છ ગેહસિતાનિ દોમનસ્સાનિ.

‘‘તત્થ કતમાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ દોમનસ્સાનિ? રૂપાનંત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં, ‘પુબ્બે ચેવ રૂપા એતરહિ ચ સબ્બે તે રૂપા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા’તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપેતિ – ‘કુદાસ્સુ [કદાસ્સુ (સ્યા॰ કં॰ પી॰)] નામાહં તદાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સામિ યદરિયા એતરહિ આયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તી’તિ ઇતિ અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપયતો ઉપ્પજ્જતિ પિહપચ્ચયા દોમનસ્સં. યં એવરૂપં દોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસિતં દોમનસ્સં. સદ્દાનંત્વેવ...પે॰... ગન્ધાનંત્વેવ... રસાનંત્વેવ... ફોટ્ઠબ્બાનંત્વેવ... ધમ્માનંત્વેવ

અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં, 'પુબ્બે ચેવ ધમ્મા એતરહિ ચ સબ્બે તે ધમ્મા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપેતિ – 'કુદાસ્સુ નામાહં તદાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સામિ યદરિયા એતરહિ આયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તી'તિ ઇતિ અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપયતો ઉપ્પજ્જતિ પિહપચ્ચયા દોમનસ્સં. યં એવરૂપં દોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસિતં દોમનસ્સં. ઇમાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ દોમનસ્સાનિ.

૩૦૮. ''તત્થ કતમા છ ગેહસિતા ઉપેક્ખા? ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જતિ ઉપેક્ખા બાલસ્સ મૂળ્હસ્સ ( ) [(મન્દસ્સ) (ક॰)] પુથુજ્જનસ્સ અનોધિજિનસ્સ અવિપાકજિનસ્સ અનાદીનવદસ્સાવિનો અસ્સુતવતો પુથુજ્જનસ્સ. યા એવરૂપા ઉપેક્ખા, રૂપં સા નાતિવત્તતિ. તસ્મા સા [સાયં (ક॰)] ઉપેક્ખા 'ગેહસિતા'તિ વુચ્ચતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા... ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા... જિવ્હાય રસં સાયિત્વા... કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા... મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જતિ ઉપેક્ખા બાલસ્સ મૂળ્હસ્સ પુથુજ્જનસ્સ અનોધિજિનસ્સ અવિપાકજિનસ્સ અનાદીનવદસ્સાવિનો અસ્સુતવતો પુથુજ્જનસ્સ. યા એવરૂપા ઉપેક્ખા, ધમ્મં સા નાતિવત્તતિ. તસ્મા સા ઉપેક્ખા 'ગેહસિતા'તિ વુચ્ચતિ. ઇમા છ ગેહસિતા ઉપેક્ખા.

''તત્થ કતમા છ નેક્ખમ્મસિતા ઉપેક્ખા? રૂપાનંત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં, 'પુબ્બે ચેવ રૂપા એતરહિ ચ સબ્બે તે રૂપા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો ઉપ્પજ્જતિ ઉપેક્ખા. યા એવરૂપા ઉપેક્ખા, રૂપં સા અતિવત્તતિ. તસ્મા સા ઉપેક્ખા 'નેક્ખમ્મસિતા'તિ વુચ્ચતિ. સદ્દાનંત્વેવ... ગન્ધાનંત્વેવ... રસાનંત્વેવ... ફોટ્ઠબ્બાનંત્વેવ... ધમ્માનંત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં, 'પુબ્બે ચેવ ધમ્મા એતરહિ ચ સબ્બે તે ધમ્મા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો ઉપ્પજ્જતિ ઉપેક્ખા. યા એવરૂપા ઉપેક્ખા, ધમ્મં સા અતિવત્તતિ. તસ્મા સા ઉપેક્ખા 'નેક્ખમ્મસિતા'તિ વુચ્ચતિ. ઇમા છ નેક્ખમ્મસિતા ઉપેક્ખા. 'છત્તિંસ સત્તપદા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૦૯. ''તત્ર ઇદં નિસ્સાય ઇદં પજહથા''તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં; કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્ર, ભિક્ખવે, યાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ સોમનસ્સાનિ તાનિ નિસ્સાય તાનિ આગમ્મ યાનિ છ ગેહસિતાનિ સોમનસ્સાનિ તાનિ પજહથ, તાનિ સમતિક્કમથ. એવમેતેસં પહાનં હોતિ, એવમેતેસં સમતિક્કમો હોતિ.

''તત્ર, ભિક્ખવે, યાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ દોમનસ્સાનિ તાનિ નિસ્સાય તાનિ આગમ્મ યાનિ છ ગેહસિતાનિ દોમનસ્સાનિ તાનિ પજહથ, તાનિ સમતિક્કમથ. એવમેતેસં પહાનં હોતિ, એવમેતેસં સમતિક્કમો હોતિ.

''તત્ર, ભિક્ખવે, યા છ નેક્ખમ્મસિતા ઉપેક્ખા તા નિસ્સાય તા આગમ્મ યા છ ગેહસિતા ઉપેક્ખા તા પજહથ, તા સમતિક્કમથ. એવમેતાસં પહાનં હોતિ, એવમેતાસં સમતિક્કમો હોતિ.

''તત્ર, ભિક્ખવે, યાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ સોમનસ્સાનિ તાનિ નિસ્સાય તાનિ આગમ્મ યાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ દોમનસ્સાનિ તાનિ પજહથ, તાનિ સમતિક્કમથ. એવમેતેસં પહાનં હોતિ, એવમેતેસં સમતિક્કમો હોતિ.

“તત્ર, ભિક્ખવે, યા છ નેક્ખમ્મસિતા ઉપેક્ખા તા નિસ્સાય તા આગમ્મ યાનિ છ નેક્ખમ્મસિતાનિ સોમનસ્સાનિ તાનિ પજહથ, તાનિ સમતિક્કમથ. એવમેતેસં પહાનં હોતિ, એવમેતેસં સમતિક્કમો હોતિ.

૩૧૦. “અત્થિ , ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા નાનત્તા નાનત્તસિતા, અત્થિ ઉપેક્ખા એકત્તા એકત્તસિતા. કતમા ચ, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા નાનત્તા નાનત્તસિતા? અત્થિ, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા રૂપેસુ, અત્થિ સદ્દેસુ , અત્થિ ગન્ધેસુ, અત્થિ રસેસુ, અત્થિ ફોટ્ઠબ્બેસુ – અયં, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા નાનત્તા નાનત્તસિતા. કતમા ચ, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા એકત્તા એકત્તસિતા? અત્થિ, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા આકાસાનઞ્ચાયતનનિસ્સિતા, અત્થિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનનિસ્સિતા, અત્થિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનનિસ્સિતા, અત્થિ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનનિસ્સિતા – અયં, ભિક્ખવે, ઉપેક્ખા એકત્તા એકત્તસિતા.

“તત્ર, ભિક્ખવે, યાયં ઉપેક્ખા એકત્તા એકત્તસિતા તં નિસ્સાય તં આગમ્મ યાયં ઉપેક્ખા નાનત્તા નાનત્તસિતા તં પજહથ, તં સમતિક્કમથ. એવમેતિસ્સા પહાનં હોતિ, એવમેતિસ્સા સમતિક્કમો હોતિ.

“અતમ્મયતં, ભિક્ખવે, નિસ્સાય અતમ્મયતં આગમ્મ યાયં ઉપેક્ખા એકત્તા એકત્તસિતા તં પજહથ, તં સમતિક્કમથ. એવમેતિસ્સા પહાનં હોતિ, એવમેતિસ્સા સમતિક્કમો હોતિ. ‘તત્ર ઇદં નિસ્સાય ઇદં પજહથા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૧૧. “‘તયો સતિપટ્ઠાના યદરિયો સેવતિ, યદરિયો સેવમાનો સત્થા ગણમનુસાસિતુમરહતી’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં; કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ઇધ, ભિક્ખવે, સત્થા સાવકાનં ધમ્મં દેસેતિ અનુકમ્પકો હિતેસી અનુકમ્પં ઉપાદાય – ‘ઇદં વો હિતાય, ઇદં વો સુખાયા’તિ. તસ્સ સાવકા ન સુસ્સૂસન્તિ, ન સોતં ઓદહન્તિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ , વોક્કમ્મ ચ સત્થુસાસના વત્તન્તિ. તત્ર, ભિક્ખવે, તથાગતો ન ચેવ અનત્તમનો હોતિ, ન ચ અનત્તમનતં પટિસંવેદેતિ, અનવસ્સુતો ચ વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. ઇદં, ભિક્ખવે, પઠમં સતિપટ્ઠાનં યદરિયો સેવતિ, યદરિયો સેવમાનો સત્થા ગણમનુસાસિતુમરહતિ.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સત્થા સાવકાનં ધમ્મં દેસેતિ અનુકમ્પકો હિતેસી અનુકમ્પં ઉપાદાય – ‘ઇદં વો હિતાય, ઇદં વો સુખાયા’તિ. તસ્સ એકચ્ચે સાવકા ન સુસ્સૂસન્તિ, ન સોતં ઓદહન્તિ, ન અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ, વોક્કમ્મ ચ સત્થુસાસના વત્તન્તિ; એકચ્ચે સાવકા સુસ્સૂસન્તિ, સોતં ઓદહન્તિ, અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ, ન ચ વોક્કમ્મ સત્થુસાસના વત્તન્તિ . તત્ર, ભિક્ખવે, તથાગતો ન ચેવ અનત્તમનો હોતિ, ન ચ અનત્તમનતં પટિસંવેદેતિ; ન ચ અત્તમનો હોતિ, ન ચ અત્તમનતં પટિસંવેદેતિ. અનત્તમનતા ચ અત્તમનતા ચ – તદુભયં અભિનિવજ્જેત્વા ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, દુતિયં સતિપટ્ઠાનં યદરિયો સેવતિ, યદરિયો સેવમાનો સત્થા ગણમનુસાસિતુમરહતિ.

“પુન ચપરં, ભિક્ખવે, સત્થા સાવકાનં ધમ્મં દેસેતિ અનુકમ્પકો હિતેસી અનુકમ્પં ઉપાદાય – ‘ઇદં વો હિતાય, ઇદં વો સુખાયા’તિ. તસ્સ સાવકા સુસ્સૂસન્તિ, સોતં ઓદહન્તિ, અઞ્ઞાચિત્તં ઉપટ્ઠપેન્તિ, ન ચ વોક્કમ્મ સત્થુસાસના વત્તન્તિ. તત્ર, ભિક્ખવે, તથાગતો અત્તમનો ચેવ હોતિ, અત્તમનતઞ્ચ પટિસંવેદેતિ, અનવસ્સુતો ચ વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, તતિયં સતિપટ્ઠાનં યદરિયો સેવતિ, યદરિયો સેવમાનો સત્થા ગણમનુસાસિતુમરહતિ. ‘તયો સતિપટ્ઠાના યદરિયો સેવતિ, યદરિયો સેવમાનો સત્થા ગણમનુસાસિતુમરહતી’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૧૨. ‘‘‘સો વુચ્ચતિ યોગ્ગાચરિયાનં અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથી’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? હત્થિદમકેન, ભિક્ખવે, હત્થિદમ્મો સારિતો એકંયેવ દિસં ધાવતિ – પુરત્થિમં વા પચ્છિમં વા ઉત્તરં વા દક્ખિણં વા. અસ્સદમકેન, ભિક્ખવે, અસ્સદમ્મો સારિતો એકઞ્ઞેવ દિસં ધાવતિ – પુરત્થિમં વા પચ્છિમં વા ઉત્તરં વા દક્ખિણં વા. ગોદમકેન, ભિક્ખવે, ગોદમ્મો સારિતો એકંયેવ દિસં ધાવતિ – પુરત્થિમં વા પચ્છિમં વા ઉત્તરં વા દક્ખિણં વા. તથાગતેન હિ, ભિક્ખવે, અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન પુરિસદમ્મો સારિતો અટ્ઠ દિસા વિધાવતિ. રૂપી રૂપાનિ પસ્સતિ – અયં એકા દિસા; અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતિ – અયં દુતિયા દિસા; સુભન્ત્વેવ અધિમુત્તો હોતિ – અયં તતિયા દિસા; સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમા પટિઘસઞ્ઞાનં અત્થઙ્ગમા નાનત્તસઞ્ઞાનં અમનસિકારા ‘અનન્તો આકાસો’તિ આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં ચતુત્થી દિસા; સબ્બસો આકાસાનઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ ‘અનન્તં વિઞ્ઞાણ’ન્તિ વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં પઞ્ચમી દિસા; સબ્બસો વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં સમતિક્કમ્મ ‘નત્થિ કિઞ્ચી’તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં છટ્ઠી દિસા; સબ્બસો આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં સત્તમી દિસા; સબ્બસો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ – અયં અટ્ઠમી દિસા. તથાગતેન, ભિક્ખવે, અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન પુરિસદમ્મો સારિતો ઇમા અટ્ઠ દિસા વિધાવતિ. ‘સો વુચ્ચતિ યોગ્ગાચરિયાનં અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથી’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્ત’’ન્તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

સળાયતનવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં સત્તમં.

૮. ઉદ્દેસવિભઙ્ગસુત્તં

૩૧૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘ઉદ્દેસવિભઙ્ગં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય યથા યથા [યથા યથાસ્સ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં, અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી’’તિ. ઇદમવોચ ભગવા. ઇદં વત્વાન સુગતો ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસિ.

૩૧૪. અથ ખો તેસં ભિક્ખૂનં, અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો, એતદહોસિ – ‘‘ઇદં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – ‘તથા તથા, ભિક્ખવે , ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં, અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા , ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી’તિ. કો નુ ખો ઇમસ્સ ભગવતા

સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજેય્યા''તિ? અથ ખો તેસં ભિક્ખૂનં એતદહોસિ – ''અયં ખો આયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં; પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. યંનૂન મયં યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામા''તિ.

અથ ખો તે ભિક્ખૂ યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા મહાકચ્ચાનેન સદ્ધિં સમ્મોદિંસુ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતદવોચું –

''ઇદં ખો નો, આવુસો કચ્ચાન, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – 'તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં, અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી'તિ. તેસં નો, આવુસો કચ્ચાન, અમ્હાકં, અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો, એતદહોસિ – 'ઇદં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય, યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી'તિ. કો નુ ખો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજેય્યા''તિ. ''તેસં નો, આવુસો કચ્ચાન, અમ્હાકં એતદહોસિ – 'અયં ખો આયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો, સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં. પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. યંનૂન મયં યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામા'તિ – વિભજતાયસ્મા મહાકચ્ચાનો''તિ.

૩૧૫. '''સેય્યથાપિ, આવુસો, પુરિસો સારત્થિકો સારગવેસી સારપરિયેસનં ચરમાનો મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો અતિક્કમ્મેવ મૂલં અતિક્કમ્મ ખન્ધં સાખાપલાસે સારં પરિયેસિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય, એવં સમ્પદમિદં આયસ્મન્તાનં સત્થરિ સમ્મુખીભૂતે તં ભગવન્તં અતિસિત્વા અમ્હે એતમત્થં પટિપુચ્છિતબ્બં મઞ્ઞથ. સો હાવુસો, ભગવા જાનં જાનાતિ, પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો. સો ચેવ પનેતસ્સ કાલો અહોસિ યં ભગવન્તંયેવ એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યાથ; યથા વો ભગવા બ્યાકરેય્ય તથા નં ધારેય્યાથા'''તિ. 'અદ્ધાવુસો કચ્ચાન, ભગવા જાનં જાનાતિ, પસ્સં પસ્સતિ, ચક્ખુભૂતો ઞાણભૂતો ધમ્મભૂતો બ્રહ્મભૂતો વત્તા પવત્તા અત્થસ્સ નિન્નેતા અમતસ્સ દાતા ધમ્મસ્સામી તથાગતો. સો ચેવ પનેતસ્સ કાલો અહોસિ યં ભગવન્તંયેવ એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામ; યથા નો ભગવા બ્યાકરેય્ય તથા નં ધારેય્યામ. અપિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં. પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. વિભજતાયસ્મા મહાકચ્ચાનો અગરું કરિત્વા'તિ. 'તેન હાવુસો, સુણાથ,

સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’તિ. ‘એવમાવુસો’તિ ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો મહાકચ્ચાનસ્સ પચ્ચસ્સોસું. આયસ્મા મહાકચ્ચાનો એતદવોચ –

‘યં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય, યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય, બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી’તિ. ઇમસ્સ ખો અહં, આવુસો, ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ.

૩૧૬. ‘‘કથઞ્ચાવુસો, બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં વિક્ખિત્તં વિસટન્તિ વુચ્ચતિ? ઇધાવુસો, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા રૂપનિમિત્તાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ રૂપનિમિત્તસ્સાદગધિતં [...ગથિતં (સી॰ પી॰)] રૂપનિમિત્તસ્સાદવિનિબન્ધં [...વિનિબન્ધં (સી॰ પી॰)] રૂપનિમિત્તસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં વિક્ખિત્તં વિસટન્તિ વુચ્ચતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ધમ્મનિમિત્તાનુસારી વિઞ્ઞાણં હોતિ; ધમ્મનિમિત્તસ્સાદગધિતં ધમ્મનિમિત્તસ્સાદવિનિબન્ધં ધમ્મનિમિત્તસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં વિક્ખિત્તં વિસટન્તિ વુચ્ચતિ. એવં ખો આવુસો, બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં વિક્ખિત્તં વિસટન્તિ વુચ્ચતિ.

૩૧૭. ‘‘કથઞ્ચાવુસો, બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટન્તિ વુચ્ચતિ ? ઇધાવુસો, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ન રૂપનિમિત્તાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ રૂપનિમિત્તસ્સાદગધિતં ન રૂપનિમિત્તસ્સાદવિનિબન્ધં ન રૂપનિમિત્તસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટન્તિ વુચ્ચતિ . સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ન ધમ્મનિમિત્તાનુસારી વિઞ્ઞાણં હોતિ ન ધમ્મનિમિત્તસ્સાદગધિતં ન ધમ્મનિમિત્તસ્સાદવિનિબન્ધં ન ધમ્મનિમિત્તસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટન્તિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, આવુસો, બહિદ્ધા વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટન્તિ વુચ્ચતિ.

૩૧૮. ‘‘કથઞ્ચાવુસો, અજ્ઝત્તં [અજ્ઝત્તં ચિત્તં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ વિવેકજપીતિસુખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ વિવેકજપીતિસુખસ્સાદગધિતં વિવેકજપીતિસુખસ્સાદવિનિબન્ધં વિવેકજપીતિસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં સણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

‘‘પુન ચપરં, આવુસો, ભિક્ખુ વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ સમાધિજપીતિસુખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ સમાધિજપીતિસુખસ્સાદગધિતં સમાધિજપીતિસુખસ્સાદવિનિબન્ધં સમાધિજપીતિસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં સણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

‘‘પુન ચપરં, આવુસો, ભિક્ખુ પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ સતો ચ સમ્પજાનો સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતિ, યં તં અરિયા આચિક્ખન્તિ – ‘ઉપેક્ખકો સતિમા સુખવિહારી’તિ તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ.

તસ્સ ઉપેક્ખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ ઉપેક્ખાસુખસ્સાદગધિતં ઉપેક્ખાસુખસ્સાદવિનિબન્ધં ઉપેક્ખાસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં સણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

''પુન ચપરં, આવુસો, ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ અદુક્ખમસુખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ અદુક્ખમસુખસ્સાદગધિતં અદુક્ખમસુખસ્સાદવિનિબન્ધં અદુક્ખમસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં સણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, આવુસો, અજ્ઝત્તં [અજ્ઝત્તં ચિત્તં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] સણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

૩૧૯. ''કથઞ્ચાવુસો , અજ્ઝત્તં [અજ્ઝત્તં ચિત્તં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અસણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ…પે॰… પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ ન વિવેકજપીતિસુખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ ન વિવેકજપીતિસુખસ્સાદગધિતં ન વિવેકજપીતિસુખસ્સાદવિનિબન્ધં ન વિવેકજપીતિસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં અસણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

''પુન ચપરં, આવુસો, ભિક્ખુ વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા…પે॰… દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ ન સમાધિજપીતિસુખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ ન સમાધિજપીતિસુખસ્સાદગધિતં ન સમાધિજપીતિસુખસ્સાદવિનિબન્ધં ન સમાધિજપીતિસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં અસણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ .

''પુન ચપરં, આવુસો, ભિક્ખુ પીતિયા ચ વિરાગા…પે॰… તતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ ન ઉપેક્ખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ ન ઉપેક્ખાસુખસ્સાદગધિતં ન ઉપેક્ખાસુખસ્સાદવિનિબન્ધં ન ઉપેક્ખાસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં અસણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

''પુન ચપરં, આવુસો, ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. તસ્સ ન અદુક્ખમસુખાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતિ ન અદુક્ખમસુખસ્સાદગધિતં ન અદુક્ખમસુખસ્સાદવિનિબન્ધં ન અદુક્ખમસુખસ્સાદસંયોજનસંયુત્તં અજ્ઝત્તં ચિત્તં અસણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ. એવં ખો, આવુસો, અજ્ઝત્તં [અજ્ઝત્તં ચિત્તં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અસણ્ઠિતન્તિ વુચ્ચતિ.

૩૨૦. ''કથઞ્ચાવુસો, અનુપાદા પરિતસ્સના હોતિ? ઇધાવુસો, અસ્સુતવા પુથુજ્જનો અરિયાનં અદસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ અકોવિદો અરિયધમ્મે અવિનીતો સપ્પુરિસાનં અદસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ અકોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે અવિનીતો રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ રૂપવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા રૂપં રૂપસ્મિં વા અત્તાનં. તસ્સ તં રૂપં વિપરિણમતિ, અઞ્ઞથા હોતિ. તસ્સ રૂપવિપરિણામઞ્ઞથાભાવા રૂપવિપરિણામાનુપરિવત્તિ વિઞ્ઞાણં હોતિ. તસ્સ રૂપવિપરિણામાનુપરિવત્તજા પરિતસ્સના ધમ્મસમુપ્પાદા ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ. ચેતસો પરિયાદાના ઉત્તાસવા ચ હોતિ વિઘાતવા ચ અપેક્ખવા ચ અનુપાદાય ચ પરિતસ્સતિ. વેદનં …પે॰… સઞ્ઞં… સઙ્ખારે… વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં. તસ્સ તં વિઞ્ઞાણં વિપરિણમતિ, અઞ્ઞથા હોતિ. તસ્સ વિઞ્ઞાણવિપરિણામઞ્ઞથાભાવા વિઞ્ઞાણવિપરિણામાનુપરિવત્તિ વિઞ્ઞાણં હોતિ. તસ્સ વિઞ્ઞાણવિપરિણામાનુપરિવત્તજા પરિતસ્સના ધમ્મસમુપ્પાદા ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ. ચેતસો પરિયાદાના ઉત્તાસવા ચ હોતિ વિઘાતવા ચ અપેક્ખવા ચ અનુપાદાય ચ પરિતસ્સતિ. એવં ખો, આવુસો, અનુપાદા પરિતસ્સના હોતિ.

૩૨૧. ‘‘કથઞ્ચાવુસો, અનુપાદાના અપરિતસ્સના હોતિ? ઇધાવુસો, સુતવા અરિયસાવકો અરિયાનં દસ્સાવી અરિયધમ્મસ્સ કોવિદો અરિયધમ્મે સુવિનીતો સપ્પુરિસાનં દસ્સાવી સપ્પુરિસધમ્મસ્સ કોવિદો સપ્પુરિસધમ્મે સુવિનીતો ન રૂપં અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન રૂપવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા રૂપં ન રૂપસ્મિં વા અત્તાનં. તસ્સ તં રૂપં વિપરિણમતિ, અઞ્ઞથા હોતિ. તસ્સ રૂપવિપરિણામઞ્ઞથાભાવા ન ચ રૂપવિપરિણામાનુપરિવત્તિ વિઞ્ઞાણં હોતિ. તસ્સ ન રૂપવિપરિણામાનુપરિવત્તજા પરિતસ્સના ધમ્મસમુપ્પાદા ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ. ચેતસો પરિયાદાના ન ચેવુત્તાસવા [ન ચ ઉત્તાસવા (સી॰)] હોતિ ન ચ વિઘાતવા ન ચ અપેક્ખવા અનુપાદાય ચ ન પરિતસ્સતિ. ન વેદનં... ન સઞ્ઞં... ન સઙ્ખારે... ન વિઞ્ઞાણં અત્તતો સમનુપસ્સતિ ન વિઞ્ઞાણવન્તં વા અત્તાનં ન અત્તનિ વા વિઞ્ઞાણં ન વિઞ્ઞાણસ્મિં વા અત્તાનં. તસ્સ તં વિઞ્ઞાણં વિપરિણમતિ, અઞ્ઞથા હોતિ. તસ્સ વિઞ્ઞાણવિપરિણામઞ્ઞથાભાવા ન ચ વિઞ્ઞાણવિપરિણામાનુપરિવત્તિ વિઞ્ઞાણં હોતિ. તસ્સ ન વિઞ્ઞાણવિપરિણામાનુપરિવત્તજા પરિતસ્સના ધમ્મસમુપ્પાદા ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ. ચેતસો પરિયાદાના ન ચેવુત્તાસવા હોતિ ન ચ વિઘાતવા ન ચ અપેક્ખવા, અનુપાદાય ચ ન પરિતસ્સતિ. એવં ખો, આવુસો, અનુપાદા અપરિતસ્સના હોતિ.

‘‘યં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – ‘તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં, અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી’તિ. ઇમસ્સ ખો અહં, આવુસો, ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ એવં વિત્થારેન અત્થં આજાનામિ. આકઙ્ખમાના ચ પન તુમ્હે આયસ્મન્તો ભગવન્તંયેવ ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યાથ; યથા વો ભગવા બ્યાકરોતિ તથા નં ધારેય્યાથા’’તિ.

૩૨૨. અથ ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો મહાકચ્ચાનસ્સ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું –

‘‘યં ખો નો, ભન્તે, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – ‘તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં, અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતી’’’તિ.

‘‘તેસં નો, ભન્તે, અમ્હાકં, અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો, એતદહોસિ – ‘ઇદં ખો નો, આવુસો, ભગવા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિસિત્વા વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પવિટ્ઠો – તથા તથા, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ઉપપરિક્ખેય્ય, યથા યથા ઉપપરિક્ખતો બહિદ્ધા ચસ્સ વિઞ્ઞાણં અવિક્ખિત્તં અવિસટં, અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતં અનુપાદાય ન પરિતસ્સેય્ય. બહિદ્ધા, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણે અવિક્ખિત્તે અવિસટે સતિ અજ્ઝત્તં અસણ્ઠિતે અનુપાદાય અપરિતસ્સતો આયતિં જાતિજરામરણદુક્ખસમુદયસમ્ભવો ન હોતીતિ. કો નુ ખો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજેય્યા’તિ? તેસં નો, ભન્તે, અમ્હાકં

એતદહોસિ – ‘અયં ખો આયસ્મા મહાકચ્ચાનો સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતો સમ્ભાવિતો ચ વિઞ્ઞૂનં સબ્રહ્મચારીનં. પહોતિ ચાયસ્મા મહાકચ્ચાનો ઇમસ્સ ભગવતા સંખિત્તેન ઉદ્દેસસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભત્તસ્સ વિત્થારેન અત્થં વિભજિતું. યંનૂન મયં યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમેય્યામ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યામા’તિ.

‘‘અથ ખો મયં, ભન્તે, યેનાયસ્મા મહાકચ્ચાનો તેનુપસઙ્કમિમ્હ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાકચ્ચાનં એતમત્થં પટિપુચ્છિમ્હ. તેસં નો, ભન્તે, આયસ્મતા મહાકચ્ચાનેન ઇમેહિ આકારેહિ ઇમેહિ પદેહિ ઇમેહિ બ્યઞ્જનેહિ અત્થો વિભત્તો’’તિ.

‘‘પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, મહાકચ્ચાનો; મહાપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, મહાકચ્ચાનો. મં ચેપિ તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતમત્થં પટિપુચ્છેય્યાથ, અહમ્પિ એવમેવં બ્યાકરેય્યં યથા તં મહાકચ્ચાનેન બ્યાકતં. એસો ચેવેતસ્સ [એસો ચેતસ્સ (સી॰ પી॰), એસો ચેવ તસ્સ (સ્યા॰ કં॰), એસોયેવ તસ્સ (ક॰)] અત્થો. એવઞ્ચ નં ધારેય્યાથા’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

ઉદ્દેસવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં અટ્ઠમં.

૯. અરણવિભઙ્ગસુત્તં

૩૨૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘અરણવિભઙ્ગં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘ન કામસુખમનુયુઞ્જેય્ય હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, ન ચ અત્તકિલમથાનુયોગમનુયુઞ્જેય્ય દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં. એતે ખો, ભિક્ખવે [એતે ખો (સી॰), એતે તે (સ્યા॰ કં॰ પી॰)], ઉભો અન્તે અનુપગમ્મ મજ્ઝિમા પટિપદા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા, ચક્ખુકરણી ઞાણકરણી ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ. ઉસ્સાદનઞ્ચ જઞ્ઞા, અપસાદનઞ્ચ જઞ્ઞા; ઉસ્સાદનઞ્ચ ઞત્વા અપસાદનઞ્ચ ઞત્વા નેવુસ્સાદેય્ય, ન અપસાદેય્ય [નાપસાદેય્ય (સી॰)], ધમ્મમેવ દેસેય્ય. સુખવિનિચ્છયં જઞ્ઞા; સુખવિનિચ્છયં ઞત્વા અજ્ઝત્તં સુખમનુયુઞ્જેય્ય. રહોવાદં ન ભાસેય્ય, સમ્મુખા ન ખીણં [નાતિખીણં (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] ભણે. અતરમાનોવ ભાસેય્ય, નો તરમાનો. જનપદનિરુત્તિં નાભિનિવેસેય્ય, સમઞ્ઞં નાતિધાવેય્યાતિ – અયમુદ્દેસો અરણવિભઙ્ગસ્સ.

૩૨૪. ‘‘‘ન કામસુખમનુયુઞ્જેય્ય હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, ન ચ અત્તકિલમથાનુયોગમનુયુઞ્જેય્ય દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિત’ન્તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં; કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? યો કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગો હીનો ગમ્મો પોથુજ્જનિકો અનરિયો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. યો કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગં અનનુયોગો હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો;

સમ્માપટિપદા. યો અત્તકિલમથાનુયોગો દુક્ખો અનરિયો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. યો અત્તકિલમથાનુયોગં અનનુયોગો દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. ‘ન કામસુખમનુયુઞ્જેય્ય હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, ન ચ અત્તકિલમથાનુયોગં અનુયુઞ્જેય્ય દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિત’ન્તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૨૫. ‘‘‘એતે ખો ઉભો અન્તે અનુપગમ્મ મજ્ઝિમા પટિપદા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા, ચક્ખુકરણી ઞાણકરણી ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતી’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ , સમ્માસઙ્કપ્પો, સમ્માવાચા, સમ્માકમ્મન્તો, સમ્માઆજીવો, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ, સમ્માસમાધિ. ‘એતે ખો ઉભો અન્તે અનુપગમ્મ મજ્ઝિમા પટિપદા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા, ચક્ખુકરણી ઞાણકરણી ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતી’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૨૬. ‘‘‘ઉસ્સાદનઞ્ચ જઞ્ઞા, અપસાદનઞ્ચ જઞ્ઞા; ઉસ્સાદનઞ્ચ ઞત્વા અપસાદનઞ્ચ ઞત્વા નેવુસ્સાદેય્ય, ન અપસાદેય્ય, ધમ્મમેવ દેસેય્યા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ઉસ્સાદના ચ હોતિ અપસાદના ચ, નો ચ ધમ્મદેસના? ‘યે કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગં અનુયુત્તા હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે સદુક્ખા સઉપઘાતા સઉપાયાસા સપરિળાહા મિચ્છાપટિપન્ના’તિ – ઇતિ વદં [ઇતિ પરં (ક॰)] ઇત્થેકે અપસાદેતિ.

‘‘‘યે કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગં અનનુયુત્તા હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે અદુક્ખા અનુપઘાતા અનુપાયાસા અપરિળાહા સમ્માપટિપન્ના’તિ – ઇતિ વદં ઇત્થેકે ઉસ્સાદેતિ.

‘‘‘યે અત્તકિલમથાનુયોગં અનુયુત્તા દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે સદુક્ખા સઉપઘાતા સઉપાયાસા સપરિળાહા મિચ્છાપટિપન્ના’તિ – ઇતિ વદં ઇત્થેકે અપસાદેતિ.

‘‘‘યે અત્તકિલમથાનુયોગં અનનુયુત્તા દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે અદુક્ખા અનુપઘાતા અનુપાયાસા અપરિળાહા સમ્માપટિપન્ના’તિ – ઇતિ વદં ઇત્થેકે ઉસ્સાદેતિ.

‘‘‘યેસં કેસઞ્ચિ ભવસંયોજનં અપ્પહીનં, સબ્બે તે સદુક્ખા સઉપઘાતા સઉપાયાસા સપરિળાહા મિચ્છાપટિપન્ના’તિ – ઇતિ વદં ઇત્થેકે અપસાદેતિ.

‘‘‘યેસં કેસઞ્ચિ ભવસંયોજનં પહીનં, સબ્બે તે અદુક્ખા અનુપઘાતા અનુપાયાસા અપરિળાહા સમ્માપટિપન્ના’તિ – ઇતિ વદં ઇત્થેકે ઉસ્સાદેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ઉસ્સાદના ચ હોતિ અપસાદના ચ, નો ચ ધમ્મદેસના.

૩૨૭. ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, નેવુસ્સાદના હોતિ ન અપસાદના, ધમ્મદેસના ચ [ધમ્મદેસનાવ (સ્યા॰ કં॰)]? ‘યે કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગં અનુયુત્તા હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે

સદુક્ખા સઉપઘાતા સઉપાયાસા સપરિળાહા મિચ્છાપટિપન્ના’તિ – ન એવમાહ. ‘અનુયોગો ચ ખો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા’તિ – ઇતિ વદં ધમ્મમેવ દેસેતિ.

‘‘‘યે કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગં અનનુયુત્તા હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે અદુક્ખા અનુપઘાતા અનુપાયાસા અપરિળાહા સમ્માપટિપન્ના’તિ – ન એવમાહ. ‘અનનુયોગો ચ ખો, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા’તિ – ઇતિ વદં ધમ્મમેવ દેસેતિ.

‘‘‘યે અત્તકિલમથાનુયોગં અનુયુત્તા દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે સદુક્ખા સઉપઘાતા સઉપાયાસા સપરિળાહા મિચ્છાપટિપન્ના’તિ – ન એવમાહ. ‘અનુયોગો ચ ખો , સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા’તિ – ઇતિ વદં ધમ્મમેવ દેસેતિ.

‘‘‘યે અત્તકિલમથાનુયોગં અનનુયુત્તા દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં, સબ્બે તે અદુક્ખા અનુપઘાતા અનુપાયાસા અપરિળાહા સમ્માપટિપન્ના’તિ – ન એવમાહ. ‘અનનુયોગો ચ ખો, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા’તિ – ઇતિ વદં ધમ્મમેવ દેસેતિ.

‘‘‘યેસં કેસઞ્ચિ ભવસંયોજનં અપ્પહીનં, સબ્બે તે સદુક્ખા સઉપઘાતા સઉપાયાસા સપરિળાહા મિચ્છાપટિપન્ના’તિ – ન એવમાહ . ‘ભવસંયોજને ચ ખો અપ્પહીને ભવોપિ અપ્પહીનો હોતી’તિ – ઇતિ વદં ધમ્મમેવ દેસેતિ.

‘‘‘યેસં કેસઞ્ચિ ભવસંયોજનં પહીનં, સબ્બે તે અદુક્ખા અનુપઘાતા અનુપાયાસા અપરિળાહા સમ્માપટિપન્ના’તિ – ન એવમાહ. ‘ભવસંયોજને ચ ખો પહીને ભવોપિ પહીનો હોતી’તિ – ઇતિ વદં ધમ્મમેવ દેસેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, નેવુસ્સાદના હોતિ ન અપસાદના, ધમ્મદેસના ચ. ‘ઉસ્સાદનઞ્ચ જઞ્ઞા, અપસાદનઞ્ચ જઞ્ઞા; ઉસ્સાદનઞ્ચ ઞત્વા અપસાદનઞ્ચ ઞત્વા નેવુસ્સાદેય્ય, ન અપસાદેય્ય, ધમ્મમેવ દેસેય્યા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૨૮. ‘‘‘સુખવિનિચ્છયં જઞ્ઞા; સુખવિનિચ્છયં ઞત્વા અજ્ઝત્તં સુખમનુયુઞ્જેય્યા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? પઞ્ચિમે, ભિક્ખવે, કામગુણા. કતમે પઞ્ચ? ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા... ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા... કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા – ઇમે ખો, ભિક્ખવે, પઞ્ચ કામગુણા. યં ખો, ભિક્ખવે, ઇમે પઞ્ચ કામગુણે પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખં સોમનસ્સં ઇદં વુચ્ચતિ કામસુખં મીળ્હસુખં પુથુજ્જનસુખં અનરિયસુખં. ‘ન આસેવિતબ્બં, ન ભાવેતબ્બં, ન બહુલીકાતબ્બં, ભાયિતબ્બં એતસ્સ સુખસ્સા’તિ – વદામિ. ઇધ , ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ... પે॰... તતિયં ઝાનં... ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસુખં પવિવેકસુખં ઉપસમસુખં સમ્બોધિસુખં. ‘આસેવિતબ્બં, ભાવેતબ્બં, બહુલીકાતબ્બં, ન ભાયિતબ્બં એતસ્સ સુખસ્સા’તિ – વદામિ . ‘સુખવિનિચ્છયં જઞ્ઞા ; સુખવિનિચ્છયં ઞત્વા અજ્ઝત્તં સુખમનુયુઞ્જેય્યા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૨૯. ‘‘‘રહોવાદં ન ભાસેય્ય, સમ્મુખા ન ખીણં ભણે’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્ર, ભિક્ખવે, યં જઞ્ઞા રહોવાદં અભૂતં અતચ્છં અનત્થસંહિતં સસક્કં [સમ્પત્તં (ક॰)] તં રહોવાદં ન ભાસેય્ય. યમ્પિ જઞ્ઞા રહોવાદં ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતં તસ્સપિ સિક્ખેય્ય અવચનાય. યઞ્ચ ખો જઞ્ઞા રહોવાદં ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં તત્ર કાલઞ્ઞૂ અસ્સ તસ્સ રહોવાદસ્સ વચનાય. તત્ર, ભિક્ખવે, યં જઞ્ઞા સમ્મુખા ખીણવાદં અભૂતં અતચ્છં અનત્થસંહિતં સસક્કં તં સમ્મુખા ખીણવાદં ન ભાસેય્ય. યમ્પિ જઞ્ઞા સમ્મુખા ખીણવાદં ભૂતં તચ્છં અનત્થસંહિતં તસ્સપિ સિક્ખેય્ય અવચનાય. યઞ્ચ ખો જઞ્ઞા સમ્મુખા ખીણવાદં ભૂતં તચ્છં અત્થસંહિતં તત્ર કાલઞ્ઞૂ અસ્સ તસ્સ સમ્મુખા ખીણવાદસ્સ વચનાય. ‘રહોવાદં ન ભાસેય્ય, સમ્મુખા ન ખીણં ભણે’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૩૦. ‘‘‘અતરમાનોવ ભાસેય્ય નો તરમાનો’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? તત્ર, ભિક્ખવે, તરમાનસ્સ ભાસતો કાયોપિ કિલમતિ, ચિત્તમ્પિ ઉપહઞ્ઞતિ [ઊહઞ્ઞતિ (સી॰)], સરોપિ ઉપહઞ્ઞતિ [ઊહઞ્ઞતિ (સી॰)], કણ્ઠોપિ આતુરીયતિ, અવિસટ્ઠમ્પિ હોતિ અવિઞ્ઞેય્યં તરમાનસ્સ ભાસિતં. તત્ર, ભિક્ખવે, અતરમાનસ્સ ભાસતો કાયોપિ ન કિલમતિ, ચિત્તમ્પિ ન ઉપહઞ્ઞતિ, સરોપિ ન ઉપહઞ્ઞતિ, કણ્ઠોપિ ન આતુરીયતિ, વિસટ્ઠમ્પિ હોતિ વિઞ્ઞેય્યં અતરમાનસ્સ ભાસિતં. ‘અતરમાનોવ ભાસેય્ય, નો તરમાનો’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૩૧. ‘‘‘જનપદનિરુત્તિં નાભિનિવેસેય્ય, સમઞ્ઞં નાતિધાવેય્યા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, જનપદનિરુત્તિયા ચ અભિનિવેસો હોતિ સમઞ્ઞાય ચ અતિસારો? ઇધ, ભિક્ખવે, તદેવેકચ્ચેસુ જનપદેસુ ‘પાતી’તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘પત્ત’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ , ‘વિત્ત’ન્તિ [વિટ્ઠન્તિ (સ્યા॰ કં॰)] સઞ્જાનન્તિ, ‘સરાવ’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ ‘ધારોપ’ન્તિ [હરોસન્તિ (સ્યા॰ કં॰)] સઞ્જાનન્તિ, ‘પોણ’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘પિસીલવ’ન્તિ [પિસીલન્તિ (સી॰ પી॰), પિપિલન્તિ (સ્યા॰ કં॰)] સઞ્જાનન્તિ. ઇતિ યથા યથા નં તેસુ તેસુ જનપદેસુ સઞ્જાનન્તિ તથા તથા થામસા પરામાસા [પરામસ્સ (સી॰)] અભિનિવિસ્સ વોહરતિ – ‘ઇદમેવ સચ્ચં , મોઘમઞ્ઞ’ન્તિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, જનપદનિરુત્તિયા ચ અભિનિવેસો હોતિ સમઞ્ઞાય ચ અતિસારો.

૩૩૨. ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, જનપદનિરુત્તિયા ચ અનભિનિવેસો હોતિ સમઞ્ઞાય ચ અનતિસારો? ઇધ, ભિક્ખવે, તદેવેકચ્ચેસુ જનપદેસુ ‘પાતી’તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘પત્ત’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘વિત્ત’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘સરાવ’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘ધારોપ’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘પોણ’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ, ‘પિસીલવ’ન્તિ સઞ્જાનન્તિ. ઇતિ યથા યથા નં તેસુ તેસુ જનપદેસુ સઞ્જાનન્તિ ‘ઇદં કિર મે [ઇદં કિર તે ચ (ક॰)] આયસ્મન્તો સન્ધાય વોહરન્તી’તિ તથા તથા વોહરતિ અપરામસં. એવં ખો, ભિક્ખવે, જનપદનિરુત્તિયા ચ અનભિનિવેસો હોતિ, સમઞ્ઞાય ચ અનતિસારો. ‘જનપદનિરુત્તિં નાભિનિવેસેય્ય સમઞ્ઞં નાતિધાવેય્યા’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૩૩. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યો કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગો હીનો ગમ્મો પોથુજ્જનિકો અનરિયો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, યો કામપટિસન્ધિસુખિનો સોમનસ્સાનુયોગં અનનુયોગો હીનં ગમ્મં પોથુજ્જનિકં અનરિયં અનત્થસંહિતં, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૩૪. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યો અત્તકિલમથાનુયોગો દુક્ખો અનરિયો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, યો અત્તકિલમથાનુયોગં અનનુયોગો દુક્ખં અનરિયં અનત્થસંહિતં, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૩૫. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યાયં મજ્ઝિમા પટિપદા તથાગતેન અભિસમ્બુદ્ધા, ચક્ખુકરણી ઞાણકરણી ઉપસમાય અભિઞ્ઞાય સમ્બોધાય નિબ્બાનાય સંવત્તતિ, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા . તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૩૬. ‘‘તત્ર , ભિક્ખવે, યાયં ઉસ્સાદના ચ અપસાદના ચ નો ચ ધમ્મદેસના, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, યાયં નેવુસ્સાદના ચ ન અપસાદના ચ ધમ્મદેસના ચ, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૩૭. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યમિદં કામસુખં મીળ્હસુખં પોથુજ્જનસુખં અનરિયસુખં , સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, યમિદં નેક્ખમ્મસુખં પવિવેકસુખં ઉપસમસુખં સમ્બોધિસુખં, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૩૮. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં રહોવાદો અભૂતો અતચ્છો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં રહોવાદો ભૂતો તચ્છો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં રહોવાદો ભૂતો તચ્છો અત્થસંહિતો, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૩૯. ‘‘તત્ર , ભિક્ખવે, ય્વાયં સમ્મુખા ખીણવાદો અભૂતો અતચ્છો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં સમ્મુખા ખીણવાદો ભૂતો તચ્છો અનત્થસંહિતો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં સમ્મુખા ખીણવાદો ભૂતો તચ્છો અત્થસંહિતો, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૪૦. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, યમિદં તરમાનસ્સ ભાસિતં, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર, ભિક્ખવે , યમિદં અતરમાનસ્સ ભાસિતં, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

૩૪૧. ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, ય્વાયં જનપદનિરુત્તિયા ચ અભિનિવેસો સમઞ્ઞાય ચ અતિસારો, સદુક્ખો એસો ધમ્મો સઉપઘાતો સઉપાયાસો સપરિળાહો; મિચ્છાપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો સરણો. તત્ર ભિક્ખવે, ય્વાયં

જનપદનિરુત્તિયા ચ અનભિનિવેસો સમઞ્ઞાય ચ અનતિસારો, અદુક્ખો એસો ધમ્મો અનુપઘાતો અનુપાયાસો અપરિળાહો; સમ્માપટિપદા. તસ્મા એસો ધમ્મો અરણો.

‘‘તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, ‘સરણઞ્ચ ધમ્મં જાનિસ્સામ, અરણઞ્ચ ધમ્મં જાનિસ્સામ; સરણઞ્ચ ધમ્મં ઞત્વા અરણઞ્ચ ધમ્મં ઞત્વા અરણપટિપદં પટિપજ્જિસ્સામા’તિ એવઞ્હિ વો, ભિક્ખવે, સિક્ખિતબ્બં. સુભૂતિ ચ પન, ભિક્ખવે, કુલપુત્તો અરણપટિપદં પટિપન્નો’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

અરણવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં નવમં.

૧૦. ધાતુવિભઙ્ગસુત્તં

૩૪૨. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા મગધેસુ ચારિકં ચરમાનો યેન રાજગહં તદવસરિ; યેન ભગ્ગવો કુમ્ભકારો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગ્ગવં કુમ્ભકારં એતદવોચ – ‘‘સચે તે, ભગ્ગવ, અગરુ વિહરેમુ આવેસને [વિહરામાવેસને (સી॰ પી॰), વિહરામ નિવેસને (સ્યા॰ કં॰), વિહરેમુ નિવેસને (ક॰)] એકરત્ત’’ન્તિ. ‘‘ન ખો મે, ભન્તે, ગરુ. અત્થિ ચેત્થ પબ્બજિતો પઠમં વાસૂપગતો. સચે સો અનુજાનાતિ, વિહરથ [વિહર (સી॰ પી॰)], ભન્તે, યથાસુખ’’ન્તિ.

તેન ખો પન સમયેન પુક્કુસાતિ નામ કુલપુત્તો ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ સદ્ધાય અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજિતો. સો તસ્મિં કુમ્ભકારાવેસને [કુમ્ભકારનિવેસને (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] પઠમં વાસૂપગતો હોતિ. અથ ખો ભગવા યેનાયસ્મા પુક્કુસાતિ તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં પુક્કુસાતિં એતદવોચ – ‘‘સચે તે, ભિક્ખુ, અગરુ વિહરેમુ આવેસને એકરત્ત’’ન્તિ. ‘‘ઉરુન્દં, આવુસો [ઊરુન્દં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰), ઉરુદ્ધં (ક॰) દી॰ નિ॰ ૨ સક્કપઞ્હસુત્તટીકા ઓલોકેતબ્બા], કુમ્ભકારાવેસનં. વિહરતાયસ્મા યથાસુખ’’ન્તિ.

અથ ખો ભગવા કુમ્ભકારાવેસનં પવિસિત્વા એકમન્તં તિણસન્થારકં [તિણસન્થરિકં (સી॰), તિણસન્થરકં (સ્યા॰ કં॰)] પઞ્ઞાપેત્વા નિસીદિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાય પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા. અથ ખો ભગવા બહુદેવ રત્તિં નિસજ્જાય વીતિનામેસિ. આયસ્માપિ ખો પુક્કુસાતિ બહુદેવ રત્તિં નિસજ્જાય વીતિનામેસિ.

અથ ખો ભગવતો એતદહોસિ – ‘‘પાસાદિકં ખો અયં કુલપુત્તો ઇરિયતિ. યંનૂનાહં પુચ્છેય્ય’’ન્તિ. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં પુક્કુસાતિં એતદવોચ – ‘‘કંસિ ત્વં, ભિક્ખુ, ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો? કો વા તે સત્થા? કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી’’તિ? ‘‘અત્થાવુસો, સમણો ગોતમો સક્યપુત્તો સક્યકુલા પબ્બજિતો. તં ખો પન ભગવન્તં ગોતમં એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘ઇતિપિ સો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા’તિ . તાહં ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો. સો ચ મે ભગવા સત્થા. તસ્સ ચાહં ભગવતો ધમ્મં રોચેમી’’તિ. ‘‘કહં પન, ભિક્ખુ, એતરહિ સો ભગવા વિહરતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ. ‘‘અત્થાવુસો, ઉત્તરેસુ જનપદેસુ સાવત્થિ નામ નગરં. તત્થ સો ભગવા એતરહિ વિહરતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ. ‘‘દિટ્ઠપુબ્બો પન તે, ભિક્ખુ, સો ભગવા; દિસ્વા ચ પન જાનેય્યાસી’’તિ? ‘‘ન ખો મે, આવુસો, દિટ્ઠપુબ્બો સો ભગવા; દિસ્વા ચાહં ન જાનેય્ય’’ન્તિ.

અથ ખો ભગવતો એતદહોસિ – ‘‘મમઞ્ચ ખ્વાયં [મં ત્વાયં (સી॰), મમં ખ્વાયં (સ્યા॰ કં॰), મં ખ્વાયં (પી॰)] કુલપુત્તો ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો. યંનૂનસ્સાહં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં પુક્કુસાતિં આમન્તેસિ – ‘‘ધમ્મં તે, ભિક્ખુ, દેસેસ્સામિ. તં સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવમાવુસો’’તિ ખો આયસ્મા પુક્કુસાતિ ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

૩૪૩. ‘‘‘છધાતુરો [છદ્ધાતુરો (સી॰)] અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો છફસ્સાયતનો અટ્ઠારસમનોપવિચારો ચતુરાધિટ્ઠાનો; યત્થ ઠિતં મઞ્ઞસ્સવા નપ્પવત્તન્તિ, મઞ્ઞસ્સવે ખો પન નપ્પવત્તમાને મુનિ સન્તોતિ વુચ્ચતિ. પઞ્ઞં નપ્પમજ્જેય્ય, સચ્ચમનુરક્ખેય્ય, ચાગમનુબ્રૂહેય્ય, સન્તિમેવ સો સિક્ખેય્યા’તિ – અયમુદ્દેસો ધાતુવિભઙ્ગસ્સ [છધાતુવિભઙ્ગસ્સ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)].

૩૪૪. ‘‘‘છધાતુરો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? (છયિમા, ભિક્ખુ, ધાતુયો) [( ) નત્થિ સી॰ પી॰ પોત્થકેસુ] – પથવીધાતુ, આપોધાતુ, તેજોધાતુ, વાયોધાતુ, આકાસધાતુ, વિઞ્ઞાણધાતુ. ‘છધાતુરો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૪૫. ‘‘‘છફસ્સાયતનો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખુસમ્ફસ્સાયતનં, સોતસમ્ફસ્સાયતનં, ઘાનસમ્ફસ્સાયતનં, જિવ્હાસમ્ફસ્સાયતનં, કાયસમ્ફસ્સાયતનં, મનોસમ્ફસ્સાયતનં. ‘છફસ્સાયતનો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૪૬. ‘‘‘અટ્ઠારસમનોપવિચારો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા સોમનસ્સટ્ઠાનીયં રૂપં ઉપવિચરતિ, દોમનસ્સટ્ઠાનીયં રૂપં ઉપવિચરતિ, ઉપેક્ખાટ્ઠાનીયં રૂપં ઉપવિચરતિ; સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય સોમનસ્સટ્ઠાનીયં ધમ્મં ઉપવિચરતિ, દોમનસ્સટ્ઠાનીયં ધમ્મં ઉપવિચરતિ , ઉપેક્ખાટ્ઠાનીયં ધમ્મં ઉપવિચરતિ – ઇતિ છ સોમનસ્સુપવિચારા, છ દોમનસ્સુપવિચારા, છ ઉપેક્ખુપવિચારા. ‘અટ્ઠારસમનોપવિચારો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૪૭. ‘‘‘ચતુરાધિટ્ઠાનો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? પઞ્ઞાધિટ્ઠાનો, સચ્ચાધિટ્ઠાનો, ચાગાધિટ્ઠાનો, ઉપસમાધિટ્ઠાનો. ‘ચતુરાધિટ્ઠાનો અયં, ભિક્ખુ, પુરિસો’તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૪૮. ‘‘‘પઞ્ઞં નપ્પમજ્જેય્ય, સચ્ચમનુરક્ખેય્ય, ચાગમનુબ્રૂહેય્ય, સન્તિમેવ સો સિક્ખેય્યા’તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? કથઞ્ચ, ભિક્ખુ, પઞ્ઞં નપ્પમજ્જતિ? છયિમા, ભિક્ખુ, ધાતુયો – પથવીધાતુ, આપોધાતુ, તેજોધાતુ, વાયોધાતુ, આકાસધાતુ, વિઞ્ઞાણધાતુ.

૩૪૯. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખુ, પથવીધાતુ? પથવીધાતુ સિયા અજ્ઝત્તિકા સિયા બાહિરા. કતમા ચ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા પથવીધાતુ? યં અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં કક્ખળં ખરિગતં ઉપાદિન્નં [ઉપાદિણ્ણં (પી॰ ક॰)], સેય્યથિદં – કેસા લોમા નખા દન્તા તચો મંસં ન્હારુ અટ્ઠિ અટ્ઠિમિઞ્જં [અટ્ઠિમિઞ્જા (સી॰ પી॰)] વક્કં હદયં યકનં કિલોમકં પિહકં પપ્ફાસં અન્તં અન્તગુણં ઉદરિયં કરીસં, યં વા પનઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં કક્ખળં ખરિગતં ઉપાદિન્નં – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા પથવીધાતુ. યા ચેવ ખો પન અજ્ઝત્તિકા પથવીધાતુ યા ચ બાહિરા

પથવીધાતુ પથવીધાતુરેવેસા . ‘તં નેતં મમ નેસોહમસ્મિ ન મેસો અત્તા’તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા પથવીધાતુયા નિબ્બિન્દતિ, પથવીધાતુયા ચિત્તં વિરાજેતિ.

૩૫૦. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખુ, આપોધાતુ? આપોધાતુ સિયા અજ્ઝત્તિકા સિયા બાહિરા. કતમા ચ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા આપોધાતુ? યં અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં આપો આપોગતં ઉપાદિન્નં સેય્યથિદં – પિત્તં સેમ્હં પુબ્બો લોહિતં સેદો મેદો અસ્સુ વસા ખેળો સિઙ્ઘાણિકા લસિકા મુત્તં, યં વા પનઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં આપો આપોગતં ઉપાદિન્નં – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા આપોધાતુ. યા ચેવ ખો પન અજ્ઝત્તિકા આપોધાતુ યા ચ બાહિરા આપોધાતુ આપોધાતુરેવેસા. ‘તં નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા આપોધાતુયા નિબ્બિન્દતિ, આપોધાતુયા ચિત્તં વિરાજેતિ.

૩૫૧. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખુ, તેજોધાતુ? તેજોધાતુ સિયા અજ્ઝત્તિકા સિયા બાહિરા. કતમા ચ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા તેજોધાતુ? યં અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં તેજો તેજોગતં ઉપાદિન્નં, સેય્યથિદં – યેન ચ સન્તપ્પતિ, યેન ચ જીરીયતિ, યેન ચ પરિડય્હતિ, યેન ચ અસિતપીતખાયિતસાયિતં સમ્મા પરિણામં ગચ્છતિ, યં વા પનઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં તેજો તેજોગતં ઉપાદિન્નં – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા તેજોધાતુ. યા ચેવ ખો પન અજ્ઝત્તિકા તેજોધાતુ યા ચ બાહિરા તેજોધાતુ તેજોધાતુરેવેસા. ‘તં નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા તેજોધાતુયા નિબ્બિન્દતિ, તેજોધાતુયા ચિત્તં વિરાજેતિ.

૩૫૨. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખુ, વાયોધાતુ? વાયોધાતુ સિયા અજ્ઝત્તિકા સિયા બાહિરા. કતમા ચ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા વાયોધાતુ? યં અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં વાયો વાયોગતં ઉપાદિન્નં, સેય્યથિદં – ઉદ્ધઙ્ગમા વાતા અધોગમા વાતા કુચ્છિસયા વાતા કોટ્ઠાસયા [કોટ્ઠસયા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] વાતા અઙ્ગમઙ્ગાનુસારિનો વાતા અસ્સાસો પસ્સાસો ઇતિ, યં વા પનઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં વાયો વાયોગતં ઉપાદિન્નં – અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા વાયોધાતુ. યા ચેવ ખો પન અજ્ઝત્તિકા વાયોધાતુ યા ચ બાહિરા વાયોધાતુ વાયોધાતુરેવેસા. ‘તં નેતં મમ , નેસોહમસ્મિ , ન મેસો અત્તા’તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા વાયોધાતુયા નિબ્બિન્દતિ, વાયોધાતુયા ચિત્તં વિરાજેતિ.

૩૫૩. ‘‘કતમા ચ, ભિક્ખુ, આકાસધાતુ? આકાસધાતુ સિયા અજ્ઝત્તિકા સિયા બાહિરા. કતમા ચ, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તિકા આકાસધાતુ ? યં અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં આકાસં આકાસગતં ઉપાદિન્નં, સેય્યથિદં – કણ્ણચ્છિદ્દં નાસચ્છિદ્દં મુખદ્વારં યેન ચ અસિતપીતખાયિતસાયિતં અજ્ઝોહરતિ, યત્થ ચ અસિતપીતખાયિતસાયિતં સન્તિટ્ઠતિ, યેન ચ અસિતપીતખાયિતસાયિતં અધોભાગં [અધોભાગા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰) દેવદૂતસુત્તેન સમેતિ] નિક્ખમતિ, યં વા પનઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ અજ્ઝત્તં પચ્ચત્તં આકાસં આકાસગતં અઘં અઘગતં વિવરં વિવરગતં અસમ્ફુટ્ઠં મંસલોહિતેહિ ઉપાદિન્નં – અયં વુચ્ચતિ ભિક્ખુ અજ્ઝત્તિકા આકાસધાતુ. યા ચેવ ખો પન અજ્ઝત્તિકા આકાસધાતુ યા ચ બાહિરા આકાસધાતુ આકાસધાતુરેવેસા. ‘તં નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ – એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં. એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા આકાસધાતુયા નિબ્બિન્દતિ, આકાસધાતુયા ચિત્તં વિરાજેતિ.

૩૫૪. ‘‘અથાપરં વિઞ્ઞાણંયેવ અવસિસ્સતિ પરિસુદ્ધં પરિયોદાતં. તેન ચ વિઞ્ઞાણેન કિં [તેન વિઞ્ઞાણેન કિઞ્ચ (સી॰)] વિજાનાતિ? ‘સુખ’ન્તિપિ વિજાનાતિ, ‘દુક્ખ’ન્તિપિ વિજાનાતિ, ‘અદુક્ખમસુખ’ન્તિપિ વિજાનાતિ. સુખવેદનિયં, ભિક્ખુ, ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખા વેદના. સો સુખં વેદનં વેદયમાનો ‘સુખં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ. ‘તસ્સેવ સુખવેદનિયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા યં તજ્જં વેદયિતં સુખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના સુખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતી’તિ પજાનાતિ.

૩૫૫. ‘‘દુક્ખવેદનિયં, ભિક્ખુ, ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ દુક્ખા વેદના. સો દુક્ખં વેદનં વેદયમાનો ‘દુક્ખં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ. ‘તસ્સેવ દુક્ખવેદનિયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા યં તજ્જં વેદયિતં દુક્ખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના દુક્ખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતી’તિ પજાનાતિ.

૩૫૬. ‘‘અદુક્ખમસુખવેદનિયં, ભિક્ખુ, ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ અદુક્ખમસુખા વેદના. સો અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયમાનો ‘અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ. ‘તસ્સેવ અદુક્ખમસુખવેદનિયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા યં તજ્જં વેદયિતં અદુક્ખમસુખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના અદુક્ખમસુખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતી’તિ પજાનાતિ.

૩૫૭. ‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખુ, દ્વિન્નં કટ્ઠાનં સઙ્ઘટ્ટા [સમ્ફસ્સ (સી॰ પી॰), સઙ્ઘટા (સ્યા॰ કં॰)] સમોધાના ઉસ્મા જાયતિ, તેજો અભિનિબ્બત્તતિ, તેસંયેવ દ્વિન્નં કટ્ઠાનં નાનાભાવા વિક્ખેપા યા તજ્જા ઉસ્મા સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખુ, સુખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખા વેદના. સો સુખં વેદનં વેદયમાનો ‘સુખં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ. ‘તસ્સેવ સુખવેદનિયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા યં તજ્જં વેદયિતં સુખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના સુખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતી’તિ પજાનાતિ.

૩૫૮. ‘‘દુક્ખવેદનિયં, ભિક્ખુ, ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ દુક્ખા વેદના. સો દુક્ખં વેદનં વેદયમાનો ‘દુક્ખં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ. ‘તસ્સેવ દુક્ખવેદનિયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા યં તજ્જં વેદયિતં દુક્ખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના દુક્ખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતી’તિ પજાનાતિ.

૩૫૯. ‘‘અદુક્ખમસુખવેદનિયં , ભિક્ખુ, ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ અદુક્ખમસુખા વેદના. સો અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયમાનો ‘અદુક્ખમસુખં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ. ‘તસ્સેવ અદુક્ખમસુખવેદનિયસ્સ ફસ્સસ્સ નિરોધા યં તજ્જં વેદયિતં અદુક્ખમસુખવેદનિયં ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના અદુક્ખમસુખા વેદના સા નિરુજ્ઝતિ, સા વૂપસમ્મતી’તિ પજાનાતિ.

૩૬૦. ‘‘અથાપરં ઉપેક્ખાયેવ અવસિસ્સતિ પરિસુદ્ધા પરિયોદાતા મુદુ ચ કમ્મઞ્ઞા ચ પભસ્સરા ચ. સેય્યથાપિ, ભિક્ખુ, દક્ખો સુવણ્ણકારો વા સુવણ્ણકારન્તેવાસી વા ઉક્કં બન્ધેય્ય, ઉક્કં બન્ધિત્વા ઉક્કામુખં આલિમ્પેય્ય, ઉક્કામુખં આલિમ્પેત્વા સણ્ડાસેન જાતરૂપં ગહેત્વા ઉક્કામુખે પક્ખિપેય્ય, તમેનં કાલેન કાલં અભિધમેય્ય, કાલેન કાલં ઉદકેન પરિપ્ફોસેય્ય, કાલેન કાલં અજ્ઝુપેક્ખેય્ય, તં હોતિ જાતરૂપં [જાતરૂપં ધન્તં (સી॰ પી॰)] સુધન્તં નિદ્ધન્તં નીહટં [નિહતં (સ્યા॰ કં॰ ક॰)] નિન્નીતકસાવં [નિહતકસાવં (ક॰)] મુદુ ચ કમ્મઞ્ઞઞ્ચ પભસ્સરઞ્ચ, યસ્સા યસ્સા ચ પિળન્ધનવિકતિયા આકઙ્ખતિ – યદિ પટ્ટિકાય [પવટ્ટિકાય (સી॰ સ્યા॰)] યદિ કુણ્ડલાય યદિ ગીવેય્યકાય યદિ સુવણ્ણમાલાય તઞ્ચસ્સ અત્થં અનુભોતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખુ, અથાપરં ઉપેક્ખાયેવ અવસિસ્સતિ પરિસુદ્ધા પરિયોદાતા મુદુ ચ કમ્મઞ્ઞા ચ પભસ્સરા ચ.

૩૬૧. ‘‘સો એવં પજાનાતિ – ‘ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં. એવં મે અયં ઉપેક્ખા તંનિસ્સિતા તદુપાદાના ચિરં દીઘમદ્ધાનં તિટ્ઠેય્ય. ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં. એવં મે અયં ઉપેક્ખા તંનિસ્સિતા તદુપાદાના ચિરં દીઘમદ્ધાનં તિટ્ઠેય્ય. ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં. એવં મે અયં ઉપેક્ખા તંનિસ્સિતા તદુપાદાના ચિરં દીઘમદ્ધાનં તિટ્ઠેય્ય. ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં. એવં મે અયં ઉપેક્ખા તંનિસ્સિતા તદુપાદાના ચિરં દીઘમદ્ધાનં તિટ્ઠેય્યા’’’તિ.

૩૬૨. ‘‘સો એવં પજાનાતિ – ‘ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં; સઙ્ખતમેતં. ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં; સઙ્ખતમેતં. ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં; સઙ્ખતમેતં. ઇમઞ્ચે અહં ઉપેક્ખં એવં પરિસુદ્ધં એવં પરિયોદાતં નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપસંહરેય્યં, તદનુધમ્મઞ્ચ ચિત્તં ભાવેય્યં; સઙ્ખતમેત’’’ન્તિ.

‘‘સો નેવ તં અભિસઙ્ખરોતિ, ન અભિસઞ્ચેતયતિ ભવાય વા વિભવાય વા. સો અનભિસઙ્ખરોન્તો અનભિસઞ્ચેતયન્તો ભવાય વા વિભવાય વા ન કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતિ, અનુપાદિયં ન પરિતસ્સતિ, અપરિતસ્સં પચ્ચત્તંયેવ પરિનિબ્બાયતિ. ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનાતિ.

૩૬૩. ‘‘સો સુખઞ્ચે વેદનં વેદેતિ, ‘સા અનિચ્ચા’તિ પજાનાતિ, ‘અનજ્ઝોસિતા’તિ પજાનાતિ, ‘અનભિનન્દિતા’તિ પજાનાતિ. દુક્ખઞ્ચે વેદનં વેદેતિ , ‘સા અનિચ્ચા’તિ પજાનાતિ, **‘અનજ્ઝોસિતા’તિ પજાનાતિ, ‘અનભિનન્દિતા’તિ પજાનાતિ. અદુક્ખમસુખઞ્ચે વેદનં વેદેતિ, ‘સા અનિચ્ચા’તિ પજાનાતિ, ‘અનજ્ઝોસિતા’તિ પજાનાતિ, ‘અનભિનન્દિતા’તિ પજાનાતિ.**

૩૬૪. ‘‘સો સુખઞ્ચે વેદનં વેદેતિ, વિસંયુત્તો નં વેદેતિ; દુક્ખઞ્ચે વેદનં વેદેતિ, વિસંયુત્તો નં વેદેતિ; અદુક્ખમસુખઞ્ચે વેદનં વેદેતિ, વિસંયુત્તો નં વેદેતિ. સો કાયપરિયન્તિકં વેદનં વેદયમાનો ‘કાયપરિયન્તિકં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ, જીવિતપરિયન્તિકં વેદનં વેદયમાનો ‘જીવિતપરિયન્તિકં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ, ‘કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ઉદ્ધં જીવિતપરિયાદાના ઇધેવ સબ્બવેદયિતાનિ અનભિનન્દિતાનિ સીતીભવિસ્સન્તી’તિ પજાનાતિ.

૩૬૫. ‘‘સેય્યથાપિ, ભિક્ખુ, તેલઞ્ચ પટિચ્ચ વટ્ટિઞ્ચ પટિચ્ચ તેલપ્પદીપો ઝાયતિ; તસ્સેવ તેલસ્સ ચ વટ્ટિયા ચ પરિયાદાના અઞ્ઞસ્સ ચ અનુપહારા [અનુપાહારા (સી॰ પી॰), અનુપાદાના (ક॰)] અનાહારો નિબ્બાયતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખુ, કાયપરિયન્તિકં વેદનં વેદયમાનો ‘કાયપરિયન્તિકં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ, જીવિતપરિયન્તિકં વેદનં વેદયમાનો ‘જીવિતપરિયન્તિકં વેદનં વેદયામી’તિ પજાનાતિ, ‘કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા ઉદ્ધં જીવિતપરિયાદાના ઇધેવ સબ્બવેદયિતાનિ અનભિનન્દિતાનિ સીતીભવિસ્સન્તી’તિ પજાનાતિ. તસ્મા એવં સમન્નાગતો ભિક્ખુ ઇમિના પરમેન પઞ્ઞાધિટ્ઠાનેન સમન્નાગતો હોતિ. એસા હિ, ભિક્ખુ, પરમા અરિયા પઞ્ઞા યદિદં – સબ્બદુક્ખક્ખયે ઞાણં.

૩૬૬. ''તસ્સ સા વિમુત્તિ સચ્ચે ઠિતા અકુપ્પા હોતિ. તઞ્હિ, ભિક્ખુ, મુસા યં મોસધમ્મં, તં સચ્ચં યં અમોસધમ્મં નિબ્બાનં. તસ્મા એવં સમન્નાગતો ભિક્ખુ ઇમિના પરમેન સચ્ચાધિટ્ઠાનેન સમન્નાગતો હોતિ. એતઞ્હિ, ભિક્ખુ, પરમં અરિયસચ્ચં યદિદં – અમોસધમ્મં નિબ્બાનં.

૩૬૭. ''તસ્સેવ ખો પન પુબ્બે અવિદ્દસુનો ઉપધી હોન્તિ સમત્તા સમાદિન્ના. ત્યાસ્સ પહીના હોન્તિ ઉચ્છિન્નમૂલા તાલાવત્થુકતા અનભાવંકતા આયતિં અનુપ્પાદધમ્મા. તસ્મા એવં સમન્નાગતો ભિક્ખુ ઇમિના પરમેન ચાગાધિટ્ઠાનેન સમન્નાગતો હોતિ. એસો હિ, ભિક્ખુ, પરમો અરિયો ચાગો યદિદં – સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો.

૩૬૮. ''તસ્સેવ ખો પન પુબ્બે અવિદ્દસુનો અભિજ્ઝા હોતિ છન્દો સારાગો. સ્વાસ્સ પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો. તસ્સેવ ખો પન પુબ્બે અવિદ્દસુનો આઘાતો હોતિ બ્યાપાદો સમ્પદોસો. સ્વાસ્સ પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો. તસ્સેવ ખો પન પુબ્બે અવિદ્દસુનો અવિજ્જા હોતિ સમ્મોહો. સ્વાસ્સ પહીનો હોતિ ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો. તસ્મા એવં સમન્નાગતો ભિક્ખુ ઇમિના પરમેન ઉપસમાધિટ્ઠાનેન સમન્નાગતો હોતિ. એસો હિ, ભિક્ખુ, પરમો અરિયો ઉપસમો યદિદં – રાગદોસમોહાનં ઉપસમો. 'પઞ્ઞં નપ્પમજ્જેય્ય, સચ્ચમનુરક્ખેય્ય, ચાગમનુબ્રૂહેય્ય, સન્તિમેવ સો સિક્ખેય્યા'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં.

૩૬૯. '''યત્થ ઠિતં મઞ્ઞસ્સવા નપ્પવત્તન્તિ, મઞ્ઞસ્સવે ખો પન નપ્પવત્તમાને મુનિ સન્તોતિ વુચ્ચતી'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? 'અસ્મી'તિ, ભિક્ખુ, મઞ્ઞિતમેતં, 'અયમહમસ્મી'તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'ન ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'રૂપી ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'અરૂપી ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'સઞ્ઞી ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'અસઞ્ઞી ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં, 'નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞી ભવિસ્સ'ન્તિ મઞ્ઞિતમેતં. મઞ્ઞિતં, ભિક્ખુ, રોગો મઞ્ઞિતં ગણ્ડો મઞ્ઞિતં સલ્લં. સબ્બમઞ્ઞિતાનં ત્વેવ, ભિક્ખુ, સમતિક્કમા મુનિ સન્તોતિ વુચ્ચતિ. મુનિ ખો પન, ભિક્ખુ, સન્તો ન જાયતિ, ન જીયતિ, ન મીયતિ, ન કુપ્પતિ, ન પિહેતિ. તઞ્હિસ્સ, ભિક્ખુ, નત્થિ યેન જાયેથ, અજાયમાનો કિં જીયિસ્સતિ, અજીયમાનો કિં મીયિસ્સતિ, અમીયમાનો કિં કુપ્પિસ્સતિ, અકુપ્પમાનો કિસ્સ [કિં (ક॰)] પિહેસ્સતિ? 'યત્થ ઠિતં મઞ્ઞસ્સવા નપ્પવત્તન્તિ, મઞ્ઞસ્સવે ખો પન નપ્પવત્તમાને મુનિ સન્તોતિ વુચ્ચતી'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇમં ખો મે ત્વં, ભિક્ખુ, સંખિત્તેન છધાતુવિભઙ્ગં ધારેહી''તિ.

૩૭૦. અથ ખો આયસ્મા પુક્કુસાતિ – ''સત્થા કિર મે અનુપ્પત્તો, સુગતો કિર મે અનુપ્પત્તો સમ્માસમ્બુદ્ધો કિર મે અનુપ્પત્તો''તિ ઉટ્ઠાયાસના એકંસં ચીવરં કત્વા ભગવતો પાદેસુ સિરસા નિપતિત્વા ભગવન્તં એતદવોચ – ''અચ્ચયો મં, ભન્તે, અચ્ચગમા યથાબાલં યથામૂળ્હં યથાઅકુસલં, યોહં ભગવન્તં આવુસોવાદેન સમુદાચરિતબ્બં અમઞ્ઞિસ્સં. તસ્સ મે, ભન્તે, ભગવા અચ્ચયં અચ્ચયતો પટિગ્ગણ્હાતુ આયતિં સંવરાયા''તિ. ''તગ્ઘ ત્વં, ભિક્ખુ, અચ્ચયો અચ્ચગમા યથાબાલં યથામૂળ્હં યથાઅકુસલં , યં મં ત્વં આવુસોવાદેન સમુદાચરિતબ્બં અમઞ્ઞિત્થ. યતો ચ ખો ત્વં, ભિક્ખુ, અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરોસિ, તં તે મયં પટિગ્ગણ્હામ. વુદ્ધિહેસા, ભિક્ખુ, અરિયસ્સ વિનયે યો અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરોતિ, આયતિં સંવરં આપજ્જતી''તિ. ''લભેય્યાહં, ભન્તે, ભગવતો સન્તિકે ઉપસમ્પદ''ન્તિ. ''પરિપુણ્ણં પન તે, ભિક્ખુ,

પત્તચીવર''ન્તિ? ''ન ખો મે, ભન્તે, પરિપુણ્ણં પત્તચીવર''ન્તિ. ''ન ખો, ભિક્ખુ, તથાગતા અપરિપુણ્ણપત્તચીવરં ઉપસમ્પાદેન્તી''તિ.

અથ ખો આયસ્મા પુક્કુસાતિ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પત્તચીવરપરિયેસનં પક્કામિ. અથ ખો આયસ્મન્તં પુક્કુસાતિં પત્તચીવરપરિયેસનં ચરન્તં વિબ્ભન્તા ગાવી [ભન્તગાવી (સી॰ પી॰), ગાવી (સ્યા॰ કં॰)] જીવિતા વોરોપેસિ. અથ ખો સમ્બહુલા ભિક્ખૂ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું – ''યો સો, ભન્તે, પુક્કુસાતિ નામ કુલપુત્તો ભગવતા સંખિત્તેન ઓવાદેન ઓવદિતો સો કાલઙ્કતો. તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો''તિ? ''પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, પુક્કુસાતિ કુલપુત્તો પચ્ચપાદિ ધમ્મસ્સાનુધમ્મં, ન ચ મં ધમ્માધિકરણં વિહેસેસિ [વિહેઠેસિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰) વિહેસેતિ (ક॰)]. પુક્કુસાતિ, ભિક્ખવે, કુલપુત્તો પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા ઓપપાતિકો તત્થ પરિનિબ્બાયી અનાવત્તિધમ્મો તસ્મા લોકા''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

ધાતુવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં દસમં.

૧૧. સચ્ચવિભઙ્ગસુત્તં

૩૭૧. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા બારાણસિયં વિહરતિ ઇસિપતને મિગદાયે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ભિક્ખવો''તિ. ''ભદન્તે''તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

''તથાગતેન, ભિક્ખવે, અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિતં અપ્પટિવત્તિયં સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કેનચિ વા લોકસ્મિં, યદિદં – ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં. કતમેસં ચતુન્નં? દુક્ખસ્સ અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, દુક્ખસમુદયસ્સ અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, દુક્ખનિરોધસ્સ અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં. તથાગતેન, ભિક્ખવે, અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિતં અપ્પટિવત્તિયં સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કેનચિ વા લોકસ્મિં , યદિદં – ઇમેસં ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં.

''સેવથ, ભિક્ખવે, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને; ભજથ, ભિક્ખવે, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને. પણ્ડિતા ભિક્ખૂ અનુગ્ગાહકા સબ્રહ્મચારીનં. સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, જનેતા [જનેત્તિ (સી॰ પી॰)], એવં સારિપુત્તો; સેય્યથાપિ જાતસ્સ આપાદેતા, એવં મોગ્ગલ્લાનો. સારિપુત્તો, ભિક્ખવે, સોતાપત્તિફલે વિનેતિ, મોગ્ગલ્લાનો ઉત્તમત્થે. સારિપુત્તો, ભિક્ખવે, પહોતિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ વિત્થારેન આચિક્ખિતું દેસેતું પઞ્ઞાપેતું પટ્ઠપેતું વિવરિતું વિભજિતું ઉત્તાનીકાતુ''ન્તિ. ઇદમવોચ ભગવા. ઇદં વત્વાન સુગતો ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસિ.

૩૭૨. તત્ર ખો આયસ્મા સારિપુત્તો અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘આવુસો, ભિક્ખવે’’તિ. ‘‘આવુસો’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ પચ્ચસ્સોસું. આયસ્મા સારિપુત્તો એતદવોચ –

‘‘તથાગતેન, આવુસો, અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિતં અપ્પટિવત્તિયં સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કેનચિ વા લોકસ્મિં, યદિદં – ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં. કતમેસં ચતુન્નં? દુક્ખસ્સ અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, દુક્ખસમુદયસ્સ અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, દુક્ખનિરોધસ્સ અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય અરિયસચ્ચસ્સ આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં.

૩૭૩. ‘‘કતમઞ્ચાવુસો, દુક્ખં અરિયસચ્ચં? જાતિપિ દુક્ખા, જરાપિ દુક્ખા, મરણમ્પિ દુક્ખં, સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસાપિ દુક્ખા, યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં; સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા.

‘‘કતમા ચાવુસો, જાતિ? યા તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હિ તમ્હિ સત્તનિકાયે જાતિ સઞ્જાતિ ઓક્કન્તિ અભિનિબ્બત્તિ ખન્ધાનં પાતુભાવો આયતનાનં પટિલાભો, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘જાતિ’’’.

‘‘કતમા ચાવુસો, જરા? યા તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હિ તમ્હિ સત્તનિકાયે જરા જીરણતા ખણ્ડિચ્ચં પાલિચ્ચં વલિત્તચતા આયુનો સંહાનિ ઇન્દ્રિયાનં પરિપાકો, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘જરા’’’.

‘‘કતમઞ્ચાવુસો, મરણં? યા તેસં તેસં સત્તાનં તમ્હા તમ્હા સત્તનિકાયા ચુતિ ચવનતા ભેદો અન્તરધાનં મચ્ચુ મરણં કાલંકિરિયા ખન્ધાનં ભેદો કળેવરસ્સ નિક્ખેપો જીવિતિન્દ્રિયસ્સુપચ્છેદો, ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘મરણં’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, સોકો? યો ખો, આવુસો, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ સોકો સોચના સોચિતત્તં અન્તોસોકો અન્તોપરિસોકો, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સોકો’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, પરિદેવો? યો ખો, આવુસો, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ આદેવો પરિદેવો આદેવના પરિદેવના આદેવિતત્તં પરિદેવિતત્તં, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘પરિદેવો’’’.

‘‘કતમઞ્ચાવુસો, દુક્ખં? યં ખો, આવુસો, કાયિકં દુક્ખં કાયિકં અસાતં કાયસમ્ફસ્સજં દુક્ખં અસાતં વેદયિતં, ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘દુક્ખં’’’.

‘‘કતમઞ્ચાવુસો, દોમનસ્સં? યં ખો, આવુસો, ચેતસિકં દુક્ખં ચેતસિકં અસાતં મનોસમ્ફસ્સજં દુક્ખં અસાતં વેદયિતં, ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘દોમનસ્સં’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, ઉપાયાસો? યો ખો, આવુસો, અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બ્યસનેન સમન્નાગતસ્સ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન દુક્ખધમ્મેન ફુટ્ઠસ્સ આયાસો ઉપાયાસો આયાસિતત્તં ઉપાયાસિતત્તં, અયં વુચ્ચતાવુસો –

‘ઉપાયાસો’’’.

‘‘કતમઞ્ચાવુસો, યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં? જાતિધમ્માનં, આવુસો, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ – ‘અહો વત, મયં ન જાતિધમ્મા અસ્સામ; ન ચ, વત, નો જાતિ આગચ્છેય્યા’તિ. ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં. ઇદમ્પિ – ‘યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં’. જરાધમ્માનં, આવુસો, સત્તાનં…પે॰… બ્યાધિધમ્માનં, આવુસો, સત્તાનં… મરણધમ્માનં, આવુસો, સત્તાનં… સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્માનં, આવુસો, સત્તાનં એવં ઇચ્છા ઉપ્પજ્જતિ – ‘અહો વત, મયં ન સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસધમ્મા અસ્સામ ; ન ચ, વત, નો સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસા આગચ્છેય્યુ’ન્તિ . ન ખો પનેતં ઇચ્છાય પત્તબ્બં. ઇદમ્પિ – ‘યમ્પિચ્છં ન લભતિ તમ્પિ દુક્ખં’’’.

‘‘કતમે ચાવુસો, સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા? સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો. ઇમે વુચ્ચન્તાવુસો – ‘સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા’. ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘દુક્ખં અરિયસચ્ચં’’’.

૩૭૪. ‘‘કતમઞ્ચાવુસો, દુક્ખસમુદયં [દુક્ખસમુદયો (સ્યા॰ કં॰)] અરિયસચ્ચં? યાયં તણ્હા પોનોબ્ભવિકા [પોનોભવિકા (સી॰ પી॰)] નન્દીરાગસહગતા [નન્દિરાગસહગતા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] તત્રતત્રાભિનન્દિની, સેય્યથિદં – કામતણ્હા ભવતણ્હા વિભવતણ્હા , ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘દુક્ખસમુદયં [દુક્ખસમુદયો (સ્યા॰ કં॰)] અરિયસચ્ચં’’’.

‘‘કતમઞ્ચાવુસો, દુક્ખનિરોધં [દુક્ખનિરોધો (સ્યા॰ કં॰)] અરિયસચ્ચં? યો તસ્સાયેવ તણ્હાય અસેસવિરાગનિરોધો ચાગો પટિનિસ્સગ્ગો મુત્તિ અનાલયો, ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘દુક્ખનિરોધં [દુક્ખનિરોધો (સ્યા॰ કં॰)] અરિયસચ્ચં’’’.

૩૭૫. ‘‘કતમઞ્ચાવુસો, દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા અરિયસચ્ચં? અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્માસઙ્કપ્પો, સમ્માવાચા, સમ્માકમ્મન્તો, સમ્માઆજીવો, સમ્માવાયામો, સમ્માસતિ, સમ્માસમાધિ.

‘‘કતમાચાવુસો, સમ્માદિટ્ઠિ? યં ખો, આવુસો, દુક્ખે ઞાણં, દુક્ખસમુદયે ઞાણં, દુક્ખનિરોધે ઞાણં, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય ઞાણં, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માદિટ્ઠિ’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, સમ્માસઙ્કપ્પો? નેક્ખમ્મસઙ્કપ્પો, અબ્યાપાદસઙ્કપ્પો , અવિહિંસાસઙ્કપ્પો, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માસઙ્કપ્પો’’’.

‘‘કતમા ચાવુસો, સમ્માવાચા? મુસાવાદા વેરમણી, પિસુણાય વાચાય વેરમણી, ફરુસાય વાચાય વેરમણી, સમ્ફપ્પલાપા વેરમણી, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માવાચા’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, સમ્માકમ્મન્તો? પાણાતિપાતા વેરમણી, અદિન્નાદાના વેરમણી, કામેસુમિચ્છાચારા વેરમણી, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માકમ્મન્તો’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, સમ્માઆજીવો? ઇધાવુસો, અરિયસાવકો મિચ્છાઆજીવં પહાય સમ્માઆજીવેન જીવિકં કપ્પેતિ, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માઆજીવો’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, સમ્માવાયામો? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ અનુપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં અનુપ્પાદાય છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ, ઉપ્પન્નાનં પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનાય છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ, અનુપ્પન્નાનં કુસલાનં ધમ્માનં ઉપ્પાદાય છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ, ઉપ્પન્નાનં કુસલાનં ધમ્માનં ઠિતિયા અસમ્મોસાય ભિય્યોભાવાય વેપુલ્લાય ભાવનાય પારિપૂરિયા છન્દં જનેતિ વાયમતિ વીરિયં આરભતિ ચિત્તં પગ્ગણ્હાતિ પદહતિ, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માવાયામો’’’.

‘‘કતમા ચાવુસો, સમ્માસતિ? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. વેદનાસુ વેદનાનુપસ્સી વિહરતિ…પે॰… ચિત્તે ચિત્તાનુપસ્સી વિહરતિ… ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરતિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માસતિ’’’.

‘‘કતમો ચાવુસો, સમ્માસમાધિ? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ સવિતક્કં સવિચારં વિવેકજં પીતિસુખં પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, વિતક્કવિચારાનં વૂપસમા અજ્ઝત્તં સમ્પસાદનં ચેતસો એકોદિભાવં અવિતક્કં અવિચારં સમાધિજં પીતિસુખં દુતિયં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ, પીતિયા ચ વિરાગા ઉપેક્ખકો ચ વિહરતિ…પે॰… તતિયં ઝાનં… વિહરતિ, અયં વુચ્ચતાવુસો – ‘સમ્માસમાધિ’. ઇદં વુચ્ચતાવુસો – ‘દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા અરિયસચ્ચં’’’.

‘‘તથાગતેનાવુસો, અરહતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન બારાણસિયં ઇસિપતને મિગદાયે અનુત્તરં ધમ્મચક્કં પવત્તિતં અપ્પટિવત્તિયં સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા કેનચિ વા લોકસ્મિં, યદિદં – ઇમેસં ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મ’’ન્તિ.

ઇદમવોચ આયસ્મા સારિપુત્તો. અત્તમના તે ભિક્ખૂ આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

સચ્ચવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં એકાદસમં.

૧૨. દક્ખિણાવિભઙ્ગસુત્તં

૩૭૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સક્કેસુ વિહરતિ કપિલવત્થુસ્મિં નિગ્રોધારામે. અથ ખો મહાપજાપતિ [મહાપજાપતી (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ગોતમી નવં દુસ્સયુગં આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો મહાપજાપતિ ગોતમી ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, નવં દુસ્સયુગં ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ સામં કન્તં સામં વાયિતં. તં મે, ભન્તે, ભગવા પટિગ્ગણ્હાતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા’’તિ. એવં વુત્તે, ભગવા મહાપજાપતિં ગોતમિં એતદવોચ – ‘‘સઙ્ઘે, ગોતમિ, દેહિ. સઙ્ઘે તે દિન્ને અહઞ્ચેવ પૂજિતો ભવિસ્સામિ સઙ્ઘો ચા’’તિ. દુતિયમ્પિ ખો મહાપજાપતિ ગોતમી ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, નવં દુસ્સયુગં ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ સામં કન્તં સામં વાયિતં. તં મે, ભન્તે, ભગવા પટિગ્ગણ્હાતુ

અનુકમ્પં ઉપાદાયા’’તિ. દુતિયમ્પિ ખો ભગવા મહાપજાપતિં ગોતમિં એતદવોચ – ‘‘સઙ્ઘે, ગોતમિ, દેહિ. સઙ્ઘે તે દિન્ને અહઞ્ચેવ પૂજિતો ભવિસ્સામિ સઙ્ઘો ચા’’તિ. તતિયમ્પિ ખો મહાપજાપતિ ગોતમી ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇદં મે, ભન્તે, નવં દુસ્સયુગં ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સ સામં કન્તં સામં વાયિતં. તં મે, ભન્તે, ભગવા પટિગ્ગણ્હાતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા’’તિ. તતિયમ્પિ ખો ભગવા મહાપજાપતિં ગોતમિં એતદવોચ – ‘‘સઙ્ઘે, ગોતમિ, દેહિ . સઙ્ઘે તે દિન્ને અહઞ્ચેવ પૂજિતો ભવિસ્સામિ સઙ્ઘો ચા’’તિ.

૩૭૭. એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘પટિગ્ગણ્હાતુ, ભન્તે, ભગવા મહાપજાપતિયા ગોતમિયા નવં દુસ્સયુગં. બહૂપકારા [બહુકારા (સ્યા॰ કં॰)], ભન્તે, મહાપજાપતિ ગોતમી ભગવતો માતુચ્છા આપાદિકા પોસિકા ખીરસ્સ દાયિકા; ભગવન્તં જનેત્તિયા કાલઙ્કતાય થઞ્ઞં પાયેસિ. ભગવાપિ, ભન્તે, બહૂપકારો મહાપજાપતિયા ગોતમિયા. ભગવન્તં, ભન્તે, આગમ્મ મહાપજાપતિ ગોતમી બુદ્ધં સરણં ગતા, ધમ્મં સરણં ગતા, સઙ્ઘં સરણં ગતા. ભગવન્તં, ભન્તે, આગમ્મ મહાપજાપતિ ગોતમી પાણાતિપાતા પટિવિરતા અદિન્નાદાના પટિવિરતા કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતા મુસાવાદા પટિવિરતા સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતા. ભગવન્તં, ભન્તે, આગમ્મ મહાપજાપતિ ગોતમી બુદ્ધે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા , ધમ્મે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા, સઙ્ઘે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતા અરિયકન્તેહિ સીલેહિ સમન્નાગતા. ભગવન્તં, ભન્તે, આગમ્મ મહાપજાપતિ ગોતમી દુક્ખે નિક્કઙ્ખા, દુક્ખસમુદયે નિક્કઙ્ખા, દુક્ખનિરોધે નિક્કઙ્ખા, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય નિક્કઙ્ખા. ભગવાપિ, ભન્તે, બહૂપકારો મહાપજાપતિયા ગોતમિયા’’તિ.

૩૭૮. ‘‘એવમેતં , આનન્દ. યં હાનન્દ, પુગ્ગલો પુગ્ગલં આગમ્મ બુદ્ધં સરણં ગતો હોતિ, ધમ્મં સરણં ગતો હોતિ, સઙ્ઘં સરણં ગતો હોતિ, ઇમસ્સાનન્દ, પુગ્ગલસ્સ ઇમિના પુગ્ગલેન ન સુપ્પતિકારં વદામિ, યદિદં – અભિવાદન-પચ્ચુટ્ઠાન-અઞ્જલિકમ્મ સામીચિકમ્મચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલા- નપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનુપ્પદાનેન.

‘‘યં હાનન્દ, પુગ્ગલો પુગ્ગલં આગમ્મ પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતો હોતિ, ઇમસ્સાનન્દ, પુગ્ગલસ્સ ઇમિના પુગ્ગલેન ન સુપ્પતિકારં વદામિ, યદિદં – અભિવાદન-પચ્ચુટ્ઠાન-અઞ્જલિકમ્મ-સામીચિકમ્મચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલા- નપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનુપ્પદાનેન.

‘‘યં હાનન્દ, પુગ્ગલો પુગ્ગલં આગમ્મ બુદ્ધે અવેચ્ચપ્પસાદેન સમન્નાગતો હોતિ, ધમ્મે... સઙ્ઘે... અરિયકન્તેહિ સીલેહિ સમન્નાગતો હોતિ, ઇમસ્સાનન્દ, પુગ્ગલસ્સ ઇમિના પુગ્ગલેન ન સુપ્પતિકારં વદામિ, યદિદં – અભિવાદન-પચ્ચુટ્ઠાન-અઞ્જલિકમ્મ-સામીચિકમ્મચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલા- નપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનુપ્પદાનેન.

‘‘યં હાનન્દ, પુગ્ગલો પુગ્ગલં આગમ્મ દુક્ખે નિક્કઙ્ખો હોતિ, દુક્ખસમુદયે નિક્કઙ્ખો હોતિ, દુક્ખનિરોધે નિક્કઙ્ખો હોતિ, દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાય નિક્કઙ્ખો હોતિ, ઇમસ્સાનન્દ, પુગ્ગલસ્સ ઇમિના પુગ્ગલેન ન સુપ્પતિકારં વદામિ, યદિદં – અભિવાદન-પચ્ચુટ્ઠાનઅઞ્જલિકમ્મ-સામીચિકમ્મ-ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલા- નપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાનુપ્પદાનેન.

૩૭૯. ‘‘ચુદ્દસ ખો પનિમાનન્દ, પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. કતમા ચુદ્દસ? તથાગતે અરહન્તે સમ્માસમ્બુદ્ધે દાનં દેતિ – અયં પઠમા પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. પચ્ચેકસમ્બુદ્ધે [પચ્ચેકબુદ્ધે (સી॰ પી॰)] દાનં દેતિ – અયં દુતિયા પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. તથાગતસાવકે અરહન્તે દાનં દેતિ – અયં તતિયા પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. અરહત્તફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને દાનં દેતિ – અયં ચતુત્થી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. અનાગામિસ્સ દાનં દેતિ – અયં પઞ્ચમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. અનાગામિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને દાનં દેતિ – અયં છટ્ઠી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. સકદાગામિસ્સ દાનં દેતિ – અયં સત્તમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. સકદાગામિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને દાનં દેતિ – અયં અટ્ઠમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. સોતાપન્ને દાનં દેતિ – અયં નવમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને દાનં દેતિ – અયં દસમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. બાહિરકે કામેસુ વીતરાગે દાનં દેતિ – અયં એકાદસમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. પુથુજ્જનસીલવન્તે દાનં દેતિ – અયં દ્વાદસમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. પુથુજ્જનદુસ્સીલે દાનં દેતિ – અયં તેરસમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણા. તિરચ્છાનગતે દાનં દેતિ – અયં ચુદ્દસમી પાટિપુગ્ગલિકા દક્ખિણાતિ.

‘‘તત્રાનન્દ, તિરચ્છાનગતે દાનં દત્વા સતગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા, પુથુજ્જનદુસ્સીલે દાનં દત્વા સહસ્સગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા, પુથુજ્જનસીલવન્તે દાનં દત્વા સતસહસ્સગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા, બાહિરકે કામેસુ વીતરાગે દાનં દત્વા કોટિસતસહસ્સગુણા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા, સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને દાનં દત્વા અસઙ્ખેય્યા અપ્પમેય્યા દક્ખિણા પાટિકઙ્ખિતબ્બા, કો પન વાદો સોતાપન્ને, કો પન વાદો સકદાગામિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને, કો પન વાદો સકદાગામિસ્સ, કો પન વાદો અનાગામિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને, કો પન વાદો અનાગામિસ્સ, કો પન વાદો અરહત્તફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્ને, કો પન વાદો અરહન્તે, કો પન વાદો પચ્ચેકસમ્બુદ્ધે, કો પન વાદો તથાગતે અરહન્તે સમ્માસમ્બુદ્ધે!

૩૮૦. ‘‘સત્ત ખો પનિમાનન્દ, સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. કતમા સત્ત? બુદ્ધપ્પમુખે ઉભતોસઙ્ઘે દાનં દેતિ – અયં પઠમા સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. તથાગતે પરિનિબ્બુતે ઉભતોસઙ્ઘે દાનં દેતિ – અયં દુતિયા સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. ભિક્ખુસઙ્ઘે દાનં દેતિ – અયં તતિયા સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. ભિક્ખુનિસઙ્ઘે દાનં દેતિ – અયં ચતુત્થી સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. ‘એત્તકા મે ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ સઙ્ઘતો ઉદ્દિસ્સથા’તિ દાનં દેતિ – અયં પઞ્ચમી સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. ‘એત્તકા મે ભિક્ખૂ સઙ્ઘતો ઉદ્દિસ્સથા’તિ દાનં દેતિ – અયં છટ્ઠી સઙ્ઘગતા દક્ખિણા. ‘એત્તકા મે ભિક્ખુનિયો સઙ્ઘતો ઉદ્દિસ્સથા’તિ દાનં દેતિ – અયં સત્તમી સઙ્ઘગતા દક્ખિણા.

‘‘ભવિસ્સન્તિ ખો પનાનન્દ, અનાગતમદ્ધાનં ગોત્રભુનો કાસાવકણ્ઠા દુસ્સીલા પાપધમ્મા. તેસુ દુસ્સીલેસુ સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દાનં દસ્સન્તિ. તદાપાહં, આનન્દ, સઙ્ઘગતં દક્ખિણં અસઙ્ખેય્યં અપ્પમેય્યં વદામિ. ન ત્વેવાહં, આનન્દ, કેનચિ પરિયાયેન સઙ્ઘગતાય દક્ખિણાય પાટિપુગ્ગલિકં દાનં મહપ્ફલતરં વદામિ.

૩૮૧. ‘‘ચતસ્સો ખો ઇમા, આનન્દ, દક્ખિણા વિસુદ્ધિયો. કતમા ચતસ્સો? અત્થાનન્દ, દક્ખિણા દાયકતો વિસુજ્ઝતિ નો પટિગ્ગાહકતો. અત્થાનન્દ, દક્ખિણા પટિગ્ગાહકતો વિસુજ્ઝતિ નો દાયકતો. અત્થાનન્દ, દક્ખિણા નેવ દાયકતો વિસુજ્ઝતિ નો પટિગ્ગાહકતો. અત્થાનન્દ, દક્ખિણા દાયકતો ચેવ વિસુજ્ઝતિ પટિગ્ગાહકતો ચ.

‘‘કથઞ્ચાનન્દ, દક્ખિણા દાયકતો વિસુજ્ઝતિ નો પટિગ્ગાહકતો? ઇધાનન્દ, દાયકો હોતિ સીલવા કલ્યાણધમ્મો, પટિગ્ગાહકા હોન્તિ દુસ્સીલા પાપધમ્મા – એવં ખો, આનન્દ, દક્ખિણા દાયકતો વિસુજ્ઝતિ નો

પટિગ્ગાહકતો.

‘‘કથઞ્ચાનન્દ, દક્ખિણા પટિગ્ગાહકતો વિસુજ્ઝતિ નો દાયકતો? ઇધાનન્દ, દાયકો હોતિ દુસ્સીલો પાપધમ્મો, પટિગ્ગાહકા હોન્તિ સીલવન્તો [સીલવન્તા (સી॰)] કલ્યાણધમ્મા – એવં ખો, આનન્દ, દક્ખિણા પટિગ્ગાહકતો વિસુજ્ઝતિ નો દાયકતો.

‘‘કથઞ્ચાનન્દ, દક્ખિણા નેવ દાયકતો વિસુજ્ઝતિ નો પટિગ્ગાહકતો? ઇધાનન્દ, દાયકો ચ હોતિ દુસ્સીલો પાપધમ્મો, પટિગ્ગાહકા ચ હોન્તિ દુસ્સીલા પાપધમ્મા – એવં ખો, આનન્દ, દક્ખિણા નેવ દાયકતો વિસુજ્ઝતિ નો પટિગ્ગાહકતો.

‘‘કથઞ્ચાનન્દ, દક્ખિણા દાયકતો ચેવ વિસુજ્ઝતિ પટિગ્ગાહકતો ચ? ઇધાનન્દ, દાયકો ચ હોતિ સીલવા કલ્યાણધમ્મો, પટિગ્ગાહકા ચ હોન્તિ સીલવન્તો કલ્યાણધમ્મા – એવં ખો, આનન્દ, દક્ખિણા દાયકતો ચેવ વિસુજ્ઝતિ પટિગ્ગાહકતો ચ. ઇમા ખો, આનન્દ, ચતસ્સો દક્ખિણા વિસુદ્ધિયો’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. ઇદં વત્વાન સુગતો અથાપરં એતદવોચ સત્થા –

૩૮૨.‘‘યો સીલવા દુસ્સીલેસુ દદાતિ દાનં,
ધમ્મેન લદ્ધં [લદ્ધા (સી॰ પી॰)] સુપસન્નચિત્તો;
અભિસદ્દહં કમ્મફલં ઉળારં,
સા દક્ખિણા દાયકતો વિસુજ્ઝતિ.

‘‘યો દુસ્સીલો સીલવન્તેસુ દદાતિ દાનં,
અધમ્મેન લદ્ધં અપ્પસન્નચિત્તો;
અનભિસદ્દહં કમ્મફલં ઉળારં,
સા દક્ખિણા પટિગ્ગાહકતો વિસુજ્ઝતિ.

‘‘યો દુસ્સીલો દુસ્સીલેસુ દદાતિ દાનં,
અધમ્મેન લદ્ધં અપ્પસન્નચિત્તો;
અનભિસદ્દહં કમ્મફલં ઉળારં,
ન તં દાનં વિપુલપ્ફલન્તિ બ્રૂમિ.

‘‘યો સીલવા સીલવન્તેસુ દદાતિ દાનં,
ધમ્મેન લદ્ધં સુપસન્નચિત્તો;
અભિસદ્દહં કમ્મફલં ઉળારં,
તં વે દાનં વિપુલપ્ફલન્તિ બ્રૂમિ [સા દક્ખિણા નેવુભતો વિસુજ્ઝતિ (સી॰ પી॰)].

‘‘યો વીતરાગો વીતરાગેસુ દદાતિ દાનં,
ધમ્મેન લદ્ધં સુપસન્નચિત્તો;
અભિસદ્દહં કમ્મફલં ઉળારં,

તં વે દાનં આમિસદાનાનમગ્ગ'' [તં વે દાનં વિપુલન્તિ બ્રૂમિ (સી॰)] ન્તિ.

દક્ખિણાવિભઙ્ગસુત્તં નિટ્ઠિતં દ્વાદસમં.

વિભઙ્ગવગ્ગો નિટ્ઠિતો ચતુત્થો.

તસ્સુદ્દાનં –

ભદ્દેકાનન્દકચ્ચાન, લોમસકઙ્ગિયાસુભો;
મહાકમ્મસળાયતનવિભઙ્ગા, ઉદ્દેસઅરણા ધાતુ સચ્ચં.

દક્ખિણાવિભઙ્ગસુત્તન્તિ.

૫. સળાયતનવગ્ગો

૧. અનાથપિણ્ડિકોવાદસુત્તં

૩૮૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તેન ખો પન સમયેન અનાથપિણ્ડિકો ગહપતિ આબાધિકો હોતિ દુક્ખિતો બાળ્હગિલાનો. અથ ખો અનાથપિણ્ડિકો ગહપતિ અઞ્ઞતરં પુરિસં આમન્તેસિ – ''એહિ ત્વં, અમ્ભો પુરિસ, યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન ભગવતો પાદે સિરસા વન્દાહિ [વન્દાહિ એવઞ્ચ વદેહિ (સબ્બત્થ) અઞ્ઞસુત્તેસુ પન નત્થિ] – 'અનાથપિણ્ડિકો, ભન્તે, ગહપતિ આબાધિકો દુક્ખિતો બાળ્હગિલાનો. સો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી'તિ. યેન ચાયસ્મા સારિપુત્તો તેનુપસઙ્કમ; ઉપસઙ્કમિત્વા મમ વચનેન આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ પાદે સિરસા વન્દાહિ [વન્દાહિ એવઞ્ચ વદેહિ (સબ્બત્થ) અઞ્ઞસુત્તેસુ પન નત્થિ] – 'અનાથપિણ્ડિકો, ભન્તે, ગહપતિ આબાધિકો દુક્ખિતો બાળ્હગિલાનો. સો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ પાદે સિરસા વન્દતી'તિ. એવઞ્ચ વદેહિ – 'સાધુ કિર, ભન્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો યેન અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા'''તિ.

''એવં, ભન્તે''તિ ખો સો પુરિસો અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિસ્સ પટિસ્સુત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો સો પુરિસો ભગવન્તં એતદવોચ – ''અનાથપિણ્ડિકો, ભન્તે, ગહપતિ આબાધિકો દુક્ખિતો બાળ્હગિલાનો. સો ભગવતો પાદે સિરસા વન્દતી''તિ. યેન ચાયસ્મા સારિપુત્તો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં સારિપુત્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો સો પુરિસો આયસ્મન્તં સારિપુત્તં એતદવોચ – ''અનાથપિણ્ડિકો, ભન્તે, ગહપતિ આબાધિકો દુક્ખિતો બાળ્હગિલાનો. સો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ પાદે સિરસા વન્દતિ; એવઞ્ચ વદેતિ – 'સાધુ કિર, ભન્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો યેન અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમતુ અનુકમ્પં ઉપાદાયા'''તિ. અધિવાસેસિ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો તુણ્હીભાવેન.

૩૮૪. અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય આયસ્મતા આનન્દેન પચ્છાસમણેન યેન અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો અનાથપિણ્ડિકં ગહપતિં એતદવોચ – ''કચ્ચિ તે, ગહપતિ, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીયં? કચ્ચિ તે દુક્ખા વેદના પટિક્કમન્તિ, નો અભિક્કમન્તિ; પટિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો અભિક્કમો''તિ?

''ન મે, ભન્તે સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ, ભન્તે સારિપુત્ત, બલવા પુરિસો તિણ્હેન સિખરેન મુદ્ધનિ [મુદ્ધાનં (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] અભિમત્થેય્ય [અભિમન્થેય્ય (સી॰ પી॰)]; એવમેવ ખો મે, ભન્તે સારિપુત્ત, અધિમત્તા વાતા મુદ્ધનિ [ઓહનન્તિ (સ્યા॰ કં॰)] ઊહનન્તિ [અધિમત્તા વાતા સીલં પરિકન્તન્તિ (સી॰ સ્યા॰ કં॰)]. ન મે, ભન્તે સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ, ભન્તે સારિપુત્ત, બલવા પુરિસો દળ્હેન વરત્તખણ્ડેન સીસે સીસવેઠં દદેય્ય; એવમેવ ખો મે, ભન્તે સારિપુત્ત, અધિમત્તા સીસે સીસવેદના. ન મે, ભન્તે સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો.

સેય્યથાપિ, ભન્તે સારિપુત્ત, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન કુચ્છિં પરિકન્તેય્ય; એવમેવ ખો મે, ભન્તે સારિપુત્ત, અધિમત્તા વાતા કુચ્છિં પરિકન્તન્તિ. ન મે, ભન્તે સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ, ભન્તે સારિપુત્ત, દ્વે બલવન્તો પુરિસા દુબ્બલતરં પુરિસં નાનાબાહાસુ ગહેત્વા અઙ્ગારકાસુયા સન્તાપેય્યું, સમ્પરિતાપેય્યું; એવમેવ ખો મે, ભન્તે સારિપુત્ત, અધિમત્તો કાયસ્મિં ડાહો. ન મે, ભન્તે સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો''તિ.

૩૮૫. ''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન ચક્ખું ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે ચક્ખુનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન સોતં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે સોતનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન ઘાનં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે ઘાનનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન જિવ્હં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે જિવ્હાનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન કાયં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે કાયનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન મનં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે મનોનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન રૂપં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે રૂપનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન સદ્દં ઉપાદિયિસ્સામિ...પે॰... ન ગન્ધં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન રસં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન ફોટ્ઠબ્બં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન ધમ્મં ઉપાદિયિસ્સામિ ન ચ મે ધમ્મનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે ચક્ખુવિઞ્ઞાણનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન સોતવિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન ઘાનવિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન જિવ્હાવિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન કાયવિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન મનોવિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ ન ચ મે મનોવિઞ્ઞાણનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન ચક્ખુસમ્ફસ્સં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે ચક્ખુસમ્ફસ્સનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન સોતસમ્ફસ્સં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન ઘાનસમ્ફસ્સં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન જિવ્હાસમ્ફસ્સં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન કાયસમ્ફસ્સં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન મનોસમ્ફસ્સં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે મનોસમ્ફસ્સનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન ચક્ખુસમ્ફસ્સજં વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે ચક્ખુસમ્ફસ્સજાવેદનાનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે , ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન સોતસમ્ફસ્સજં વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન ઘાનસમ્ફસ્સજં વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન જિવ્હાસમ્ફસ્સજં વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન કાયસમ્ફસ્સજં વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન મનોસમ્ફસ્સજં વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે મનોસમ્ફસ્સજાવેદનાનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

૩૮૬. ''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન પથવીધાતું ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે પથવીધાતુનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન આપોધાતું ઉપાદિયિસ્સામિ... ન તેજોધાતું ઉપાદિયિસ્સામિ... ન વાયોધાતું ઉપાદિયિસ્સામિ... ન આકાસધાતું ઉપાદિયિસ્સામિ... ન વિઞ્ઞાણધાતું ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે વિઞ્ઞાણધાતુનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન રૂપં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે રૂપનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન વેદનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન સઞ્ઞં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન સઙ્ખારે ઉપાદિયિસ્સામિ... ન વિઞ્ઞાણં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે વિઞ્ઞાણનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન આકાસાનઞ્ચાયતનં ઉપાદિયિસ્સામિ , ન ચ મે આકાસાનઞ્ચાયતનનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ . એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં ઉપાદિયિસ્સામિ... ન નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં ઉપાદિયિસ્સામિ ન ચ મે નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં.

''તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન ઇધલોકં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે ઇધલોકનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'ન પરલોકં ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે પરલોકનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બં. તસ્માતિહ તે, ગહપતિ, એવં સિક્ખિતબ્બં – 'યમ્પિ મે દિટ્ઠં સુતં મુતં વિઞ્ઞાતં પત્તં પરિયેસિતં અનુપરિયેસિતં અનુચરિતં મનસા તમ્પિ ન ઉપાદિયિસ્સામિ, ન ચ મે તંનિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં ભવિસ્સતી'તિ. એવઞ્હિ તે, ગહપતિ, સિક્ખિતબ્બ''ન્તિ.

૩૮૭. એવં વુત્તે, અનાથપિણ્ડિકો ગહપતિ પરોદિ, અસ્સૂનિ પવત્તેસિ. અથ ખો આયસ્મા આનન્દો અનાથપિણ્ડિકં ગહપતિં એતદવોચ – ''ઓલીયસિ ખો ત્વં, ગહપતિ, સંસીદસિ ખો ત્વં, ગહપતી''તિ? ''નાહં, ભન્તે આનન્દ, ઓલીયામિ, નપિ સંસીદામિ; અપિ ચ મે દીઘરત્તં સત્થા પયિરુપાસિતો મનોભાવનીયા ચ ભિક્ખૂ; ન ચ મે એવરૂપી ધમ્મી કથા સુતપુબ્બા''તિ. ''ન ખો, ગહપતિ, ગિહીનં ઓદાતવસનાનં એવરૂપી ધમ્મી કથા પટિભાતિ; પબ્બજિતાનં ખો, ગહપતિ, એવરૂપી ધમ્મી કથા પટિભાતી''તિ. ''તેન હિ, ભન્તે સારિપુત્ત, ગિહીનમ્પિ

ઓદાતવસનાનં એવરૂપી ધમ્મી કથા પટિભાતુ. સન્તિ હિ, ભન્તે, કુલપુત્તા અપ્પરજક્ખજાતિકા, અસ્સવનતા ધમ્મસ્સ પરિહાયન્તિ; ભવિસ્સન્તિ ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો''તિ.

અથ ખો આયસ્મા ચ સારિપુત્તો આયસ્મા ચ આનન્દો અનાથપિણ્ડિકં ગહપતિં ઇમિના ઓવાદેન ઓવદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કમિંસુ. અથ ખો અનાથપિણ્ડિકો ગહપતિ, અચિરપક્કન્તે આયસ્મન્તે ચ સારિપુત્તે આયસ્મન્તે ચ આનન્દે , કાલમકાસિ તુસિતં કાયં ઉપપજ્જિ. અથ ખો અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણો કેવલકપ્પં જેતવનં ઓભાસેત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં જ્ઠિતો ખો અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો ભગવન્તં ગાથાહિ અજ્ઝભાસિ –

''ઇદઞ્હિ તં જેતવનં, ઇસિસઙ્ઘનિસેવિતં;
આવુત્થં ધમ્મરાજેન, પીતિસઞ્જનનં મમ.

''કમ્મં વિજ્જા ચ ધમ્મો ચ, સીલં જીવિતમુત્તમં;
એતેન મચ્ચા સુજ્ઝન્તિ, ન ગોત્તેન ધનેન વા.

''તસ્મા હિ પણ્ડિતો પોસો, સમ્પસ્સં અત્થમત્તનો;
યોનિસો વિચિને ધમ્મં, એવં તત્થ વિસુજ્ઝતિ.

''સારિપુત્તોવ પઞ્ઞાય, સીલેન ઉપસમેન;
યોપિ પારઙ્ગતો ભિક્ખુ, એતાવપરમો સિયા''તિ.

ઇદમવોચ અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો. સમનુઞ્ઞો સત્થા અહોસિ. અથ ખો અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો – ''સમનુઞ્ઞો મે સત્થા''તિ ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા તત્થેવન્તરધાયિ.

૩૮૮. અથ ખો ભગવા તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''ઇમં, ભિક્ખવે, રત્તિં અઞ્ઞતરો દેવપુત્તો અભિક્કન્તાય રત્તિયા અભિક્કન્તવણ્ણો કેવલકપ્પં જેતવનં ઓભાસેત્વા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા મં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતો ખો સો દેવપુત્તો મં ગાથાહિ અજ્ઝભાસિ –

''ઇદઞ્હિ તં જેતવનં, ઇસિસઙ્ઘનિસેવિતં;
આવુત્થં ધમ્મરાજેન, પીતિસઞ્જનનં મમ.

''કમ્મં વિજ્જા ચ ધમ્મો ચ, સીલં જીવિતમુત્તમં;
એતેન મચ્ચા સુજ્ઝન્તિ, ન ગોત્તેન ધનેન વા.

''તસ્મા હિ પણ્ડિતો પોસો, સમ્પસ્સં અત્થમત્તનો;
યોનિસો વિચિને ધમ્મં, એવં તત્થ વિસુજ્ઝતિ.

''સારિપુત્તોવ પઞ્ઞાય, સીલેન ઉપસમેન;
યોપિ પારઙ્ગતો ભિક્ખુ, એતાવપરમો સિયા''તિ.

‘‘ઇદમવોચ , ભિક્ખવે, સો દેવપુત્તો. ‘સમનુઞ્ઞો મે સત્થા’તિ મં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા તત્થેવન્તરધાયી’’તિ.

એવં વુત્તે, આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘સો હિ નૂન સો, ભન્તે, અનાથપિણ્ડિકો દેવપુત્તો ભવિસ્સતિ. અનાથપિણ્ડિકો, ભન્તે, ગહપતિ આયસ્મન્તે સારિપુત્તે અભિપ્પસન્નો અહોસી’’તિ. ‘‘સાધુ, સાધુ, આનન્દ! યાવતકં ખો, આનન્દ, તક્કાય પત્તબ્બં, અનુપ્પત્તં તં તયા. અનાથપિણ્ડિકો સો, આનન્દ, દેવપુત્તો’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

અનાથપિણ્ડિકોવાદસુત્તં નિટ્ઠિતં પઠમં.

૨. છન્નોવાદસુત્તં

૩૮૯. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા ચ સારિપુત્તો આયસ્મા ચ મહાચુન્દો આયસ્મા ચ છન્નો ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે વિહરન્તિ. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા છન્નો આબાધિકો હોતિ દુક્ખિતો બાળ્હગિલાનો. અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેનાયસ્મા મહાચુન્દો તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મન્તં મહાચુન્દં એતદવોચ – ‘‘આયામાવુસો ચુન્દ, યેનાયસ્મા છન્નો તેનુપસઙ્કમિસ્સામ ગિલાનપુચ્છકા’’તિ. ‘‘એવમાવુસો’’તિ ખો આયસ્મા મહાચુન્દો આયસ્મતો સારિપુત્તસ્સ પચ્ચસ્સોસિ.

અથ ખો આયસ્મા ચ સારિપુત્તો આયસ્મા ચ મહાચુન્દો યેનાયસ્મા છન્નો તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા આયસ્મતા છન્નેન સદ્ધિં સમ્મોદિંસુ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા સારિપુત્તો આયસ્મન્તં છન્નં એતદવોચ – ‘‘કચ્ચિ તે, આવુસો છન્ન, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીયં? કચ્ચિ તે દુક્ખા વેદના પટિક્કમન્તિ, નો અભિક્કમન્તિ; પટિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો અભિક્કમો’’તિ?

‘‘ન મે, આવુસો સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ , આવુસો સારિપુત્ત, બલવા પુરિસો તિણ્હેન સિખરેન મુદ્ધનિ અભિમત્થેય્ય; એવમેવ ખો મે, આવુસો સારિપુત્ત, અધિમત્તા વાતા મુદ્ધનિ ઊહનન્તિ. ન મે, આવુસો સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ, આવુસો સારિપુત્ત, બલવા પુરિસો દળ્હેન વરત્તક્ખણ્ડેન સીસે સીસવેઠં દદેય્ય; એવમેવ ખો મે, આવુસો સારિપુત્ત, અધિમત્તા સીસે સીસવેદના. ન મે, આવુસો સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ, આવુસો સારિપુત્ત, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન કુચ્છિં પરિકન્તેય્ય; એવમેવ ખો મે, આવુસો સારિપુત્ત, અધિમત્તા વાતા કુચ્છિં પરિકન્તન્તિ. ન મે, આવુસો સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં. બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સેય્યથાપિ, આવુસો સારિપુત્ત, દ્વે બલવન્તો પુરિસા દુબ્બલતરં પુરિસં નાનાબાહાસુ ગહેત્વા અઙ્ગારકાસુયા સન્તાપેય્યું સમ્પરિતાપેય્યું; એવમેવ ખો મે, આવુસો સારિપુત્ત, અધિમત્તો કાયસ્મિં ડાહો. ન મે, આવુસો સારિપુત્ત, ખમનીયં ન યાપનીયં.

બાળ્હા મે દુક્ખા વેદના અભિક્કમન્તિ, નો પટિક્કમન્તિ; અભિક્કમોસાનં પઞ્ઞાયતિ, નો પટિક્કમો. સત્થં, આવુસો સારિપુત્ત, આહરિસ્સામિ, નાવકઙ્ખામિ જીવિત''ન્તિ.

૩૯૦. ''માયસ્મા છન્નો સત્થં આહરેસિ. યાપેતાયસ્મા છન્નો. યાપેન્તં મયં આયસ્મન્તં છન્નં ઇચ્છામ. સચે આયસ્મતો છન્નસ્સ નત્થિ સપ્પાયાનિ ભોજનાનિ, અહં આયસ્મતો છન્નસ્સ સપ્પાયાનિ ભોજનાનિ પરિયેસિસ્સામિ. સચે આયસ્મતો છન્નસ્સ નત્થિ સપ્પાયાનિ ભેસજ્જાનિ, અહં આયસ્મતો છન્નસ્સ સપ્પાયાનિ ભેસજ્જાનિ પરિયેસિસ્સામિ. સચે આયસ્મતો છન્નસ્સ નત્થિ પતિરૂપા ઉપટ્ઠાકા, અહં આયસ્મન્તં છન્નં ઉપટ્ઠહિસ્સામિ. માયસ્મા છન્નો સત્થં આહરેસિ. યાપેતાયસ્મા છન્નો. યાપેન્તં મયં આયસ્મન્તં છન્નં ઇચ્છામા''તિ.

''નપિ મે, આવુસો સારિપુત્ત, નત્થિ સપ્પાયાનિ ભોજનાનિ; નપિ મે નત્થિ સપ્પાયાનિ ભેસજ્જાનિ; નપિ મે નત્થિ પતિરૂપા ઉપટ્ઠાકા; અપિ ચાવુસો સારિપુત્ત , પરિચિણ્ણો મે સત્થા દીઘરત્તં મનાપેનેવ નો અમનાપેન. એતઞ્હિ, આવુસો સારિપુત્ત, સાવકસ્સ પતિરૂપં યં સત્થારં પરિચરેય્ય મનાપેનેવ નો અમનાપેન. 'અનુપવજ્જં છન્નો ભિક્ખુ સત્થં આહરિસ્સતી'તિ એવમેતં [એવમેવ ખો ત્વં (ક॰)], આવુસો સારિપુત્ત, ધારેહી''તિ. ''પુચ્છેય્યામ મયં આયસ્મન્તં છન્નં કઞ્ચિદેવ દેસં, સચે આયસ્મા છન્નો ઓકાસં કરોતિ પઞ્હસ્સ વેય્યાકરણાયા''તિ. ''પુચ્છાવુસો સારિપુત્ત, સુત્વા વેદિસ્સામી''તિ.

૩૯૧. ''ચક્ખું, આવુસો છન્ન, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'તિ સમનુપસ્સસિ? સોતં, આવુસો છન્ન, સોતવિઞ્ઞાણં...પે॰... ઘાનં, આવુસો છન્ન, ઘાનવિઞ્ઞાણં... જિવ્હં, આવુસો છન્ન, જિવ્હાવિઞ્ઞાણં ... કાયં, આવુસો છન્ન, કાયવિઞ્ઞાણં... મનં, આવુસો છન્ન, મનોવિઞ્ઞાણં મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'તિ સમનુપસ્સસી''તિ?

''ચક્ખું, આવુસો સારિપુત્ત, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ સમનુપસ્સામિ. સોતં, આવુસો સારિપુત્ત...પે॰... ઘાનં, આવુસો સારિપુત્ત... જિવ્હં, આવુસો સારિપુત્ત... કાયં, આવુસો સારિપુત્ત... મનં, આવુસો સારિપુત્ત, મનોવિઞ્ઞાણં મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ સમનુપસ્સામી''તિ.

૩૯૨. ''ચક્ખુસ્મિં, આવુસો છન્ન, ચક્ખુવિઞ્ઞાણે ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ કિં દિસ્વા કિં અભિઞ્ઞાય ચક્ખું ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ સમનુપસ્સસિ? સોતસ્મિં, આવુસો છન્ન, સોતવિઞ્ઞાણે ... ઘાનસ્મિં, આવુસો છન્ન, ઘાનવિઞ્ઞાણે... જિવ્હાય, આવુસો છન્ન, જિવ્હાવિઞ્ઞાણે... કાયસ્મિં, આવુસો છન્ન, કાયવિઞ્ઞાણે... મનસ્મિં, આવુસો છન્ન, મનોવિઞ્ઞાણે મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ કિં દિસ્વા કિં અભિઞ્ઞાય મનં મનોવિઞ્ઞાણં મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ સમનુપસ્સસી''તિ?

''ચક્ખુસ્મિં , આવુસો સારિપુત્ત, ચક્ખુવિઞ્ઞાણે ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ નિરોધં દિસ્વા નિરોધં અભિઞ્ઞાય ચક્ખું ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ સમનુપસ્સામિ. સોતસ્મિં, આવુસો સારિપુત્ત, સોતવિઞ્ઞાણે... ઘાનસ્મિં, આવુસો સારિપુત્ત, ઘાનવિઞ્ઞાણે... જિવ્હાય, આવુસો સારિપુત્ત, જિવ્હાવિઞ્ઞાણે... કાયસ્મિં, આવુસો સારિપુત્ત, કાયવિઞ્ઞાણે... મનસ્મિં, આવુસો

સારિપુત્ત, મનોવિઞ્ઞાણે મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બેસુ ધમ્મેસુ નિરોધં દિસ્વા નિરોધં અભિઞ્ઞા મનં મનોવિઞ્ઞાણં મનોવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બે ધમ્મે 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા'તિ સમનુપસ્સામી''તિ.

૩૯૩. એવં વુત્તે, આયસ્મા મહાચુન્દો આયસ્મન્તં છન્નં એતદવોચ – ''તસ્માતિહ, આવુસો છન્ન, ઇદમ્પિ તસ્સ ભગવતો સાસનં [વચનં (સી॰)], નિચ્ચકપ્પં મનસિ કાતબ્બં – 'નિસ્સિતસ્સ ચલિતં, અનિસ્સિતસ્સ ચલિતં નત્થિ. ચલિતે અસતિ પસ્સદ્ધિ, પસ્સદ્ધિયા સતિ નતિ ન હોતિ. નતિયા અસતિ આગતિગતિ ન હોતિ. આગતિગતિયા અસતિ ચુતૂપપાતો ન હોતિ. ચુતૂપપાતે અસતિ નેવિધ ન હુરં ન ઉભયમન્તરેન. એસેવન્તો દુક્ખસ્સા'''તિ. અથ ખો આયસ્મા ચ સારિપુત્તો આયસ્મા ચ મહાચુન્દો આયસ્મન્તં છન્નં ઇમિના ઓવાદેન ઓવદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કમિંસુ.

૩૯૪. અથ ખો આયસ્મા છન્નો અચિરપક્કન્તે આયસ્મન્તે ચ સારિપુત્તે આયસ્મન્તે ચ મહાચુન્દે સત્થં આહરેસિ. અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવન્તં એતદવોચ – ''આયસ્મતા, ભન્તે, છન્નેન સત્થં આહરિતં. તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો''તિ? ''નનુ તે, સારિપુત્ત, છન્નેન ભિક્ખુના સમ્મુખાયેવ અનુપવજ્જતા બ્યાકતા''તિ? ''અત્થિ, ભન્તે, પુબ્બજિરં [પપ્પજિતઞ્હિતં (ક॰), ઉપવજ્જિતં (ક॰), પુબ્બવિજ્જનં, પુબ્બવિજ્ઝનં, પુબ્બવિચિરં (સંયુત્તકે)] નામ વજ્જિગામો. તત્થાયસ્મતો છન્નસ્સ મિત્તકુલાનિ સુહજ્જકુલાનિ ઉપવજ્જકુલાની''તિ. ''હોન્તિ [પોસન્તિ (ક॰)] હેતે, સારિપુત્ત, છન્નસ્સ ભિક્ખુનો મિત્તકુલાનિ સુહજ્જકુલાનિ ઉપવજ્જકુલાનિ. નાહં, સારિપુત્ત, એત્તાવતા 'સઉપવજ્જો'તિ વદામિ. યો ખો, સારિપુત્ત, ઇમઞ્ચ કાયં નિક્ખિપતિ અઞ્ઞઞ્ચ કાયં ઉપાદિયતિ તમહં 'સઉપવજ્જો'તિ વદામિ. તં છન્નસ્સ ભિક્ખુનો નત્થિ. 'અનુપવજ્જો છન્નો ભિક્ખુ સત્થં આહરેસી'તિ એવમેતં, સારિપુત્ત, ધારેહી''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

છન્નોવાદસુત્તં નિટ્ઠિતં દુતિયં.

૩. પુણ્ણોવાદસુત્તં

૩૯૫. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો આયસ્મા પુણ્ણો સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા પુણ્ણો ભગવન્તં એતદવોચ – ''સાધુ મં, ભન્તે, ભગવા સંખિત્તેન ઓવાદેન ઓવદતુ, યમહં ભગવતો ધમ્મં સુત્વા એકો વૂપકટ્ઠો અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરેય્ય''ન્તિ. ''તેન હિ, પુણ્ણ, સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા પુણ્ણો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

''સન્તિ ખો, પુણ્ણ, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. તં ચે ભિક્ખુ અભિનન્દતિ અભિવદતિ અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ તં અભિનન્દતો અભિવદતો અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતો ઉપ્પજ્જતિ નન્દી [નન્દિ (સ્યા॰ કં॰)]. 'નન્દીસમુદયા દુક્ખસમુદયો, પુણ્ણા'તિ વદામિ.

‘‘સન્તિ ખો, પુણ્ણ, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા… ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા… જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા… કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા… મનોવિઞ્ઞેય્યા ધમ્મા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. તં ચે ભિક્ખુ અભિનન્દતિ અભિવદતિ અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ તં અભિનન્દતો અભિવદતો અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતો ઉપ્પજ્જતિ નન્દી. ‘નન્દીસમુદયા દુક્ખસમુદયો, પુણ્ણા’તિ વદામિ.

‘‘સન્તિ ચ ખો, પુણ્ણ, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. તં ચે ભિક્ખુ નાભિનન્દતિ નાભિવદતિ નાજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ તં અનભિનન્દતો અનભિવદતો અનજ્ઝોસાય તિટ્ઠતો નન્દી નિરુજ્ઝતિ. ‘નન્દીનિરોધા દુક્ખનિરોધો, પુણ્ણા’તિ વદામિ.

‘‘સન્તિ ચ ખો, પુણ્ણ, સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા… ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા… જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા… કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા… મનોવિઞ્ઞેય્યા ધમ્મા ઇટ્ઠા કન્તા મનાપા પિયરૂપા કામૂપસંહિતા રજનીયા. તં ચે ભિક્ખુ નાભિનન્દતિ નાભિવદતિ નાજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ તં અનભિનન્દતો અનભિવદતો અનજ્ઝોસાય તિટ્ઠતો નન્દી નિરુજ્ઝતિ. ‘નન્દીનિરોધા દુક્ખનિરોધો, પુણ્ણા’તિ વદામિ.

‘‘ઇમિના ચ ત્વં પુણ્ણ, મયા સંખિત્તેન ઓવાદેન ઓવદિતો કતરસ્મિં જનપદે વિહરિસ્સસી’’તિ? ‘‘ઇમિનાહં, ભન્તે, ભગવતા સંખિત્તેન ઓવાદેન ઓવદિતો, અત્થિ સુનાપરન્તો નામ જનપદો, તત્થાહં વિહરિસ્સામી’’તિ.

૩૯૬. ‘‘ચણ્ડા ખો, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા; ફરુસા ખો, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા. સચે તં, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા અક્કોસિસ્સન્તિ પરિભાસિસ્સન્તિ, તત્થ તે, પુણ્ણ, કિન્તિ ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘સચે મં, ભન્તે, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા અક્કોસિસ્સન્તિ પરિભાસિસ્સન્તિ, તત્થ મે એવં ભવિસ્સતિ – ‘ભદ્દકા [ભદ્રકા (ક॰)] વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, સુભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, યં મે નયિમે પાણિના પહારં દેન્તી’તિ. એવમેત્થ [એવમ્મેત્થ (?)], ભગવા, ભવિસ્સતિ; એવમેત્થ, સુગત, ભવિસ્સતી’’તિ.

‘‘સચે પન તે, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા પાણિના પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ પન તે, પુણ્ણ, કિન્તિ ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘સચે મે, ભન્તે, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા પાણિના પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ મે એવં ભવિસ્સતિ – ‘ભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, સુભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, યં મે નયિમે લેડ્ડુના પહારં દેન્તી’તિ. એવમેત્થ, ભગવા, ભવિસ્સતિ; એવમેત્થ, સુગત, ભવિસ્સતી’’તિ.

‘‘સચે પન તે, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા લેડ્ડુના પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ પન તે, પુણ્ણ, કિન્તિ ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘સચે મે, ભન્તે, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા લેડ્ડુના પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ મે એવં ભવિસ્સતિ – ‘ભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, સુભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, યં મે નયિમે દણ્ડેન પહારં દેન્તી’તિ. એવમેત્થ, ભગવા, ભવિસ્સતિ; એવમેત્થ, સુગત, ભવિસ્સતી’’તિ.

‘‘સચે પન તે, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા દણ્ડેન પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ પન તે, પુણ્ણ, કિન્તિ ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘સચે મે, ભન્તે, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા દણ્ડેન પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ મે એવં ભવિસ્સતિ – ‘ભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, સુભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, યં મે નયિમે સત્થેન પહારં દેન્તી’તિ. એવમેત્થ, ભગવા, ભવિસ્સતિ; એવમેત્થ, સુગત, ભવિસ્સતી’’તિ.

“સચે પન તે, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા સત્થેન પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ પન તે, પુણ્ણ, કિન્તિ ભવિસ્સતી”તિ? “સચે મે, ભન્તે, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા સત્થેન પહારં દસ્સન્તિ, તત્થ મે એવં ભવિસ્સતિ – ‘ભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, સુભદ્દકા વતિમે સુનાપરન્તકા મનુસ્સા, યં મં [યં મે (સી॰ પી॰ ક॰)] નયિમે તિણ્હેન સત્થેન જીવિતા વોરોપેન્તી’તિ. એવમેત્થ, ભગવા, ભવિસ્સતિ; એવમેત્થ, સુગત, ભવિસ્સતી”તિ.

“સચે પન તં, પુણ્ણ, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા તિણ્હેન સત્થેન જીવિતા વોરોપેસ્સન્તિ, તત્થ પન તે, પુણ્ણ, કિન્તિ ભવિસ્સતી”તિ? “સચે મં, ભન્તે, સુનાપરન્તકા મનુસ્સા તિણ્હેન સત્થેન જીવિતા વોરોપેસ્સન્તિ, તત્થ મે એવં ભવિસ્સતિ – ‘સન્તિ ખો ભગવતો સાવકા કાયે ચ જીવિતે ચ અટ્ટીયમાના હરાયમાના જિગુચ્છમાના સત્થહારકં પરિયેસન્તિ. તં મે ઇદં અપરિયિટ્ઠંયેવ સત્થહારકં લદ્ધ’ન્તિ. એવમેત્થ, ભગવા, ભવિસ્સતિ; એવમેત્થ, સુગત, ભવિસ્સતી”તિ. “સાધુ, સાધુ, પુણ્ણ! સક્ખિસ્સસિ ખો ત્વં, પુણ્ણ, ઇમિના દમૂપસમેન સમન્નાગતો સુનાપરન્તસ્મિં જનપદે વિહરિતું. યસ્સદાનિ ત્વં, પુણ્ણ, કાલં મઞ્ઞસી”તિ.

૩૯૭. અથ ખો આયસ્મા પુણ્ણો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા સેનાસનં સંસામેત્વા પત્તચીવરમાદાય યેન સુનાપરન્તો જનપદો તેન ચારિકં પક્કામિ. અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો યેન સુનાપરન્તો જનપદો તદવસરિ. તત્ર સુદં આયસ્મા પુણ્ણો સુનાપરન્તસ્મિં જનપદે વિહરતિ. અથ ખો આયસ્મા પુણ્ણો તેનેવન્તરવસ્સેન પઞ્ચમત્તાનિ ઉપાસકસતાનિ પટિવેદેસિ [પટિપાદેસિ (સી॰ પી॰), પટિદેસેસિ (સ્યા॰ કં॰)], તેનેવન્તરવસ્સેન પઞ્ચમત્તાનિ ઉપાસિકસતાનિ પટિવેદેસિ, તેનેવન્તરવસ્સેન તિસ્સો વિજ્જા સચ્છાકાસિ. અથ ખો આયસ્મા પુણ્ણો અપરેન સમયેન પરિનિબ્બાયિ.

અથ ખો સમ્બહુલા ભિક્ખૂ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું – “યો સો, ભન્તે, પુણ્ણો નામ કુલપુત્તો ભગવતા સંખિત્તેન ઓવાદેન ઓવદિતો સો કાલઙ્કતો. તસ્સ કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો”તિ? “પણ્ડિતો, ભિક્ખવે, પુણ્ણો કુલપુત્તો પચ્ચપાદિ [સચ્ચવાદી ધમ્મવાદી (ક॰)] ધમ્મસ્સાનુધમ્મં, ન ચ મં ધમ્માધિકરણં વિહેઠેસિ. પરિનિબ્બુતો, ભિક્ખવે, પુણ્ણો કુલપુત્તો”તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

પુણ્ણોવાદસુત્તં નિટ્ઠિતં તતિયં.

૪. નન્દકોવાદસુત્તં

૩૯૮. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો મહાપજાપતિગોતમી પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુનિસતેહિ સદ્ધિં યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. એકમન્તં ઠિતા ખો મહાપજાપતિગોતમી ભગવન્તં એતદવોચ – “ઓવદતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખુનિયો; અનુસાસતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખુનિયો; કરોતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખુનીનં ધમ્મિં કથ”ન્તિ [ધમ્મિકથન્તિ (સ્યા॰ કં॰ ક॰)].

તેન ખો પન સમયેન થેરા ભિક્ખૂ ભિક્ખુનિયો ઓવદન્તિ પરિયાયેન. આયસ્મા નન્દકો ન ઇચ્છતિ ભિક્ખુનિયો ઓવદિતું પરિયાયેન. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''કસ્સ નુ ખો, આનન્દ, અજ્જ પરિયાયો ભિક્ખુનિયો ઓવદિતું પરિયાયેના''તિ? ''સબ્બેહેવ, ભન્તે, કતો [નન્દકસ્સ ભન્તે (સી॰ પી॰)] પરિયાયો ભિક્ખુનિયો ઓવદિતું પરિયાયેન. અયં, ભન્તે, આયસ્મા નન્દકો ન ઇચ્છતિ ભિક્ખુનિયો ઓવદિતું પરિયાયેના''તિ.

અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં નન્દકં આમન્તેસિ – ''ઓવદ, નન્દક, ભિક્ખુનિયો; અનુસાસ, નન્દક, ભિક્ખુનિયો; કરોહિ ત્વં, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખુનીનં ધમ્મિં કથ''ન્તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા નન્દકો ભગવતો પટિસ્સુત્વા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સાવત્થિં પિણ્ડાય પાવિસિ. સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો અત્તદુતિયો યેન રાજકારામો તેનુપસઙ્કમિ. અદ્દસંસુ ખો તા ભિક્ખુનિયો આયસ્મન્તં નન્દકં દૂરતોવ આગચ્છન્તં. દિસ્વાન આસનં પઞ્ઞાપેસું, ઉદકઞ્ચ પાદાનં ઉપટ્ઠપેસું. નિસીદિ ખો આયસ્મા નન્દકો પઞ્ઞત્તે આસને. નિસજ્જ પાદે પક્ખાલેસિ. તાપિ ખો ભિક્ખુનિયો આયસ્મન્તં નન્દકં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તા ભિક્ખુનિયો આયસ્મા નન્દકો એતદવોચ – ''પટિપુચ્છકથા ખો, ભગિનિયો, ભવિસ્સતિ. તત્થ આજાનન્તીહિ – 'આજાનામા' તિસ્સ વચનીયં, ન આજાનન્તીહિ – 'ન આજાનામા' તિસ્સ વચનીયં. યસ્સા વા પનસ્સ કઙ્ખા વા વિમતિ વા અહમેવ તત્થ પટિપુચ્છિતબ્બો – 'ઇદં, ભન્તે, કથં; ઇમસ્સ ક્વત્થો'''તિ? ''એત્તકેનપિ મયં, ભન્તે, અય્યસ્સ નન્દકસ્સ અત્તમના અભિરદ્ધા [અભિનન્દામ (સ્યા॰ કં॰)] યં નો અય્યો નન્દકો પવારેતી''તિ.

૩૯૯. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, ચક્ખુ નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં , ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, સોતં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે...પે॰... ઘાનં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''... ''જિવ્હા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''... ''કાયો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા''તિ? ''અનિચ્ચો, ભન્તે''... ''મનો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા''તિ? ''અનિચ્ચો, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં , કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''પુબ્બેવ નો એતં, ભન્તે, યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠં – 'ઇતિપિમે છ અજ્ઝત્તિકા આયતના અનિચ્ચા'''તિ. ''સાધુ, સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૦૦. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, રૂપા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, સદ્દા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે...પે॰... ગન્ધા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''... ''રસા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''... ''ફોટ્ઠબ્બા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા , ભન્તે''... ''ધમ્મા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''પુબ્બેવ નો એતં, ભન્તે, યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય

સુદિટ્ઠં – ‘ઇતિપિમે છ બાહિરા આયતના અનિચ્ચા’’’તિ . ‘‘સાધુ, સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો’’.

૪૦૧. ‘‘તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, સોતવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે…પે॰… ઘાનવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’… ‘‘જિવ્હાવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’… ‘‘કાયવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’… ‘‘મનોવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વાતિ’’? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિસ્સ હેતુ’’? ‘‘પુબ્બેવ નો એતં, ભન્તે, યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠં – ‘ઇતિપિમે છ વિઞ્ઞાણકાયા અનિચ્ચા’’’તિ. ‘‘સાધુ, સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો’’.

૪૦૨. ‘‘સેય્યથાપિ , ભગિનિયો, તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, વટ્ટિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, અચ્ચિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, આભાપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા. યો નુ ખો, ભગિનિયો, એવં વદેય્ય – ‘અમુસ્સ તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, વટ્ટિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, અચ્ચિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા; યા ચ ખ્વાસ્સ આભા સા નિચ્ચા ધુવા સસ્સતા અવિપરિણામધમ્મા’તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિસ્સ હેતુ’’? ‘‘અમુસ્સ હિ, ભન્તે, તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, વટ્ટિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, અચ્ચિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા; પગેવસ્સ આભા અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા’’તિ. ‘‘એવમેવ ખો, ભગિનિયો, યો નુ ખો એવં વદેય્ય – ‘છ ખોમે અજ્ઝત્તિકા આયતના અનિચ્ચા [અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા (?)]; યઞ્ચ ખો છ અજ્ઝત્તિકે આયતને પટિચ્ચ પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તં નિચ્ચં ધુવં સસ્સતં અવિપરિણામધમ્મ’ન્તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિસ્સ હેતુ’’? ‘‘તજ્જં તજ્જં, ભન્તે, પચ્ચયં પટિચ્ચ તજ્જા તજ્જા વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ. તજ્જસ્સ તજ્જસ્સ પચ્ચયસ્સ નિરોધા તજ્જા તજ્જા વેદના નિરુજ્ઝન્તી’’તિ. ‘‘સાધુ, સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો’’.

૪૦૩. ‘‘સેય્યથાપિ, ભગિનિયો, મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો મૂલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, ખન્ધોપિ અનિચ્ચો વિપરિણામધમ્મો, સાખાપલાસમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, છાયાપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા. યો નુ ખો, ભગિનિયો, એવં વદેય્ય – ‘અમુસ્સ મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો મૂલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, ખન્ધોપિ અનિચ્ચો વિપરિણામધમ્મો, સાખાપલાસમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, યા ચ ખ્વાસ્સ છાયા સા નિચ્ચા ધુવા સસ્સતા અવિપરિણામધમ્મા’તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિસ્સ હેતુ’’? ‘‘અમુસ્સ હિ, ભન્તે, મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો મૂલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, ખન્ધોપિ અનિચ્ચો વિપરિણામધમ્મો, સાખાપલાસમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં; પગેવસ્સ છાયા અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા’’તિ. ‘‘એવમેવ ખો, ભગિનિયો, યો નુ ખો એવં વદેય્ય – ‘છ ખોમે બાહિરા આયતના અનિચ્ચા [અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા (સી॰ પી॰)]. યઞ્ચ ખો છ બાહિરે આયતને પટિચ્ચ

પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તં નિચ્ચં ધુવં સસ્સતં અવિપરિણામધમ્મ'ન્તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''તજ્જં તજ્જં, ભન્તે, પચ્ચયં પટિચ્ચ તજ્જા તજ્જા વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ. તજ્જસ્સ તજ્જસ્સ પચ્ચયસ્સ નિરોધા તજ્જા તજ્જા વેદના નિરુજ્ઝન્તી''તિ. ''સાધુ, સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૦૪. ''સેય્યથાપિ, ભગિનિયો, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા ગાવિં વધિત્વા તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન ગાવિં સઙ્કન્તેય્ય અનુપહચ્ચ અન્તરં મંસકાયં અનુપહચ્ચ બાહિરં ચમ્મકાયં. યં યદેવ તત્થ અન્તરા વિલિમંસં [વિલિમં (સી॰ પી॰ ક॰)] અન્તરા ન્હારુ અન્તરા બન્ધનં તં તદેવ તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન સઞ્છિન્દેય્ય સઙ્કન્તેય્ય સમ્પકન્તેય્ય સમ્પરિકન્તેય્ય. સઞ્છિન્દિત્વા સઙ્કન્તિત્વા સમ્પકન્તિત્વા સમ્પરિકન્તિત્વા વિધુનિત્વા બાહિરં ચમ્મકાયં તેનેવ ચમ્મેન તં ગાવિં પટિચ્છાદેત્વા એવં વદેય્ય – 'તથેવાયં ગાવી સંયુત્તા ઇમિનાવ ચમ્મેના'તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અમુ હિ, ભન્તે, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા ગાવિં વધિત્વા તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન ગાવિં સઙ્કન્તેય્ય અનુપહચ્ચ અન્તરં મંસકાયં અનુપહચ્ચ બાહિરં ચમ્મકાયં. યં યદેવ તત્થ અન્તરા વિલિમંસં અન્તરા ન્હારુ અન્તરા બન્ધનં તં તદેવ તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન સઞ્છિન્દેય્ય સઙ્કન્તેય્ય સમ્પકન્તેય્ય સમ્પરિકન્તેય્ય. સઞ્છિન્દિત્વા સઙ્કન્તિત્વા સમ્પકન્તિત્વા સમ્પરિકન્તિત્વા વિધુનિત્વા બાહિરં ચમ્મકાયં તેનેવ ચમ્મેન તં ગાવિં પટિચ્છાદેત્વા કિઞ્ચાપિ સો એવં વદેય્ય – 'તથેવાયં ગાવી સંયુત્તા ઇમિનાવ ચમ્મેના'તિ; અથ ખો સા ગાવી વિસંયુત્તા તેનેવ ચમ્મેના''તિ.

''ઉપમા ખો મે અયં, ભગિનિયો, કતા અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનાય. અયમેવેત્થ અત્થો; 'અન્તરા મંસકાયો'તિ ખો, ભગિનિયો, છન્નેતં અજ્ઝત્તિકાનં આયતનાનં અધિવચનં; 'બાહિરો ચમ્મકાયો'તિ ખો ભગિનિયો, છન્નેતં બાહિરાનં આયતનાનં અધિવચનં; 'અન્તરા વિલિમંસં, અન્તરા ન્હારુ, અન્તરા બન્ધન'ન્તિ ખો, ભગિનિયો, નન્દીરાગસ્સેતં અધિવચનં; 'તિણ્હં ગોવિકન્તન'ન્તિ ખો, ભગિનિયો, અરિયાયેતં પઞ્ઞાય અધિવચનં; યાયં અરિયા પઞ્ઞા અન્તરા કિલેસં અન્તરા સંયોજનં અન્તરા બન્ધનં સઞ્છિન્દતિ સઙ્કન્તતિ સમ્પકન્તતિ સમ્પરિકન્તતિ.

૪૦૫. ''સત્ત ખો પનિમે, ભગિનિયો, બોજ્ઝઙ્ગા, યેસં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. કતમે સત્ત? ઇધ, ભગિનિયો, ભિક્ખુ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસ્સગ્ગપરિણામિં, ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ...પે॰... વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસ્સગ્ગપરિણામિં. ઇમે ખો, ભગિનિયો, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા, યેસં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી''તિ.

૪૦૬. અથ ખો આયસ્મા નન્દકો તા ભિક્ખુનિયો ઇમિના ઓવાદેન ઓવદિત્વા ઉય્યોજેસિ – ''ગચ્છથ, ભગિનિયો; કાલો''તિ. અથ ખો તા ભિક્ખુનિયો આયસ્મતો નન્દકસ્સ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના આયસ્મન્તં નન્દકં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો તા ભિક્ખુનિયો ભગવા એતદવોચ – ''ગચ્છથ, ભિક્ખુનિયો;

કાલો''તિ. અથ ખો તા ભિક્ખુનિયો ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કમિંસુ. અથ ખો ભગવા અચિરપક્કન્તીસુ તાસુ ભિક્ખુનીસુ ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, તદહુપોસથે ચાતુદ્દસે ન હોતિ બહુનોજનસ્સ કઙ્ખા વા વિમતિ વા – 'ઊનો નુ ખો ચન્દો, પુણ્ણો નુ ખો ચન્દો'તિ, અથ ખો ઊનો ચન્દોત્વેવ હોતિ. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, તા ભિક્ખુનિયો નન્દકસ્સ ધમ્મદેસનાય અત્તમના હોન્તિ નો ચ ખો પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પા''તિ.

૪૦૭. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં નન્દકં આમન્તેસિ – ''તેન હિ ત્વં, નન્દક, સ્વેપિ તા ભિક્ખુનિયો તેનેવોવાદેન ઓવદેય્યાસી''તિ. ''એવં , ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા નન્દકો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. અથ ખો આયસ્મા નન્દકો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સાવત્થિં પિણ્ડાય પાવિસિ. સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો અત્તદુતિયો યેન રાજકારામો તેનુપસઙ્કમિ. અદ્દસંસુ ખો તા ભિક્ખુનિયો આયસ્મન્તં નન્દકં દૂરતોવ આગચ્છન્તં. દિસ્વાન આસનં પઞ્ઞાપેસું, ઉદકઞ્ચ પાદાનં ઉપટ્ઠપેસું. નિસીદિ ખો આયસ્મા નન્દકો પઞ્ઞત્તે આસને. નિસજ્જ પાદે પક્ખાલેસિ. તાપિ ખો ભિક્ખુનિયો આયસ્મન્તં નન્દકં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ના ખો તા ભિક્ખુનિયો આયસ્મા નન્દકો એતદવોચ – ''પટિપુચ્છકથા ખો, ભગિનિયો, ભવિસ્સતિ. તત્થ આજાનન્તીહિ 'આજાનામા' તિસ્સ વચનીયં, ન આજાનન્તીહિ 'ન આજાનામા' તિસ્સ વચનીયં. યસ્સા વા પનસ્સ કઙ્ખા વા વિમતિ વા, અહમેવ તત્થ પટિપુચ્છિતબ્બો – 'ઇદં, ભન્તે, કથં; ઇમસ્સ ક્વત્થો'''તિ. ''એત્તકેનપિ મયં, ભન્તે, અય્યસ્સ નન્દકસ્સ અત્તમના અભિરદ્ધા યં નો અય્યો નન્દકો પવારેતી''તિ.

૪૦૮. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, ચક્ખુ નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં , ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, સોતં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે...પે॰... ઘાનં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે... જિવ્હા... કાયો... મનો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા''તિ? ''અનિચ્ચો, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''પુબ્બેવ નો એતં, ભન્તે, યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠં – 'ઇતિપિમે છ અજ્ઝત્તિકા આયતના અનિચ્ચા'''તિ. ''સાધુ સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૦૯. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, રૂપા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, સદ્દા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે...પે॰... ગન્ધા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે... રસા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે... ફોટ્ઠબ્બા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે... ધમ્મા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''પુબ્બેવ નો એતં, ભન્તે, યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠં – 'ઇતિપિમે છ બાહિરા આયતના અનિચ્ચા'''તિ. ''સાધુ સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૧૦. ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભગિનિયો, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે...પે॰... સોતવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે... ઘાનવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે... જિવ્હાવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે... કાયવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે... મનોવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''પુબ્બેવ નો એતં, ભન્તે, યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠં – 'ઇતિપિમે છ વિઞ્ઞાણકાયા અનિચ્ચા'''તિ. ''સાધુ સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૧૧. ''સેય્યથાપિ, ભગિનિયો, તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, વટ્ટિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, અચ્ચિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, આભાપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા. યો નુ ખો, ભગિનિયો, એવં વદેય્ય – 'અમુસ્સ તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, વટ્ટિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, અચ્ચિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા; યા ચ ખ્વાસ્સ આભા સા નિચ્ચા ધુવા સસ્સતા અવિપરિણામધમ્મા'તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અમુસ્સ હિ, ભન્તે, તેલપ્પદીપસ્સ ઝાયતો તેલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, વટ્ટિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા, અચ્ચિપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા ; પગેવસ્સ આભા અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા''તિ. ''એવમેવ ખો, ભગિનિયો, યો નુ ખો એવં વદેય્ય – 'છ ખોમે અજ્ઝત્તિકા આયતના અનિચ્ચા. યઞ્ચ ખો છ અજ્ઝત્તિકે આયતને પટિચ્ચ પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તં નિચ્ચં ધુવં સસ્સતં અવિપરિણામધમ્મ'ન્તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''તજ્જં તજ્જં, ભન્તે, પચ્ચયં પટિચ્ચ તજ્જા તજ્જા વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ. તજ્જસ્સ તજ્જસ્સ પચ્ચયસ્સ નિરોધા તજ્જા તજ્જા વેદના નિરુજ્ઝન્તી''તિ. ''સાધુ સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૧૨. ''સેય્યથાપિ, ભગિનિયો, મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો મૂલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, ખન્ધોપિ અનિચ્ચો વિપરિણામધમ્મો, સાખાપલાસમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, છાયાપિ અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા. યો નુ ખો, ભગિનિયો, એવં વદેય્ય – 'અમુસ્સ મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો મૂલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, ખન્ધોપિ અનિચ્ચો વિપરિણામધમ્મો, સાખાપલાસમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં; યા ચ ખ્વાસ્સ છાયા સા નિચ્ચા ધુવા સસ્સતા અવિપરિણામધમ્મા'તિ; સમ્મા નુ ખો સો ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અમુસ્સ હિ, ભન્તે, મહતો રુક્ખસ્સ તિટ્ઠતો સારવતો મૂલમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં, ખન્ધોપિ અનિચ્ચો વિપરિણામધમ્મો, સાખાપલાસમ્પિ અનિચ્ચં વિપરિણામધમ્મં; પગેવસ્સ છાયા અનિચ્ચા વિપરિણામધમ્મા''તિ. ''એવમેવ ખો, ભગિનિયો, યો નુ ખો એવં વદેય્ય – 'છ ખોમે બાહિરા આયતના અનિચ્ચા. યઞ્ચ ખો બાહિરે આયતને પટિચ્ચ પટિસંવેદેતિ સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તં નિચ્ચં ધુવં સસ્સતં અવિપરિણામધમ્મ'ન્તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''તજ્જં તજ્જં, ભન્તે, પચ્ચયં પટિચ્ચ તજ્જા તજ્જા વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ. તજ્જસ્સ તજ્જસ્સ પચ્ચયસ્સ નિરોધા તજ્જા તજ્જા વેદના નિરુજ્ઝન્તી''તિ. ''સાધુ સાધુ, ભગિનિયો! એવઞ્હેતં, ભગિનિયો, હોતિ અરિયસાવકસ્સ યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો''.

૪૧૩. ''સેય્યથાપિ, ભગિનિયો, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા ગાવિં વધિત્વા તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન ગાવિં સઙ્કન્તેય્ય અનુપહચ્ચ અન્તરં મંસકાયં અનુપહચ્ચ બાહિરં ચમ્મકાયં. યં યદેવ તત્થ અન્તરા વિલિમંસં અન્તરા ન્હારુ અન્તરા બન્ધનં તં તદેવ તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન સઞ્છિન્દેય્ય સઙ્કન્તેય્ય સમ્પકન્તેય્ય સમ્પરિકન્તેય્ય. સઞ્છિન્દિત્વા સઙ્કન્તિત્વા સમ્પકન્તિત્વા સમ્પરિકન્તિત્વા વિધુનિત્વા બાહિરં ચમ્મકાયં તેનેવ ચમ્મેન તં ગાવિં પટિચ્છાદેત્વા એવં વદેય્ય – 'તથેવાયં ગાવી સંયુત્તા ઇમિનાવ ચમ્મેના'તિ; સમ્મા નુ ખો સો, ભગિનિયો, વદમાનો વદેય્યા''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિસ્સ હેતુ''? ''અમુ હિ, ભન્તે, દક્ખો ગોઘાતકો વા ગોઘાતકન્તેવાસી વા ગાવિં વધિત્વા તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન ગાવિં સઙ્કન્તેય્ય અનુપહચ્ચ અન્તરં મંસકાયં અનુપહચ્ચ બાહિરં ચમ્મકાયં. યં યદેવ તત્થ અન્તરા વિલિમંસં અન્તરા ન્હારુ અન્તરા બન્ધનં તં તદેવ તિણ્હેન ગોવિકન્તનેન સઞ્છિન્દેય્ય સઙ્કન્તેય્ય સમ્પકન્તેય્ય સમ્પરિકન્તેય્ય. સઞ્છિન્દિત્વા સઙ્કન્તિત્વા સમ્પકન્તિત્વા સમ્પરિકન્તિત્વા વિધુનિત્વા બાહિરં ચમ્મકાયં તેનેવ ચમ્મેન તં ગાવિં પટિચ્છાદેત્વા કિઞ્ચાપિ સો એવં વદેય્ય – 'તથેવાયં ગાવી સંયુત્તા ઇમિનાવ ચમ્મેના'તિ; અથ ખો સા ગાવી વિસંયુત્તા તેનેવ ચમ્મેના''તિ.

''ઉપમા ખો મે અયં, ભગિનિયો, કતા અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનાય અયમેવેત્થ અત્થો. 'અન્તરા મંસકાયો'તિ ખો, ભગિનિયો, છન્નેતં અજ્ઝત્તિકાનં આયતનાનં અધિવચનં; 'બાહિરો ચમ્મકાયો'તિ ખો, ભગિનિયો, છન્નેતં બાહિરાનં આયતનાનં અધિવચનં; 'અન્તરા વિલિમંસં અન્તરા ન્હારુ અન્તરા બન્ધન'ન્તિ ખો, ભગિનિયો, નન્દીરાગસ્સેતં અધિવચનં; 'તિણ્હં ગોવિકન્તન'ન્તિ ખો, ભગિનિયો, અરિયાયેતં પઞ્ઞાય અધિવચનં; યાયં અરિયા પઞ્ઞા અન્તરા કિલેસં અન્તરા સંયોજનં અન્તરા બન્ધનં સઞ્છિન્દતિ સઙ્કન્તતિ સમ્પકન્તતિ સમ્પરિકન્તતિ.

૪૧૪. ''સત્ત ખો પનિમે, ભગિનિયો, બોજ્ઝઙ્ગા, યેસં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. કતમે સત્ત? ઇધ, ભગિનિયો, ભિક્ખુ સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસ્સગ્ગપરિણામિં. ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ...પે॰... વીરિયસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... પીતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... સમાધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ... ઉપેક્ખાસમ્બોજ્ઝઙ્ગં ભાવેતિ વિવેકનિસ્સિતં વિરાગનિસ્સિતં નિરોધનિસ્સિતં વોસ્સગ્ગપરિણામિં. ઇમે ખો, ભગિનિયો, સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા યેસં ભાવિતત્તા બહુલીકતત્તા ભિક્ખુ આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી''તિ.

૪૧૫. અથ ખો આયસ્મા નન્દકો તા ભિક્ખુનિયો ઇમિના ઓવાદેન ઓવદિત્વા ઉય્યોજેસિ – ''ગચ્છથ, ભગિનિયો; કાલો''તિ. અથ ખો તા ભિક્ખુનિયો આયસ્મતો નન્દકસ્સ ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા ઉટ્ઠાયાસના આયસ્મન્તં નન્દકં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. એકમન્તં ઠિતા ખો તા ભિક્ખુનિયો ભગવા એતદવોચ –''ગચ્છથ, ભિક્ખુનિયો; કાલો''તિ. અથ ખો તા ભિક્ખુનિયો ભગવન્તં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા પક્કમિંસુ. અથ ખો ભગવા અચિરપક્કન્તીસુ તાસુ ભિક્ખુનીસુ ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, તદહુપોસથે પન્નરસે ન હોતિ બહુનો જનસ્સ કઙ્ખા વા વિમતિ વા – 'ઊનો નુ ખો ચન્દો, પુણ્ણો નુ ખો ચન્દો'તિ, અથ ખો પુણ્ણો ચન્દોત્વેવ હોતિ; એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, તા ભિક્ખુનિયો નન્દકસ્સ ધમ્મદેસનાય અત્તમના ચેવ પરિપુણ્ણસઙ્કપ્પા ચ. તાસં, ભિક્ખવે, પઞ્ચન્નં ભિક્ખુનિસતાનં યા પચ્છિમિકા ભિક્ખુની સા [યા પચ્છિમા ભિક્ખુની, સા (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰), યા પચ્છિમિકા, તા ભિક્ખુનિયો (ક॰)] સોતાપન્ના અવિનિપાતધમ્મા નિયતા સમ્બોધિપરાયના''તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

નન્દકોવાદસુત્તં નિટ્ઠિતં ચતુત્થં.

૫. ચૂળરાહુલોવાદસુત્તં

૪૧૬. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. અથ ખો ભગવતો રહોગતસ્સ પટિસલ્લીનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ – ''પરિપક્કા ખો રાહુલસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનીયા ધમ્મા. યંનૂનાહં રાહુલં ઉત્તરિં આસવાનં ખયે વિનેય્ય''ન્તિ. અથ ખો ભગવા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સાવત્થિં પિણ્ડાય પાવિસિ. સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો આયસ્મન્તં રાહુલં આમન્તેસિ – ''ગણ્હાહિ, રાહુલ, નિસીદનં; યેન અન્ધવનં તેનુપસઙ્કમિસ્સામ દિવાવિહારાયા''તિ . ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા રાહુલો ભગવતો પટિસ્સુત્વા નિસીદનં આદાય ભગવન્તં પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધિ.

તેન ખો પન સમયેન અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનિ ભગવન્તં અનુબન્ધાનિ હોન્તિ – ''અજ્જ ભગવા આયસ્મન્તં રાહુલં ઉત્તરિં આસવાનં ખયે વિનેસ્સતી''તિ. અથ ખો ભગવા અન્ધવનં અજ્ઝોગાહેત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. આયસ્માપિ ખો રાહુલો ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો આયસ્મન્તં રાહુલં ભગવા એતદવોચ –

૪૧૭. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, રાહુલ, ચક્ખુ નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે ''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, રાહુલ, રૂપા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, રાહુલ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, રાહુલ, ચક્ખુસમ્ફસ્સો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા''તિ? ''અનિચ્ચો, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''. ''તં કિં મઞ્ઞસિ, રાહુલ, યમિદં [યમ્પિદં (સી॰ ક॰)] ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં તમ્પિ નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – 'એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા'''તિ? ''નો હેતં, ભન્તે''.

૪૧૮. ''તં કિં મઞ્ઞસિ રાહુલ, સોતં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે...પે॰... ઘાનં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ? ''અનિચ્ચં, ભન્તે...પે॰... જિવ્હા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા''તિ? ''અનિચ્ચા, ભન્તે...પે॰... કાયો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા''તિ? ''અનિચ્ચો, ભન્તે...પે॰... મનો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા''તિ? ''અનિચ્ચો, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા''તિ? ''દુક્ખં, ભન્તે''. ''યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં

સમનુપસ્સિતું –‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ રાહુલ, ધમ્મા નિચ્ચા વા અનિચ્ચા વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચા, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ રાહુલ, મનોવિઞ્ઞાણં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ રાહુલ, મનોસમ્ફસ્સો નિચ્ચો વા અનિચ્ચો વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચો, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’. ‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ, રાહુલ, યમિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં, તમ્પિ નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા’’તિ? ‘‘અનિચ્ચં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં, દુક્ખં વા તં સુખં વા’’તિ? ‘‘દુક્ખં, ભન્તે’’. ‘‘યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’’’તિ? ‘‘નો હેતં, ભન્તે’’.

૪૧૯. ‘‘એવં પસ્સં, રાહુલ, સુતવા અરિયસાવકો ચક્ખુસ્મિં [ચક્ખુસ્મિમ્પિ (સ્યા॰ કં॰) એવમિતરેસુપિ] નિબ્બિન્દતિ, રૂપેસુ નિબ્બિન્દતિ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણે નિબ્બિન્દતિ, ચક્ખુસમ્ફસ્સે નિબ્બિન્દતિ, યમિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં તસ્મિમ્પિ નિબ્બિન્દતિ. સોતસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, સદ્દેસુ નિબ્બિન્દતિ…પે॰… , ઘાનસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, ગન્ધેસુ નિબ્બિન્દતિ… જિવ્હાય નિબ્બિન્દતિ, રસેસુ નિબ્બિન્દતિ… કાયસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, ફોટ્ઠબ્બેસુ નિબ્બિન્દતિ… મનસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, ધમ્મેસુ નિબ્બિન્દતિ, મનોવિઞ્ઞાણે નિબ્બિન્દતિ, મનોસમ્ફસ્સે નિબ્બિન્દતિ, યમિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદનાગતં સઞ્ઞાગતં સઙ્ખારગતં વિઞ્ઞાણગતં તસ્મિમ્પિ નિબ્બિન્દતિ. નિબ્બિન્દં વિરજ્જતિ, વિરાગા વિમુચ્ચતિ. વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતિ. ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનાતી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા રાહુલો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન વેય્યાકરણસ્મિં ભઞ્ઞમાને આયસ્મતો રાહુલસ્સ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચિ. તાસઞ્ચ અનેકાનં દેવતાસહસ્સાનં વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદિ – ‘યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં સબ્બં તં નિરોધધમ્મ’’ન્તિ.

ચૂળરાહુલોવાદસુત્તં નિટ્ઠિતં પઞ્ચમં.

૬. છછક્કસુત્તં

૪૨૦. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘ધમ્મં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેસ્સામિ, યદિદં – છ છક્કાનિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

‘‘છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાનિ, છ બાહિરાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાનિ, છ વિઞ્ઞાણકાયા વેદિતબ્બા, છ ફસ્સકાયા વેદિતબ્બા, છ વેદનાકાયા વેદિતબ્બા, છ તણ્હાકાયા વેદિતબ્બા.

૪૨૧. '''છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખાયતનં, સોતાયતનં, ઘાનાયતનં, જિવ્હાયતનં , કાયાયતનં, મનાયતનં. 'છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇદં પઠમં છક્કં.

'''છ બાહિરાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં . કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? રૂપાયતનં, સદ્દાયતનં, ગન્ધાયતનં, રસાયતનં, ફોટ્ઠબ્બાયતનં, ધમ્માયતનં. 'છ બાહિરાનિ આયતનાનિ વેદિતબ્બાની'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇદં દુતિયં છક્કં.

'''છ વિઞ્ઞાણકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, સોતઞ્ચ પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં, ઘાનઞ્ચ પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં, જિવ્હઞ્ચ પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ જિવ્હાવિઞ્ઞાણં, કાયઞ્ચ પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં, મનઞ્ચ પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં. 'છ વિઞ્ઞાણકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇદં તતિયં છક્કં.

'''છ ફસ્સકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો; સોતઞ્ચ પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો; ઘાનઞ્ચ પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો; જિવ્હઞ્ચ પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ જિવ્હાવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો; કાયઞ્ચ પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો; મનઞ્ચ પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો. 'છ ફસ્સકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇદં ચતુત્થં છક્કં.

'''છ વેદનાકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના; સોતઞ્ચ પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના; ઘાનઞ્ચ પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના; જિવ્હઞ્ચ પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ જિવ્હાવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના; કાયઞ્ચ પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના; મનઞ્ચ પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના. 'છ વેદનાકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇદં પઞ્ચમં છક્કં.

'''છ તણ્હાકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ ખો પનેતં વુત્તં. કિઞ્ચેતં પટિચ્ચ વુત્તં? ચક્ખુઞ્ચ પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા; સોતઞ્ચ પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં...પે॰... ઘાનઞ્ચ પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં... જિવ્હઞ્ચ પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ જિવ્હાવિઞ્ઞાણં... કાયઞ્ચ પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં... મનઞ્ચ પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા. 'છ તણ્હાકાયા વેદિતબ્બા'તિ – ઇતિ યં તં વુત્તં, ઇદમેતં પટિચ્ચ વુત્તં. ઇદં છટ્ઠં છક્કં.

૪૨૨. '''ચક્ખુ અત્તા'તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. ચક્ખુસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, 'અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા'તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન

ઉપપજ્જતિ – ‘ચક્ખુ અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા.

‘‘‘રૂપા અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. રૂપાનં ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘રૂપા અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા, રૂપા અનત્તા.

‘‘‘ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા, રૂપા અનત્તા, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અનત્તા.

‘‘‘ચક્ખુસમ્ફસ્સો અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. ચક્ખુસમ્ફસ્સસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ . યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘ચક્ખુસમ્ફસ્સો અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા, રૂપા અનત્તા, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અનત્તા, ચક્ખુસમ્ફસ્સો અનત્તા.

‘‘‘વેદના અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. વેદનાય ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘વેદના અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા, રૂપા અનત્તા, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અનત્તા, ચક્ખુસમ્ફસ્સો અનત્તા, વેદના અનત્તા.

‘‘‘તણ્હા અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. તણ્હાય ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘તણ્હા અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા, રૂપા અનત્તા, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અનત્તા, ચક્ખુસમ્ફસ્સો અનત્તા, વેદના અનત્તા, તણ્હા અનત્તા.

૪૨૩. ‘‘‘સોતં અત્તા’તિ યો વદેય્ય…પે॰… ‘ઘાનં અત્તા’તિ યો વદેય્ય… ‘જિવ્હા અત્તા’તિ યો વદેય્ય… ‘કાયો અત્તા’તિ યો વદેય્ય… ‘મનો અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. મનસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘મનો અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ મનો અનત્તા.

‘‘‘ધમ્મા અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. ધમ્માનં ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘ધમ્મા અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ મનો અનત્તા, ધમ્મા અનત્તા.

‘‘‘મનોવિઞ્ઞાણં અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. મનોવિઞ્ઞાણસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ.

તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘મનોવિઞ્ઞાણં અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ મનો અનત્તા, ધમ્મા અનત્તા, મનોવિઞ્ઞાણં અનત્તા.

‘‘‘મનોસમ્ફસ્સો અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. મનોસમ્ફસ્સસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘મનોસમ્ફસ્સો અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ મનો અનત્તા, ધમ્મા અનત્તા, મનોવિઞ્ઞાણં અનત્તા, મનોસમ્ફસ્સો અનત્તા.

‘‘‘વેદના અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. વેદનાય ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘વેદના અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ મનો અનત્તા, ધમ્મા અનત્તા, મનોવિઞ્ઞાણં અનત્તા, મનોસમ્ફસ્સો અનત્તા, વેદના અનત્તા.

‘‘‘તણ્હા અત્તા’તિ યો વદેય્ય તં ન ઉપપજ્જતિ. તણ્હાય ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, ‘અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચ વેતિ ચા’તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ. તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ – ‘તણ્હા અત્તા’તિ યો વદેય્ય. ઇતિ મનો અનત્તા, ધમ્મા અનત્તા, મનોવિઞ્ઞાણં અનત્તા, મનોસમ્ફસ્સો અનત્તા, વેદના અનત્તા, તણ્હા અનત્તા.

૪૨૪. ‘‘અયં ખો પન, ભિક્ખવે, સક્કાયસમુદયગામિની પટિપદા – ચક્ખું ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ; રૂપે ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ; ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ; ચક્ખુસમ્ફસ્સં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ; વેદનં ‘એતં મમ , એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ; તણ્હં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ; સોતં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ…પે॰… ઘાનં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ…પે॰… જિવ્હં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ…પે॰… કાયં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ…પે॰… મનં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ, ધમ્મે ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ, મનોવિઞ્ઞાણં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ, મનોસમ્ફસ્સં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ, વેદનં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ, તણ્હં ‘એતં મમ, એસોહમસ્મિ, એસો મે અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ.

‘‘અયં ખો પન, ભિક્ખવે, સક્કાયનિરોધગામિની પટિપદા – ચક્ખું ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. રૂપે ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. ચક્ખુસમ્ફસ્સં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. વેદનં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. તણ્હં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. સોતં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ…પે॰… ઘાનં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ… જિવ્હં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ… કાયં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ… મનં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન

મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. ધમ્મે ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. મનોવિઞ્ઞાણં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. મનોસમ્ફસ્સં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. વેદનં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ. તણ્હં ‘નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તા’તિ સમનુપસ્સતિ.

૪૨૫. ‘‘ચક્ખુઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા. સો સુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો અભિનન્દતિ અભિવદતિ અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ રાગાનુસયો અનુસેતિ. દુક્ખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો સોચતિ કિલમતિ પરિદેવતિ ઉરત્તાળિં કન્દતિ સમ્મોહં આપજ્જતિ. તસ્સ પટિઘાનુસયો અનુસેતિ. અદુક્ખમસુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો તસ્સા વેદનાય સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ. તસ્સ અવિજ્જાનુસયો અનુસેતિ. સો વત, ભિક્ખવે, સુખાય વેદનાય રાગાનુસયં અપ્પહાય દુક્ખાય વેદનાય પટિઘાનુસયં અપ્પટિવિનોદેત્વા અદુક્ખમસુખાય વેદનાય અવિજ્જાનુસયં અસમૂહનિત્વા અવિજ્જં અપ્પહાય વિજ્જં અનુપ્પાદેત્વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખસ્સન્તકરો ભવિસ્સતીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ.

‘‘સોતઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં…પે॰… ઘાનઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં…પે॰… જિવ્હઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ જિવ્હાવિઞ્ઞાણં…પે॰… કાયઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં…પે॰… મનઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા. સો સુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો અભિનન્દતિ અભિવદતિ અજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ રાગાનુસયો અનુસેતિ. દુક્ખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો સોચતિ કિલમતિ પરિદેવતિ ઉરત્તાળિં કન્દતિ સમ્મોહં આપજ્જતિ. તસ્સ પટિઘાનુસયો અનુસેતિ. અદુક્ખમસુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો તસ્સા વેદનાય સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ. તસ્સ અવિજ્જાનુસયો અનુસેતિ. સો વત, ભિક્ખવે, સુખાય વેદનાય રાગાનુસયં અપ્પહાય દુક્ખાય વેદનાય પટિઘાનુસયં અપ્પટિવિનોદેત્વા અદુક્ખમસુખાય વેદનાય અવિજ્જાનુસયં અસમૂહનિત્વા અવિજ્જં અપ્પહાય વિજ્જં અનુપ્પાદેત્વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખસ્સન્તકરો ભવિસ્સતીતિ – નેતં ઠાનં વિજ્જતિ.

૪૨૬. ‘‘ચક્ખુઞ્ચ , ભિક્ખવે, પટિચ્ચ રૂપે ચ ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા. સો સુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો નાભિનન્દતિ નાભિવદતિ નાજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ રાગાનુસયો નાનુસેતિ. દુક્ખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો ન સોચતિ ન કિલમતિ પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતિ. તસ્સ પટિઘાનુસયો નાનુસેતિ. અદુક્ખમસુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો તસ્સા વેદનાય સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં પજાનાતિ. તસ્સ અવિજ્જાનુસયો નાનુસેતિ. સો વત, ભિક્ખવે, સુખાય વેદનાય રાગાનુસયં પહાય દુક્ખાય વેદનાય પટિઘાનુસયં પટિવિનોદેત્વા અદુક્ખમસુખાય વેદનાય અવિજ્જાનુસયં સમૂહનિત્વા અવિજ્જં પહાય વિજ્જં ઉપ્પાદેત્વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખસ્સન્તકરો ભવિસ્સતીતિ – ઠાનમેતં વિજ્જતિ.

‘‘સોતઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ સદ્દે ચ ઉપ્પજ્જતિ સોતવિઞ્ઞાણં…પે॰….

‘‘ઘાનઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ ગન્ધે ચ ઉપ્પજ્જતિ ઘાનવિઞ્ઞાણં…પે॰….

‘‘જિવ્હઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ રસે ચ ઉપ્પજ્જતિ જિવ્હાવિઞ્ઞાણં…પે॰… .

‘‘કાયઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ ફોટ્ઠબ્બે ચ ઉપ્પજ્જતિ કાયવિઞ્ઞાણં…પે॰….

‘‘મનઞ્ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચ ધમ્મે ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોવિઞ્ઞાણં તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા. સો સુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો નાભિનન્દતિ નાભિવદતિ નાજ્ઝોસાય તિટ્ઠતિ. તસ્સ રાગાનુસયો નાનુસેતિ. દુક્ખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો ન સોચતિ ન કિલમતિ ન પરિદેવતિ ન ઉરત્તાળિં કન્દતિ ન સમ્મોહં આપજ્જતિ. તસ્સ પટિઘાનુસયો નાનુસેતિ. અદુક્ખમસુખાય વેદનાય ફુટ્ઠો સમાનો તસ્સા વેદનાય સમુદયઞ્ચ અત્થઙ્ગમઞ્ચ અસ્સાદઞ્ચ આદીનવઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ યથાભૂતં પજાનાતિ. તસ્સ અવિજ્જાનુસયો નાનુસેતિ. સો વત, ભિક્ખવે, સુખાય વેદનાય રાગાનુસયં પહાય દુક્ખાય વેદનાય પટિઘાનુસયં પટિવિનોદેત્વા અદુક્ખમસુખાય વેદનાય અવિજ્જાનુસયં સમૂહનિત્વા અવિજ્જં પહાય વિજ્જં ઉપ્પાદેત્વા દિટ્ઠેવ ધમ્મે દુક્ખસ્સન્તકરો ભવિસ્સતીતિ – ઠાનમેતં વિજ્જતિ.

૪૨૭. ‘‘એવં પસ્સં, ભિક્ખવે, સુતવા અરિયસાવકો ચક્ખુસ્મિં [ચક્ખુસ્મિમ્પિ (સ્યા॰ કં॰) એવમિતરેસુપિ] નિબ્બિન્દતિ, રૂપેસુ નિબ્બિન્દતિ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણે નિબ્બિન્દતિ, ચક્ખુસમ્ફસ્સે નિબ્બિન્દતિ, વેદનાય નિબ્બિન્દતિ, તણ્હાય નિબ્બિન્દતિ. સોતસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, સદ્દેસુ નિબ્બિન્દતિ…પે॰… ઘાનસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, ગન્ધેસુ નિબ્બિન્દતિ… જિવ્હાય નિબ્બિન્દતિ, રસેસુ નિબ્બિન્દતિ… કાયસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, ફોટ્ઠબ્બેસુ નિબ્બિન્દતિ… મનસ્મિં નિબ્બિન્દતિ, ધમ્મેસુ નિબ્બિન્દતિ, મનોવિઞ્ઞાણે નિબ્બિન્દતિ, મનોસમ્ફસ્સે નિબ્બિન્દતિ, વેદનાય નિબ્બિન્દતિ, તણ્હાય નિબ્બિન્દતિ. નિબ્બિન્દં વિરજ્જતિ , વિરાગા વિમુચ્ચતિ. વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતિ. ‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’તિ પજાનાતી’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ. ઇમસ્મિં ખો પન વેય્યાકરણસ્મિં ભઞ્ઞમાને સટ્ઠિમત્તાનં ભિક્ખૂનં અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂતિ.

છછક્કસુત્તં નિટ્ઠિતં છટ્ઠં.

૭. મહાસળાયતનિકસુત્તં

૪૨૮. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને અનાથપિણ્ડિકસ્સ આરામે. તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘ભિક્ખવો’’તિ. ‘‘ભદન્તે’’તિ તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ – ‘‘મહાસળાયતનિકં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ. તં સુણાથ, સાધુકં મનસિ કરોથ; ભાસિસ્સામી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું. ભગવા એતદવોચ –

૪૨૯. ‘‘ચક્ખું, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, રૂપે અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, ચક્ખુસમ્ફસ્સં અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, યમિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તમ્પિ અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, ચક્ખુસ્મિં સારજ્જતિ, રૂપેસુ સારજ્જતિ,

ચક્ખુવિઞ્ઞાણે સારજ્જતિ, ચક્ખુસમ્ફસ્સે સારજ્જતિ, યમિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તસ્મિમ્પિ સારજ્જતિ.

‘‘તસ્સ સારત્તસ્સ સંયુત્તસ્સ સમ્મૂળ્હસ્સ અસ્સાદાનુપસ્સિનો વિહરતો આયતિં પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા ઉપચયં ગચ્છન્તિ. તણ્હા ચસ્સ પોનોબ્ભવિકા નન્દીરાગસહગતા તત્રતત્રાભિનન્દિની, સા ચસ્સ પવડ્ઢતિ. તસ્સ કાયિકાપિ દરથા પવડ્ઢન્તિ, ચેતસિકાપિ દરથા પવડ્ઢન્તિ; કાયિકાપિ સન્તાપા પવડ્ઢન્તિ , ચેતસિકાપિ સન્તાપા પવડ્ઢન્તિ; કાયિકાપિ પરિળાહા પવડ્ઢન્તિ, ચેતસિકાપિ પરિળાહા પવડ્ઢન્તિ. સો કાયદુક્ખમ્પિ [કાયિકદુક્ખમ્પિ (સ્યા॰ કં॰), કાયિકં દુક્ખમ્પિ (ક॰)] ચેતોદુક્ખમ્પિ પટિસંવેદેતિ.

‘‘સોતં , ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં…પે॰… ઘાનં, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં…પે॰… જિવ્હં, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં…પે॰… કાયં, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં…પે॰… મનં, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, ધમ્મે, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, મનોવિઞ્ઞાણં, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં , મનોસમ્ફસ્સં, ભિક્ખવે, અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, યમિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તમ્પિ અજાનં અપસ્સં યથાભૂતં, મનસ્મિં સારજ્જતિ, ધમ્મેસુ સારજ્જતિ, મનોવિઞ્ઞાણે સારજ્જતિ, મનોસમ્ફસ્સે સારજ્જતિ, યમિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તસ્મિમ્પિ સારજ્જતિ.

‘‘તસ્સ સારત્તસ્સ સંયુત્તસ્સ સમ્મૂળ્હસ્સ અસ્સાદાનુપસ્સિનો વિહરતો આયતિં પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા ઉપચયં ગચ્છન્તિ. તણ્હા ચસ્સ પોનોબ્ભવિકા નન્દીરાગસહગતા તત્રતત્રાભિનન્દિની, સા ચસ્સ પવડ્ઢતિ. તસ્સ કાયિકાપિ દરથા પવડ્ઢન્તિ, ચેતસિકાપિ દરથા પવડ્ઢન્તિ; કાયિકાપિ સન્તાપા પવડ્ઢન્તિ, ચેતસિકાપિ સન્તાપા પવડ્ઢન્તિ; કાયિકાપિ પરિળાહા પવડ્ઢન્તિ, ચેતસિકાપિ પરિળાહા પવડ્ઢન્તિ. સો કાયદુક્ખમ્પિ ચેતોદુક્ખમ્પિ પટિસંવેદેતિ.

૪૩૦. ‘‘ચક્ખુઞ્ચ ખો, ભિક્ખવે, જાનં પસ્સં યથાભૂતં, રૂપે જાનં પસ્સં યથાભૂતં, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં જાનં પસ્સં યથાભૂતં, ચક્ખુસમ્ફસ્સં જાનં પસ્સં યથાભૂતં, યમિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તમ્પિ જાનં પસ્સં યથાભૂતં, ચક્ખુસ્મિં ન સારજ્જતિ, રૂપેસુ ન સારજ્જતિ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણે ન સારજ્જતિ, ચક્ખુસમ્ફસ્સે ન સારજ્જતિ, યમિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તસ્મિમ્પિ ન સારજ્જતિ.

‘‘તસ્સ અસારત્તસ્સ અસંયુત્તસ્સ અસમ્મૂળ્હસ્સ આદીનવાનુપસ્સિનો વિહરતો આયતિં પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા અપચયં ગચ્છન્તિ. તણ્હા ચસ્સ પોનોબ્ભવિકા નન્દીરાગસહગતા તત્રતત્રાભિનન્દિની, સા ચસ્સ પહીયતિ. તસ્સ કાયિકાપિ દરથા પહીયન્તિ, ચેતસિકાપિ દરથા પહીયન્તિ; કાયિકાપિ સન્તાપા પહીયન્તિ, ચેતસિકાપિ સન્તાપા પહીયન્તિ; કાયિકાપિ પરિળાહા પહીયન્તિ , ચેતસિકાપિ પરિળાહા પહીયન્તિ. સો કાયસુખમ્પિ ચેતોસુખમ્પિ પટિસંવેદેતિ.

૪૩૧. ‘‘યા તથાભૂતસ્સ [યથાભૂતસ્સ (સી॰ પી॰)] દિટ્ઠિ સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ; યો તથાભૂતસ્સ [યથાભૂતસ્સ (સી॰ પી॰)] સઙ્કપ્પો સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માસઙ્કપ્પો; યો તથાભૂતસ્સ [યથાભૂતસ્સ (સી॰ પી॰)] વાયામો સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માવાયામો; યા તથાભૂતસ્સ [યથાભૂતસ્સ (સી॰ પી॰)] સતિ સાસ્સ હોતિ સમ્માસતિ; યો

તથાભૂતસ્સ [યથાભૂતસ્સ (સી॰ પી॰)] સમાધિ સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માસમાધિ. પુબ્બેવ ખો પનસ્સ કાયકમ્મં વચીકમ્મં આજીવો સુપરિસુદ્ધો હોતિ. એવમસ્સાયં અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

''તસ્સ એવં ઇમં અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં ભાવયતો ચત્તારોપિ સતિપટ્ઠાના ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, ચત્તારોપિ સમ્મપ્પધાના ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, ચત્તારોપિ ઇદ્ધિપાદા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, પઞ્ચપિ ઇન્દ્રિયાનિ ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, પઞ્ચપિ બલાનિ ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, સત્તપિ બોજ્ઝઙ્ગા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ.

''તસ્સિમે દ્વે ધમ્મા યુગનન્ધા [યુગનદ્ધા (સી॰ સ્યા॰ કં॰)] વત્તન્તિ – સમથો ચ વિપસ્સના ચ. સો યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞેય્યા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા પરિજાનાતિ. યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પહાતબ્બા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા પજહતિ. યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા ભાવેતબ્બા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા ભાવેતિ. યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા સચ્છિકાતબ્બા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા સચ્છિકરોતિ.

''કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞેય્યા? 'પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા' તિસ્સ વચનીયં, સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો. ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞેય્યા.

''કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા પહાતબ્બા? અવિજ્જા ચ ભવતણ્હા ચ – ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પહાતબ્બા.

''કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા ભાવેતબ્બા? સમથો ચ વિપસ્સના ચ – ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા ભાવેતબ્બા.

''કતમે , ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા સચ્છિકાતબ્બા? વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચ – ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા સચ્છિકાતબ્બા.

૪૩૨. ''સોતં , ભિક્ખવે, જાનં પસ્સં યથાભૂતં...પે॰... ઘાનં ભિક્ખવે, જાનં પસ્સં યથાભૂતં...પે॰... જિવ્હં, ભિક્ખવે, જાનં પસ્સં યથાભૂતં... કાયં, ભિક્ખવે, જાનં પસ્સં યથાભૂતં... મનં, ભિક્ખવે, જાનં પસ્સં યથાભૂતં, ધમ્મે જાનં પસ્સં યથાભૂતં, મનોવિઞ્ઞાણં જાનં પસ્સં યથાભૂતં, મનોસમ્ફસ્સં જાનં પસ્સં યથાભૂતં, યમિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તમ્પિ જાનં પસ્સં યથાભૂતં, મનસ્મિં ન સારજ્જતિ, ધમ્મેસુ ન સારજ્જતિ, મનોવિઞ્ઞાણે ન સારજ્જતિ, મનોસમ્ફસ્સે ન સારજ્જતિ, યમિદં મનોસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા તસ્મિમ્પિ ન સારજ્જતિ.

''તસ્સ અસારત્તસ્સ અસંયુત્તસ્સ અસમ્મૂળ્હસ્સ આદીનવાનુપસ્સિનો વિહરતો આયતિં પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા અપચયં ગચ્છન્તિ. તણ્હા ચસ્સ પોનોબ્ભવિકા નન્દીરાગસહગતા તત્રતત્રાભિનન્દિની , સા ચસ્સ પહીયતિ. તસ્સ કાયિકાપિ દરથા પહીયન્તિ, ચેતસિકાપિ દરથા પહીયન્તિ; કાયિકાપિ સન્તાપા પહીયન્તિ, ચેતસિકાપિ સન્તાપા પહીયન્તિ; કાયિકાપિ પરિળાહા પહીયન્તિ, ચેતસિકાપિ પરિળાહા પહીયન્તિ. સો કાયસુખમ્પિ ચેતોસુખમ્પિ પટિસંવેદેતિ.

૪૩૩. ‘‘યા તથાભૂતસ્સ દિટ્ઠિ સાસ્સ હોતિ સમ્માદિટ્ઠિ; યો તથાભૂતસ્સ સઙ્કપ્પો સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માસઙ્કપ્પો; યો તથાભૂતસ્સ વાયામો સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માવાયામો; યા તથાભૂતસ્સ સતિ સાસ્સ હોતિ સમ્માસતિ; યો તથાભૂતસ્સ સમાધિ સ્વાસ્સ હોતિ સમ્માસમાધિ. પુબ્બેવ ખો પનસ્સ કાયકમ્મં વચીકમ્મં આજીવો સુપરિસુદ્ધો હોતિ. એવમસ્સાયં અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છતિ.

‘‘તસ્સ એવં ઇમં અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં ભાવયતો ચત્તારોપિ સતિપટ્ઠાના ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, ચત્તારોપિ સમ્મપ્પધાના ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, ચત્તારોપિ ઇદ્ધિપાદા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, પઞ્ચપિ ઇન્દ્રિયાનિ ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, પઞ્ચપિ બલાનિ ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ, સત્તપિ બોજ્ઝઙ્ગા ભાવનાપારિપૂરિં ગચ્છન્તિ.

‘‘તસ્સિમે દ્વે ધમ્મા યુગનન્ધા વત્તન્તિ – સમથો ચ વિપસ્સના ચ. સો યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞેય્યા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા પરિજાનાતિ. યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પહાતબ્બા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા પજહતિ. યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા ભાવેતબ્બા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા ભાવેતિ. યે ધમ્મા અભિઞ્ઞા સચ્છિકાતબ્બા તે ધમ્મે અભિઞ્ઞા સચ્છિકરોતિ.

‘‘કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞેય્યા? ‘પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા’ તિસ્સ વચનીયં, સેય્યથિદં – રૂપુપાદાનક્ખન્ધો, વેદનુપાદાનક્ખન્ધો, સઞ્ઞુપાદાનક્ખન્ધો, સઙ્ખારુપાદાનક્ખન્ધો, વિઞ્ઞાણુપાદાનક્ખન્ધો. ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞેય્યા.

‘‘કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા પહાતબ્બા? અવિજ્જા ચ ભવતણ્હા ચ – ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા પહાતબ્બા.

‘‘કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા ભાવેતબ્બા? સમથો ચ વિપસ્સના ચ – ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા ભાવેતબ્બા.

‘‘કતમે ચ, ભિક્ખવે, ધમ્મા અભિઞ્ઞા સચ્છિકાતબ્બા? વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચ – ઇમે ધમ્મા અભિઞ્ઞા સચ્છિકાતબ્બા’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુન્તિ.

મહાસળાયતનિકસુત્તં નિટ્ઠિતં સત્તમં.

૮. નગરવિન્દેય્યસુત્તં

૪૩૪. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા કોસલેસુ ચારિકં ચરમાનો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં યેન નગરવિન્દં નામ કોસલાનં બ્રાહ્મણાનં ગામો તદવસરિ. અસ્સોસું ખો નગરવિન્દેય્યકા [નગરવિન્દેય્યા (ક॰)] બ્રાહ્મણગહપતિકા – ‘‘સમણો ખલુ, ભો, ગોતમો સક્યપુત્તો સક્યકુલા પબ્બજિતો કોસલેસુ ચારિકં ચરમાનો મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં નગરવિન્દં અનુપ્પત્તો. તં ખો પન ભવન્તં ગોતમં એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો – ‘ઇતિપિ સો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો વિજ્જાચરણસમ્પન્નો સુગતો લોકવિદૂ અનુત્તરો પુરિસદમ્મસારથિ સત્થા દેવમનુસ્સાનં બુદ્ધો ભગવા’તિ. સો ઇમં લોકં સદેવકં સમારકં સબ્રહ્મકં સસ્સમણબ્રાહ્મણિં પજં સદેવમનુસ્સં સયં

અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેતિ. સો ધમ્મં દેસેતિ આદિકલ્યાણં મજ્ઝેકલ્યાણં પરિયોસાનકલ્યાણં સાત્થં સબ્યઞ્જનં, કેવલપરિપુણ્ણં પરિસુદ્ધં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતિ. સાધુ ખો પન તથારૂપાનં અરહતં દસ્સનં હોતી''તિ.

અથ ખો નગરવિન્દેય્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ; ઉપસઙ્કમિત્વા અપ્પેકચ્ચે ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિંસુ; સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે યેન ભગવા તેનઞ્જલિં પણામેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે ભગવતો સન્તિકે નામગોત્તં સાવેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અપ્પેકચ્ચે તુણ્હીભૂતા એકમન્તં નિસીદિંસુ. એકમન્તં નિસિન્ને ખો નગરવિન્દેય્યકે બ્રાહ્મણગહપતિકે ભગવા એતદવોચ –

૪૩૫. ''સચે વો, ગહપતયો, અઞ્ઞતિત્થિયા પરિબ્બાજકા એવં પુચ્છેય્યું – 'કથંભૂતા, ગહપતયો, સમણબ્રાહ્મણા ન સક્કાતબ્બા ન ગરુકાતબ્બા ન માનેતબ્બા ન પૂજેતબ્બા'તિ? એવં પુટ્ઠા તુમ્હે, ગહપતયો, તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં પરિબ્બાજકાનં એવં બ્યાકરેય્યાથ – 'યે તે સમણબ્રાહ્મણા ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ અવીતરાગા અવીતદોસા અવીતમોહા, અજ્ઝત્તં અવૂપસન્તચિત્તા, સમવિસમં ચરન્તિ કાયેન વાચાય મનસા, એવરૂપા સમણબ્રાહ્મણા ન સક્કાતબ્બા ન ગરુકાતબ્બા ન માનેતબ્બા ન પૂજેતબ્બા. તં કિસ્સ હેતુ? મયમ્પિ હિ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ અવીતરાગા અવીતદોસા અવીતમોહા, અજ્ઝત્તં અવૂપસન્તચિત્તા, સમવિસમં ચરામ કાયેન વાચાય મનસા, તેસં નો સમચરિયમ્પિ હેતં ઉત્તરિ અપસ્સતં. તસ્મા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા ન સક્કાતબ્બા ન ગરુકાતબ્બા ન માનેતબ્બા ન પૂજેતબ્બા. યે તે સમણબ્રાહ્મણા સોતવિઞ્ઞેય્યેસુ સદ્દેસુ... ઘાનવિઞ્ઞેય્યેસુ ગન્ધેસુ... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યેસુ રસેસુ... કાયવિઞ્ઞેય્યેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ... મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ અવીતરાગા અવીતદોસા અવીતમોહા, અજ્ઝત્તં અવૂપસન્તચિત્તા, સમવિસમં ચરન્તિ કાયેન વાચાય મનસા, એવરૂપા સમણબ્રાહ્મણા ન સક્કાતબ્બા ન ગરુકાતબ્બા ન માનેતબ્બા ન પૂજેતબ્બા. તં કિસ્સ હેતુ? મયમ્પિ હિ મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ અવીતરાગા અવીતદોસા અવીતમોહા , અજ્ઝત્તં અવૂપસન્તચિત્તા, સમવિસમં ચરામ કાયેન વાચાય મનસા, તેસં નો સમચરિયમ્પિ હેતં ઉત્તરિ અપસ્સતં. તસ્મા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા ન સક્કાતબ્બા ન ગરુકાતબ્બા ન માનેતબ્બા ન પૂજેતબ્બા'તિ. એવં પુટ્ઠા તુમ્હે, ગહપતયો, તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં પરિબ્બાજકાનં એવં બ્યાકરેય્યાથ.

૪૩૬. ''સચે પન વો, ગહપતયો, અઞ્ઞતિત્થિયા પરિબ્બાજકા એવં પુચ્છેય્યું – 'કથંભૂતા, ગહપતયો, સમણબ્રાહ્મણા સક્કાતબ્બા ગરુકાતબ્બા માનેતબ્બા પૂજેતબ્બા'તિ? એવં પુટ્ઠા તુમ્હે, ગહપતયો, તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં પરિબ્બાજકાનં એવં બ્યાકરેય્યાથ – 'યે તે સમણબ્રાહ્મણા ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ વીતરાગા વીતદોસા વીતમોહા, અજ્ઝત્તં વૂપસન્તચિત્તા, સમચરિયં ચરન્તિ કાયેન વાચાય મનસા, એવરૂપા સમણબ્રાહ્મણા સક્કાતબ્બા ગરુકાતબ્બા માનેતબ્બા પૂજેતબ્બા. તં કિસ્સ હેતુ? મયમ્પિ હિ [મયં હિ (?)] ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ અવીતરાગા અવીતદોસા અવીતમોહા, અજ્ઝત્તં અવૂપસન્તચિત્તા, સમવિસમં ચરામ કાયેન વાચાય મનસા, તેસં નો સમચરિયમ્પિ હેતં ઉત્તરિ પસ્સતં. તસ્મા તે ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સક્કાતબ્બા ગરુકાતબ્બા માનેતબ્બા પૂજેતબ્બા. યે તે સમણબ્રાહ્મણા સોતવિઞ્ઞેય્યેસુ સદ્દેસુ... ઘાનવિઞ્ઞેય્યેસુ ગન્ધેસુ... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યેસુ રસેસુ... કાયવિઞ્ઞેય્યેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ... મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ વીતરાગા વીતદોસા વીતમોહા, અજ્ઝત્તં વૂપસન્તચિત્તા, સમચરિયં ચરન્તિ કાયેન વાચાય મનસા, એવરૂપા સમણબ્રાહ્મણા સક્કાતબ્બા ગરુકાતબ્બા માનેતબ્બા પૂજેતબ્બા. તં કિસ્સ હેતુ? મયમ્પિ હિ મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ અવીતરાગા અવીતદોસા અવીતમોહા અજ્ઝત્તં અવૂપસન્તચિત્તા, સમવિસમં ચરામ કાયેન વાચાય મનસા, તેસં નો સમચરિયમ્પિ હેતં ઉત્તરિ પસ્સતં. તસ્મા તે

ભોન્તો સમણબ્રાહ્મણા સક્કાતબ્બા ગરુકાતબ્બા માનેતબ્બા પૂજેતબ્બા’તિ . એવં પુટ્ઠા તુમ્હે, ગહપતયો, તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં પરિબ્બાજકાનં એવં બ્યાકરેય્યાથ.

૪૩૭. ‘‘સચે પન વો [સચે તે (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)], ગહપતયો, અઞ્ઞતિત્થિયા પરિબ્બાજકા એવં પુચ્છેય્યું – ‘કે પનાયસ્મન્તાનં આકારા, કે અન્વયા, યેન તુમ્હે આયસ્મન્તો એવં વદેથ? અદ્ધા તે આયસ્મન્તો વીતરાગા વા રાગવિનયાય વા પટિપન્ના, વીતદોસા વા દોસવિનયાય વા પટિપન્ના, વીતમોહા વા મોહવિનયાય વા પટિપન્ના’તિ? એવં પુટ્ઠા તુમ્હે, ગહપતયો, તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં પરિબ્બાજકાનં એવં બ્યાકરેય્યાથ – ‘તથા હિ તે આયસ્મન્તો અરઞ્ઞવનપત્થાનિ પન્તાનિ સેનાસનાનિ પટિસેવન્તિ. નત્થિ ખો પન તત્થ તથારૂપા ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા યે દિસ્વા દિસ્વા અભિરમેય્યું, નત્થિ ખો પન તત્થ તથારૂપા સોતવિઞ્ઞેય્યા સદ્દા યે સુત્વા સુત્વા અભિરમેય્યું, નત્થિ ખો પન તત્થ તથારૂપા ઘાનવિઞ્ઞેય્યા ગન્ધા યે ઘાયિત્વા ઘાયિત્વા અભિરમેય્યું , નત્થિ ખો પન તત્થ તથારૂપા જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યા રસા યે સાયિત્વા સાયિત્વા અભિરમેય્યું, નત્થિ ખો પન તત્થ તથારૂપા કાયવિઞ્ઞેય્યા ફોટ્ઠબ્બા યે ફુસિત્વા ફુસિત્વા અભિરમેય્યું. ઇમે ખો નો, આવુસો, આકારા, ઇમે અન્વયા, યેન મયં [યેન મયં આયસ્મન્તો (સી॰ પી॰), યેન મયં આયસ્મન્તે (સ્યા॰ કં॰)] એવં વદેમ – અદ્ધા તે આયસ્મન્તો વીતરાગા વા રાગવિનયાય વા પટિપન્ના, વીતદોસા વા દોસવિનયાય વા પટિપન્ના, વીતમોહા વા મોહવિનયાય વા પટિપન્ના’તિ. એવં પુટ્ઠા તુમ્હે, ગહપતયો, તેસં અઞ્ઞતિત્થિયાનં પરિબ્બાજકાનં એવં બ્યાકરેય્યાથા’’તિ.

એવં વુત્તે, નગરવિન્દેય્યકા બ્રાહ્મણગહપતિકા ભગવન્તં એતદવોચું – ‘‘અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ, અભિક્કન્તં, ભો ગોતમ! સેય્યથાપિ, ભો ગોતમ, નિક્કુજ્જિતં વા ઉક્કુજ્જેય્ય, પટિચ્છન્નં વા વિવરેય્ય, મૂળ્હસ્સ વા મગ્ગં આચિક્ખેય્ય, અન્ધકારે વા તેલપજ્જોતં ધારેય્ય – ‘ચક્ખુમન્તો રૂપાનિ દક્ખન્તી’તિ; એવમેવં ભોતા ગોતમેન અનેકપરિયાયેન ધમ્મો પકાસિતો. એતે મયં ભવન્તં ગોતમં સરણં ગચ્છામ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ. ઉપાસકે નો ભવં ગોતમો ધારેતુ અજ્જતગ્ગે પાણુપેતે સરણં ગતે’’તિ.

નગરવિન્દેય્યસુત્તં નિટ્ઠિતં અટ્ઠમં.

૯. પિણ્ડપાતપારિસુદ્ધિસુત્તં

૪૩૮. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો સાયન્હસમયં પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો આયસ્મન્તં સારિપુત્તં ભગવા એતદવોચ –

‘‘વિપ્પસન્નાનિ ખો તે, સારિપુત્ત, ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો પરિયોદાતો. કતમેન ખો ત્વં, સારિપુત્ત, વિહારેન એતરહિ બહુલં વિહરસી’’તિ? ‘‘સુઞ્ઞતાવિહારેન ખો અહં, ભન્તે, એતરહિ બહુલં વિહરામી’’તિ. ‘‘સાધુ, સાધુ, સારિપુત્ત! મહાપુરિસવિહારેન કિર ત્વં, સારિપુત્ત, એતરહિ બહુલં વિહરસિ. મહાપુરિસવિહારો એસો [હેસ (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)], સારિપુત્ત, યદિદં – સુઞ્ઞતા. તસ્માતિહ, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ સચે આકઙ્ખેય્ય – ‘સુઞ્ઞતાવિહારેન બહુલં [એતરહિ બહુલં (સી॰ પી॰)] વિહરેય્ય’ન્તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – ‘યેન ચાહં મગ્ગેન ગામં પિણ્ડાય પાવિસિં, યસ્મિઞ્ચ પદેસે પિણ્ડાય અચરિં, યેન ચ મગ્ગેન ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમિં, અત્થિ નુ ખો મે તત્થ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ છન્દો વા રાગો વા દોસો વા મોહો વા પટિઘં વાપિ ચેતસો’તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – ‘યેન ચાહં મગ્ગેન ગામં

પિણ્ડાય પાવિસિં, યસ્મિઞ્ચ પદેસે પિણ્ડાય અચરિં, યેન ચ મગ્ગેન ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમિં, અત્થિ મે તત્થ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ છન્દો વા રાગો વા દોસો વા મોહો વા પટિઘં વાપિ ચેતસો'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેસંયેવ પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'યેન ચાહં મગ્ગેન ગામં પિણ્ડાય પાવિસિં, યસ્મિઞ્ચ પદેસે પિણ્ડાય અચરિં, યેન ચ મગ્ગેન ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમિં, નત્થિ મે તત્થ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ છન્દો વા રાગો વા દોસો વા મોહો વા પટિઘં વાપિ ચેતસો'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૩૯. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'યેન ચાહં મગ્ગેન ગામં પિણ્ડાય પાવિસિં, યસ્મિઞ્ચ પદેસે પિણ્ડાય અચરિં, યેન ચ મગ્ગેન ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમિં, અત્થિ નુ ખો મે તત્થ સોતવિઞ્ઞેય્યેસુ સદ્દેસુ...પે॰... ઘાનવિઞ્ઞેય્યેસુ ગન્ધેસુ... જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યેસુ રસેસુ ... કાયવિઞ્ઞેય્યેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ... મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ છન્દો વા રાગો વા દોસો વા મોહો વા પટિઘં વાપિ ચેતસો'તિ? સચે , સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'યેન ચાહં મગ્ગેન ગામં પિણ્ડાય પાવિસિં, યસ્મિઞ્ચ પદેસે પિણ્ડાય અચરિં, યેન ચ મગ્ગેન ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમિં, અત્થિ મે તત્થ મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ છન્દો વા રાગો વા દોસો વા મોહો વા પટિઘં વાપિ ચેતસો'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેસંયેવ પાપકાનં અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'યેન ચાહં મગ્ગેન ગામં પિણ્ડાય પાવિસિં, યસ્મિઞ્ચ પદેસે પિણ્ડાય અચરિં, યેન ચ મગ્ગેન ગામતો પિણ્ડાય પટિક્કમિં, નત્થિ મે તત્થ મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ છન્દો વા રાગો વા દોસો વા મોહો વા પટિઘં વાપિ ચેતસો'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૦. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'પહીના નુ ખો મે પઞ્ચ કામગુણા'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અપ્પહીના ખો મે પઞ્ચ કામગુણા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના પઞ્ચન્નં કામગુણાનં પહાનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'પહીના ખો મે પઞ્ચ કામગુણા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૧. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'પહીના નુ ખો મે પઞ્ચ નીવરણા'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અપ્પહીના ખો મે પઞ્ચ નીવરણા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના પઞ્ચન્નં નીવરણાનં પહાનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'પહીના ખો મે પઞ્ચ નીવરણા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૨. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'પરિઞ્ઞાતા નુ ખો મે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અપરિઞ્ઞાતા ખો મે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના પઞ્ચન્નં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં પરિઞ્ઞાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'પરિઞ્ઞાતા ખો મે પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૩. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતા નુ ખો મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતા ખો મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'ભાવિતા ખો મે ચત્તારો સતિપટ્ઠાના'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૪. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતા નુ ખો મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતા ખો મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ચતુન્નં સમ્મપ્પધાનાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'ભાવિતા ખો મે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના'તિ , તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૫. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતા નુ ખો મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતા ખો મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ચતુન્નં ઇદ્ધિપાદાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'ભાવિતા ખો મે ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૬. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતાનિ નુ ખો મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતાનિ ખો મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના પઞ્ચન્નં ઇન્દ્રિયાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'ભાવિતાનિ ખો મે પઞ્ચિન્દ્રિયાની'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૭. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતાનિ નુ ખો મે પઞ્ચ બલાની'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતાનિ ખો મે પઞ્ચ બલાની'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના પઞ્ચન્નં બલાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'ભાવિતાનિ ખો મે પઞ્ચ બલાની'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૮. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતા નુ ખો મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતા ખો મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના સત્તન્નં બોજ્ઝઙ્ગાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'ભાવિતા ખો મે સત્ત બોજ્ઝઙ્ગા'તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૪૯. ''પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – 'ભાવિતો નુ ખો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો'તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – 'અભાવિતો ખો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો'તિ,

તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – ‘ભાવિતો ખો મે અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો’તિ , તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૫૦. “પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – ‘ભાવિતા નુ ખો મે સમથો ચ વિપસ્સના ચા’તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – ‘અભાવિતા ખો મે સમથો ચ વિપસ્સના ચા’તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના સમથવિપસ્સનાનં ભાવનાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – ‘ભાવિતા ખો મે સમથો ચ વિપસ્સના ચા’તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૫૧. “પુન ચપરં, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના ઇતિ પટિસઞ્ચિક્ખિતબ્બં – ‘સચ્છિકતા નુ ખો મે વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચા’તિ? સચે, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – ‘અસચ્છિકતા ખો મે વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચા’તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના વિજ્જાય વિમુત્તિયા સચ્છિકિરિયાય વાયમિતબ્બં. સચે પન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુ પચ્ચવેક્ખમાનો એવં જાનાતિ – ‘સચ્છિકતા ખો મે વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચા’તિ, તેન, સારિપુત્ત, ભિક્ખુના તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં અહોરત્તાનુસિક્ખિના કુસલેસુ ધમ્મેસુ.

૪૫૨. “યે હિ કેચિ, સારિપુત્ત, અતીતમદ્ધાનં સમણા વા બ્રાહ્મણા વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેસું, સબ્બે તે એવમેવ પચ્ચવેક્ખિત્વા પચ્ચવેક્ખિત્વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેસું. યેપિ હિ કેચિ, સારિપુત્ત, અનાગતમદ્ધાનં સમણા વા બ્રાહ્મણા વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેસ્સન્તિ, સબ્બે તે એવમેવ પચ્ચવેક્ખિત્વા પચ્ચવેક્ખિત્વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેસ્સન્તિ. યેપિ હિ કેચિ, સારિપુત્ત, એતરહિ સમણા વા બ્રાહ્મણા વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેન્તિ, સબ્બે તે એવમેવ પચ્ચવેક્ખિત્વા પચ્ચવેક્ખિત્વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેન્તિ. તસ્માતિહ, સારિપુત્ત [વો સારિપુત્ત એવં સિક્ખિતબ્બં (સી॰ પી॰)], ‘પચ્ચવેક્ખિત્વા પચ્ચવેક્ખિત્વા પિણ્ડપાતં પરિસોધેસ્સામા’તિ – એવઞ્હિ વો, સારિપુત્ત, સિક્ખિતબ્બ”ન્તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા સારિપુત્તો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

પિણ્ડપાતપારિસુદ્ધિસુત્તં નિટ્ઠિતં નવમં.

૧૦. ઇન્દ્રિયભાવનાસુત્તં

૪૫૩. એવં મે સુતં – એકં સમયં ભગવા ગજઙ્ગલાયં [કજઙ્ગલાયં (સી॰ પી॰), કજ્જઙ્ગલાયં (સ્યા॰ કં॰)] વિહરતિ સુવેળુવને [વેળુવને (સ્યા॰ કં॰), મુખેલુવને (સી॰ પી॰)]. અથ ખો ઉત્તરો માણવો પારાસિવિયન્તેવાસી [પારાસરિયન્તેવાસી (સી॰ પી॰), પારાસિરિયન્તેવાસી (સ્યા॰ કં॰)] યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ; ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિ. સમ્મોદનીયં કથં સારણીયં વીતિસારેત્વા એકમન્તં નિસીદિ. એકમન્તં નિસિન્નં ખો ઉત્તરં માણવં પારાસિવિયન્તેવાસિં ભગવા એતદવોચ – “દેસેતિ, ઉત્તર, પારાસિવિયો બ્રાહ્મણો સાવકાનં ઇન્દ્રિયભાવન”ન્તિ? “દેસેતિ, ભો ગોતમ, પારાસિવિયો બ્રાહ્મણો સાવકાનં ઇન્દ્રિયભાવન”ન્તિ. “યથા કથં પન, ઉત્તર, દેસેતિ પારાસિવિયો બ્રાહ્મણો સાવકાનં ઇન્દ્રિયભાવન”ન્તિ? “ઇધ, ભો ગોતમ, ચક્ખુના રૂપં ન પસ્સતિ, સોતેન સદ્દં ન સુણાતિ – એવં ખો, ભો ગોતમ, દેસેતિ પારાસિવિયો બ્રાહ્મણો સાવકાનં ઇન્દ્રિયભાવન”ન્તિ. “એવં

સન્તે ખો, ઉત્તર, અન્ધો ભાવિતિન્દ્રિયો ભવિસ્સતિ, બધિરો ભાવિતિન્દ્રિયો ભવિસ્સતિ; યથા પારાસિવિયસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ વચનં. અન્ધો હિ, ઉત્તર, ચક્ખુના રૂપં ન પસ્સતિ, બધિરો સોતેન સદ્દં ન સુણાતી''તિ. એવં વુત્તે, ઉત્તરો માણવો પારાસિવિયન્તેવાસી તુણ્હીભૂતો મઙ્કુભૂતો પત્તક્ખન્ધો અધોમુખો પજ્ઝાયન્તો અપ્પટિભાનો નિસીદિ.

અથ ખો ભગવા ઉત્તરં માણવં પારાસિવિયન્તેવાસિં તુણ્હીભૂતં મઙ્કુભૂતં પત્તક્ખન્ધં અધોમુખં પજ્ઝાયન્તં અપ્પટિભાનં વિદિત્વા આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસિ – ''અઞ્ઞથા ખો, આનન્દ, દેસેતિ પારાસિવિયો બ્રાહ્મણો સાવકાનં ઇન્દ્રિયભાવનં, અઞ્ઞથા ચ પનાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના હોતી''તિ. ''એતસ્સ, ભગવા, કાલો; એતસ્સ, સુગત, કાલો યં ભગવા અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરં ઇન્દ્રિયભાવનં દેસેય્ય. ભગવતો સુત્વા ભિક્ખૂ ધારેસ્સન્તી''તિ. ''તેનહાનન્દ, સુણાહિ, સાધુકં મનસિ કરોહિ; ભાસિસ્સામી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્ચસ્સોસિ. ભગવા એતદવોચ –

૪૫૪. ''કથઞ્ચાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના હોતિ? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો એવં પજાનાતિ – 'ઉપ્પન્નં ખો મે ઇદં મનાપં, ઉપ્પન્નં અમનાપં, ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં . તઞ્ચ ખો સઙ્ખતં ઓળારિકં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં. એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ઉપેક્ખા'તિ. તસ્સ તં ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ; ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, ચક્ખુમા પુરિસો ઉમ્મીલેત્વા વા નિમીલેય્ય, નિમીલેત્વા વા ઉમ્મીલેય્ય; એવમેવ ખો, આનન્દ, યસ્સ કસ્સચિ એવંસીઘં એવંતુવટં એવંઅપ્પકસિરેન ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ – અયં વુચ્ચતાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેસુ રૂપેસુ.

૪૫૫. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો સોતેન સદ્દં સુત્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો એવં પજાનાતિ – 'ઉપ્પન્નં ખો મે ઇદં મનાપં, ઉપ્પન્નં અમનાપં, ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં. તઞ્ચ ખો સઙ્ખતં ઓળારિકં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં. એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ઉપેક્ખા'તિ. તસ્સ તં ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ; ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, બલવા પુરિસો અપ્પકસિરેનેવ અચ્છરં [અચ્છરિકં (સ્યા॰ કં॰ પી॰ ક॰)] પહરેય્ય; એવમેવ ખો, આનન્દ, યસ્સ કસ્સચિ એવંસીઘં એવંતુવટં એવંઅપ્પકસિરેન ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ – અયં વુચ્ચતાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના સોતવિઞ્ઞેય્યેસુ સદ્દેસુ.

૪૫૬. ''પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો એવં પજાનાતિ – 'ઉપ્પન્નં ખો મે ઇદં મનાપં, ઉપ્પન્નં અમનાપં, ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં. તઞ્ચ ખો સઙ્ખતં ઓળારિકં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં. એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ઉપેક્ખા'તિ. તસ્સ તં ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ; ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ , ઈસકંપોણે [ઈસકપોણે (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰), ઈસકફણે (સી॰ અટ્ઠ॰), ''મજ્ઝે ઉચ્ચં હુત્વા''તિ ટીકાય સંસન્દિતબ્બા] પદુમપલાસે [પદુમિનિપત્તે (સી॰ સ્યા॰ કં॰ પી॰)] ઉદકફુસિતાનિ પવત્તન્તિ, ન સણ્ઠન્તિ; એવમેવ ખો, આનન્દ, યસ્સ કસ્સચિ એવંસીઘં એવંતુવટં એવંઅપ્પકસિરેન ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં

નિરુજ્ઝતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ – અયં વુચ્ચતાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના ઘાનવિઞ્ઞેય્યેસુ ગન્ધેસુ.

૪૫૭. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો જિવ્હાય રસં સાયિત્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો એવં પજાનાતિ – ‘ઉપ્પન્નં ખો મે ઇદં મનાપં, ઉપ્પન્નં અમનાપં, ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં. તઞ્ચ ખો સઙ્ખતં ઓળારિકં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં. એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ઉપેક્ખા’તિ. તસ્સ તં ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ; ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ . સેય્યથાપિ, આનન્દ, બલવા પુરિસો જિવ્હગ્ગે ખેળપિણ્ડં સંયૂહિત્વા અપ્પકસિરેન વમેય્ય [સન્ધમેય્ય (ક॰)]; એવમેવ ખો, આનન્દ, યસ્સ કસ્સચિ એવંસીઘં એવંતુવટં એવંઅપ્પકસિરેન ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ – અયં વુચ્ચતાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યેસુ રસેસુ.

૪૫૮. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો એવં પજાનાતિ – ‘ઉપ્પન્નં ખો મે ઇદં મનાપં, ઉપ્પન્નં અમનાપં, ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં. તઞ્ચ ખો સઙ્ખતં ઓળારિકં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં. એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ઉપેક્ખા’તિ. તસ્સ તં ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ; ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, બલવા પુરિસો સમિઞ્જિતં વા બાહં પસારેય્ય, પસારિતં વા બાહં સમિઞ્જેય્ય; એવમેવ ખો, આનન્દ, યસ્સ કસ્સચિ એવંસીઘં એવંતુવટં એવંઅપ્પકસિરેન ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ – અયં વુચ્ચતાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના કાયવિઞ્ઞેય્યેસુ ફોટ્ઠબ્બેસુ.

૪૫૯. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો એવં પજાનાતિ – ‘ઉપ્પન્નં ખો મે ઇદં મનાપં, ઉપ્પન્નં અમનાપં, ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં. તઞ્ચ ખો સઙ્ખતં ઓળારિકં પટિચ્ચસમુપ્પન્નં. એતં સન્તં એતં પણીતં યદિદં – ઉપેક્ખા’તિ. તસ્સ તં ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ; ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ. સેય્યથાપિ, આનન્દ, બલવા પુરિસો દિવસંસન્તત્તે [દિવસસન્તેત્તે (સી॰)] અયોકટાહે દ્વે વા તીણિ વા ઉદકફુસિતાનિ નિપાતેય્ય. દન્ધો, આનન્દ, ઉદકફુસિતાનં નિપાતો, અથ ખો નં ખિપ્પમેવ પરિક્ખયં પરિયાદાનં ગચ્છેય્ય; એવમેવ ખો, આનન્દ, યસ્સ કસ્સચિ એવંસીઘં એવંતુવટં એવંઅપ્પકસિરેન ઉપ્પન્નં મનાપં ઉપ્પન્નં અમનાપં ઉપ્પન્નં મનાપામનાપં નિરુજ્ઝતિ, ઉપેક્ખા સણ્ઠાતિ – અયં વુચ્ચતાનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના મનોવિઞ્ઞેય્યેસુ ધમ્મેસુ. એવં ખો, આનન્દ, અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના હોતિ.

૪૬૦. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ , સેખો હોતિ પાટિપદો? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો તેન ઉપ્પન્નેન મનાપેન ઉપ્પન્નેન અમનાપેન ઉપ્પન્નેન મનાપામનાપેન અટ્ટીયતિ હરાયતિ જિગુચ્છતિ. સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા…, જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો તેન ઉપ્પન્નેન મનાપેન ઉપ્પન્નેન અમનાપેન ઉપ્પન્નેન મનાપામનાપેન અટ્ટીયતિ હરાયતિ જિગુચ્છતિ. એવં ખો, આનન્દ, સેખો હોતિ પાટિપદો.

૪૬૧. ‘‘કથઞ્ચાનન્દ, અરિયો હોતિ ભાવિતિન્દ્રિયો? ઇધાનન્દ, ભિક્ખુનો ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો સચે આકઙ્ખતિ – ‘પટિકૂલે [પટિક્કૂલે (સબ્બત્થ)] અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘અપ્પટિકૂલે પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘પટિકૂલે ચ અપ્પટિકૂલે ચ અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘અપ્પટિકૂલે ચ પટિકૂલે ચ પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘પટિકૂલઞ્ચ અપ્પટિકૂલઞ્ચ તદુભયં અભિનિવજ્જેત્વા ઉપેક્ખકો વિહરેય્યં સતો સમ્પજાનો’તિ, ઉપેક્ખકો તત્થ વિહરતિ સતો સમ્પજાનો.

૪૬૨. ‘‘પુન ચપરં, આનન્દ, ભિક્ખુનો સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય ઉપ્પજ્જતિ મનાપં, ઉપ્પજ્જતિ અમનાપં, ઉપ્પજ્જતિ મનાપામનાપં. સો સચે આકઙ્ખતિ – ‘પટિકૂલે અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘અપ્પટિકૂલે પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘પટિકૂલે ચ અપ્પટિકૂલે ચ અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, અપ્પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘અપ્પટિકૂલે ચ પટિકૂલે ચ પટિકૂલસઞ્ઞી વિહરેય્ય’ન્તિ, પટિકૂલસઞ્ઞી તત્થ વિહરતિ. સચે આકઙ્ખતિ – ‘પટિકૂલઞ્ચ અપ્પટિકૂલઞ્ચ તદુભયમ્પિ અભિનિવજ્જેત્વા ઉપેક્ખકો વિહરેય્યં સતો સમ્પજાનો’તિ, ઉપેક્ખકો તત્થ વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. એવં ખો, આનન્દ, અરિયો હોતિ ભાવિતિન્દ્રિયો.

૪૬૩. ‘‘ઇતિ ખો, આનન્દ, દેસિતા મયા અરિયસ્સ વિનયે અનુત્તરા ઇન્દ્રિયભાવના, દેસિતો સેખો પાટિપદો, દેસિતો અરિયો ભાવિતિન્દ્રિયો . યં ખો, આનન્દ, સત્થારા કરણીયં સાવકાનં હિતેસિના અનુકમ્પકેન અનુકમ્પં ઉપાદાય, કતં વો તં મયા. એતાનિ, આનન્દ, રુક્ખમૂલાનિ, એતાનિ સુઞ્ઞાગારાનિ, ઝાયથાનન્દ, મા પમાદત્થ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થ. અયં વો અમ્હાકં અનુસાસની’’તિ.

ઇદમવોચ ભગવા. અત્તમનો આયસ્મા આનન્દો ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દીતિ.

ઇન્દ્રિયભાવનાસુત્તં નિટ્ઠિતં દસમં.

સળાયતનવગ્ગો નિટ્ઠિતો પઞ્ચમો.

તસ્સુદ્દાનં –

અનાથપિણ્ડિકો છન્નો, પુણ્ણો નન્દકરાહુલા;
છછક્કં સળાયતનિકં, નગરવિન્દેય્યસુદ્ધિકા;
ઇન્દ્રિયભાવના ચાપિ, વગ્ગો ઓવાદપઞ્ચમોતિ.

ઇદં વગ્ગાનમુદ્દાનં –

દેવદહોનુપદો ચ, સુઞ્ઞતો ચ વિભઙ્ગકો;
સળાયતનોતિ વગ્ગા, ઉપરિપણ્ણાસકે ઠિતાતિ.

ઉપરિપણ્ણાસકં સમત્તં.

તીહિ પણ્ણાસકેહિ પટિમણ્ડિતો સકલો

મજ્ઝિમનિકાયો સમત્તો.